BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBORENSE
42
2 A
3

[illegible] Google

ANALOGIA
VETERIS AC NOVI
TESTAMENTI
IN QUA

Primum ſtatus Veteris, deinde conſenſus, proportio, & conſpiratio illius cum Novo explicatur.

OPUS REV. PATRIS

MARTINI BECANI

Societatis Jeſu Theologi.

Admodum Rev. Patri

LUCÆ A'CARPI

Ex Minorum Obſervantia Lectori Jubilato, almæ Bononienſis Provinciæ Ex-Provinciali, Sereniſſimi Ducis Mutinæ Theologo &c.

VENETIIS, M. DCCX.

Apud Aloyſium Pavinum.

Superiorum Permiſſu, ac Privilegio.

Digitized by Google

ADM. REV. PATER

ANalogia hæc veteris, & novi Teſtamenti profundiora Sacræ Scripturæ arcana referans, opus ingenio, & eruditione mirificè refertum, publicam denuò exiens in lucem nomen tuum ambit, Admodum Reverende Pater, & illud ſibi deberi peculiari quodam titulo gloriatur. Enim verò quis ſtatim non intelligeret ſui juris eſſe, ejus nomine inſigniri, cujus prodit oraculo? Moyſi con-

Digitized by Google

trà Pharaonem exeunti dixerat olim Deus, *ecce conſtitui te Deum Pharaonis*: Sic extollebatur titulo, cujus donabatur imperio, & indè inſcriptus apparebat, undè mittebatur. Jure penitus haud diſſimili debuit opus hoc præclariſſimo nomini tuo nuncupari; ut ſcilicet à quo, & quidem conträ invidos decertaturum, accepit, ut exiret, acciperet quoquè, ut dignè inſcriberetur, & ejus gauderet titulo, cujus mittebatur imperio. Quod cum ita ſit, quid amplius adverſi poterit ſibi pertimeſcere? quid ei ad tutelam poterit amplius deficere? in te uno Mæcenatem ſortitus eſt, & omni virtutum Splendore pręfulgidum, & cujuſcumque Sapientiæ magiſterio emeritum; in te uno Patronum ſibi elegit inter præcipua Seraphicæ Religio-

nis

nis ornamenta referendum, ſive dum Scoticorum dogmatum explanator ſubtiliſſimus ſecretiora *Scolaſticæ* Theologię myſteria fæliciſſimè exponens jubilationis laurea inſigniris, ſive dum Verbi Dei promulgator mirificus Apoſtolico ureris zelo, & aurea illa, qua polles, dicendi facultate mentem recreando illuminas, voluntatem non tam pelliciendo, quàm ſuaviter rapiendo accendis, ſivè dum unanimi omnium ſuffragio in Præſulem cooptatus almam Bononiæ Provinciam tibi creditam ſapientiſſimis legibus firmas, regularem in ipſa foves diſciplinam, in ipſa Eccleſias ornas, Monaſteria reficis, Bibliothecas auges, & quod maximum eſſe reor, in tanta dignitatis, meritorumque elatione omnibus in ipſa eluces defecatiſſimum

 humi-

humilitatis ſpeculum, & exemplar moderationis ampliſſimum. At quid inter clauſtra tantummodò immoramur? toti luces mundo Adm. R. P. & Mæcenatem huic operi imploraturus ad te confugiens, haud me concepta certitudo fefellit, eum, videlicet reperiiſſe virum, qui utrumque orbem, Regularem ſcilicet, & Sæcularem ſui nominis fama impleret, & morum honeſtate conſecraret. An non veritatem hanc abundè teſtantur præclariſſima, quibus apud Supremos Italiæ Principes, fungeris munia? præcipuè apud Sereniſſimum Mutinæ Ducem, qui inter alia ſuæ erga te exiſtimationis teſtimonia, illud tibi, undè præ omnibus glorioſus eſſes donavit, quòd in tanta ſapientum multitudine, te ſuæmet Celſitudinis Theologum.

gum.

gum nominaverit: in cujus muneris elargitione, quantum honori tuo copiosè ſit proviſum, unum ſufficiat, Sereniſſimi ſcilicet Electoris tui nomen tot ſæculis famoſum, totque titulis celebratum, quandoquidem, ut Caſſiodorus refert, in regalium munerum elargitione pompa meritorum eſt regale judicium. Hæc itaque delibaſſe ſufficiat, minimè quidem in tuæ gloriæ incrementum, quæ ampliùs non habet, undè creſcat, ſed in hujus operis ſolatium, quod tibi devotum de tanti Mæcenatis tutela ſuperbit. Suſcipe igitur quod tibi debetur peculiari hoc titulo, quia tuo nutu prodit, & patere etiam, quod nobis nos ipſi debemus, illud tuo commendare patrocinio, quia ſecuriùs ſub nominis adeò celeberrimi pro-

dit majeſtate . Hoc interim Adm. Rev. Pater non tam putes eſſe præſidii ſtudium, quàm venerationis argumentum, quod ut taliter excipere digneris, in perenne profundiſſimæ ſervitutis , & obſequii mei monimentum, enixè deprecor

Paternitatis tuæ Adm. Rev.

Humillimus & Obſequentiſſ. Servus

Aloyſius Pavinus.

MARTINI BECANI
ANALOGIA
Veteris ac Novi Teſtamenti.

VEtus Teſtamentum differt à novo, ſicut figura Chriſti ab ipſo Chriſto: 1. Corint. 10. 6. Sicut umbra imaginis ab ipſa imagine: Hebr. 10. 1. Sicut promiſſio à donatione: Act. 3. 18. & Rom. 1. 2. Sicut Epiſtola atramento ſcripta, ab Epiſtola ſpiritu Dei ſcripta: 2. Cor. 3. 3. Sicut litera à ſpiritu, mors à vita: ibidem v. 6. & 7. Sicut ſervitus à libertate, ancilla à Domina, Agar à Sara: Galat. 4. 22. Sicut timor ab amore: Rom. 8. 15. Sicut ſanguis hircorum, à ſanguine Chriſti: Hebr. 9. 11. Sicut occultum à patefacto: Auguſtinus lib. 16 de civitate Dei c. 26. Sicut inchoatum à perfecto,

ſemen ab arbore, ſpica a frumento: Divus Th. in 1. 2. q. 107. art. 3.
Hinc ſequitur primò, nos Chriſtianos in novo Teſtamento fœliciores eſſe, quàm fuerint Judæi in veteri. Nam illi erant ſervi: nos liberi: Illi filii Agar; nos Saræ: Illi habebant ſolam figuram; nos rem figuratam: Illi umbram imaginis; nos ipſam imaginem: Illis promiſſus erat Chriſtus: nobis donatus: Illi timore ducebantur; nos amore: Illis occulta erant myſteria Incarnationis & Redemptionis; nobis patefacta. Illi offerebant ſanguinem hircorum; nos ſanguinem Chriſti Redemptoris. Illi habebant literam; nos ſpiritum: Illi ſemen; nos arborem: Illi ſpicam; nos triticum: Illi teſtamentum inchoatum, nos perfectum: Illi mortem, nos vitam.

Secundò ſequitur, cognitionem unius Teſtamenti multum prodeſſe ad cognitionem alterius. Qui enim videt figuram Chriſti conſpirare cum ipſo Chriſto, & umbram imaginis cum ipſa imagine, pleniorem habet cognitionem, quàm qui alterum ſine altero cognoſcit, nec unius cum altero conſenſum & proportionem advertit. Similiter, qui confert ſervitutem cum libertate, timorem cum dilectione, mortem cum vita, ſemen cum arbore, ſpicam cum tritico, melius percipit utriuſque naturam & conditionem, quàm ſi alterum ſine alterius collatione ſpectaret. Denique qui myſteria Incarnationis, Paſſionis, Mortis, & Reſurrectionis Chriſti, prout jam impleta ſunt, confert cum iis ipſis, prout in veteri Teſtamento ſub umbra

ac velamine occultabantur, magis confirmatur in fide ex illa collatione & conſenſu, quàm ſi vel ſola myſteria ſine umbris, vel ſolas umbras, ſine myſteriis, per ſe ſeorſim conſideraret.

Ob hanc cauſam propoſitum mihi eſt, explicare doctrinam veteris Teſtamenti, ut ex ea plenior & perfectior habeatur doctrina novi Teſtamenti: Et ex conſenſu, conſpiratione, & analogia utriuſque doctrinę inter ſe collatæ, certò conſtet, eam veram eſſe fidem & religionem novi Teſtamenti, quæ retinet conſenſum, conſpirationem, & analogiam cum doctrina veteris Teſtamenti. Eam eſſe falſam & adulterinam, quæ non retinet. Porrò capita doctrinæ veteris Teſtamenti, de quibus potiſſimum acturus ſum, erunt hæc.

INDEX
CAPITUM HUJUS LIBRI.

I. De Scriptura & Traditione veteris Teſtamenti. fol. 1.
II. De Fide & Symbolo. 28.
III. De Spe, Promiſſione, & Oratione. 54.
IV. De Charitate & præceptis Charitatis. 72.
V. De lege Moſaica, quæ erat triplex, moralis, ceremonialis, & judicialis. 83.
VI. De Synagoga veteris Teſtamenti. 110.
VII. De Miniſtris Synagogæ ordinariis, qui erant Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex. 123.
VIII. De Miniſtris Synagogæ extraordinariis, qui erant Prophetæ. 181.
IX. De Religioſis Synagogæ, qui erant Nazaræi, & Rechabitæ. 215.
X. De Sectariis, qui erant Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni. 224.
XI. De Judice controverſiarum, qui erat Pontifex. 244.
XII. De inſtrumentis divini cultus, quæ erant Tabernaculum, Templum, Arca fœderis, Propitiatorium, Candelabrum cum lucernis, Menſa panum propoſitionis, Altare thymiamatis,

mutii, Altare holocauſti, vaſa ſacra, Synagoga & Cathedræ. 267.
XIII. De ipſo divino cultu; ac primò, de Sacrificiis Moſaicis, quæ erant multiplicia. 295.
XIV. De Sacramentis, quæ erant Circumciſio, Agnus Paſchalis, Purificationes, & Expiationes. 323.
XV. De obſervantiis Legalibus, quibus Judæi diſcernebantur à gentilibus. Cujuſmodi erant.
1. Diſcretio ciborum mundorum ab immundis.
2. Abſtinentia à ſanguine & adipe.
3. Jejunia.
4. Vota.
5. Juramenta.
6. Solemnitates Feſtorum.
7. Annus ſeptimus, ſeu Sabbaticus.
8. Jubileum.
9. Raſio ac tonſio capitis & barbæ.
10. Certus uſus veſtium. 346.
XVI. De Regno, Regibus, & Judicibus. 393.
XVII. De Bello, Caſtris & munditia Caſtrorum. 470.
XVIII. De furto & uſura. 478.
XIX. De homicidio, & civitatibus refugii. 494.
XX. De Matrimonio. 500.
XXI. De Polygamia. 520.
XXII. De Zelotypia. 537.
XXIII. De Libello Repudii. 540.
XXIV. De adulterio & ſtupro. 550.
XXV. De ſervis, ancillis, mercenariis, peregrinis, pauperibus. 554.
XXVI. De Reformatione. 559.

INDEX

INDEX
CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

CAPUT I.

De Scriptura & Traditione Veteris Teſtamenti. fol. 1.

I. *Quinam ſint libri canonici veteris Teſtamenti.* 2.

II. *Qui fuerint primi Scriptores illorum librorum.* 4.

III. *An omnes linguâ Hebraicâ primum ſcripti ſint.* 6.

IV. *An omnes perierint tempore captivitatis Babylonicæ, & poſtea ab Eſdra reſtaurati ſint.* 8.

V. *An 70. Interpretes poſt captivitatem Babylonicam tranſtulerint omnes in linguam Græcam.* 10.

VI. *An, quando libri Veteris Teſtamenti citantur in novo, ſemper citentur in ſenſu proprio & literali.* 15.

VII. *An in Veteri Teſtamento propter Scripturam, fuerint etiam aliquæ Traditiones, & quæ.* 19.

CAP. II. De fide & Symbolo Veteris Teſtamenti. 28.

I. *An fides ſit donum Dei, quo aſſentimur iis, quæ à Deo revelata ſunt.* 29.

II. *Quid.*

II. *Quid in Veteri Teſtamento revelatum ſit de Deo.* 33
III. *Quid de Trinitate.* 34
IV. *Quid de Chriſto.* 38.
V. *Quibus nominibus in Veteri Teſtamento appellatus ſit Chriſtus.* 40
VI. *Qui primus crediderit in Chriſtum.* 42
VII. *An fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem.* 44
VIII. *An ſola fides in Veteri Teſtamento fuerit ſufficiens ad ſalutem & juſtificationem.* 48
IX. *An fides Veteris Teſtamenti fuerit tam perfecta, quàm fides Evangelica.* 50

CAP. III. De Spe, Promiſſione, & Oratione. 54

I. *Quid ſit Spes.* 55
II. *Quæ bona in Veteri Teſtamento fuerint promiſſa à Deo.* 56
III. *An etiam vita æterna fuerit promiſſa.* 58.
IV. *An oratio fuerit neceſſaria ad impetrandum ejuſmodi bona.* 60
V. *Quæ fuerit formula orandi in Veteri Teſtamento.* 61
VI. *An in Veteri Teſtamento licuerit invocare Sanctos.* 65
VII. *An licuerit orare pro defunctis.* 68

CAP. IV. De Charitate, & præceptis Charitatis. 72

I. *Quid ſit Charitas.* 72
II. *An in Veteri Teſtamento fuerint duo præce-*

pta Charitatis. Unum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo, ſicut ſeipſo. 74
III. *An prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, ſit poſſibile in hac vita.* 77
IV. *An poſterius, de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico.* 80
V. *Quid ſit diligere proximum, ſicut ſeipſum.* 82.

CAP. V. De Lege Moſaica. 83

I. *An Lex Moſaica fuerit bona.* 84
II. *An utilis.* 86
III. *An perfecta & ſufficiens ad ſalutem.* 88
IV. *An à Deo data.* 90
V. *Ubi, quando, & quomodo data.* 92
VI. *An obligaverit ſolos Judæos.* 95
VII. *Quàm arctè obligaverit.* 99
VIII. *An nunc penitus abrogata ſit.* 101
IX. *An in ejus locum ſucceſſerit Lex Evangelica.* 101.

CAP. VI. De Synagoga. 110

I. *An Synagoga fuerit viſibilis.* 111
II. *An aliquando erraverit, vel defecerit à fide.* 112
III. *An fuerit figura Eccleſiæ Chriſti.* 119
IV. *An fuerit tam perfecta, quam Eccleſia Chriſti eſt.* 121

CAP.

CAP. VII. De Miniſtris Synagogæ, id eſt Levitis, Sacerdotibus, Pontifice. 123

I. *Ex qua familia fuerit Pontifex.* 124
II. *Quæ fuerit ſucceſſio Pontificum.* 125
III. *Quo ritu conſecrati fuerint Levitæ, Sacerdotes, Pontifex.* 133
IV. *Quod fuerit illorum officium.* 144
V. *Quo veſtitu & ornatu fuerint uſi.* 150
VI. *Quos & quantos redditus habuerint.* 157
VII. *An aliquando debuerint ſervare continentiam ab uxoribus.* 166
VIII. *Quanta fuerit illorum, ac præcipuè Pontificis autoritas apud populum.* 172
IX. *Quæ utilitas hinc colligi poſſit.* 175

CAP. VIII. De Prophetis. 181

I. *Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento.* 182
II. *Quod fuerit illorum officium.* 185
III. *Quomodo probaverint, ſe à Deo miſſos.* 187
IV. *An omnes de Chriſto prophetaverint.* 190
V. *Quis illorum fuerit præcipuus, Moſes, an Joannes Baptiſta.* 195
VI. *Quomodo verum ſit illud Chriſti: Omnes Prophetæ uſque ad Joannem.* 197
VII. *An verum ſit, omnes Hieroſolymis occiſos eſſe.* 198
VIII. *Quinam fuerint falſi Prophetæ.* 200
IX. *Quomodo veri à falſis diſcernebantur.* 204
X. *Quid de Pythoniſſis ſentiendum.* 205

XI. *An*

XI. *An etiam in novo Teſtamento ſint veri & falſi Prophetæ.* 210

CAP. IX. De Religioſis Synagogæ. 215

I. *De Nazaræis.* ibid.
II. *De Rechabitis.* 219

CAP. X. De Sectariis Synagogæ. 224

I. *De Phariſæis, & unde dicti ſint.* 224
II. *Ex qua tribu & familia fuerint Phariſæi.* 225.
III. *Quæ fuerint dogmata Phariſæorum.* 227
IV. *Qui fuerint mores, & inſtituta Phariſæorum.* 231
V. *Quando, & quo authore cœperint Phariſæi.* 233.
VI. *An Phariſæi fuerint diſtincti à Scribis.* 235
VII. *Unde Sadducæi dicti.* 236
VIII. *Quæ fuerint dogmata & inſtituta Sadducæorum.* 237
IX. *Qui hoc de tempore ſint ſimiles Phariſæis & Sadducæis.* 239
X. *Eſſeni unde dicti, & quæ ſint illorum dogmata & inſtituta.* 243

CAP. XI. De Judice Controverſiarum. 244

I. *An Pontifex in veteri Teſtamento fuerit Judex Controverſiarum.* 245
II. *An fuerit infallibilis, ita ut non potuerit errare.* 253.
III. *An*

III. *An etiam in novo Teſtamento ſit aliquis infallibilis Judex, & quis.* 260

CAP. XII. De inſtrumentis divini cultus. 267

I. *De Tabernaculo & Templo.* 268
II. *De Arca fœderis.* 273
III. *De Propitiatorio.* 277
IV. *De Candelabro & Lucernis.* 278
V. *De menſa panum Propoſitionis.* 279
VI. *De Altari Thymiamatis.* 280
VII. *De Altari Holocauſtorum.* 282
VIII. *De Vaſis ſacris.* 283
IX. *De Synagogis & Cathedris.* 286

CAP. XIII. De Sacrificiis Moſaicis. 295

I. *De Victimis, Immolationibus, & Libaminibus.* 296
II. *De Holocauſtis, hoſtiis pacificis, & hoſtiis pro peccato.* 297
III. *De Jugi Sacrificio.* 301
IV. *De Agno Paſchali.* 302
V. *De Sacrificiis aliarum ſolemnitatum.* 312
VI. *De igne, quo utebantur Sacerdotes in ſacrificiis.* 317
VII. *De Sacrificio novi Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.* 320

CAP. XIV. De Sacramentis Moſaicis. 323

I. *Quæ, & quot fuerint Sacramenta Moſaica.* 324

II. *Quam*

II. *Quam vim & efficaciam ſanctificandi habuerint.* 326
III. *An fuerint tam perfecta quàm noſtra Sacramenta.* 329
IV. *Quid de ſingulis in particulari ſtatuendum ſit.* 333
V. *Quid ſtatuendum ſit de purificationibus ab immunditia legali.* 340

CAP. XV. De obſervantiis legalibus. 346

I. *De diſcretione animalium mundorum ab immundis.* 347
II. *De abſtinentia à ſanguine & adipe.* 351
III. *De Jejuniis.* 353
IV. *De Votis.* 357
V. *De Juramentis.* 373
VI. *De feſtis.* 379
VII. *De anno Remiſſionis.* 383
VIII. *De Jubilao.* 388
IX. *De raſione & tonſione capitis ac barbæ.* 391
X. *De certo uſu veſtium.* 392

CAP. XVI. De Regibus veteris Teſtamenti. 393
I. *Quæ fuerit differentia inter Reges & Judices.* 394.
II. *Qui, & quot fuerint Principes.* 397
III. *Qui, & quot fuerint Reges.* 400
IV. *Qui fuerint boni, & qui mali Reges.* 402
V. *Quomodo creati fuerint Reges.* 427
VI. *Quomodo inaugurati.* 434
VII. *Quomodo uncti.* 436
VIII. *Quod fuerit officium Regum.* 445

IX. *Quod jus in ſubditos.* 448
X. *An potuerint habere plures uxores.* 451
XI. *An magnas divitias.* 459
XII. *An copioſum equitatum.* 454
XIII. *Quales fuerint ipſorum Conſiliarii.* 460
XIV. *Quid hinc diſcere debeant Reges & Principes Chriſtiani.* 465

CAP. XVII. De Bello. 470

I. *An bellum fuerit licitum in veteri Teſtamento.* ibid.
II. *Quænam fuerint leges belli à Deo preſcriptæ.* 473
III. *Quæ juſtæ cauſæ gerendi bellum.* 479
IV. *An Judæi potuerint bellum gerere contra Judæos.* 481
V. *An contra quoſvis gentiles.* 482
VI. *An potuerint implorare auxilium à gentilibus.* 484
VII. *Quinam Judæorum Reges fœliciter geſſerint bellum.* 486
VIII. *Quid in lege Moſaica ſtatutum fuerit de munditia caſtrorum.* 487

CAP. XVIII. De furto & uſura. 488.

I. *Quæ fuerint leges circa furtum.* 489
II. *An uſura Judæis fuerit licita, necne.* 492

CAP. XIX. De Homicidio & civitatibus Refugii. 494

I. *Quæ fuerint leges circa homicidium voluntarium.* 495

II. Quæ

II. *Quæ fuerint civitates Refugii. Et qui potuerint eò confugere.* 496
III. *An etiam apud Chriſtianos ſint hujuſmodi aſyla.* 499

CAP. XX. De Matrimonio. 500

I. *An Matrimonium fuerit preceptum in veteri Teſtamento.* 501
II. *In quoto gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere.* 506
III. *An Judæi potuerint accipere uxores alienigenas ſeu gentiles.* 512
IV. *An potuerint accipere uxores extra ſuam tribum.* 516
V. *Quæ ſit differentia inter matrimonium veteris ac novi Teſtamenti.* 518

CAP. XXI. De Polygamia. 520

I. *An polygamia repugnet primæ inſtitutioni matrimonii, quæ in Paradiſo facta eſt.* 522
II. *An aliquo modo repugnet legi naturæ.* 523
III. *An conceſſa fuerit poſt diluvium.* 525
IV. *An hæc conceſſio in lege Moſaica fuerit confirmata.* 532
V. *An in lege Evangelica per Chriſtum revocata.* 533

CAP. XXII. De Zelotypia. 537

CAP. XXIII. De Libello Repudii. 540

I. *Quo ſenſu permiſſum fuerit Judæis, uxores dimittere.* 541
II. Qui-

II. *Quibus de cauſis licueris uxores dimittere ſeu repudiare.* 545
III. *Quę ceremoniæ fuerint adhibitę in repudio, & quibus verbis Libellus Repudii conſignatus* 547
IV. *An ſicut viri poterant repudiare uxores, ita viciſſim uxores potuerint repudiare viros.* 549

CAP. XXIV. De Adulterio, & ſtupro. 550

I. *Leges de adulterio, inceſtu, ſtupro, ſcortatione, ſodomia, beſtialitate.* 550 1. & ſeq.
II. *Quomodo hęc peccata fuerint punita in veteri Teſtamento.* 552

CAP. XXV. De Servis, Ancillis, Mercenariis, Peregrinis, Pauperibus. 554

CAP. XXVI. De Reformatione. 559

I. *De Reformatione circa cultum Dei.* 560
II. *De Reformatione circa juſtitiam inter Judęos* 564
III. *De Reformatione circa bellum.* 566

ANALO-

ANALOGIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI.

CAPUT I.

De Scriptura & Traditione Veteris Teſtamenti.

QUÆRITUR 1. Quinam ſint libri Canonici veteris Teſtamenti? 2. Qui fuerint primi ſcriptores illorum librorum. 3. An omnes lingua Hebraica primum ſcripti ſint? 4. An omnes perierint tempore captivitatis Babylonicæ, & poſtea ab Eſdra reſtaurati ſint? 5. An ſeptuaginta Interpretes poſt captivitatem Babylonicam tranſtulerint omnes in linguam Græcam? 6. An, quando libri veteris Teſtamenti citantur in novo, ſemper citentur in ſenſu proprio & literali? 7. An in veteri Teſtamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones.

QUÆSTIO I.

Quinam ſint libri Canonici veteris Teſtamenti.

1. SUppono, libros Scripturæ vocari Canonicos à Canone. Canon autem duo ſignificat. 1. Normam ſeu regulam, quam ſequimur. 2. Catalogum ſeu numerum aliquarum rerum: Utroque ſenſu libri Scripturæ vocantur Canonici. Priori quidem, quia continent normam ſeu regulam, quam in fide & moribus ſequi debemus. Poſteriori, quia in Catalogum librorum divinorum relati ſunt. Hoc poſito, quæſtio eſt quinam libri Veteris Teſtamenti ſint Canonici hoc poſteriori ſenſu? id eſt, quinam relati ſint in catalogum ſeu canonem librorum Scripturæ Veteris Teſtamenti? Reſpondeo. Canon ſeu catalogus librorum veteris Teſtamenti duplex eſt: Unus Judaicus, qui tempore Eſdræ, ſeu ab ipſo Eſdra, vel à Concilio Sacerdotum, cui ipſe interfuit, confectus eſt. In iſto Canone conſignati ſunt hi libri: Pentateuchus Moſis, liber Joſue, Judicum, Ruth Regum quatuor, Paralipomenon duo, Eſdræ duo, Job, Pſalterium centum quinquaginta Pſalmorum, Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Prophetæ majores quatuor, Prophetæ minores duodecim. Alter Chriſtianus, qui authoritate Innocentii I. confectus eſt.

In

In quo præter libros jam enumeratos continentur etiam hi; Tobias, Iudith, Eſther, Sapientia, Eccleſiaſticus, Baruch, & duo libri Machabæorum. Itaque tam hi, quam illi priores, Canonici ſunt. Et quidem de prioribus, qui continentur in Canone Judæorum, non eſt diſputatio. Omnes tam Judæi, quam Chriſtiani agnoſcunt illos pro Canonicis. De poſterioribus aliqua diſſenſio eſt: Judæi, Lutherani, & Calviniſtæ negant eſſe Canonicos. Affirmant Innocentius I. ep. 3. ad Exuperium cap. 7. Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap 8. Patres Concilii Carthaginenſis, Gelaſius in Concilio Romano, Concilium Florentinum apud Bartholomæum Caranzam in ſumma Conciliorum, Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. & omnes Catholici, qui hoc Concilium ſecuti ſunt.

2. Notandum tamen eſt, non ſatis conſtare, an liber Eſther poſitus fuerit in Canone Judæorum, necne. Magni authores negant, ut Melito apud Euſeb. lib. 4. hiſt. cap. 16. Athanaſius in Synopſi, & Gregorius Nazianz. in eo carmine, quod ſcripſit de genuinis ſcripturis. Affirmant Hieronymus in prologo Galeato, Lyranus, & multi alii in Commentario illius libri. Nobis ſufficiat, poſitum eſſe in Canone Chriſtianorum, & ab Eccleſia Catholica pro Canonico recipi & approbari. Et major debet eſſe apud nos authoritas Eccleſiæ, quàm Synagogæ: præſertim cum certò conſtet, qui libri ſint Canonici juxta definitionem

Eccleſiæ, & tamen non certò conſtet, qui ſint Canonici juxta definitionem Synagogæ.

QUÆSTIO II.

Qui fuerint primi ſcriptores librorum veteris Teſtamenti.

1. HIc quædam certa, quædam dubia ſunt. Primò certum eſt, Moyſen ſcripſiſſe Pentateuchum, ſeu quinque libros, qui vulgè libri Moſis appellantur. Quorum primus dicitur *Geneſis*, quia in eo deſcribitur generatio cœli & terræ, & aliarum rerum. Secundus *Exodus*, quia in eo deſcribitur egreſſio filiorum Iſrael, de Ægypto. Tertius, *Leviticus*, quia in eo deſcribitur officium Levitarum circa Tabernaculum, ſacrificia, & alias ceremonias legales. Quartus, *Numeri*, quia in eo numeratur multitudo filiorum Iſrael per tribus & familias ſuas. Quintus, *Deuteronomium*, id eſt, Lex ſecunda, quia in eo repetitur & explicatur lex Domini, quę fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomii leguntur de morte Moſis, vel a Joſue, vel ab aliquo alio addita ſunt.

2. Secundò certum eſt, Davidem ſcripſiſſe Pſalterium. Eſt tamen dubium, an ſcripſerit omnes Pſalmos in eo contentos? Affirmant Chryſoſtomus, Theodoretus, Caſſiodorus, Euthymius. Auguſtinus & alii apud Bellarmin. lib. de Scriptor. Ec-

cleſiaſt. Negant Hilarius & Hieronymus apud eundem, aſſerentes compoſitos eſſe ab iis authoribus, qui in titulis Pſalmorum nominantur, ut ſunt Moyſes, David Salomon, Aſaph, Chore, Idithun. Priorem ſententiam ſequitur Bellarmin. loco citat. & Alphonſus Salmeron, Tom. 1. prolog. 19. can. 5.

3. Tertiò certum eſt, Salomonem ſcripſiſſe Proverbia, Eccleſiaſten, & Canticum Canticorum. De libro Sapientiæ quæſtio eſt. Aliqui tribuunt Philoni Judæo. Alii plerique Salomoni, quibus aſſentior. Nam auctor. cap. 9. nu. 7. de ſeipſo ſic loquitur: *Tu elegeſti me Regem populo tuo, & dixiſti me ædificare Templum in monte ſancto tuo.* Quæ verba non poſſunt intelligi niſi de Salomone. Quamquam fieri potuit, ut omnes & ſingulæ ſententiæ, quæ continentur in illo libro, fuerint Salomonis, & poſtea ab aliquo alio in unum corpus redactæ ſint. Et ſic cenſet Bellarminus loco citato.

4. Quartò certum eſt, quatuor Prophetas majores & ſimiliter duodecim Prophetas minores, vel ſcripſiſſe, vel ſaltem dictaſſe ſuas prophetias, quæ nunc extant; Jeremias dictavit; ut ipſemet fatetur cap. 36. num 1. & ſeqq.

5. Quintò certum eſt, Eſdram ſcripſiſſe librum primum Eſdræ. Dubium eſt de ſecundo. Iſidorus libro ſexto Originum, capite ſecundo putat utrumque ab Eſdra: Bellarminus & Salmeron, priorem ab Eſdra, poſteriorem à Nehemia conſcriptum eſſe.

6. Sextò certum eſt librum Eccleſiaſtici ſcriptum eſſe à Jeſu filio Syrach, ut ipſemet teſtatur, tum in præfatione ejuſdem libri, tum cap. 50. verſ. 29. his verbis: *Doctrinam ſapientiæ & diſciplinæ ſcripſit in codice iſto Jeſus filius Syrach Hieroſolymita.*

7. De aliis libris nihil certi eſt, dicam, tamen quod boni authores dicunt. Liber Joſue ſcriptus eſt, vel ab ipſo Joſue, ut multi colligunt ex cap. ult v. 26. vel ab alio ut contendit Aug. Turniellus in Annalibus. Liber Judicum & Ruth, à Samuele. Duo priores libri Regum, ab eodem Samuele. Duo poſteriores, itemque duo libri Paralipomenon, ab Eſdra, vel aliquo alio. Liber Job, vel ab ipſo Job, vel à Moyſe, qui poſt illum vixit. Liber Tobiæ, vel à Tobia ſeniore, vel à juniore, ut multi colligunt ex cap 12. v.20. Liber Judith ab Eliachim magno Sacerdote. Liber Eſther à Mardochæo qui rei geſtæ interfuit. Liber primus Machabæorum à Joanne Hircano Pontifice: Secundus ab incerto authore, qui fatetur, ſe omnia compendiosè deſumpſiſſe ex libris Jaſonis Cyrenæi. (2. Machab. 2. 24.)

QUÆSTIO III.

An omnes libri veteris Teſtamenti primum ſcripti ſint lingua Hebraica?

1. Serarius in prolegomenis Bibliacis, cap. 3. quæſt. 2. dicit, omnes lingua Hebraica ſcriptos eſſe, ſi nomen linguæ He-

Hebraicæ ſumatur latius. Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. ait, vel Hebraicè, vel Chaldaicè, vel Græcè ſcriptos eſſe. In re non diſſentiunt. Pro quo notandum eſt, triplicem linguam (præter Græcam) hoc loco diſtingui poſſe. Unam purè Hebraicam: alteram purè Chaldaicam: tertiam mixtam ex utraque quam Syriacam vocant. Judæi enim ante captivitatem Babylonicam uſi ſunt lingua purè Hebraica: at tempore captivitatis Babylonicæ, cœperunt loqui Chaldaicè: non quidem perfectè, ſed partim Chaldaicè, partim Hebraicè. Hinc orta eſt tertia lingua, qua Judęi poſt captivitatem Babylonicam uſi ſunt uſque ad Chriſtum, ac deinceps. Et hæc tertia vocabatur vel Syriaca, ut dixi, vel Hebraica, latè ſumendo nomen linguæ Hebraicæ. Unde patet, linguam Hebraicam dupliciter accipi poſſe 1. pro purè Hebraica. 2. pro mixta ex Hebraica & Chaldaica. Priori modo ſumitur Geneſ. 39. 14. & 4. Reg. 18. 26. & Daniel 1. 4. & Daniel. 2. 4. Poſteriori ſumitur Joan. 5. 2. & Joan. 19. 13. V. authores citatos.

2. His poſitis, dicendum eſt, omnes libros veteris Teſtamenti, qui habentur in Canone Judæorum ſcriptos eſſe lingua purè Hebraica: niſi quod in libro Eſdræ & Danielis, quædam partes ſermone Chaldaico annexæ ſunt. De aliis libris, qui ſunt extra Canonem Judæorum, ſic ſentiendum eſt, Liber Eſther ſcriptus eſt purè Hebraicè Libri Tobiæ & Judith purè Chaldaicè, ut cum D. Hieronymo docet Serarius in com-

mentario utriuſque libri, & Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei, cap. 3. Liber Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Baruch, & duo Machabæorum extant Græcè. An autem aliqui ex illis primò Syriacè ſcripti ſint, dubium eſt. Vide Bellarmin. cap. 4.

QUÆSTIO IV.

An omnes libri V. T. perierint tempore captivitatis Babylonicæ, & poſtea ab Eſdra reſtaurati ſint?

1. HOc intelligitur de iis libris Veteris Teſtamenti qui fuerunt Hebraicè ſcripti ante captivitatem Babylonicam. Magni authores putant illos periiſſe tempore captivitatis, quando Hieroſolyma fuit everſa, & templum Salomonis, in quo libri illi ſervabantur, à Chaldæis incenſum. Sed poſtea ab Eſdra ex ſuggeſtione Spiritus S. fuiſſe reſtauratos, & iiſdem verbis, quibus ante, conſcriptos. Hæc ſententia tribuitur Clementi Alexandrino, Theodoreto, Irenæo, Baſilio, Tertulliano, Euſebio, Hieronymo, apud Auguſtinum Turniellum in annalibus Anno mundi 3447. n. 4. Et nititur duplici fundamento: prius eſt, quòd unicum tantum fuerit exemplar Scripturæ veteris Teſtamenti quod in templo Salomonis ſervabatur. Si ergo illud exemplar in conflagratione templi periit, neceſſe eſt, nullum aliud ſuperfuiſſe. Ac proinde fuiſſe neceſſarium ut ab aliquo novum exemplar conſcribere-

beretur. Poſterius eſt, quia lib. 4. Eſdræ c. 14. legimus, Eſdram divino Spiritu afflatum per quadraginta dies dictaſſe multos libros, eoſque à quinque viris, ipſo dictante, fuiſſe ſcriptos. Quos veriſimile eſt non alios fuiſſe, quàm libros veteris Teſtamenti, qui perierant in everſione templi.

2. Hanc ſententiam refellit Bellarminus lib. 2. de verbo Dei c. 1. Turniellus loco citato, & alii recentiores. Et merito, quia nititur infirmis fundamentis. Quod ſigillatim ſic oſtendo. Primò incertum eſt, an exemplar Scripturæ perierit in conflagratione templi. Imò certius eſt, non periiſſe. Nam illud exemplar aſſervabatur in Arca Domini. (Deuter. 31. 26.) At Arca Domini fuit erepta ex incendio per Jeremiam Prophetam. (2. Machab. 2. 4.) Ergo & exemplar Scripturæ fuit ereptum. Secundò, falſum eſt præter illud unicum exemplar, quod erat in Arca, non fuiſſe aliud. Nam Rex habebat aliud, quod ex illo erat tranſcriptum. (Deut. 17. 18.) Tertiò, utrumque exemplar, tam illud, quod ſervabantur in Arca, quàm aliud, quod habebat apud ſe Rex, erat tantum exemplar Deuteronomii, ſeu legis Moſaycæ, non autem aliorum librorum veteris Teſtamenti; Ergo ſaltem alii libri non perierunt in conflagratione templi. Quartò, Liber quartus Eſdræ, ex quo contraria ſententia confirmatur, apocryphus & fabuloſus eſt. Et hæc ipſa fabula, de qua agimus, refelli poteſt ex libro 2. Eſdræ, qui Canonicus eſt. Nam

cap 8. verſ. 1. ſic legimus : *Congregatus eſt omnis populus, & dixerunt Eſdræ Scribæ ; ut adferret librum legis Moyſi, quam præceperat Dominus Iſraeli. Attulit ergo Eſdras Sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum.* Ubi non dicitur conſcripſiſſe, ſed attuliſſe librum Deuteronomii, quem apud ſe, utpote Sacerdos, aſſervabat.

3. Neque obſtant citati Patres. Non enim aſſerunt, Eſdram ex memoria dictaſſe omnes libros veteris Teſtamenti, quaſi jam antea periiſſent, ſed diſperſos collegiſſe, & in ordinem redegiſſe: ac ſi quid in iis fuiſſet depravatum, emendaſſe. Simile quid ſcribit Athanaſius in Synopſi : *Narratur*, inquit, & hoc de Eſdra ; *cum libri ſacri per incuriam populi, & diuturnam captivitatem perirent, ipſum, cum eſſet vir induſtrius, & lector perdiligens, verique ac recti ſtudioſiſſimus, eos omnes libros apud ſe cuſtodiviſſe, & poſtea eos in commune protuliſſe, atque ita ab interitu quodammodo vindicatos conſervaſſe.*

QUÆSTIO V.

An ſeptuaginta Interpretes, poſt captivitatem Babylonicam, tranſtulerint libros veteris Teſtamenti in linguam Græcam, & quomodo id factum ſit?

1. Certum eſt, tempore Ptolemæi Philadelphi, qui vixit trecentis ferè annis ante Chriſtum, ſeptuaginta duos ſeniores Judæorum in Ægyptum vocatos eſ-

ſe

ſe ab eodem Ptolomæo, ut Scripturam veteris Teſtamenti ex Hebraica transferrent in Græcam linguam. Ita refert Ariſtæus in hiſtoria de hac ipſa re, qui tunc præſens erat. Item Joſephus lib. 12. Antiquitat. cap 2. Philo lib. 2. de vita Moyſis, Tertullianus in Apolog. Athanaſius in Synopſi, Epiphanius de menſuris & ponderibus, Auguſtinus lib. 18. de Civitate Dei cap. 42. de Doctrina Chriſtiana cap. 15. & alii paſſim. Niſi quòd Irenæus lib. 3. & cap. 25. & Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. putent hoc factum eſſe ſub Ptolomæo Lagi filio, qui Philadelphum proximè anteceſſit.

2. At dubium eſt 1. An iſti 70. Seniores tranſtulerint omnes libros Veteris Teſtamenti, an tantum aliquos. 2. Quomodo id fecerint. 3. Quantæ authoritatis ſit hæc translatio. 4. An adhuc extet. Circa primum duplex eſt opinio. Una, quod tranſtulerint ſolam legem Moſaicam. Ita Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis, & in cap. 2. Ezechielis, & in cap. 2. Micheæ. Et probat ex Ariſtæo, Joſepho, & Philone, qui ſolius Pentateuchi mentionem faciunt. Altera, quòd tranſtulerint omnes libros Veteris Teſtamenti. Ita Irenæus, Clemens, Epiphanius, & Auguſtinus locis citatis. Hanc ſententiam ſequitur Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 6. & probat tripliciter. Primò, quia Apoſtoli in citandis teſtimoniis Prophetarum uſi ſunt Græca translatione. At tempore Apoſtolorum

A 6 nulla

nulla erat Græca tranſlatio, niſi 70. Interpretum. Secundò, quia veriſimile eſt, Ptolomæum Regem, qui ex toto terrarum orbe comparabat libros pro ſua Bibliotheca habuiſſe etiam libros Prophetarum, & conſequenter curaſſe eos transferri. Tertiò, quia omnes dicunt miraculosè factum eſſe quod hæc translatio ſpatio ſeptuaginta dierum fuerit abſoluta. At nullum eſſet miraculum, ſi ſola lex Moſaica fuiſſet tranſlata.

3. Nec obſtat quod Ariſtæus, Joſephus, & Philo ſolius legis mentionem faciant. Nam nomine legis ſæpe intelligitur totum vetus teſtamentum, ut Joan. 10. 34. *Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi, Dii eſtis?* quod tamen ſcriptum eſt in Pſalmis (Pſal. 81. 6.) & Joan. 15. 25. *Ut adimpleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt: quia odio habuerunt me gratis*: quod etiam ſcriptum eſt in Pſalmis (Pſal. 24. 19.) & 1. Cor. 14. 21. *In lege ſcriptum eſt: Quoniam in aliis linguis, & labiis loquar populo huic*: quod ſcriptum eſt in Iſaia (cap. 28. 11.)

4. Circa ſecundum, conſentiunt quidem authores 72. ſenes Hebræos (videlicet ſex ex unaquaque tribu) utriuſque linguæ peritiſſimos, ſpatio 72. dierum mirabili conſenſione, libros Veteris Teſtamenti ex Hebraico ſermone in Græcum tranſtuliſſe: ſed in eo diſcrepant, an ſinguli ſeparatim, an verò bini & bini, an denique omnes ſimul inter ſe conferentes, id fecerint? triplex opinio eſt. Prima, ſingulos ſeparatim incluſos fuiſſe in ſingulis cellulis, & divino miraculo

raculo factum eſſe, ut ſingulorum transla- tiones non ſolum in ſenſu, ſed etiam in rebus ipſis conſentirent: ita ut fuerint 72. exemplaria, ne in minimo quidem puncto diſcrepantia. Ita Juſtinus in Orat. exhortatoria ad Gentes (ubi etiam aſſerit ſe apud Alexandriam vidiſſe veſtigia cellularum) Cyrillus catech. 4. Irænæus, Clemens, & Auguſt. locis citatis. Altera binos & binos in cellulis incluſos fuiſſe, ita ut fuerint 36. exemplaria, quæ mirè inter ſe conſpirarent. Ita Epiphanius loco citato. Tertia omnes ſimul in eadem baſilica ſediſſe, & inter ſe conferentes, unum exemplar confeciſſe. Ita Hieronymus præfatione in Pentateuchum. Et probat ex Ariſtæo & Joſepho. Nam Ariſtæus, qui fuit præſens, apertè ſcribit, eos ſimul contuliſſe ſingulis diebus uſque ad horam nonam. Et Joſephus, qui etiam narrat rem geſtam, ne quidem meminit cellularum, quod tamen feciſſet pro honore ſuæ gentis, ſi putaſſet ita contigiſſe.

5. Circa tertium, omnes authores fatentur translationem 72. Interpretum divinitus factam eſſe, ac proinde magnam habere authoritatem. Solus Hieronymus videtur aliter ſentire. Nam præfatione in Pentateuchum aſſerit, non fuiſſe vates, ſed tantum interpretes. Et alibi ſæpè reprehendit illorum verſionem, præſertim in quæſtionibus Hebraicis, in libro de optimo genere interpretandi, in Epiſtola ad Suniam & Fretellam, & in commentariis Prophetarum.

ſum. Quanquam, ut verum fatear, non reprehendit ipſam verſionem; ſed vitia, quæ poſtea in eam irrepſerunt.

§. 6. Nam præfatione prima in libros Paral. ſic ſcribit. *Si 70. Interpretum pura, & ut ab eis in Græcum verſa eſt, editio permaneret, ſuperflue me impelleret, ut Hebræa tibi volumina Latino ſermone transferrem. Nunc verò, cum pro varietate regionum diverſa ferant ut exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta ſit atque violata.* Et præfatione. 2. *Nec hoc 70. Interpretibus, qui Spiritu ſancto pleni, ea quæ vera fuerint, tranſtulerant; ſed ſcriptorum culpæ adſcribendum, dum de emendatis inemendata ſcriptitant, & ſæpe tria nomina, ſubtractis è medio ſyllabis, in unum vocabulum cogunt.* Et præfat. in Eſdram & Nehemiam. *Si quis autem vobis 70. oppoſuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipſa lacerata & inverſa demonſtrat; mittite eum ad Evangelia, in quibus multa ponuntur de veteri Teſtamento, quæ apud 70. Interpretes non habentur, velut illud:* Quoniam Nazaræus vocabitur, &, ex Ægypto vocavi filium meum: &, videbunt in quem compunxerunt: *multaque alia, quæ latiori operi reſervamus, & quærite ab eo ubi ſcripta ſunt, cùmque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus, quæ nuper à nobis edita, maledicorum linguis quotidie confodiuntur.*

§. 7. Circa quartum, aliqui putant Græcam verſionem 70. Interpretum planè periiſſe. Alii rectius, non quidem periiſſe, ſed valde corruptam ac vitioſam eſſe. Hoc patet ex verbis Hieronymi jam citatis. Deinde

inde, ex Juſtino, qui in Dialogo cum Tryphone ait, multis locis depravatam eſſe à Judæis. Tertiò, ex Philone & Ariſtæo qui aſſerunt primam verſionem, quæ à 70. Interpretibus facta eſt, non ſolum quoad ſenſum, ſed etiam quoad verba exactè conſonaſſe cum Hebræo textu. Addit Ariſtæus diligenter fuiſſe examinatam, antequam poneretur in Bibliotheca Regis, & ab omnibus acclamatum, ſanctè ſingula eſſe tranſlata, ut nihil addi, nihil demi poſſit. At verſio Græca, quæ nunc extat in multis diſſentit ab Hebræo textu; nam multa habet, quæ in Hebræo non ſunt. Multa non habet quæ in Hebræo ſunt. Multa habet falſa. Videatur Hieronymus locis citatis, & Bellarminus libro ſecundo, capite ſexto.

QUÆSTIO VI.

An quando libri veteris Teſtamenti citantur in novo, citentur tantùm in ſenſu literali?

1. SUppono teſtimonia Scripturæ tripliciter citari poſſe. Primò in ſenſu literali, qui à Spiritu ſancto intentus eſt. Secundò in ſenſu myſtico, qui etiam à Spiritu ſancto intentus eſt. Tertiò per quandam accommodationem, quam quiſque pro ſuo arbitrio facere poteſt, modo piè ac prudenter id faciat ſine ulla falſitate, vel abſurditate. Vide Gabrielem Vaſquez 1. part. diſp. 13. cap. 2. in fine.

2. Nunc

2. Nunc quæſtio eſt, An Chriſtus & Apoſtoli, quando citant teſtimonia Moſis & Prophetarum, citent ea in ſenſu tantùm literali? An aliquando etiam in ſenſu myſtico, vel per accommodationem? Reſpondeo, quædam citant in ſenſu literali, quædam in ſenſu myſtico per accõmodationem.

3. Exempla primi generis paſſim obvia ſunt Matth. 19. 4. citatur illud Geneſ. 1. 27. *Maſculum & fœminam fecit eos.* Et Actor. 3. 25. citatur illud Geneſ. 13. 3. *In ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.* Et Romanorum 4. 3. citatur illud Geneſ. 15. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam.* Et Romanorum decimo tertio, v. 9. citatur illud Exod. 20. 14. *Non adulterabis, non occides, non furtum facies.* Hæc, & multa alia, citantur in ſenſu literali, quem ipſa verba proximè, & immediatè ſignificant.

4. Exempla ſecundi generis. Primum, Geneſ. 21. 10. *Ejice ancillam hanc & filium ejus. Non enim erit hæres filius ancillæ, cum filio meo Iſaac.* Hoc ſecundum literam intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abrahæ, & de filio ejus Iſmaele. At Apoſtolus (Gal. 4. 30.) citat in ſenſu myſtico de Synagoga. Nam quod in veteri Teſtamento ſecundum literam ſcriptum eſt, Abrahamum habuiſſe unam ancillam, quæ erat Agar, & unam liberam, quæ erat Sara: hoc myſticè ſignificabat, Deum habiturum Synagogam, tanquam ancillam, & Eccleſiam Chriſti, tanquam liberam. Item quod in veteri Te-

ſtamen-

ſtamento ſecundum literam ſcriptum eſt, Agar cum ſuo filio Iſmaele fuiſſe ejectam & repudiatam : Saram verò cum ſuo filio Iſaac manſiſſe cum Abrahamo, hoc myſticè ſignificabat Synagogam Judæorum repudiandam, non item Eccleſiam Chriſtianorum.

5. Secundum, Exod. 12. 46. & Num. 9. 12. *Os illius non confringetis*, quod ſecundum literam dictum eſt de Agno Paſchali, cui non frangebantur crura, cùm in ſacrificio mactabantur. At Evangeliſta citat in ſenſu myſtico de Chriſto, qui per Agnum paſchalem fuit præfiguratus (Joan. 19. 36.)

6. Tertium, Deut. 25. 4. *Non alligabis os bovi trituranti*. Quod ſecundum literam intelligitur de vero bove, qui in area triturat, ſeu grana frumenti excutit. At Apoſt. myſticè explicat de prædicatoribus Evangelii, quibus alimonia ſeu ſuſtentatio neganda non eſt (1. Cor. 9. 9.) Quanquam aliqui putent per accommodationem illis applicari.

7. Quartum Oſeæ 11. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum*. Quod ſecundum litteram intelligitur de populo Iſrael, qui ex Ægypto per Moyſen eductus eſt in terram promiſſionis. At Evangeliſta myſticè intelligit de Chriſto, qui cum Maria matre, & Joſepho revocatus eſt ab Ægypto per Angelum (Matth. 2. 5.)

8. In his & ſimilibus exemplis notandum eſt, ſenſum myſticum eſſe, qui proximè ſignificatur, non per verba Scripturæ, ſed per

per res ipſis verbis ſignificatas. Quo pacto Synagoga, & Eccleſia myſticè ſignificantur per Agar & Saram: Chriſtus per Agnum Paſchalem: prædicatores Evangelii per boves triturantes: Reditus Chriſti ex Ægypto, per reditum filiorum Iſrael ex Ægypto, & ſic deinceps.

9. Exempla tertii generis. Primum Zach. 4. 3. *Duæ olivæ ſuper candelabrum aureum.* Quod ſecundum literam intelligitur de Jeſu filio Joſedech, & de Zorobabele Duce Juda, At Apoſtolus per accommodationem applicat duobus teſtibus, Enoch & Heliæ, qui ab Antichriſto interficiendi ſunt. (Apoc. 11. 14.) Vide Vaſquez 1. p. diſp. 14. cap. 1.

10. Secundum, Iſaiæ 29. 13. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Quod ſecundum literam intelligitur de illis Judæis qui erant tempore Iſaiæ. At Chriſtus accommodat Scribis & Phariſæis ſui temporis (Matth. 15. 8.) Vide Vaſquez ibidem cap. 5.

11. Huic modus utendi teſtimoniis Scripturæ per accommodationem, valdè frequens eſt apud Patres & Concionatores. Sic Eccleſia accommodat B. Virgini, quod ſcriptum eſt Cantic. 1. 4. *Nigra ſum, ſed formoſa.* Sic Auguſtinus illud Apoſtoli 2. Cor. 3. 6. *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat*, per accommodationem explicat de litera & ſenſu Scripturæ. Sic Bonifacius VIII. illud Lucæ 22. 38. *Ecce duo gladii hic*, accommodatè intelligit de duplici poteſtate Pontifi-

cis,

eis, ſpirituali & temporali. Sic Gregorius illud Geneſis 1. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna*, intelligit de Pontifice & Imperatore. Hujuſcemodi exempla propè infinita ſunt.

QUÆSTIO VII.

An in veteri Teſtamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones.

1. JUdæi præter Scripturam, habebant etiam traditiones, & quidem duplices. Nam aliæ erant Phariſæorum, quas Chriſtus in Evangelio reprehendit. Aliæ Moſaicæ, quæ erant laudabiles, & ad ſalutem neceſſariæ. Traditiones prioris ordinis erant hæ.

2. Prima, quod ante ſumptionem cibi lavandæ eſſent manus. Matth. 15. 1. *Acceſſerunt ad eum Scribæ & Phariſæi, dicentes; Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem Seniorum? Non enim lavant manus ſuas, cum panem manducant.*

3. Secunda, quod etiam inter comedendum illa lotio ſæpius eſſet repetenda, Marci 7. 3. *Phariſæi & omnes Judæi, niſi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum.* Hinc in nuptiis Canæ Galileæ erant ſex hydriæ poſitę ſecundum purificationem Judæorum. (Joan. 2. v. 6.) In quibus hydriis erat aqua ad lavandas manus inter prandendum.

4. Tertia, quòd venientes è foro non de-

be-

berent cibos capere, niſi loti eſſent. Marci 7. 4. *Et à foro niſi baptizentur, non comedunt. Et alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſervare: baptiſmata calicum & urceorum, & æramentorum, & lectorum.*

5. Quarta, quod cum peccatoribus non eſſet ſumendus cibus, Matth. 9. 11. *Et videntes Phariſæi, dicebant Diſcipulis ejus: Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat Magiſter veſter?* Similia habentur Lucæ 5. 30.

6. Quinta, quod ne quidem permittendum eſſet, ut quis à peccatoribus tangeretur. Lucæ 7. verſu trigeſimo nono. *Videns autem Phariſæus, qui vocaverat eum, ait intra ſe, dicens: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.* Ubi manifeſtè apparet, Phariſæum fuiſſe miratum, quod Chriſtus à muliere peccatrice pateretur ſe contrectari, eo quod hoc eſſet contra morem & traditionem Phariſæorum, quorum vox erat hæc *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es.* (Iſaiæ 65. 5.)

7. Sexta, quod in Sabbatho non liceret ægros ſanare: Lucæ 6. 7. *Obſervabant autem Scribæ & Phariſæi, ſi in Sabbatho curaret, ut invenirent, unde accuſarent eum.* Et Joan. 9. 16. *Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, quia Sabbathum non cuſtodit.* Loquebantur de Chriſto, qui cæco viſum reſtituerat in Sabbatho.

8. Septima, quod famelici non poſſent ſpicas vellere, & comedere in Sabbatho: Matth. 12. 1. *Abiit Jeſu per ſata Sabbatho:* Diſci-

Diſcipuli autem ejus eſurientes cœperant vellere & manducare. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce Diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.

9. Octava, quod frequenter eſſet jejunandum & orandum. Matth. 9. 14. *Quare nos & Phariſæi jejunamus frequenter; Diſcipuli autem tui non jejunant?* Et Lucæ 5. 33. *Quare diſcipuli Joannis jejunant frequenter, & obſecrationes faciunt, tui autem edunt & bibunt?*

10. Nona, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ eſſent Deo Matt. 23. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum & reliquiſtis quæ graviora ſunt legis, judicium & miſericordiam & fidem. Hæc oportuit facere & illa non omittere.* Hìc decimare, idem eſt quod decimas dare. Eſt ergo hic ſenſus: Vos Phariſæi datis decimas omnium rerum, etiam minimarum, quod non facitis ex præcepto Dei ſcripto in lege Moſaica, ſed ex veſtra traditione non ſcripta. Et interim negligitis ea, quæ vobis in lege præcepta ſunt. Hæc debebatis facere, & illa non omittere.

Ubi notandum eſt, triplici titulo potuiſſe dari decimas. 1. Ex præcepto legis Moſaicæ. 2. Ex voto. 3. Ex traditione. Ex præcepto debebant dari decimæ de frugibus, de pomis arborum, de bobus, ovibus & capris. (Levit. 27.30.) Ex voto poterant dari pro arbitrio voventium. (2. Paral. 31. 6.) Ex traditione ſolebant Phariſæi dare decimas menthæ, anethi, cymini, & ſimilium

rerum

rerum minimarum, quas alii non dabant, nec ex præcepto legis tenebantur dare, ut docet D. Th. 2. 2 q. 87 art. 2. ad 3. Janſenius in Concord. Evang. cap. 84. Maldonatus in cap. 18. Lucæ verſ. 11. Franciſcus Lucas in cap. 23 Matth. v. 23. Quo nomine gloriatur quidam ex Phariſæis in Evangelio cum ait: *Non ſum ſicut cæteri homines. Jejuno bis in Sabbatho: decimas do omnium, quæ poſſideo.* Quaſi dicat: Hoc cæteri homines non faciunt: Dant quidem decimas vini, frumenti, & olei; ſed non omnium bonorum, etiam minimorum, ut ego & reliqui Phariſæi facimus.

11. Decima, quod qui juraret per templum vel altare, non eſſet reus criminis: qui autem juraret per aurum templi, vel per oblationes, quæ in altari fiebant, eſſet reus, Matth. 23. 16. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil eſt: qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti & cæci: quid enim majus eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum? Et quicunque juraverit in altari, nihil eſt; qui autem juraverit in dono, quod eſt ſuper illud, debet. Cæci, quid enim majus eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum?*

12. Undecima, quod filii non tenerentur reipſa parentes ſuos honorare, aut illis benefacere: Sed quod abundè ſufficeret, munus aliquod Deo offerre. Matthæi decimoquinto, verſu 3. *Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem.*

Et

Et quicunque maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuum & matrem ſuam. Et irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

13. Hæ fuerunt præcipuæ traditiones Phariſæorum, quantum ex Evangelio licet colligere. Et quanquam aliquæ earum eſſent bonæ ex ſuo genere; aliæ malæ, aliæ indifferentes aut inutiles; Phariſæi tamen propter omnes reprehendebantur à CHRISTO, ob has cauſas. Primò, quia ipſi ex earum obſervatione quærebant inanem gloriam, & opinionem ſanctitatis apud homines, cùm nihil minus quàm ſancti eſſent. Matt. 23. 5 *Omnia verò opera ſua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Hinc paſſim in Evangelio vocantur hypocritæ, & ſepulchra dealbata.

14. Secundò, quia ex quorundam obſervatione ſectabantur etiam opes ac divitias, præſertim ex longis orationibus, quas in eum finem recitabant. Matt 23. 14 *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Et Marci 12. 14. *Cavete à Scribis, qui devorant domos viduarum ſub obtentu prolixæ orationis.* Ubi comedere, ſeu devorare domos viduarum nihil aliud eſt, quam ſpoliare ſeu exhaurire. Nam viduæ veniebant ad Phariſæos, tanquam ad homines ſanctos, (quippe qui ſanctitatem ſimulabant) & eorum orationes pretio emebant.

12. Ter-

15. Tertiò, quia ſuperſtitioſè minutiora quædam ſervabant, & alia majora negligebant, ut paulo ante dictum eſt. Dabant enim decimas rerum etiam viliſſimarum, & interim negligebant judicium & miſericordiam in dijudicandis cauſis, quæ ad ipſos deferebantur. Et hoc ſenſu accipi poteſt illud Matthæi 23. 24. *Excolantes culicem, camelum autem glutientes*.

16. Traditiones poſterioris generis (de quibus potiſſimum hìc agimus) erant tres præcipuæ. Prima, quod omnes & ſinguli libri, qui in Canone Judæorum conſignabantur, eſſent verè divini, & à Deo inſpirati. Hoc fide credebant Judæi; & tamen nuſquam in veteri Teſtamento ſcriptum eſt. Secunda, quod fœmellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale non minus quàm maſculi; qualecunque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc ullibi in veteri Teſtamento ſcriptum eſt. Tertia, quod cruenta ipſorum ſacrificia ſignificaverint mortem Chriſti. Hoc etiam erat dogma fidei, nec tamen in veteri Teſtamento ſcriptum eſt.

17. Duas poſteriores traditiones ſic explico. Judæi fide credebant, fœmellas concipi in peccato originali, non minus quàm maſculos. Nihil certius. Ergo fide credebant, illas ſalvari non poſſe, niſi per aliquod remedium à Deo inſtitutum. Debebant autem ſcire in particulari, quod & quale eſſet hoc remedium, alioqui omnes fœmellæ periiſſent ſine remedio. At nuſquam

ſcri-

ſcriptum eſt in veteri Teſtamento quod & quale fuerit hoc remedium in particulari: ergo per ſolam traditionem hoc ſciebant. Hæc autem traditio erat ad ſalutem neceſſaria; quia ſine remedio non poterant ſalvari fœmellæ: qualecumque tandem fuerit illud remedium, ſive fides parentum, ſive aliquod aliud.

18. Similiter fide credebant, quædam cruenta ſacrificia à Deo inſtituta eſſe pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant ejuſmodi ſacrificia per ſe, & propria virtute expiare peccata: vel virtute mortis & paſſionis Chriſti; quæ per illa ſacrificia ſignificabatur. Si prius putabant, erant hæretici, ſi poſterius, erant fideles. Sed unde habebant hanc fidem & firmam perſuaſionem? Non ex Scriptura, quia nuſquam in veteri Teſtamento id ſcriptum eſt. Ergo ex traditione. Hæc autem traditio erat neceſſaria ad ſalutem: Non quod neceſſe fuerit ſingulos de populo credere, futuram Chriſti mortem per cruenta ſacrificia præfigurari, ſed quod neceſſe fuerit aliquos id credere, præſertim Sacerdotes & Doctores, quibus incumbebat cura docendi & inſtruendi alios: alioquin tota Synagoga, in hoc quidem puncto, quod ſanè erat graviſſimum, fuiſſet ſine fide. Quod abſurdum eſt. (Vide D. Thomam in 2. 2. q 2. art. 7.)

19. Hinc ſequitur, Judæos habuiſſe quędam per Scripturam, quædam per traditionem. Magis tamen uſi ſunt Traditione quam Scriptura, non ſolum in iis rebus, quæ

quæ habebantur per ſolam Traditionem, ſed etiam in iis, quæ erant ſcriptæ. Quod patet ex ſequentibus teſtimoniis Exod. 13. 8. *Narrabis filio tuo in die illo dicens: Hoc eſt quod fecit mihi Dominus, quando egreſſus ſum de Ægypto. Et erit quaſi ſignum in manu tua.* Et Deuter. 32. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Et Judic. 9. 13. *Ubi ſunt mirabilia eius quæ narraverunt Patres noſtri, atque dixerunt: de Ægypto eduxit nos Dominus?* Et Pſal. 43. *Deus auribus noſtris audivimus, Patres noſtri annunciaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.* Et Pſal. 77. 5. *Quanta mandavit Patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, ut cognoſcat generatio altera? Filii qui naſcentur & exurgent, & narrabunt filiis ſuis.*

20. Ex his teſtimoniis duo colliguntur. Primò, quod traditio fuerit Judæis à Deo mandata ſeu præcepta. Secundò, quod multa ex iis, quæ jubebantur docere vel diſcere per Traditionem, apertè habebantur in Scriptura: Et tamen non remittebantur ad Scripturam, ſed ad Traditionem. Cujus rei duplex eſt ratio. Una, quia eo tempore Scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, ſed diſperſa in variis chartis & annalibus, ut commodè ab unoquoque legi non poſſet. Primus, qui eam redegit in formam voluminis, fuit Eſdras poſt captivitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomii, qui erat præcipuus inter

ter libros veteris Teſtamenti non habebatur paſſim in populo: ſed unum exemplar à Rege, alterum à Sacerdotibus cuſtodiebatur in arca Domini, qui ſeptimo quoque anno (nempe anno remiſſionis) jubebantur illud populo prælegere. Deuteron. 31. 9 Et hi *ipſi* Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo cuſtodiendo, ut longo tempore amiſſum fuerit, & tandem ab Helcia Pontifice (tempore Joſiæ Regis.) inventum, ac populo prælectum, 4. Reg. 22. 8. Unde neceſſe eſt, populum in pleriſque uſum fuiſſe Traditione, de qua in præcedentibus teſtimoniis dictum eſt.

21. Quod contigit Judæis, etiam contingit nobis Chriſtianis. Multa habemus per ſolam Traditionem, quæ ad fidem & ſalutem neceſſaria ſunt. De quibus generatim Apoſtolus 2. Theſſ. 2. 14. *Itaque fratres ſtate, & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſive per traditionem, ſive per Epiſtolam noſtram.* Speciatim verò ſunt hæc, & ſimilia. Primò, quod tota Scriptura Veteris ac Novi Teſtamenti ſit verè divina & à Deo inſpirata. Secundò, quod Symbolum fidei ſit verè Canonicum & Apoſtolicum. Tertiò, quod infantes ſint baptizandi. Quartò, quod baptizati ab hæreticis non ſint rebaptizandi. Quintò, quod in baptiſmo pronunciari debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti.* Sextò, quod certus ac determinatus ſit Sacramentorum numerus in novo Teſtamento.

CAPUT II.

De Fide & Symbolo.

1 TRES ſunt virtutes Theologicæ, de quibus agendum eſt, Fides, Spes, Charitas, 1. Corinth. 13. 13. Dicuntur autem Theologicæ, quia immediatè verſantur circa Deum: in quo differunt ab aliis virtutibus. Et quidem Fides verſatur circa Deum, quatenus eſt verax in dicendo ſeu revelando. Spes circa Deum, quatenus eſt bonus reſpectu noſtri: & quatenus eſt ſuprema & æterna noſtra beatitudo, quam ſperamus. Charitas circa Deum, quatenus in ſe bonus eſt. Fides eſt in intellectu: Spes & Charitas in voluntate. De ſingulis dicam.

2. Ac primò de fide, cujus myſteria nobis revelata ſunt, vel in Scriptura, vel per Traditionem. Et quæritur. 1. An fides ſit donum Dei, quo aſſentimur iis, quæ à Deo revelata ſunt. 2. Quid in veteri Teſtamento revelatum ſit de Deo 3. Quid de Trinitate. 4. Quid de Chriſto. 5. Quibus nominibus in veteri Teſtamento appellatus ſit Chriſtus. 6. Quis primus crediderit in Chriſtum 7. An Fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem. 8 An Fides veteris Teſtamenti fuerit tam perfecta, quàm eſt Fides Evangelica.

QUÆ.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Fides?

1 RESpondeo. Fides eſt donum Dei ac lumen, quo illuſtratus homo, certò ac firmiter aſſentitur iis, quæ à Deo obſcurè revelata ſunt, & nobis ad credendum legitimè propoſita. In qua definitione aliqua notanda ſunt.

2. Primò, quod Fides ſit donum Dei (Eph. 2. 8.) De quo diſputat Auguſtinus lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. contra Pelagianos & Semipelagianos. Hi dicebant initium Fidei eſſe à nobis: non tamen fidem perfectam. Illi utrumque attribuebant ſolis naturæ viribus. Utroſque refellit Auguſtinus.

3. Secundò, quod Fides ſit lumen. Solet autem diſtingui triplex lumen in intellectu hominis 1. Lumen naturale (Pſal. 4. 9. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*) 2. Lumen Fidei. (1. Pet. 2. 9 *Qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen ſuum.*) 3. Lumen gloriæ (Pſal 35. 10. *In lumine tuo videbimus lumen.*) Primum reperitur in quovis homine. Secundum, in homine tantùm fideli. Tertium, in homine beato, qui clarè videt eſſentiam divinam.

4. Tertiò, quod actus fidei ſit aſſentiri vel credere. (Philip. 1. 29. & Hebr. 11. 6.) Poſſumus autem dupliciter rem aliquam credere. Primò, propter auctoritatem ho-

minis aſſerentis; & tunc eſt Fides humana. Secundò, propter authoritatem DEI aſſerentis & revelantis; & tunc eſt Fides divina, de qua hîc agimus.

5. Quartò, quod materiale objectum Fidei, quod credimus, ſint res à Deo revelatæ; formale, authoritas Dei revelantis. Nam ut dixi, nos fide divina credimus vera eſſe myſteria, quæ nobis proponuntur; non ideo, quia ab homine, ſed quia à Deo revelata ſunt; qui nec falli poteſt nec fallere. Unde etiam vocatur *prima veritas*. Hæc autem veritas includit duo attributa divina, nempè infinitam bonitatem, & infinitam ſapientiam. Nam DEUS quia infinitè bonus eſt, non vult fallere; Et quia infinitè ſapiens eſt, non poteſt falli.

6. Quintò, quod actus fidei circa ſuum objectum, id eſt, circa res a Deo revelatas, habeat duas proprietates, nempe certitudinem, & obſcuritatem. Certitudo oritur ex infinita Dei ſapientia & bonitate: Obſcuritas ex revelatione. Quod ſic explico. Actus fidei, quo credo myſterium Trinitatis, eſt certus & infallibilis, quia nititur certo, & infallibili fundamento, nempe authoritate Dei revelantis, qui nec falli poteſt propter infinitam ſapientiam, nec fallere propter infinitam bonitatem. Idem actus eſt obſcurus, quia nititur divina revelatione, quæ reſpectu noſtri obſcura eſt. Et quidem ex duplici capite. Primo, ex parte Dei revelantis: non enim conſtat nobis clarè & evidenter, revelationem myſte-

rii

rii Trinitatis, quæ facta eſt, à Deo factam eſſe. Secundò, ex parte rei revelatæ. Nam revelatio non oſtendit nobis clarè & intuitivè rem revelatam, ſed tantum obſcurè & abſtractivè. Hoc patet in ſimili exemplo. Quando enim Virgilius narrat mihi aliquid de rebus abſentibus, quas nunquam vidi, non efficit per ſuam narrationem ut clarè incipiam videre res ipſas, de quibus loquitur; ſed ſolum efficit, ut obſcuram & abſtractivam de iis habeam notitiam & cognitionem.

Sic etiam quando Deus revelat nobis myſterium Trinitatis, quod nunquam vidimus, non efficit per ſuam revelationem, ut clarè & intuitivè videamus hoc myſterium; ſed ſolum ut obſcurè & abſtractivè credamus tale eſſe, quale à Deo revelatur. Et hoc docet experientia. Hinc Apoſtolus Hebr. 11. 1. ait: *Fidem eſſe argumentum rerum non apparentium*; quia nimirum res illæ quas fide credimus, non apparent, ſeu non videntur à nobis clarè. Et 1. Corinth. 13. 12. dicit: *Videmus per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, id eſt, in hac vita obſcurè cognoſcimus myſteria fidei, in altera clarè intuebimur.

7. Unde ſequitur, actum fidei eſſe voluntarium & liberum, non autem neceſſarium. Vel, quod idem eſt, nos voluntariè & liberè aſſentiri rebus à Deo revelatis; non autem neceſſariò. Loquor autem de neceſſitate objecti, non præcepti. Nam ex parte præcepti, quod nos obligat, neceſſa-

riò debemus aſſentiri rebus à Deo revelatis, ſi volumus ſalvi eſſe. At ex parte objecti, non neceſſariò, ſed liberè. Quod ſic probo. Tunc intellectus neceſſariò aſſentitur alicui objecto, vel propoſitioni, quando propter ipſius rei evidentiam convincitur, & quaſi neceſſitatur ad aſſenſum; ita ut non poſſit non aſſentiri: tunc autem voluntariè ac liberè aſſentitur, quando propter rei obſcuritatem non convincitur, aut neceſſitatur ad aſſenſum; ſed poteſt aſſentiri vel diſſentire, prout voluntati viſum eſt. Do exemplum. Quando quis clarè videt Solem ortum eſſe, tunc intellectus, ſi advertat propter rei evidentiam, neceſſariò convincitur ad formandum hunc aſſenſum: *Sol ortus eſt*. Quando autem non videt ortum eſſe, (ut ſi cœcus ſit) ſed tamen ab alio audit ortum eſſe; tunc intellectus ejus non neceſſario convincitur, ſed à libera voluntate ad aſſenſum movetur. Idem fit in myſteriis fidei. Beati in cœlo, qui clarè intuentur myſterium Trinitatis, neceſſario præbent aſſenſum: nos in hac vita, qui non intuemur, liberè præbemus aſſenſum. Et ſi noſtra voluntas pia eſt, credimus Deum eſſe trinum & unum; ſi impia, non credimus, & infideles efficimur. Hæc omnia prolixè diſputantur à Theologis in 2. 2. q. 1. & 2. Nos pauca diximus pro hoc loco & inſtituto.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quid in Veteri Teſtamento fuerit revelatum de Deo?

1 RESpondeo. Hæc tria potiſſimum. Primò, Deum eſſe. Exod. 3. 14. *Ego ſum qui ſum.* Secundò Deum eſſe unum. Deut. 6. 4. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus unus eſt,* & Deut. 32.37. *Videte, quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me.* Tertiò, DEUM habere providentiam circa homines, ideſt ſalvare bonos, & punire malos. Sapient. 6. 8. *Æqualiter eſt illi cura de omnibus.* Et Deuter. 7. 9. *Et ſcies, quia Dominus Deus tuus eſt Deus fortis, & fidelis, cuſtodiens pactum, & miſericordiam diligentibus ſe, & his qui cuſtodiunt præcepta ejus, in mille generationes: & reddens odientibus ſe ſtatim, ita ut diſperdat eos, & ultra non differat, protinus eis reſtituens quod merentur.*

2. Præter hæc tria, ſunt multa alia, quæ ad illa revocantur. Cujuſmodi ſunt hæc: Deum eſſe bonum (Pſalm. 72. 1.) Eſſe infinitum. (Pſ. 144. 3.) Eſſe ubique præſentem. (Pſalm. 136. 7.) Eſſe immutabilem. (Num 23. 19.) Æternum. (Pſ. 89. 2.) Omnia ſcientem. (1. Reg. 2. 3.) Omnipotentem. (Geneſ. 1. 1.) Creaſſe hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam (Geneſ. 1. 26.) Dediſſe illi præcepta, & promiſiſſe vitam, ſi ea ſervaret: mortem, ſi non ſervaret. (Gen. 2. 17. & alibi.)

QUÆSTIO III.

Quid in veteri Teſtamento fuerit revelatum de Trinitate.

1 RESpondeo. Nuſquam in veteri Teſtamento expreſsè revelatum eſt, tres eſſe perſonas divinas, unius & ejuſdem eſſentiæ, ac realiter inter ſe diſtinctas, nempe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum: ſed tamen quibuſdam locis obſcurè & confusè inſinuatum eſt plures eſſe perſonas, quam unam. Solent autem produci varia teſtimonia, quibus id inſinuatum eſt, quæ breviter recenſebo.

2 Primum eſt Geneſis 1. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram.* Ac paulo poſt. *Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Ubi aliqui putant Patrem ſignificari nomine Dei, Filium nomine principii, Spiritum ſanctum nomine Spiritus Dei. Ita Origenes & Rupertus in illum locum, quibus favet Auguſtinus libro de Geneſi ad literam imperfecto cap. 1. Et confirmari poteſt hæc expoſitio ex eo, quod Filius Dei de ſeipſo dicit Pſal. 29. 9. *In capite libri ſcriptum eſt de me*, id eſt, in initio libri Geneſeos. Vide Hieronym. in quæſtionibus Hebraicis in geneſim.

3. Secundum in Geneſi 1. 26 *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Ubi Deus loquitur de ſe in plurali numero, propter pluralitatem perſonarum, ut notant

tant Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, & Ambroſius in illum locum: item Athanaſius in oratione contra idola circa finem. Auguſtinus lib 16. de Civitate Dei cap. 6. Concilium Syrmienſe Canone 13. & plures alii. Simile eſt illud Geneſis 3. 22. *Ecce Adam, quaſi unus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum.* Et Geneſis 11. 7. *Venite igitur deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.*

4. Tertium eſt Geneſis 19. 14. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cœlo.* Ubi cùm dicitur, Dominus à Domino, inſinuantur duæ, ut minimum, perſonæ, ut ſenſus ſit: pluit filius à Patre. Ita Ignatius in Epiſtola ad Antiochenos, Juſtinus in Dialogo cum Tryphone, Athanaſius in Oratione contra Gregales Sabellii, Hilarius libro quinto de Trinitate, Conciliũ Syrmienſe Can. 15. & alii.

5. Quartum eſt Pſal. 66. 8. *Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus.* Ubi nomen *Deus* ter ponitur: bis quidem abſolutè pro Patre & Spiritu ſancto: & ſemel cum pronomine *Noſter*, pro Filio, qui propter humanam naturam aſſumptam vocatur Deus noſter. Eodem ſpectat illud Iſaiæ 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Deus exercituum.* In quem locum ſic ſcribit Rabbi Simeon: *Sanctus, hic eſt Pater: Sanctus, hic eſt Filius: Sanctus, hic eſt Spiritus ſanctus.* Vide Galatinum libro ſecundo de arcanis capite nono, & Vaſquez 1. part. diſputatione centeſima octava capite ſecundo.

 6. Quin-

6. Quintum eſt Zachariæ 2. 10. *Lauda & lætare filia Sion, quia Ecce ego venio, & habito in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui. Et ſcies, quia Dominus exercituum miſit me ad te.* Ubi bis ponitur nomen Domini: ſemel pro Deo mittente, & ſemel pro Filio. Plura teſtimonia adducam quæſtione ſequenti.

7. Nota, Trinitatem perſonarum variis modis cognoſci poſſe in hac vita. Primò, per revelationem ſupernaturalem, factam in veteri Teſtamento, de qua jam dixi: Et hæc obſcura eſt. Secundò, per revelationem ſupernaturalem, factam in novo Teſtamento, de qua infra dicam, quæſtione decima. Et hæc, quoad verba, clarior & apertior eſt. Tertiò, per congruentias naturales: Cujuſmodi ſunt hæ. 1. Natura boni eſt, diffundere & communicare ſeipſum: Ergo natura infiniti boni eſt, communicare ſe infinitè. At Deus eſt infinitum bonum: Ergo infinitè ſe communicat. At non communicat ſe infinitè extra ſe, per productionem creaturarum: Ergo debet ſe infinitè communicare intra ſe, per productionem perſonarum ejuſdem eſſentiæ & naturæ. Secundò, ad perfectam beatitudinem requiritur conſortium æqualium perſonarum. At Deus eſt perfectiſſimè beatus: Ergo debet habere conſortium æqualium perſonarum. Tertiò, melius eſt, Deum ab æterno aliquid produxiſſe, quàm otioſum fuiſſe: At ab æterno

no non produxit creaturas extra ſe: Ergo produxit perſonas divinas intra ſe.

8. Quartò, poteſt cognoſci Trinitas perſonarum per veſtigia creaturis impreſſa. Nam omnes creaturæ propter ternarium numerum, quem in ſe habent à ſuo Creatore, videntur clamare, a Trinitate creatas ſe eſſe. Quod aliquot exemplis demonſtrabo. Primò, in unaquaque creatura ſunt tres paſſiones entis, *unum, verum, bonum*. Secundò, Tota univerſitas creaturarum dividitur in tria genera. Nam aliæ ſunt ſpirituales, ut Angeli, aliæ corporales, ut cœli, elementa, lapides, plantæ, bruta animalia: aliæ mixtæ ex corpore & ſpiritu, ut homines. Tertiò, Angeli, dividuntur in tres Hierarchias, ſupremam, mediam, & infimam. Et ſingulæ Hierarchiæ in tres ordines. Quartò, Unuſquiſque Angelus, ſicut etiam unaquæque anima rationalis habet tres facultates, memoriam, intellectum, & voluntatem. Memoria repræſentat Patrem, qui habet ideas omnium rerum in ſe. Intellectus Filium, qui eſt ſapientia Patris. Voluntas Spiritum ſanctum, qui eſt amor procedens à Patre & Filio. Vide Auguſtinum libro nono de Trinitate & ſequent. Bellarm. lib. 2. de Chriſto cap. 6.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Quid in veteri Teſtamento fuerit revelatum de Chriſto?

1 RESpondeo. Multa de Chriſto fuerunt revelata. Et ſpeciatim hæc. Primò, quod eſſet naſciturus ex ſemine Abrahæ. Gen. 22. 18. Secundò, quod ex familia David. Jeremiæ 23. 5 Tertiò, quod ex virgine. Iſaiæ 7. 14 Quartò, quòd in Bethlehem. Micheæ 5. 2. Quintò, quod certo tempore, Geneſ. 49. 10. Et Daniel. 9. 24. Et Aggæi 2. 7. Sextò, quod prædicaturus Evangelium ſalutis & pacis, Iſaiæ 61. 1. Septimò, quod facturus miracula. Iſaiæ 35. 5. Octavò, quòd redempturus genus humanum, & pro humano genere moriturus. Iſaiæ 53 4. Et Daniel. 9. 26. Nonò, quod deſcenſurus ad inferos, & tertia die reſurrecturus: Pſalm. 15. 10. Et Jonæ 2. 1. Decimò, quòd aſcenſurus ad Cœlum. Pſal. 67. 19. Undecimò, quòd ſeſſurus ad dexteram Dei Patris. Pſal. 109. 1. Duodecimò, quòd miſſurus Spiritum ſanctum. Iſaiæ 44. 3. Et Joelis 2. 28. Decimotertiò, quòd judicaturus vivos & mortuos. Pſal 95. 13. Hæc omnia clarius conſtant ex novo Teſtamento.

2. Quæres, An etiam revelatum fuerit in veteri Teſtamento, Chriſtum fore Deum ſimul & hominem? Reſpondeo. Clarè revelatum fuit fore hominem, obſcurè Deum.

um. Prior pars patet ex dictis; quia clarè revelatum fuit, Chriſtum naſciturum & moriturum; quod non poteſt intelligi, niſi ſecundum humanitatem. Poſterior colligitur ex variis Scripturæ locis. Pſal 2. 7. *Filius meus es tu: Ego hodie genui te*. Ex quo loco probat Apoſtolus Hebr. 1 5. Chriſtum eſſe majorem Angelis, quia ab æterno genitus eſt à Deo Patre per divinam generationem. Item Pſal. 69. 8. *Adorate eum omnes Angeli eius*. Quo etiam loco utitur Apoſtolus ibidem. Item Pſalm 109 1. *Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis*. Quem locum explicat ipſemet Chriſtus Matth. 22 44. Item Iſaiæ 35. 5. *Deus ipſe veniet, & ſalvabit vos*. Ubi apertè loquitur de Chriſto, ut ex contextu patet. Item Baruch 3. 26. *Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius adverſus eum.* Ubi etiam eſt ſermo de Chriſto quia ſequitur: *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt*. Item Micheæ 5. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda. Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis*. Ubi inſinuatur duplex Chriſti generatio. Una humana, cùm dicitur: *Ex te mihi egredietur*. Altera divina, cùm additur: *Et egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis*.

3. Hic obiter notandum eſt, hæc teſtimonia veteris Teſtamenti, in quibus agitur de Chriſti divinitate, per ſe quidem obſcura eſſe; ſed tamen quia pleraque in novo Teſtamento clarioribus verbis explicata

ſunt

ſunt, facilius intelligi à Chriſtianis, quàm olim intellecta fuerint à Judæis: quia Judæi non habuerunt illam explicationem, quam Chriſtiani habent. Quomodo autem hæc claritas novi, & illa obſcuritas veteris Teſtamenti intelligenda ſit, dicetur quæſt. 9.

QUÆSTIO V.

Quibus nominibus fuerit Chriſtus appellatus in veteri Teſtamento.

1. Reſpondeo. His potiſſimum. 1. Deus Iſaiæ 35 4. & Baruch. 3. 36.
2. Emanuel, id eſt, nobiſcum Deus, Iſaiæ 7. 14.
3. Dominus Davidis, Pſal. 109. 1.
4. Dominus legifer noſter, Rex noſter, Judex noſter, Iſaiæ 33. 21.
5. Chriſtus. Dan. 9. 26.
6. Salvator & propugnator. Iſaiæ 19 20.
7. Redemptor. Iſaiæ 59. 20.
8. Propheta. Deuteron. 18. 15.
9. Sanctus Sanctorum. Dan. 9. 24.
10. Deſideratus cunctis. Aggæi 2. 8.
11. Expectatio gentium. Geneſ. 49. 10.
12. Brachium Domini. Iſaiæ 59. 1.
13. Dominator. Malach. 3. 1.
14. Angelus teſtamenti. ibidem.
15. Sol juſtitiæ. Malach. 4. 2.
16. Paſtor, Iſaiæ 40. 11. Et Ezech. 34. 25.
17. Agnus. Iſaiæ 53. 7.
18. Semen Abrahæ. Geneſ. 22. 18. ut explicat Apoſtolus Galat. 3. 16.

19. Stel-

19. Stella oriens. Num. 24. 16.
20. Lux gentium. Iſaiæ 9. 2.
21. Lumen Hieruſalem. Iſaiæ 60. 1.
22. Sacerdos in æternum. Pſal. 109. 4.

Multò luculentiora nomina ſortitur in novo Teſtamento, cujuſmodi ferè ſunt hæc.

1. Deus.
2. Filius Dei.
3. Filius Dei unigenitus. Ioan. 1. 18. & cap. 3. 16.
4. Imago Dei inviſibilis. Coloſſ. 1. 15.
5. Agnus Dei. Ioan. 1. 37.
6. Figura ſubſtantiæ Dei. Hebr. 1. 3.
7. Sermo Dei. Hebr. 4. 12.
8. Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Galat. 1. 3. & alibi ſæpius.
9. Mediator Dei & hominum. 1. Timoth. 2. 5.
10. Mediator novi Teſtamenti. Hebr. 9. 15.
11. Salvator mundi. Ioan. 4. 42. & alibi.
12. Redemptor. Act. 7. 35. & alibi.
13. Advocatus noſter apud Deum 1. Joan. 2. 1.
14. Meſſias. Ioan. 1. 41. & Ioan. 4. 25. non alibi.
15. Paſtor bonus. Ioan. 10. 11.
16. Primogenitus omnis creaturæ, Coloſſ. 1. 15.
17. Primogenitus ex mortuis. ibidem verſ. 18.
18. Caput Eccleſiæ. ibidem.
19. Hæres univerſorum. Hebr. 1. 2.
20. Apoſtolus & Pontifex confeſſionis noſtræ. Hebr. 3. 1.

21. Pon-

21. Pontifex magnus. Hebr. 4. 14.
22. Sacerdos in æternum. Hebr. 5. 6.
23. Miniſter circumciſionis, Rom. 15. 8.
24. Lux mundi. Ioan. 8. 12.
25. Via, veritas, & vita. Ioan. 14. 6.
26. Oſtium ovium. Ioan. 10. 7.
27. Magiſter bonus. Matth. 19. 16.
28. Propheta magnus. Lucæ 7. 16.
29. Oriens ex alto. Lucæ 1. 78.
30. Lapis offenſionis & petra ſcandali. Rom. 9. 33. & 1 Petri 2. 8.
31. Radix David. Apoc. 5. 5.
32. Leo de tribu Juda. ibidem.
33. Principium & finis, alpha & omega. Apocal. 1. 8.
34. Princeps Regum terræ, Apoc. 1. 5.

QUÆSTIO VI.

Quis in veteri Teſtamento primus credi- derit in Chriſtum?

1 RESpondeo. Adamus in Paradiſo cùm dixit Geneſ. 2. 23. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: Hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Nam his verbis non ſolum locutus eſt de præſenti ſuo matrimonio cum Eva, ſed etiam prophetavit de futura conjunctione Chriſti cum Eccleſia, quæ præfigurabatur per conjunctionem Adæ & Evæ, ut interpretatur Apoſtolus Epheſ. 5. 32. Ubi expli-

cans

cans prædicta verba, ſic ait: *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia*. Unde D. Hieronymus lib. 3. commentariorum in Epiſtolam ad Epheſios ait, Adamum fuiſſe, & primum hominem, qui primò creatus eſt; & primum vatem, quia primus de Chriſto & Eccleſia prophetavit. Similia habent alii Patres.

2. Sunt autem duæ partes prophetiæ ipſius. Una, quia prædixit fore, ut Chriſtus relinquat Patrem ſuum, qui eſt Deus & matrem ſuam, quæ eſt cœleſtis Hieruſalem, & veniens in hanc terram, adhæreat uxori ſuæ, quæ eſt Eccleſia. Vide Hieronymum loco citato.

Altera, quia prædixit fore, ut ſicut ipſe per carnale matrimonium conjunctus fuit cum Eva: ſic Chriſtus per ſpirituale matrimonium conjungendus eſſet cum Eccleſia, juxta illud Oſeæ 2. verſ. 19. *Sponſabo te mihi in ſempiternum*. Et hoc ſenſu, quem multi, ſequuntur matrimonium Adami & Evæ fuit figura, ſeu typus conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Vide Cornelium à Lapide in cap. 5. ad Epheſ. v. 32.

3. Quæres, de qua conjunctione Chriſti cum Eccleſia hoc intelligendum ſit? Aliqui putant, ſolum intelligi de illa, qua Chriſtus, ut Deus, conjunctus eſt Eccleſiæ per fidem & charitatem: non autem de illa, qua Chriſtus, ut homo, conjunctus eſt Eccleſiæ per incarnationem. Alii rectiùs de utraque intelligunt. Nam Chriſtus, etiam ut homo, dicitur caput Eccleſiæ, ſicut

vir

vir eſt caput mulieris Epheſ. 4 23. Vide Franciſcum Suarez 3. part. qu. 31. in commentario.

4. Dices: Si Adam præſcivit venturum Chriſtum, Ergo etiam præſcivit ſe peccaturum; quia Chriſtus non erat venturus, niſi propter peccatum Adæ. Unde eſt vulgatum illud Theologorum axioma: *Si Adam non peccaſſet, Chriſtus non veniſſet*. Reſpondeo. Non ſequitur, quia poteſt fieri, ut aliquis cognoſcat effectum, & non cognoſcat cauſam. Et hoc modo Adam præſcivit venturum Chriſtum in hunc mundum, non tamen præſcivit cauſam, propter quam eſſet venturus. Ita D. Thomas 3. part. qu. 1. art. 3. ad 5. & in 2. 2. qu. 2 art. 7. in corpore.

QUÆSTIO VII.

An Fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem in veteri Teſtamento?

1 RESpondeo. Fuit neceſſaria. Omnes enim, ut minimum, tenebantur credere in venturum Chriſtum, tanquam Redemptorem ſeu Mediatorem, per quem liberandi eſſent à peccatis. Ita docet Auguſt. Epiſt. 89 ad Hilarium qu. 3. & epiſt. 157. ad Optatum, lib. 1. contra duas Epiſtolas Pelagianorum cap. 7. ubi aſſerit, juſtos veteris Teſtamenti non fuiſſe liberatos à peccatis, niſi per eandem fidem Chriſti, per quam & nos liberamur. Sicut enim nos

cre-

credimus Chriſtum veniſſe in hunc mundum, & per hanc fidem juſtificamur; ſic illi credebant Chriſtum venturum in hunc mundum, & per illam fidem juſtifiacabantur. Et hoc probat variis Scripturæ teſtimoniis. Act. 4. 12. *Non eſt in aliquo alio ſalus* (*niſi in Chriſto.*) *Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri*. Et 1. Cor 15. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. Et 2. Cor. 4. 13. *Habentes autem eundem ſpiritum fidei*. Et Gal. 2. 16. *Scientes autem, quod non iuſtificabitur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti*. Et Gal. 3. 21. *Si enim data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, verè ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus*.

2. Et ratio eſt, quia Deus non vult nos ſalvari ſine noſtro labore, & cooperatione, juxta illud Auguſtini, *Qui creabit te ſine te, non ſalvabit te ſine te*. Vult enim, ut quæramus & deſideremus medicum, qui nos ſanet à corruptione peccati. At homines in veteri Teſtamento non poterant quærere & deſiderare medicum, niſi aliquo modo illum cognoſcerent: Nec poterant illum certò cognoſcere in hac vita, niſi per fidem: Ergo hæc fides fuit illis ad ſalutem neceſſaria.

3. Quæres, cùm multa fuerint revelata de Chriſto in veteri Teſtamento, ut ſupra dictum eſt: an neceſſe fuerit omnia credere quæ erant de illo revelata. Reſpondeo cum diſtin-

diſtinctione. Nam aliud eſt loqui de Prophetis & Patriarchis, quibus immediatè fuit facta revelatio de Chriſto: aliud de aliis, qui à Prophetis & Patriarchis acceperunt revelationem. Priores tenebantur explicitè credere ea omnia, quæ unicuique erant revelata, ut Adam tenebatur credere futuram Chriſti conjunctionem cum Eccleſia: Abraham, Chriſtum ex ſuo ſemine naſciturum: Moyſes, fore Prophetam ſuæ gentis: David, deſcenſurum ad inferos, reſurrecturum à mortuis, aſcenſurum in cœlos, ſeſſurum ad dexteram Patris: Iſaias, naſciturum ex virgine, prædicaturum Evangelium ſalutis, facturum miracula, redempturum genus humanum per paſſionem & mortem, miſſurum Spiritum ſanctum: Micheas, naſciturum in Bethlehem: Daniel, venturum tali tempore. Hæc enim ipſis erant explicitè à Deo revelata, ſive per externam vocem, ſive per internam inſpirationem, ſive alio modo. Debebant igitur explicitè ea credere: alioqui magnam injuriam feciſſent Deo, quaſi non eſſet verax & fide dignus.

4. Reliqui, quibus non fuit immediatè à Deo facta revelatio, erant duplices. Alii Sacerdotes & Doctores Synagogæ, alii ſubditi. His ſatis erat, ſi crederent venturum Chriſtum, qui ipſos liberaret, juxta ea, quæ initio quæſtionis dicta ſunt. At illi ulterius tenebantur plura alia credere. 1. Quod Chriſtus eſſet futurus Deus. 2. Quod per paſſionem & mortem redempturus huma-

ma-

manum genus. Et quæ ſimilia ſunt. Cujus rei duplex eſt ratio. Una, quia Sacerdotes erant Doctores populi, & Judices controverſiarum fidei: Ergo ratione officii tenebantur omnia ſcire & perſcrutari, quæ à Moyſe & Prophetis erant ſcripta de Chriſto alioquin non potuiſſent alios inſtruere; nec in ſupremo Concilio, cui intererant, definire controverſias, quæ de venturo Chriſto ex Moyſe & Prophetis ſolent proponi & diſputari. Altera, quia Sacerdotes tenebantur ſcire, cruenta ſacrificia animalium quæ ipſi offerebant, eſſe figuras ſeu typos futuræ mortis Chriſti: Itemque ſanguinem animalium, qui effundebatur, non habere ex ſe vim remittendi peccata, ſed omnem vim accipere ex ſanguine Chriſti, cujus effuſionem præfigurabat. Hebr. 9. 12. Vide D. Thomam in 2.2. q.2. art. 7.

5. Ex dictis conſtat, tria potiſſimum ſpectari poſſe in Chriſto 1. officium Redemptoris. 2. Divinitatem conjunctam cum humanitate. 3. Paſſionem & mortem. Sacerdotes tenebantur hæc omnia explicitè credere. Populus non item. Satis erat, ſi explicitè crederent venturum aliquem prophetam qui redempturus eſſet Iſrael. Hunc enim omnes exſpectabant, clamantes cum Prophetis: *Rorate cœli deſuper, & nubes pluant juſtum: Aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Quod autem is futurus eſſet Deus, & quod per paſſionē & mortem redempturus eſſet Iſrael, non neceſſe erat, omnes explicitè credere. Vide D. Thomam loco citato.

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

An ſola fides in veteri Teſtamento fuerit ſufficiens ad ſalutem & iuſtificationem?

1 Ratio dubitandi eſt, quia ſcriptura inſinuat, Abraham fuiſſe juſtificatum per ſolam fidem. Geneſ. 15. 6. & Rom. 4. 3. & Galat. 3. 5. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam*. Reſpondeo. Contrarium docet Scriptura, aſſerens juſtificatum eſſe, non ſolum per fidem, ſed etiam per ſpem, obedientiam, & alia pia opera, Rom. 4. 18. *Qui contra ſpem in ſpem credidit.* Et Jacob 2. 21. *Abraham Pater noſter, nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quomodo fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides conſummata eſt*. Et Hebr. 11. v. 8. *Fide, qui vocat ur Abraham, obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, & exiit, neſciens quò iret.*

2. Ex quibus locis colligitur, fidem, qua Abraham juſtificatus eſt, non fuiſſe nudam & ſolitariam, ſed conjunctam cum ſpe, obedientia, & aliis piis operibus. Illud porro, *contra ſpem in ſpem credidit*, ſic debet intelligi: Contra ſpem naturæ, credidit in ſpem gratiæ & promiſſionis. Vel clarius: Credidit ſe generaturum filium, quod quidem non poterat ſperare, ſpectando curſum naturæ, quia jam erat ſenex, & habebat uxorem ſterilem: ſed tamen ſperabat, ſpectando

ctando gratiam & promiſſionem Dei, quæ non fallit.

3. Quod dixi de Abraham, dicendum eſt etiam de aliis, qui in veteri Teſtamento juſtificati ſunt. Non enim per ſolam fidem, ſed etiam per alia bona opera juſtificati ſunt, ut colligitur ex illo Jacobi 2. 25. *Similiter & Rabab meretrix, nonne ex operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiens nuncios, & alia via eiiciens?* Et cauſam addit, cur non ex ſola fide oritur juſtificatio: *Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.* Ubi illa particula, *fides ſine operibus mortua eſt*, conferri debet cum illa ſuperius poſita. *Fides cooperabatur operibus.* Quam aliàs Apoſtolus expreſſit quidem aliis verbis, ſed ſimili ferè ſenſu Gal. 5. 6. *In Chriſto Ieſu, neque circuncißio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur.*

4. Ut res tota fiat clarior, repeto quod alibi dixi, duplicem eſſe juſtificationem: primam, & ſecundam. Prima eſt, qua quis ex impio fit juſtus & Deo gratus. Secunda, qua ex juſto fit juſtior & Deo gratior. In prima acquiritur juſtitia; in ſecunda augetur. Itaque fides & alia bona opera non eodem modo concurrunt ad primam & ſecundam juſtificationem. Ad primam concurrunt diſpoſitivè; ad ſecundam meritoriè. Nam homo impius, ſeu peccator, non poteſt acquirere juſtitiam & remiſſionem peccatorum, niſi prius ſit diſpoſitus per actum fidei, timoris, ſpei, dilectionis, & contri-

tionis. Eccl. 1. 28. *Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari* Prov. 28. 35. *Qui ſperat in Domino, ſanabitur.* 1. Ioan. 3. 14. *Qui non diligit manet in morte.* Act. 3. 19 *Pœnitemini & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.* At, poſtquam juſtificatus eſt, tunc per ſimiles actus meretur augmentum juſtitiæ, & fit Deo gratior. Unde ſequitur, ſupradictos actus dupliciter ſpectari poſſe. 1. Quatenus præcedunt juſtitiam. 2 Quatenus ſequuntur. Priori modo diſpoſitivè: poſteriori modo meritoriè ſe habent. Vide Concil. Trid. Seſſ. 6 cap. 6. & 10.

QUÆSTIO IX.

An fides veteris Teſtamenti fuerit tàm perfecta, quàm eſt fides Novi Teſtamenti?

1 Reſpondeo: Eſſentialiter fuit æquè perfecta, non tamen accidentaliter. Prior pars patet, quia eſſentia aſſenſus fidei in eo conſiſtit; ut credamus aliquid propter authoritatem Dei revelantis. At tam Judæi in Veteri, quàm Chriſtiani in Novo Teſtamento, quidquid credunt fide divina hoc credunt propter authoritatem Dei revelantis: ergo aſſenſus utrorumque eſt ejuſdem rationis & eſſentiæ. Poſterior probatur quia fides Novi Teſtamenti perfectior eſt in duobus. Primò, quia ad plura objecta ſe extendit. Nam multa myſteria fidei ſunt expreſsè revelata in Novo Teſtamento quæ non erant expreſsè revelata in Veteri, ut myſte-

myſterium Baptiſmi, Euchariſtiæ, vocationis Apoſtolorum, abrogationis ceremoniarum, & ſimilia. Secundò, quia ea myſteria, quæ in utroque Teſtamento revelata ſunt, multò clariùs & perfectiùs revelata ſunt *in* Novo, quàm in Veteri; ut myſterium Trinitatis, Incarnationis, Paſſionis Reſurrectionis, vocationis gentium. Hæc enim obſcurè revelata ſunt in Veteri, clarè in Novo.

2. Objicies: ſupra dictum eſt, divinam revelationem ſemper eſſe obſcuram; nunquam claram? Reſpondeo: Semper eſt obſcura ex parte Dei revelantis, & ex parte rei revelatæ, ut q. 1. explicatum eſt. At ex parte verborum, quibus fit, aliquando obſcura, aliquando clara. Et hoc ſenſu hìc loquimur. v. g. Revelatio Trinitatis in Novo Teſtamento eſt clara ex parte verborum, Matth. 28. 29. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Et 1. Ioan. 5. 7. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo. Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: Et hi tres unum ſunt.* Tres, quoad perſonas, unum, quoad eſſentiam. At in Veteri fuit obſcura, ut q. 3. oſtenſum eſt. Idem dico de myſterio Incarnationis, & vocationis Gentium. Hoc enim obſcurè fuit revelatum Judæis; clarè Chriſtianis, juxta illud Eph. 3. 5. *Prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti, quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc revelatum eſt SS. Apoſtolis eius & Prophetis in Spiritu, gentes eſſe cohæredes, & concorporales, &*

comparticipes promiſſionis eius in Chriſto Ieſu per Evangelium.

Nota ; in myſterio vocationis gentium duo ſpectari poſſe. 1. Quod gentiles eſſent vocandi ad fidem Chriſti, 2. Quod eſſent ſalvandi ſine onere circumciſionis & legis Moſaicæ. Prius fuit revelatum in veteri Teſtamento per Iſaiam & alios Prophetas: poſterius non item. Et ex hac parte, Apoſtoli habuerunt pleniorem cognitionem vocationis gentium, quàm antiqui Prophetæ. De hoc myſterio dicam iterum capite 15. de obſervantiis legalibus, §. 10.

3. Ratio autem, cur myſteria fidei in novo Teſtamento ſint clariùs explicata quàm in Veteri, patet ex ſupra dictis; quia ſervi non tam perfectè ſciunt conſilia & ſecreta patrisfamilias, quàm filii, juxta illud Chriſti Ioan. 15. 4. *Iam non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat dominus eius*. At Judæi erant ſervi, nos filii: illi ex ancilla, nos ex libera, Gal. 4. 31. Ad hoc ſignificandum, Moyſes cùm loqueretur ad populum, faciem velabat. Nobis autem Chriſtus *revelata facie locutus eſt*, teſte Apoſtolo 2. Cor. 3. 13.

4. Quæres, an Apoſtolus loquatur de Fide veteris & Novi Teſtamenti, cùm ait Rom. 1. 17. *Iuſtitia Dei in eo* (Evangelio) *revelatur ex fide in fidem*. Magni authores id affirmant, ut Origenes, Chryſoſtomus, & alii, quos citat & ſequitur Toletus in illum locum. Et ajunt hunc eſſe ſenſum: Ex obſcura fide veteris Teſtamenti in claram fidem Novi Teſta-

ſtamenti. Itaque juxta hos authores, ſententia Pauli ſic eſt explicanda; *Non erubeſco Evangelium: Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti Judæo primum, & Græco. Juſtitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, &c.* Quaſi dicat. Non erubeſco prædicare Evangelium; quia tametſi appareat vile, eſt enim *gentibus ſtultitia, Judæis ſcandalum*, 1. Cor. 1. 23. tamen habet vim & efficaciam conferendi ſalutem omni credenti, tam Gentili, quàm Judæo. Nam in Evangelio manifeſtatur nobis, quod jam non aliter poſſimus ſalvi & juſti eſſe, niſi per fidem. Non autem per fidem veteris Teſtamenti ſed per fidem Evangelicam. Si ergo ſalvi eſſe volumus, tranſeundum eſt ex fide Judæorum, qua credebant Chriſtum venturum; ad fidem Evangelicam, qua credimus, Chriſtum jam veniſſe. Et ſic mutandus eſt ſtatus fidei. Judæi quidem in Veteri Teſtamento poterant ſalvari per fidem venturi Chriſti, ſed jam per eam amplius ſalvari non poſſunt ſed neceſſe eſt, ut relicta ſua fide, amplectantur fidem Evangelicam, & credant Chriſtum jam veniſſe. Vide Riberam in cap. 2. Habac. v. 4.

5. Hinc iterum colligitur, quòd ante dixi fidem Evangelicam perfectiorem eſſe fide veteris Teſtamenti. Nam Evangelica ſupponit Chriſtum jam veniſſe, & omnia myſteria redemptionis impleta eſſe. At fides veteris Teſtamenti expectabat Chriſtum adhuc venturum, & ſupponebat myſteria redemptionis nondum eſſe inchoata.

Et ob hanc cauſam fit, ut fides veteris Teſtamenti aliquando non mereatur nomen fidei, ſed tantùm fides novi Teſtamenti, ut Galat. 3. 23. *Prius autem quàm veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quæ revelanda erat.*

CAPUT III.

De Spe, Promiſſione, & Oratione.

Sicut fides duplex eſt: Una divina, qua credimus Deo: altera humana, qua credimus homini: Ita ſpes duplex eſt: Una divina, qua ſperamus aliquid à Deo: alia humana, qua ſperamus aliquid ab homine. De divina hìc agimus. Et quia, quæ ſperamus à Deo, ſolent etiam promitti à Deo, & per orationem impetrari: agam ſimul de Promiſſione & Oratione. Idque hoc ordine. 1. Quid ſit Spes. 2. Quæ bona in veteri Teſtamento fuerint promiſſa à Deo. 3. An etiam vita æterna fuerit promiſſa. 4 An oratio fuerit neceſſaria ad impetrandum ejuſmodi bona. 5. Quæ fuit formula orandi in veteri Teſtamento. 6. An in veteri Teſtamento licuerit invocare Sanctos. 7. An licuerit orare pro defunctis.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

Quid ſit Spes?

1 RESpondeo: Eſt donum à Deo infuſum, quo confirmatus homo, certa cum fiducia expectat ea bona, quæ à Deo promittuntur. Hìc aliqua notanda ſunt. 1. Quòd ſpes ſit donum Dei, ſicut fides. 2. Quòd actus ſpei ſit ſperare ſeu expectare. 3. Quòd objectum ſpei ſint bona à Deo promiſſa, & ab eo obtinenda. In quo multum differt à fide. Nam fides verſatur circa præterita, præſentia, & futura. Credimus enim Chriſtum natum eſſe, quod eſt præteritum: Chriſtum ſedere ad dexteram Patris, quod eſt præſens: Chriſtum venturum ad judicium, quod eſt futurum. At ſpes verſatur tantùm circa futura. Non enim ſperamus præterita, aut præſentia, ſed futura, quæ nondum habentur. Rom. 8. 24. Nec quæcunque futura, ſed tantùm bona: Nec quæcunque bona, ſed à Deo promiſſa & obtinenda. Unde ſequitur, non eſſe actum ſpei Theologicæ, ſeu divinæ, de qua hìc agimus, ſi ſperes te obtenturum aliquod bonum à Principe vel Imperatore: ſed actum ſpei humanæ, quæ ſæpè vana eſt.

QUÆSTIO II.

Quæ bona in Veteri Teſtamento fuerint promiſſa à Deo?

1 RESpondeo: Hæc tria principaliter. Primò, terra ſancta fluens lacte & melle. Geneſ. 12. 7. Et Exod. 13. 5. Et Exod. 33. 1. Et Deut. 19. 9. Secundò, affluentia bonorum temporalium, Levit. 26. per totum, & Deuter. 28 per totum. Tertiò, Chriſtus Salvator, Deuter. 18. 5.

2. Duo priora promittebat Deus ſub hac conditione: Si populus ſervaret legem Dei: Sin ſecus, contraria mala ipſi minabatur. Hoc patet Deut. 19. 8. *Cùm autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut juravit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus eſt, (ſi tamen cuſtodieris mandata ejus, & feceris quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus omni tempore.)* Et Deuter. 28. 1. *Si autem audieris voces Domini Dei tui, ut facias atque cuſtodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus, quæ verſantur in terra: venientque ſuper te omnes benedictiones iſtæ, & apprehendent te: Si tamen præcepta ejus audieris.* Et Levit. 26. 3. *Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum, & pomis arbores replebuntur.*

3 Hinc

3. Hinc factum eſt primò, ut nullus Iſraelitarum ex tot millibus, qui egreſſi erant ex Ægypto cum Moyſe & Aarone pervenerit ad terram ſanctam, quæ ipſis erat promiſſa, niſi Caleb & Ioſue: quia omnes præter hos duos, murmuraverant contra Deum Num. 14. 27 *Uſquequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me? querelas filiorum Iſrael audivi. Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus: Sicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis: In ſolitudine hac jacebunt cadavera veſtra. Omnes, qui numerati eſtis a viginti annis & ſupra, & murmuraſtis contra me, non intrabitis terram, ſuper quam levavi manum meam, ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Ioſue filium Nun.* Et Num. 32. 10. *Qui iratus juravit, dicens: Si videbunt homines iſti, qui aſcenderunt ex Ægypto, à viginti annis & ſupra, terram, quam ſub juramento pollicitus ſum Abraham, Iſaac & Jacob: & noluerunt ſequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezarum, & Ioſue filium Nun: Iſti impleverunt voluntatem meam.*

4. Secundò factum eſt, ut illi qui poſtea habitabant in terra ſancta, quotieſcunque deſererent legem Dei, afflicti fuerint fame, bello & peſte. Et rurſum, quotieſcunque per veram pœnitentiam redirent ad Deum, habuerint pacem, fertilitatem, & ſalubritatem. Legantur circa hæc libri Judicum & Regum.

QUÆSTIO III.

An etiam vita æterna fuerit promiſſa in veteri Teſtamento?

1 RESpondeo: Non fuit expreſsè promiſſa. Unde hoc eſt diſcrimen inter novum & vetus Teſtamentum, quòd in veteri promitterentur bona terrena & temporalia; in novo cæleſtia & æterna. In veteri dicebatur Iſaiæ 1. 19. *Si audieritis me, bona terræ comedetis.* In novo dicitur Matth. 5. 3. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Hinc Auguſt. in Pſal. 73. *Deus,* inquit, *ſe utriuſque Teſtamenti voluit eſſe authorem, ut & terrena promitteret in veteri, & cæleſtia in novo.* Quæ cauſa? Quia alia eſt conditio ſervorum, alia filiorum. Servi accipiunt temporalem mercedem à ſuis Dominis, & ſic dimittuntur. Filii ſuccedunt in perpetuam hæreditatem. Hoc inſinuat Apoſtolus ad Galat. 4. 30. cùm ait: *Nec enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

2. Quod dixi de promiſſione, dicendum etiam eſt de oppoſita comminatione. In veteri Teſtamento minabatur Deus pœnas & ſupplicia temporalia; in novo æterna. In veteri dicebat Iſaiæ 1. 20. *Si me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos.* In nono dixit Matth. 5. 23. *Qui dixerit fratri ſuo: Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Unde hoc diſcrimen? Ex diſparitate ſervorum

&

& filiorum, ut dictum eſt. Servi, qui malè ſe gerunt minis & flagellis coerceri ſolent. Filii ſi degeneres ſint à paterna hæreditate excluduntur.

3. Objici poteſt illud Levit. 18. 5. *Cuſtodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo vivet in eis*. Et Ezech. 20. 11. *Dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtendi illis, quæ faciens homo vivet in eis*. Utroque loco promittit Deus vitam æternam ſervantibus legem.

Reſpondeo: Non promittit vitam æternam, ut aliqui putant, ſed vitam longam, quietam, & omnibus bonis affluentem in hoc mundo. Ita explicant magni authores, quos citabo. Et colligitur ex Apoſtolo Romanorum 10. v. 5. ubi allegans prius teſtimonium, ſic ait: *Moyſes enim ſcripſit, quoniam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, qui fecerit homo, vivet in ea. Quæ autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit, &c.* Hic diſtinguit duplicem juſtitiam: unam legalem ſeu Moſaicam, quæ conſiſtit in obſervatione legis Moſaicæ. Alteram fidei, quæ conſiſtit in fide Chriſti per charitatem operante. De priori dicitur: *Homo qui fecerit iuſtitiam legis, vivet in ea*, ideſt, non incurret pœnam mortis, quæ tranſgreſſoribus legis poſita eſt. De poſteriori dicitur: *Si in corde tuo credideris, quòd Deus Chriſtum ſuſcitavit à mortuis, ſalvus eris*. Rom. 10. v. 9. Ita Theodoretus, Ambroſius, Anſelmus, Toletus, Cornelius, & alii in Comment. illius loci.

4. Et confirmatur primò ex eodem Apo-

ſtolo Hebr 8. 6. ubi expreſsè ait, novum Teſtamentum melioribus repromiſſionibus ſancitum eſſe, quàm vetus. At hoc verum non eſſet, ſi in utroque promiſſa eſſet vita æterna. Secundò, ex aliis ſcripturis veteris Teſtamenti ubi Deus vitam temporalem promittit ſervantibus legem, & mortem temporalem non ſervantibus legem: Exod. 20. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram.* Et c. 21. 17. *Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur.* Et alibi ſæpius.

QUÆSTIO IV.

An oratio fuerit neceſſaria ad obtinendum id quod in Veteri Teſtamento promittebatur?

1 Reſpondeo. Fuit neceſſaria: Non quidem abſolutè, ſed quia Deus ſæpè nolebat dare, quod promiſerat, niſi per orationem ab eo peteretur. Idque propter duplicem hominum utilitatem. Una eſt, ut frequenter orando & impetrando, acquirerent majorem fiduciam recurrendi ad Deum. Altera, ut cognoſcerent & profiterentur, Deum eſſe bonorum omnium authorem, & ab eo ſolo vera bona obtineri poſſe. Ita D. Thomas in 2. 2. quæſt. 83. art. 3. ad 3.

2. Exemplo rem demonſtrabo: Deus promiſerat populo Judæorum pacem & tranquillitatem, & tamen non dabat niſi orantibus. Judic. 3. 9. *Clamaverunt ad Dominum*

minum, qui ſuſcitavit illis Salvatorem, & liberavit eos. Et c. 6 6. *Humiliatus eſt Iſrael valde in conſpectu Madian: & clamavit ad Dominum, poſtulans auxilium contra Madianitas. Qui miſit ad eos virum Prophetam, &c.*

3. Similiter promiſerat, ſe miſſurum Meſſiam: & tamen Prophetæ orabant, ut eum mitteret. Exodi 4. 13. *Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es*. Et Eſaiæ 45. 8. *Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Et c. 64. 1. *Utinam dirumperes cœlos & deſcenderes!* Imò, quod amplius eſt, Daniel ſuis precibus impetravit, ut citius mitteretur, quàm putabatur mittendus, Dan. 9. 23. *Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo, &c. Septuaginta hebdomades abbreviatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum.*

QUÆSTIO V.

Quæ fuerit formula orandi Deum in veteri Teſtamento?

1. RESpondeo: Fuit longè diverſa ab ea formula, quæ eſt in novo Teſtamento. Nam Judæi cum Deum orabant, vocabant illum *Dominum*: Nos ex mandato Chriſti, vocamus *Patrem*. Illi orabant, ut ſervi: Nos oramus, ut filii. Illi dicebant cum Nehemia: *Quæſo, Domine Deus cœli,*

fortis

fortis, magne, atque terribilis, fiant aures tuæ auſcultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationem ſervi tui, quam ego oro coram te hodiè. 2. Eſdr 1. 5. Nos dicimus cum Chriſto: *Pater noſter qui es in cælis*. Matth. 6. 9. Quo nomine ſæpiſſimè utitur Apoſtolus, ut Rom. 1. 7. *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro*. Et Rom. 8. 15. *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abbà Pater*, & 2. Cor. 1. 3. *Pater miſericordiarum*. Et alibi. Item Chriſtus in Evangelio Matth. 5. 16. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt*. Et ibid. v. 44. *Diligite inimicos veſtros, ut ſitis filii Patris veſtri, qui in cælis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*. Et v. 48. *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter perfectus eſt*, &c.

2. Hinc ſequitur primò, verum eſſe, quod ſæpè dixi, Judæos fuiſſe in ſtatu ſervorum, nos autem in ſtatu filiorum: illos habuiſſe Deum pro Domino, nos pro Patre: Illos accepiſſe mercedem temporalem; nos æternam; Illos timore impulſos fuiſſe ad ſerviendum: nos amore. Secundò ſequitur, nos eſſe fratres & cohæredes Chriſti, illos non fuiſſe: Quò ſpectat illud Rom. 8. 17 *Si autem filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti*. Et Hebr. 2. 11. loquens de Chriſto ait: *Non confunditur fratres eos vocare*. Et ratio eſt, quia habemus eundem Patrem cum Chriſto.

3. Dices: Etiam in veteri Teſtamento

Deus

Deus vocabatur Pater Judæorum, ut Iſa. 63. 16. *Tu enim Pater noſter, & Abraham neſcivit nos.* Et Jerem. 31. 9. *Factus ſum Iſraeli Pater, & Ephraim primogenitus meus eſt.* Ergo ex hac parte nullum eſt diſcrimen inter Judæos & Chriſtianos; nec inter vetus ac novum Teſtamentum. Reſpondeo: Magnum eſt deſcrimen. Primò, ex parte legis ſeu præcepti. Nam Judæi ſecundum legem Moſaicam non utebantur nomine *Patris*, quando orabant Deum, ſed nomine *Domini* ut dictum eſt. At Chriſtiani ſecundum legem Evangelicam, jubentur uſurpare nomen *Patris*. Jubentur enim ſic orare: *Pater noſter qui es in cœlis*. Secundò, ex parte conſuetudinis. Nam in veteri Teſtamento non erat conſuetum, ut vel Sacerdotes, vel populus, Deum appellaret Patrem; Soli Prophetæ aliquando id fecerunt extraordinariè; & quidem duplici ſenſu.

4. Primò, prædicendo fore, ut Deus, qui tunc erat Dominus Judæorum, futurus eſſet Pater Chriſtianorum. Sic intelligendum eſt illud Jeremiæ loco citato: *Factus ſum Iſraeli Pater, & Ephraim primogenitus meus eſt*, quaſi dicat: in Novo Teſtamento quando Judæi convertentur ad fidem Chriſtianam, tunc ero Pater Iſraelis & Ephraim. Et ſic explicat Apoſt. 2. Cor. 9. v. 18. citans teſtimonium Jerem. his verbis: *Ero vobis in Patrem; & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens*. Ubi illæ duæ particulæ, *Ero*, & *Eritis*, denotant tempus Novi Teſtamenti. Porrò per nomen Iſraelis poſ-

poſſunt intelligi Judæi, qui erant convertendi ex tribu Juda, & Beniamin: Et per nomen Ephraim, qui erant convertendi ex decem tribubus, quales fuerunt Petrus, Andreas, Philippus, Nathanael.

5. Secundò inſinuando, Deum non quidem vocatum fuiſſe Patrem Judæorum; potuiſſe tamen vocari, ſi ſervaſſent legem à Deo præſcriptam. Sic intelligendum eſt illud Iſaiæ. 1. 2. *Filios enutrivi & exaltavi: ipſi autem ſpreverunt me*. Et Malach. 1. 6. *Filius honorat patrem, & ſervus Dominum ſuum. Si ergo Pater ego ſum, ubi eſt honor meus?* Et alia ſimilia. Vide D. Aug. l. 2. de ſer. Domini c. 4. ubi hæc omnia perſequitur.

6. Hic notandum eſt, Deum triplici titulo poſſe appellari Patrem. Primò, titulo creationis & conſervationis. Sic omnium creaturarum poteſt dici Pater. Et ſic vocatur Pater pluviæ, Job. 38. 28. Secundò, titulo redemptionis. Tertiò, titulo regenerationis & adoptionis. Utroque titulo vocatur Pater juſtorum novi Teſtamenti juxta illud Ioann. 1. 12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*.

7. Quæres: Quare in veteri Teſtamento vocatus ſit Deus Deorum ut Pſ. 49. 1. *Deus Deorum Dominus locutus eſt*. Et Pſ. 13. 5. 1. *Confitemini Deo Deorum, quoniam in æternum miſericordia eius*. Et Dan. 11. 36. *Adverſus Deum Deorum loquetur magnifica*. Reſpondeo. Illa phraſis dupliciter uſurpata fuit in Scripturis. Primò à Judæis, qui agnoſcebant unum Deum. Et tunc ſenſus eſt;

Deus

Deus Deorum, id eſt, Deus noſter, qui eſt ſolus Deus. Vel Deus noſter, qui non ſolum eſt ſupra homines, ſed etiam ſupra Deos gentilium, qui ſunt falſi Dii. Et ſic intelliguntur teſtimonia citata. Idem ſenſus aliis verbis exprimitur Pſal. 134. 5. *Ego cognovi, quòd magnus eſt Dominus; & Deus noſter præ omnibus Diis.* Secundò ab infidelibus, qui agnoſcebant plures Deos. Et tunc ſenſus eſt: *Deus Deorum*, id eſt, præcipuus inter Deos. Et ſic videtur intellexiſſe Nabuchodonoſor Rex, cùm dixit Danieli: *Verè Deus veſter, Deus Deorum eſt*. Daniel. 2. 47. Vide Maldonatum in illum locum.

QUÆSTIO VI.

An in veteri Teſtamento uſitatum fuerit invocare Sanctos?

1 RESpondeo; Uſitatum fuit invocare Sanctos Angelos, non tamen ſanctos homines, qui ex hac vita deceſſerant. Prior pars probatur ex variis ſcripturæ teſtimoniis. Primò ex illo Gen. 48. 15. *Deus, in cuius conſpectu ambulaverunt Patres mei, Abraham & Iſaac: Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea uſque in præſentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.* Ubi Jacob Patriarcha primò quidem invocat Deum; deinde Angelum cuſtodem, petens ab utroque benedictionem pro filiis Joſephi, nempe pro Ephraim, & Manaſſe.

2. Secundò, ex illo Job 5. 1. *Voca ergo, ſi eſt,*

eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere. Ubi nomine *Sanctorum* intelligit Angelos, ut exponit Auguſtinus in annotationibus in Job: Bellarminus lib. 1. de Sanctis cap. 19. Emanuel Sa in Notationibus. Similis eſt modus loquendi cap. 15. v. 15. *Ecce inter Sanctos eius* (id eſt, inter Angelos) *nemo immutabilis*. Eſt igitur hic ſenſus: *Convertere ad aliquem Sanctorum*, id eſt recurre ad aliquem Angelum, qui cauſam tuam defendat apud Deum. Et hoc fecit Job, ut patebit ex ſequenti teſtimonio.

3. Tertiò, ex illo Job 19. v. 21. *Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me*. Ubi Job, ſicut illi ſuaſum erat, invocat amicos ſuos, id eſt Angelos, ut authores citati interpretantur. Et colligitur ex cap. 33. v. 23. *Si fuerit pro eo Angelus loquens, unus de millibus, ut annunciet hominis æquitatem, miſerebitur eius, & dicet: Libera eum, ut non deſcendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier*. Senſus eſt: ſi aliquis Angelorum (quos invocavit Job, dicendo, *Miſeremini mei*) interceſſit pro eo apud Deum, futurum eſt, ut Deus miſereatur Jobi propter ejuſmodi interceſſionem, & dicat Angelo interceſſori: *libera eum, &c.*

4. Poſterior pars probatur, quia nuſquam legimus in veteri Teſtamento quòd aliquis directè invocaverit Sanctos Patriarchas aut Prophetas, qui ex hac vita deceſſerant.

Dices, Moyſes invocavit Sanctos Patriarchas Exodi 32. 2. 13. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Jacob, ſervorum tuorum.*

Reſ-

Reſpondeo. Hæc tria diſtinguenda ſunt. Primò, directè invocare Sanctos, dicendo: *Sancte Abraham ora pro me*. Hoc autem nunquam factum eſt in veteri Teſtamento. Secundò, directè orare Deum, ut ſit nobis propitius propter merita Sanctorum. Hoc factum eſt in veteri Teſtamento. Nam Salomon oravit Deum, petendo ab illo ſubſidium propter merita patris ſui David jam defuncti, ut Pſal. 131. 1. *Memento Domine David & omnis manſuetudinis ejus*. Et infra v. 10. *Propter David ſervum tuum non avertas faciem Chriſti tui*, id eſt, propter fidele obſequium, quod tibi præſtitit Pater meus, cùm in hac vita mortali eſſet, rogo te, ne confundas faciem meam, qui loco Patris mei unctus ſum in Regem. Tertiò, directè orare Deum, ut ſit nobis propitius propter pactum cum Sanctis initum. Hoc etiam factum eſt in veteri Teſtamento loco ſupracitato. *Recordare Abraham, Iſaac, & Jacob, ſervorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum, ſicut ſtellas cæli: & univerſam terram, de qua loquutus ſum, dabo ſemini veſtro & poſſidebitis eam ſemper*.

5. Hinc perſpicuum eſt, quæ ſit differentia inter vetus & novum Teſtamentum quòd attinet ad invocationem Sanctorum. Nam tametſi veteres ſoliti ſint invocare Angelos, ſicut nos facimus; non tamen ſoliti ſunt directè invocare alios Sanctos, ſicut nos facimus. Non enim dicebant, *Sancte Abraham ora pro nobis*: ſicut nos dicimus:

Sancte

Sancte Petre ora pro nobis. Ratio eſt, quia Sancti in veteri Teſtamento non erant in cœlo & cœleſti gloria, ſed in loco ſubterraneo, quaſi in carcere incluſi 1. Petr. 3. 19. ac proinde non poterant ordinariè ac infallibiliter cognoſcere viventium preces & invocationes. At Sancti in novo Teſtamento ſunt in cœlo, ubi clarè vident divinam eſſentiam, & in ea tanquam in vivo ſpeculo, noſtras neceſſitates & orationes intuentur. Unde D. Gregor. l. 4. Dialog. c. 33. de illis ſic ſcribit: *Quid eſt, quod ibi neſciant, ubi ſcientem omnia ſciunt?* De quo plura dixi in opuſculo de invocatione Sanctorum.

QUÆSTIO VII.

An in veteri Teſtamento uſitatum fuerit orare pro defunctis?

1 Reſpondeo: Fuit uſitatum, ut colligitur ex lib. 2. Machab. c. 12. 42. Ubi Judas Machabæus curavit offerri ſacrificium pro mortuis. Textus ſic habet. *At verò fortiſſimus Judas hortabatur populum conſervare ſe ſine peccato, ſub oculis videntes quæ facta ſunt pro peccatis eorum, qui proſtrati ſunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti miſit Jeroſolymam offerri pro peccatis mortuorum, ſacrificium, bene & religioſè de reſurrectione cogitans (niſi enim eos qui ceciderant reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia conſiderabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam*

timam haberent repoſitam gratiam. Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis ſolvantur. Ubi tria notanda ſunt. 1. Quòd Judas curaverit orari pro mortuis. 2. Quòd id fecerit ad exſolvenda illorum peccata. 3. Quòd laudabiliter fecerit.

2. Dices 1. Libri Machabæorum non ſunt Canonici, quia non habentur in canone Judæorum. Reſpondeo. Sunt canonici, ut docet Innocentius, Auguſtinus, & alii paſſim, quos citavi cap. 1. q. 1. Nec obſtat quòd non ſint poſiti in canone Judæorum, quia ille canon factus eſt, antequam libri Machabæorum conſcriberentur. Non ergo mirum eſt, ſi in illo canone non habeantur. Habentur tamen in canone Chriſtianorum, ut patet ex authoribus citatis. Unde Auguſt. lib. 18. de civitate Dei, cap. 6. *Machabæorum libros, non Judæi, ſed Eccleſia pro canonicis habet.*

3. Dices 2. Etiam ſi conſtet Judam Machabæum curaſſe offerri ſacrificium pro mortuis, non ideò ſequitur legitimè id factum eſſe. Nam multa narrantur in ſcriptura, quæ non legitimè facta ſunt. Reſpondeo. Sicut conſtat Machabæum id feciſſe, ſic etiam conſtat laudabiliter feciſſe. Quod tripliciter probo 1. ex verbis ſcripturæ; *Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare.* 2. ex conſenſu totius Eccleſiæ Catholicæ, quæ imitatur factum Judæ. 3. ex perſona ipſius Judæ. Fuit enim vir laudatiſſimus, & tantæ authoritatis apud Judæos, ut inſtituerit feſtum Encæniorum

l. 1. Machab. 4 v. 59. quod adhuc tempore Chriſti publicè celebrabatur, & ab ipſo Chriſto fuit cohoneſtatum, Ioan. 10. 22.

4. Dices 3. Illi, pro quibus Judas curavit offerri ſacrificium, erant ſacrilegi; quia furati erant donaria idolorum, quod apertè pugnabat cum ipſorum lege, Deut. 7. v. 25. *Sculptilia eorum igne combures: non concupiſces argentum & aurum, de quibus facta ſunt, neque aſſumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, ſicut & illud eſt.* Unde conſtat, mortuos fuiſſe in peccato mortali. At peccatum mortale non tollitur poſt hanc vitam. Reſpondeo: Hìc aliqua certa ſunt, aliqua incerta. 1. Certum eſt, eos, de quibus agitur, contra legem peccaſſe, ſive mortaliter, ſive venialiter. 2. Peccatum mortale, quoad culpam, non tolli poſt hanc vitam. 3. Si ergo aliqui ex illis mortui ſint in peccato mortali, non profuiſſe illis ſacrificium. 4. Si autem verè doluerint de peccato ante mortem, profuiſſe; non ad tollendam culpam, quam ſuppono per contritionem ſublatam eſſe; ſed ad pœnam temporalem expiandam. Hæc incerta. 1. An omnes peccaverint mortaliter in illo facto; quia poterant aliqui excuſari à peccato mortali, vel propter parvitatem materiæ, quam abſtulerant: vel ex aliquo alio capite. 2. An omnes, qui peccarunt mortaliter, mortui ſint in peccato mortali: quia aliqui fortè habuerunt veram contritionem ante

ante mortem. Si ergo aliqui, vel non peccaverint mortaliter, vel certè doluerint de peccato mortali, rectè pro illis ſacrificium oblatum eſt. Et quamvis Judas Machabæus id certò non ſciverit, fecit tamen laudabiliter, pro omnibus ſacrificium offerendo. Sicut etiam nos, quando oramus pro abſentibus, ſæpè neſcimus, in quo ſtatu illi ſint: an ſcilicet viventes, an mortui: benè, an malè diſpoſti; digni, an indigni: prædeſtinati, an reprobi: Et tamen non malè facimus pro illis orando.

5. Habemus ſimilia exempla in Scripturis. Certe Stephanus, cum oraret pro lapidantibus non ſciebat in quo ſtatu quiſque illorum eſſet: an ſcilicet ex eorum numero, quibus ad ſalutem profutura eſſet ſua oratio, ſicut profuit Saulo: an ex aliorum numero, quibus profutura non eſſet, cujuſmodi erant plerique Phariſæi. Et tamen pro omnibus ſine exceptione oravit: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum*. An ideo oratio illius culpanda? Abſit. Similiter Apoſtolus Paulus dum Romæ eſſet in vinculis, ſcribebat Epheſiis & Coloſſenſibus ut inſtanter & omni tempore pro ipſo orarent. Epheſ. 6. 19. & Coloſſ. 4. 3. Nec dubium eſt, quin id fecerint. Et tamen, dum poſtea, elapſo temporis intervallo, pro abſente orarent, meritò poterant dubitare, in quo ſtatu ipſe tunc eſſet: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite jam plexus, aut aliò ablegatus eſſet. An ideo non rectè orabant? Idem ergo judicium eſto de Juda Machabæo.

hæo. Neſcierit ſanè, in quo ſtatu mortui eſſent illi pro quibus ſacrificium offerebat: non ideo malè feciſſe putandus eſt.

CAPUT IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

DUplex eſt Charitas. Una naturalis, qua diligimus Deum & proximum ſecundum dictamen luminis naturæ. Altera ſupernaturalis, qua diligimus Deum & proximum ſecundum dictamen luminis Fidei. Prior poteſt eſſe in Ethnicis, poſterior tantum in fidelibus. Hic agimus de poſteriori. Et quæritur 1. quid ſit charitas. 2. An in veteri Teſtamento fuerint duo præcepta charitatis: unum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo ſicut ſeipſo. 3. An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, ſit poſſibile in hac vita. 4. An poſterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantùm de amico, an etiam de inimico. 5. Quid ſit diligere proximum ſicut ſeipſum.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Charitas.

1 REſpondeo: Charitas eſt virtus à Deo infuſa, qua Deus diligitur pro-

propter ſe, & proximus propter Deum. Hæc partim convenit cum Fide & Spe, partim diſcrepat. In eo convenit, quòd ſit ſupernaturalis & à Deo infuſa ſicut Fides & Spes: In eo diſcrepat quòd ſit perfectior Fide & Spe, juxta illud 1. Corinth. 13 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum eſt Charitas.* Eſt autem ex duplici capite perfectior. Primò, quia Fides & Spes, ſicut etiam aliæ virtutes, nihil proſunt ſine Charitate, ut prolixè oſtendit Apoſtolus loco citato. Et hoc ſenſu docent Theologi cum D. Thoma in 2. 2. q. 23. art. 8. Charitatem eſſe formam, animam & vitam aliarum virtutum. Nam ſicut corpus humanum habet omnem vim & facultatem operandi ab anima, quæ eſt vita & forma corporis: ſic aliæ virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à Charitate. Unde Auguſtinus lib. 15. de Trinitate cap. 18. *Ipſam fidem non facit utilem, niſi adſit Charitas. Sine Charitate quippe fides poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe.* Secundò, quia Fides & Spes includunt quamdam imperfectionem: Fides quidem obſcuritatem, Spes verò dilationem boni, quod ſperatur. At Charitas nullam includit imperfectionem. Hinc infert Apoſtolus, fidem & ſpem, quia imperfectæ ſunt, non manere in beatis in cœlo: Charitatem, quia perfecta eſt manere, 1. Cor. 13. 8.

2. Propter hanc perfectionem dici ſolet, Charitatem eminere inter virtutes, ſicut aurum eminet inter metalla; ignis inter ele-

elementa; Sol inter Planetas; cœlum empyreum inter orbes cœleſtes; Seraphim inter Angelos. Nam Charitas, qua diligimus Deum & proximum, eſt quaſi aurum pretioſiſſimum, quo comparamus nobis bona cœleſtia: eſt ignis cœleſtis, quo accenditur & inflammatur animus: eſt ſol, qui illuminat, fœcundat, & vivificat: eſt cœlum empyreum, in quo habitat Deus cum beatis: eſt virtus Seraphica, quæ homines ardentes efficit.

QUÆSTIO II.

Quæ fuerint præcepta charitatis in veteri Teſtamento?

1 RESpondeo: Hæc duo principalia: Unum, Deut. 6. v. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Alterum, Levit. 19. v. 18. *Diliges amicum tuum, ſicut teipſum.* Chriſtus utrumque conjunxit in Evangelio, & expreſſit his verbis, Matt. 22. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem eſt ſimile huic; Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.*

2. Prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, jubebantur Judæi ligare in manibus, collocare inter oculos, & ſcribere ſuper januas & poſtes domuum ſuarum.

Sic

Sic enim habetur Deut. 6.4. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus unus eſt. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens. Et ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua: eruntque, & movebuntur ante oculos tuos, ſcribeſque ea in limine, & oſtiis domus tuæ.* Et infra cap. 11. verſ. 20. *Scribes ea ſuper poſtes & januas domus tuæ.*

3. Quæres, quo ſenſu hoc intelligendum ſit? Reſpondeo. Duplex eſt expoſitio. Una veterum Judæorum, qui propriè intelligebant, ſicut verba ſonant. Itaque apud illos erat conſuetudo, ut ſcriberent legem Dei in membrana, & affigerent fronti, brachio, fimbriis, & oſtio domus ſuæ. Hinc Chriſtus Matth. 23. 5. de Scribis, & Phariſæis ait: *Dilatant phylacteria ſua, & magnificant fimbrias.* Ubi per phylacteria intelligit membranulas, in quibus lex Dei ſcripta erat, quas Phariſæi in fronte verſus utramque aurem, & in brachiis circa manus, & in fimbriis veſtimentorum geſtabant, ut perpetuò legem Dei ante oculos haberent. Dicta autem ſunt à Græcis φυλακτήρια, idest, conſervatoria, quo ad conſervandam legis memoriam inſtituta eſſent. Vide Maldonatum in Commentario illius loci.

4. Altera noſtrorum interpretum, qui

non intelligunt propriè de externa ſcriptione legis in membranis, & affixione ad frontem, brachia, & oſtia; ſed de jugi memoria & recordatione illius præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Ut hic ſit ſenſus: Ita conſtantem & continuam illius præcepti habebis recordationem, ac ſi frontalibus, dextralibus, ac liminaribus inſcriptum eſſet, & tuis oculis perpetuò objiceretur, & obverſaretur. Ita Lyranus, Abulenſis, Rabanus, Cornelius. Itaque ſecundum hos authores, eadem res ſemel propriè, ſemel metaphoricè propoſita eſt. Propriè, cùm dictum eſt: *Eruntque verba hæc in corde tuo, & meditaberis in eis, ſedens in domo tua, & ambulans in itinere*. Metaphoricè, cum additum eſt: *Et ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua: eruntque & movebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque ea in limine, & oſtiis domus tuæ*.

5. Hæc poſterior expoſitio paſſim recepta eſt. Prior tamen eſt valdè probabilis, & magis accommodata ſtatui Judæorum, & analogiæ veteris ac novi Teſtamenti. Quæ ut ſupra dixi, in eo conſiſtit, quod Judæi fuerint ſervi; Chriſtiani ſint filii. Illi habuerint externam litteram; hi habeant internum ſpiritum: Illi fuerint quaſi carnales: hi ſpirituales. Itaque illi per externa & ſenſibilia ſigna debebant inſtrui ac doceri de rebus ſpiritualibus. Sic per mactationem bovum & ovium inſtructi ſunt de futura Chriſti paſſione: per externam circuncifionem carnis de interna cor-

dis

dis contritione: per tranſitum maris rubri de effectu Baptiſmi. Ergo veriſimile eſt, quod etiam per exteroam ſcriptionem legis, & affixionem ad frontem, brachia, fimbrias, parietes, moniti fuerint de obſervanda lege. Et ita ſentit D. Thomas in 1. 2. quæſt. 102. art. 6. & 7. ubi cùm alteram noſtrorum Interpretum expoſitionem propoſuiſſet, poſtea ſubdit: *Poteſt tamen dici, quòd quia populus ille carnalis erat, & duræ cervicis, oportuit etiam per hujuſmodi ſenſibilia eos ad legis obſervationem excitari.*

QUÆSTIO III.

An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde ſit poſſibile in hac vita?

1 NEgat Calvinus: Affirmant Catholici; & probant exemplo Davidis, & aliorum Sanctorum, qui illud ſervarunt. Pſ. 118. 10: *In toto corde meo exquiſivi te.* Et 3. Reg. 14. 8. *Non fuiſti ſicut ſervus meus David, qui cuſtodivit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſt in conſpectu meo.* Et 4. Reg. 23. 25. de Joſia: *Similis non fuit ante eum Rex qui reverteretur ad Dominum in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, & in univerſa virtute ſua, juxta omnem legem Moyſi.* Et rurſus Eccleſiaſtici 47. v. 10 de David, *De omni corde ſuo dilexit Deum.* Hìc apertè vides, Davidem & Joſiam dilexiſſe Deum ex toto corde, juxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerint Abraham, Moyſes,

Samuel, Helias, Eliſæus, Jeremias, & alii Prophetæ. Et in novo Teſtamento beata Virgo, Apoſtoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alii non pauci, præſertim cùm de his prædictum ſit, Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima, ut poſſis vivere.*

2. Porrò, ut res tota clariùs percipiatur explicandum eſt, quis ſit ſenſus illius præcepti, quo jubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facilè conſtabit, an ſervari poſſit necne. Poteſt autem triplex eſſe ſenſus. Primus, ut diligamus Deum ex toto corde, id eſt, ut totum cor noſtrum, quantum quantum eſt, in eo ſolo diligendo occupetur, nec aliud amemus, aut diligamus, quàm ipſum. Hoc ſenſu non præcipitur Dei dilectio: alioquin non liceret proximum diligere, quod tamen facere jubemur. Alter eſt, ut diligamus Deum ex toto corde, non quòd totum cor noſtrum in eo diligendo debeat occupari: ſed quòd tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri poteſt. Nec hoc ſenſu præcipitur: quamvis ſi præciperetur, ſervari poſſet. Quis enim dicat, impoſſibile ſibi eſſe, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum poteſt? Tertius eſt, ut diligamus Deum ex toto corde, id eſt, ut diligamus eum ſuper omnia: ut præferamus illum rebus aliis, ut nullius rei amorem Dei amori anteponamus, ut nullius creaturæ timore, vel amore velimus Deum offendere, & ab illius amore:

more recedere. Hic verus ac germanus ſenſus eſt. Hunc expreſſit Apoſtolus Rom. 8. 9. *Nulla creatura poterit nos ſeparare à Charitate Dei*, id eſt, nulla creatura poterit efficere, ut ei poſtponamus dilectionem Dei. Et Chriſtus, Matth. 10. verſ. 27. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus*, id eſt, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum ſuper omnia. Unde è contrario, qui amori parentum (qui in filiis ſolet eſſe maximus) præfert amorem Dei, convincitur diligere Deum ſuper omnia.

3. Hoc ſenſu laudatur Abraham Geneſ. 22. quòd cùm habuerit unicum filium Iſaac quem intimè diligebat, ejus tamen dilectioni prætulerit dilectionem Dei. Nam ſi inter omnes creaturas nullam tantoperè amabat ſicut filium ſuum unigenitum: & nihilominus hunc ipſum filium paratus fuit offerre Deo in ſacrificium; evidens ſignum eſt eum dilexiſſe Deum ſuper omnia, vel, quod idem eſt, ex toto corde. Hinc concludo, hoc præceptum non eſſe impoſſibile, ſi eo ſenſu explicetur, quo jam explicatum eſt.

4. Sed objicitur Auguſtinus in libro de ſpiritu & littera, capite ultimo, & in libro de perfectione Juſtitiæ, Reſp 17. ubi ait, hoc præceptum non poſſe impleri in hac vita, ſed in alia. At prompta eſt reſponſio. Nam duo nititur oſtendere Auguſtinus, quæ veriſſima ſunt. Unum eſt, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus*; poſſe

quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit; non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum eſt, in hac vita non tam perfectè diligi Deum, quàm in altera: quod probat hac ratione. Dilectio ſupponit cognitionem. In hac vita cognoſcimus Deum obſcurè per fidem: in altera clarè per viſionem: Quid ergo mirum ſi in hac vita minus perfectè; in altera perfectiùs Deum diligamus? Hanc eſſe mentem Auguſtini, ex ipſo textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QUÆSTIO VI.

An poſterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantùm de amico, an etiam de inimico?

1 Ratio dubitandi eſt, quia Levit. 19. 18. expreſsè dicitur: *Diliges amicum tuum ſicut te ipſum.* Ubi inimicus videtur excludi, unde in Evangelio dicit Chriſtus, Matt. 5.43. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Ut ſit diſcrimen veteris ac novi Teſtamenti, quòd in veteri datum fuerit præceptum de diligendis tantùm amicis: in novo de diligendis omnibus tam amicis, quàm inimicis. Auget hanc difficultatem, quòd quidam legis peritus in Evangelio interrogaverit Chriſtum, quis deberet intelligi per proximum, quando dicitur: *Diliges*

ges proximum ſicut teipſum. Luc. 10. 29. Nam ex illa interrogatione apparet, Chriſtum in hac re diſſenſiſſe à Judæis, eo quòd Judæi putarent ſolos amicos, Chriſtus etiam inimicos, nomine proximi comprehendi.

2. Magni ſanè authores ita ſentiunt. Qui primò quidem generatim docent, Chriſtum non ſolum interpretatum eſſe legem Moſaicam, & à corruptelis Phariſæorum vindicaſſe; Matt. 5. 21. & ſequentibus. Sed revera novas quaſdam leges addidiſſe, quæ in veteri Teſtamento non erant. Ac nominatim addidiſſe hanc: *Diligite inimicos veſtros* quæ in lege Moſaica nuſquam legitur. Itaque hoc intereſſe inter Judæos & Chriſtianos, quod Judæi, vi præcepti Moſaici, debuerit diligere ſolos Judæos, qui nomine proximorum deſignabantur, non autem Gentiles, qui hoſtes ſeu inimici illorum erant. Chriſtiani verò, vi præcepti Evangelici, debeant omnes diligere etiam hoſtes & inimicos.

3. Dices; Etiam in veteri Teſtamento fuit præceptum de diligendis inimicis, ut patet ex illo Exo. 23 4. *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum.* Reſpondeo. Ibi per inimicum non intelligitur verus inimicus, id eſt, Gentilis; ſed Judæus, cum quo Judæus inimicitias gerere prohibebatur. Hoc inde conſtat, quia qui illic inimicus dicitur alibi frater appellatur, ut Deut. 22. 1. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, ſed reduces fratri tuo.* Alioquin quando de veris inimicis, id eſt, de Genti-

libus ſermo eſt ; tunc Judæi jubentur illos interficere, ac penitus delere, Deut. 25. 19. *Delebis nomen ejus ſub cœlo*. Hanc ſententiam, ſic explicatam, defendit Maldonatus in cap. 5. Matth. v. 21. & ex eo Serarius lib. 2. Trihæreſii cap. 8.

QUÆSTIO V.

Quid ſit diligere proximum ſicut ſeipſum.

1 DIfficultas eſt, quid ſignificet illa particula *ſicut*. Reſpondeo. Non ſignificat æqualitatem, ſed ſimilitudinem. Prius patet, quia homo, ſecundum ordinem charitatis, debet ſeipſum magis diligere, quàm proximum. Et hoc ſenſu dici ſolet: *Charitas incipit à ſe ipſo*. Poſterius etiam patet, quia tametſi debeat ſeipſum magis diligere, quàm proximum: tenetur tamen ſimilia dilectionis ſigna exhibere proximo, atque ſibi ipſi. Et hoc ſignificat particula, *ſicut*.

2. Quæres in quo conſiſtat hæc ſimilitudo? Reſpondeo. In tribus 1. in materia 2. in modo & qualitate 3. in affectu. Vult enim Deus, ut ea bona quæ tibi optas, optes etiam proximo: ut ſicut teipſum diligis propter Deum, ſic etiam proximum diligas propter Deum: ut eo affectu & conatu, quo diligis teipſum, diligas etiam proximum: ſalvo tamen ſemper ordine Charitatis, de quo fusè diſputatum eſt in 2. 2.

3. Dices: Homo ſæpè optat ſibi noxia, ut

ut honores, voluptates, divitias, quæ non tenetur optare proximo. Ergo falſum eſt, Deum velle, ut quæ quiſque ſibi optat, optet etiam proximo. Reſpondeo. Nos hic agimus de eo, qui ex vera charitate diligit ſeipſum: non de eo, qui ſervit ſuis cupiditatibus, & concupiſcentiis. Vide Maldonatum in cap. 22. Matth. v. 39.

CAPUT V.

De Lege Moſaica.

LEx Moſaica triplex eſt: Moralis, Ceremonialis, & Judicialis. Moralis ſummatim continetur in Decalogo: & duo potiſſimum præcipit, cultum ſcilicet Dei, & juſtitiam cum proximo. Ceremonialis ſpeciatim determinat, quibus ritibus ac ceremoniis colendus ſit Deus. Judicialis, quibus modis juſtitia cum proximo ſervanda. Itaque triplicia ſunt præcepta Moſaica, de quibus Deuter. 5. 31. *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque judicia.* Et cap. 6. 1. *Hæc ſunt præcepta & ceremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus veſter, ut docerem vos.* Vide D. Thom in 1. 2. quæſt. 99. & ſeqq.

2. Hoc poſito multa poſſunt diſputari 1. An lex Moſaica fuerit bona. 2. An utilis. 3. An perfecta & ſufficiens ad ſalutem. 4. An à Deo data. 5. Ubi, quando & quomodo data. 6. An obligaverit ſolos Judæos.

7. Quàm arctè obligaverit. 8. An nunc penitus abrogata ſit. 9. An in ejus locum ſucceſſerit lex Evangelica, & quænam illa ſit.

QUÆSTIO I.

An lex Moſaica fuerit bona?

1 MAnichæi, teſte Auguſtino (in lib. contra Adimantum, & lib. 22. contra Fauſtum) docuerunt, fuiſſe malam & injuſtam. Primò, quia conceſſit uſuram & libellum repudii quę mala & injuſta ſunt Deut. 33. & 34. Secundò, quia fuit tyrannica, ut patet ex illo Exod. 21. 14. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede*. Tertiò, quia fuit intolerabilis, & obſervatu impoſſibilis. Act. 15. 10. *Quid tentatis Deum imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus?* Hinc ſæpè reprehenditur in Scripturis, Ezech. 20. 25. *Ego dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent*. Et Rom. 4. 15. *Lex iram operatur*. Et Rom. 5. 20. *Lex ſubintravit, ut abundaret delictum*. Et Rom. 7. 8. *Sine lege peccatum mortuum erat: ſed cùm veniſſet mandatum, peccatum revixit*. Et Heb. 8. 7. *Si prius teſtamentum culpa vacaſſet, non utique ſecundi locus inquireretur*.

2. Reſpondeo Lex Moſaica fuit bona, juſta, ſancta, ut patet ex illo Rom. 7. 22. *Lex quidem ſancta & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*. Ubi mandatum legis Moſaicæ

ſaicæ dicitur ſanctum, propter præcepta ceremonialia: juſtum, propter judicialia: bonum, propter moralia, ut notat D. Thomas quæſt. 99. art. 4. Et ratio eſt, quia Deus fuit auctor illius legis, ut poſtea demonſtrabo. At Deus non poteſt eſſe anthor malæ & injuſtæ legis, quia, ut inquit Job cap. 36. 22. *Nullus ei ſimilis eſt in legislatoribus.* Et ut habetur Proverb. 8. 15. *Per illum Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.*

3. Ad argumenta Manichæorum ſic reſpondeo. Ad 1. Libellus repudii, & uſura, ſi ſpectentur eo modo, quo Judæis conceſſa ſunt, non ſunt mala, ſed licita, ut infra ſuo loco probandum eſt. Ad 2. Lex Moſaica, præſertim judicialis, non quidem fuit tyrannica, ſed tamen ſervilis, & accommodata ſtatui Judæorum. Sicut enim Chriſtiani ſunt in ſtatu filiorum ac libertatis; ſic Judæi erant in ſtatu timoris ac ſervitutis; debebant igitur metu pœnarum à peccatis abſterreri. Quò ſpectat illud Deut. 19. 20. *Ut audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.* Ad 3. fuit quidem difficilis obſervatu, non tamen impoſſibilis. Fuit autem difficilis, ſi conferatur cum lege Evangelica, quæ eſt facillima. Rationem hujus diſcriminis jam inſinuavi. Nam Lex Moſaica data fuit Judęis, qui erant ſervi: Lex Evangelica data eſt Chriſtianis, qui ſunt filii: ſervorum autem conditio difficilior eſt quàm filiorum. Teſtimonia Scripturæ quæ ultimo loco adducebantur, nihil aliud

pro-

probant , quàm quod dictūrus ſum in 3. quæſt. nempe Legem Moſaicam fuiſſe imperfectam, & non potuiſſe quemquam liberare à peccato,

QUÆSTIO II.

An Lex Moſaica fuerit utilis?

1. RESpondeo. Ad multa fuit utilis. Hoc inſinuat Apoſt. ad Gal. 3. 24, cùm ait: *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto*, vel, ut Græcè eſt, *ad Chriſtum*. Conſtat autem, pædagogum ad multa utilem eſſe, reſpectu puerorum, quos habet ſub ſua diſciplina ac poteſtate. Nam primò oſtendit illis, in quo peccent, ut emendentur. Secundò, coercet illos metu virgarum, ne in poſterum peccent. Tertiò, docet illos prima rudimenta Grammaticalia, & ſic paulatim diſponit, ac præparat ad altiora ſtudia capeſſenda.

3. Hæc omnia ſervata proportione, præſtabat Lex Moſaica, reſpectu Judæorum, qui veluti pueri, ſubiacebant legi, tanquam ſuo pædagogo. Ac primò oſtendebat illis, in quo peccabant, ut teſtatur Apoſtolus Rom. 3. 20 *Per legem cognitio peccati*. Nam ſicut pueri, antequam detur illis pædagogus, ſæpè delinquunt, & propter ignorantiam, non advertunt ſe delinquere: ita homines, antequam daretur illis lex ſcripta, ſæpe peccabant, & propter cæcitatem cordis non ſciebant ſe peccare. Roman. 1. 12.

Obſer-

Obſervatum eſt inſipiens cor eorum. At poſt legem datam, cœperunt agnoſcere ſua peccata. Rom 7. v 7. *Peccatum non cognovi, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.* Hæc autem cognitio erat neceſſaria via ad ſuſcipiendum Chriſtum. Cùm enim Chriſtus in Evangelio dicatur veniſſe ad delendà peccata: certè ſi Judæi non cognoviſſent, ſe eſſe peccatores, non utique Chriſtum ſuſcepiſſent.

3. Secundò, lex Moſaica coercebat Judæos metu pœnarum, ut in poſterum à peccato abſtinerent. Huc ſpectant omnia præcepta pœnalia, terrores, & comminationes, quæ à lege intentantur, Exod. 21. 15. *Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur*. Et verſ. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede*. Et alibi ſæpiùs.

4. Tertiò. Lex Moſaica docebat Judæos prima rudimenta fidei Chriſtianæ, & ſic diſponebat, & præparabat illos ad perfectàm Chriſti cognitionem, ſuo tempore capeſſendam. Proponebat illis umbras, figuras, involucra, ſub quibus Chriſtus abſcondebatur. Proponebat, inquam, cruenta animalium ſacrificia, ut inde aſſurgerent ad inveſtigandum cruentum Chriſti ſacrificium in Cruce. Proponebat circumciſionē, figuram Baptiſmi: purificationes, figuram pœnitentiæ: Agnum Paſchalem, figuram Euchariſtiæ: Æneum ſerpentem, figuram Chriſti in Cruce elevati, & ſic deinceps.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An lex Moſaica fuerit perfecta & ſufficiens ad ſalutem?

1 Reſpondeo: Non fuit, Heb. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et ratio eſt, quia non conferebat gratiam, quam confert lex Evangelica. 1. 17. *Lex per Moyſen data eſt; gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.* Hoc ſenſu Apoſtolus ceremonias legis Moſaicæ vocat, *infirma & egena elementa.* Galat. 4. 9. Et cum alibi dicit, Legem Moſaicam *non vacaſſe culpa*, intelligendum eſt, non vacaſſe imperfectione, ſeu fuiſſe imperfectam, Heb. 8. 7. Eodem ſenſu multi interpretantur illud Ezech. 20. 25. *Dedi eis præcepta non bona*, id eſt, imperfecta *Et judicia, in quibus non vivent*, id eſt, non ſufficientia ad vitam ſpiritualem.

2. Hinc ſumitur differentia inter legem Moſaicam, & Evangelicam. Nam Moſaica dirigebat quidem Judæos, præſcribendo & oſtendendo, quid agendum aut omittendum eſſet, non tamen præbebat vires & gratiam, qua legis præcepta implerentur: Evangelica verò utrumque facit: Docet enim quid facere & omittere debeamus; & præterea confert gratiam, quæ nos juvat & corroborat, ut poſſimus exequi, quod præſcriptum eſt.

3. Hanc differentiam pulchrè explicat Auguſtinus in lib. de ſpiritu & litera cap. 13. Et

13. Et paſſim contra Pelagianos, in hunc ferè modum. 1. Lex vetus continet præceptum: Lex nova auxilium. 2 Lex vetus dat lucē, ut ſciamus: Lex nova dat virtutem, ut faciamus. 3. In lege veteri dicit Dominus: Fac quæ jubeo. In nova nos dicimus: Da quod jubes. 4. Lex vetus præſcribit multas externas ceremonias: nova dirigit internas actiones.

4 Ex qua iterum oritur alia differentia. Nam lex vetus, ſeu Moſaica, non poterat per ſe prodeſſe homini ad ſalutem, quia id ſine gratia fieri non poteſt. At nova, ſeu Evangelica, per ſe ſufficiens eſt ad hunc effectum. Et hoc eſt, quod toties inculcat Apoſtolus in Epiſtola ad Rom. & Gal. neminem juſtificari ex operibus legis, ſed ex fide in Chriſtum. Quò etiam ſpectat illud 2. Cor. 3. 6. *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat*. Nam revera lex Moſaica, præter externam litteram, nihil confert. Externa autem littera minatur mortem, niſi legem obſerves: Neque tamen dat ſubſidium gratiæ, quo adjutus, obſervare poſſis. Hoc ſubſidium à nova lege petendum eſt, quæ præter externam litteram præcipientem, præbet internum ſpiritum corroborantem, & adjuvantem, qui vitæ ſpiritualis principium eſt.

5 Dices: quomodo ergo Sancti Veteris Teſtamenti, qui vixerunt ſub lege Moſaica, juſtificati ſunt? Reſpondeo. Non ſunt juſtificati ex lege Moſaica, quam habebant præſentem, ſed ex Evangelica, quæ tametſi

præ-

præſens non eſſet, tamen virtus illius per quamdam anticipationem ad eos uſque porrigebatur. Quomodo hoc? Quia credebant in venturum Chriſtum, qui per ſua merita, tunc quidem nondum exhibita, ſed tamen ſuo tempore exhibenda, conferebat illis gratiam juſtificantem, per quam poterant à peccatis liberari, & in adoptionem filiorum Dei tranſire. Vide D. Thomam in. 1. 2. q. 98. artic. 2. ad 4.

QUÆSTIO IV.

An Lex Moſaica fuerit à Deo data?

1 SIcut Manichæi, ut ſupra dixi, negarunt Legem Moſaicam fuiſſe bonam; ſic conſequenter affirmaverunt, non à Deo ſed à Diabolo datam eſſe, ut refert Aug. partim locis ſupra citatis, partim in duobus libris contra adverſarios Legis & Prophetarum; & in libro de hæreſibus cap. 46. ubi ponit hoc eorum dogma: *Deum, qui Legem per Moyſem dedit, & in Hebræis Prophetis locutus eſt, non eſſe verum Deum, ſed unum ex principibus tenebrarum.*

2. Reſpondeo. Idem eſt author Moſaicæ & Evangelicæ Legis, nempe Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti. Ita Concil. Trid. ſeſſ. 4. Et apertè colligitur ex Scriptura. Nam Chriſtus Matthæi 15. 6. loquens de lege Moſaica, appellat mandatum Dei, cùm ait: *Irritum feciſtis mandatum Dei propter Traditiones veſtras.* Et Apoſtolus non ſemel.

ſemel affirmat, Patrem Chriſti fuiſſe authorem veteris Teſtamenti ut Rom. 1. *Paulus Apoſtolus ſegregatus in Evangelium Dei, quod antea promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo*. Et Hebr. 1. *Multifariam multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio*.

3. Et probatur ratione D. Th. in 1. 2. qu. 98. art. 2. quia ejuſdem eſt proponere finem & diſponere media ad finem: Sed lex Evangelica eſt finis legis Moſaicæ, juxta illud ad Romanos 10. 4. *Finis legis eſt Chriſtus*. Ergo idem Deus, qui eſt author legis Evangelicæ, eſt etiam author legis Moſaicæ. Et confirmatur hæc ratio, quia author legis Moſaicæ hoc potiſſimum ſpectavit, ut per illam legem deduceret homines ad Chriſtum. Quod duobus modis præſtitit. Primò, per vaticinia Prophetarum, qui multa de Chriſto prædixerunt. Secundò, per ſacrificia Moſaica, quæ erant figuræ mortis Chriſti. At diabolus non conatur homines hoc modo perducere ad Chriſtum, ſed potius ab illo abſtrahere: Ergo ipſe non eſt author legis Moſaicæ.

4. Dices primò: Opera Dei ſunt perfecta, ut habetur Deut. 32. 4. At lex Moſaica non eſt perfecta ut quæſt. præcedenti dictum eſt: Ergo Deus non eſt author legis Moſaicæ. Reſpondeo. Major poteſt dupliciter intelligi. 1. Opera Dei ſunt perfecta, id eſt, unumquodque opus Dei tale eſt, cui abſo-

abſolutè nihil deſit: Sic falſa eſt. 2. Opera Dei ſunt perfecta, id eſt, unumquodque opus Dei tale eſt, cui in ſuo genere nihil deſit. Sic vera eſt. Jam applico. Lex Moſaica non eſt abſolutè perfecta, quia deeſt illi aliquid, quod habet lex Evangelica, nimirum virtus & efficacia juſtificandi. Eſt tamen perfecta in ſuo genere, quia cùm ex ſuo genere debeat eſſe umbra, ſeu figura legis Evangelicæ, in eo genere nihil illi deeſt. Vide D. Th. loco citato ad 1.

5. Dices 2. Scriptura ait. Legem Moſaicam ab Angelis datam eſſe. Galat. 3. 19. *Lex propter tranſgreſſiones poſita eſt, ordinata per Angelos in manu Mediatoris*. Et Act. 7. 53. *Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum*. Reſpondeo. Lex Moſaica tribuitur Deo, Angelis & Moyſi: ſed diverſo modo. Nam Deus fuit author illius legis: Angeli promulgarunt illam Moyſi, Moyſes populo. Simile eſt de lege Evangelica. Deus fuit illius author: Chriſtus, qua homo, promulgavit illam Apoſtolis, Apoſtoli toti mundo.

QUÆSTIO V.

Ubi, quando, & quomodo data fuerit lex Moſaica.

1 TRia quæruntur: Primò, ubi data ſit: Reſpondeo. Data eſt in monte Sinai, ut patet ex illo Levit. 26. 45. *Hæc ſunt judicia atque præcepta, & leges, quas dedit Dominus inter ſe, & filios Iſrael in monte Sinai per manum Moyſi*. Hoc tamen intereſt, quòd lex

lex Decalogi data ſit in ipſo monte] Exodi 19. & 20. At lex ceremonialis & judicialis in tabernaculo ad radicem montis, Levit. 1. 1.

2. Quæritur 2. quando data ſit? Reſp. Lex Decalogi data eſt die quinquageſimo ab egreſſu filiorum Iſrael ex Ægypto, id eſt in Pentecoſte. Nam tertio die menſis tertii venerunt ad montem Sinai, juxta illud Exod. 19. 1. *Menſe tertio egreſſionis Iſrael de terra Ægypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai*. Ubi illa particula, *in die hac*, ſignificat in die ejuſdem numeri cum menſe tertio, nempe tertio menſis tertii. Rurſum tertio die poſt adventum data eſt lex, Ibid. v. 11. Tertius autem dies poſt adventum, fuit ſextus dies menſis tertii. At lex ceremonialis & judicialis poſtea data eſt. Non quidem uno die, ſicut lex Decalogi, ſed ſucceſſivè per varios dies, ut patet Levitici nono, verſu primo, Levit. 16. verſ. 1. & alibi.

3. Quæritur 3. Quomodo data ſit? Reſpondeo. Judæi antequam daretur ipſis lex Decalogi, juſſi ſunt ſe ſanctificare, & præparare per duos dies, ut tertio die cum debita reverentia legem acciperent. Hæc autem ſanctificatio & præparatio fuit in tribus. Primò, ut abſtinerent ab uxoribus. Secundò, ut lavarent veſtimenta ſua. Tertiò, ut non aſcenderent in montem Sinai: Ac ne quidem attingerent illum, tanquam curioſi ſcrutatores præſentiæ & Majeſtatis Dei; ſed potius ex reverentia divini Numinis continerent ſe in caſtris; alioqui morte pu-

puniendi eſſent. Exod. 19. verſ. 10. & ſeqq.

4. Finita ſanctificatione, cùm adeſſet tertius dies, quo lex Decalogi eſſet promulganda, ſex terribilia ſigna contigerunt in monte Sinai. 1. Totus mons ardebat igne. 2. Totus fumabat, quia ex igne, tanquam ex fornace, aſcendebat fumus. 3. Nubes denſiſſima montem operiebat. 4. Audiebantur tonitrua. Micabant fulgura. 6 Clangor tubæ, ſeu buccinæ perſtrepebat. Exod. 19. 16. & ſeqq. Et Heb. 12. 18. Tum demum Angelus tubali & orribili voce Decalogum proclamabat. Exod. 20. 1. ut poſſet exaudiri à toto populo circumſtante, id eſt, à tribus hominum millionibus qui tunc aderant in circuitu montis.

5. Nota, duplicem fuiſſe ſonum buccinæ. Unum confuſum, quo populus evocabatur ex remotioribus caſtrorum partibus, ut veniret ad radicem montis in circuitu, & ibi legem Decalogi paulò poſt promulgandam audiret. Alterum diſtinctum & articulatum, quo Angelus in ipſo monte exiſtens, & Dei perſonam gerens, populo ad radicem montis jam collecto, Decalogum promulgabat. Qualis autem fuerit illa buccina, diſputant Interpretes. Judæi fabulantur fuiſſe cornu illius arietis, qui ab Abrahamo pro Iſaac fuit immolatus. Gen. 22. 13. Noſtri docent fuiſſe æream, non corneam: Et Angelum per colliſionem aeris edidiſſe talem ſonum, qualis ab inflata buccina, vel tuba prodire ſolet. Vide Cornelium in cap. 19. Exodi.

6. Hæc

6. Hæc omnia, quæ jam recenſui, fuerunt figuræ ſeu umbræ eorum, quę poſtea in promulgatione legis Evangelicæ facta ſunt. Nam primò, ſicut lex Moſaica promulgata eſt die quinquageſimo poſt Paſcha, id eſt, in Pentecoſte, ſic etiam lex Evangelica. Act. 2. 1. Secundò, ſicut illa in monte Sinai, ita hæc in monte Sion, Iſa. 2. 3. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem.* Tertiò, ſicut ibi audita ſunt tonitrua & fulgura: ita hìc *factus eſt repente de cœlo ſonus, tanquam advenientis ſpiritus vehementis.* Act. 2. 2. Quartò, ſicut ibi apparuit ignis & fumus: ita hìc *diſpertitæ linguæ, tanquam ignis*, Ibid. v. 3. Quintò, ſicut ibi timore perculſi ſunt Judæi ita hìc Apoſtoli repleti ſunt Spiritu ſancto. Ibid. v. 4. Sextò, ſicut Angelus clangore buccinæ verba Decalogi perſtrepebat: ita hìc tuba Evangelica Apoſtolorum ore inſonuit. Ibid. Videatur D. Hieronymus ad Fabiolam, Beda in Homilia Vigiliæ Pentec. Cornel. in cap. 19. Exo.

QUÆSTIO VI.

An lex Moſaica obligaverit ſolos Judæos?

1 Diſtinguendum eſt. Nam lex Moſaica, ut ſuprà dixi, fuit triplex: Moralis, Ceremonialis, & Judicialis. Igitur Moralis non ſolum Judæos, ſed etiam Gentiles obligabat. Nota. Lex Moralis tripliciter ſpectari poteſt: 1. Nudè ſecundum ſe. Sic ſemper obligavit Gentiles. 2. Quatenus

nus habet annexas minas, terrores, & pœnas temporales à Moyſe conſcriptas. Sic obligabat ſolos Judæos. 3. Quatenus habet annexam gratiam Evangelii. Sic obligat Chriſtianos.

2. Lex Ceremonialis & Judicialis obligabat ſolos Judæos: quia ſolis Judæis fuit promulgata, ut patet Exod. 19. & ſeqq. Quo etiam ſpectat illud Deut. 4. 8. *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, ut habeat ceremonias, juſtaque judicia, & univerſam legem?* Et Pſ. 147. 10. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Et Rom. 3. 1. *Quid ergo amplius Judæo eſt? multum per omnem modum. Primum quidem: quia credita ſunt illis eloquia Dei.* Et Rom. 9. 4. *Quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legislatio.* Ex quibus teſtimoniis duo colliguntur. 1. Legem fuiſſe datam ſoli populo Judæorum. 2. quandam prærogativam illius populi, quòd ipſi ſoli data ſit.

3. Dices: Non videtur fuiſſe prærogativa, ſed onus. Nam difficile fuit ſervare legem ceremonialem & judicialem. Nec Judæi poterant ſalvari, niſi illam ſervarent: Gentiles ſine iſto onere ſalvari poterant. Reſpondeo. Fuit ſimul onus, & prærogativa. Onus propter cauſam allatam. Prærogativa, quia Judæi per illud onus magis erant Deo conjuncti & conſecrati, quam Gentiles ſine illo onere. Nam ratione legis, habebant Sacerdotium, ſacrificia, ſacramenta, & promiſſionem venturi Chriſti. Quæ omnia faciebant illos melioris

eſſe

eſſe conditionis, quàm Gentiles, qui iſta non habebant. Et hoc colligitur ex Scripturis citatis. Simile eſt de Clericis & Religioſis, qui tametſi plus oneris in ſe ſuſcipiant, & ad plura obligentur, quàm laici; ſunt tamen meliori conditione præditi, quia Deo magis conjunguntur & conſecrantur; quæ magna prærogativa eſt. Vide D. Thom. quæſt. 89. art 5. ad 3.

4. Quæres 1. An hoc factum ſit propter merita Judæorum, quòd ipſis ſolis data ſit lex, & non aliis? Reſpondeo. Non propter ipſorum merita, ſed propter promiſſionem Dei, quæ Abrahæ facta eſt. Deus enim promiſerat Abrahæ, quòd ex ipſius ſemine & poſteritate naſciturus eſſet Chriſtus. Gen. 22. 18. & Gal. 3. 16. Itaque propter hanc promiſſionem, voluit populum illum ex quo Chriſtus erat naſciturus, peculiari quodam modo ab aliis diſtinguere, dando illi legem, Prophetas, ſacrificia, & alia ſpecialia ornamenta, quibus cæteras nationes antecelleret, & Deo magis conſecraretur, juxta illud Exodi 19. v. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis populis*. Et ratio eſt, quia lex, Prophetæ, & ſacrificia, tanquam figuræ quædam ordinabantur ad Chriſtum venturum: Ergo quibus promiſſus erat Chriſtus, illis danda erat lex, Prophetæ, & ſacrificia.

5. Quæres 2. An Gentiles in nullo caſu fuerint obligati ad obſervationem legis Moſaicæ? Reſpondeo. Tunc erant obligati quando volebant ſe aggregare populo Ju-

dæorum, & illorum Religionem amplectì, ut patet ex illo Exodi duodecimo, verſ. quadrageſimo octavo. *Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini: circumcidetur prius omne maſculinum ejus, & tunc ritè celebrabit, eritque ſicut indigena terræ.*

Dices: Hinc ſolum colligitur, quòd Gentiles, accepta circumciſione, potuerint celebrare Paſcha cum Judæis, non autem, quòd fuerint obligati. Reſpondeo. Utrumque colligitur. Nam circumciſio perinde ſe habebat in Veteri Teſtamento, ſicut ſe habet Baptiſmus in novo. Unde ſicut omnes baptizati obligantur ad legem Euangelicam: ita omnes circumciſi obligabantur ad Moſaicam. Quod confirmat Apoſtolus, cùm ait Gal. 5. 3. *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ.*

6. Quæres 3. An lex Moſaica (nempe Ceremonialis & Judicialis) nullo modo pertinuerit ad Chriſtianos? Reſpondeo. Sicut pertinuit ad Judæos, quoad obligationem & obſervationem: ſic etiam pertinuit ad nos quoad ſignificationem. Erat enim figura quædam eorum, quæ per Chriſtum adimpleta ſunt. Ita Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum, cap. 7. & ſequentibus. Et colligitur ex illo generali principio. 1. Cor. 10. 6. *Hæc autem in figura facta ſunt noſtri.* Et Hebr. 10. 1. *Umbram lex habens futurorum bonorum.*

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

Quàm ſtrictè Judæos Lex Moſaica obligaverit.

1 RESpondeo. Obligavit ſtrictiſſimè, ut patet ex illo Pſalm. 118. 4. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis*. Quod confirmari poteſt ex duplici capite, Ex benedictionibus, quas Deus promiſit ſervantibus legem. 2. Ex maledictionibus, quas comminatus eſt illius tranſgreſſoribus. Utræque habentur Levit. 26. & Deut. 28. Aliquas ex iis recenſebo.

2. Benedictiones ſunt hæ: *Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea cuſtodieritis*. 1. Dabo vobis pluvias temporibus ſuis. 2. Terra gignet germen ſuum. 3. Pomis arbores replebuntur. 4. Apprehendet meſſium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementem. 5. Comedetis panem veſtrum in ſaturitate. 6. Dabo pacem in finibus veſtris: & non erit, qui exterreat. 7. Auferam malas beſtias. 8. Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. 9. Perſequentur quinque de veſtris, centum alienos: & centum de vobis, decem millia. 10 Creſcere vos faciam, & multiplicabimini. 11. Comederis vetuſtiſſima veterum: & vetera, novis ſupervenientibus, projicietis. 12. Ponam tabernaculum meum in medio veſtri: ambulabo inter vos, & ero Deus veſter: voſque eritis populus meus. Levit. 26.

3. Nunc ſequuntur maledictiones. *Si non facietis ea, quæ à me conſtituta ſunt*: 1. Viſitabo vos in egeſtate & ardore. 2. Fruſtra feretis ſementem, quæ ab hoſtibus devorabitur. 3. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris: & ſubjiciemini his, qui oderunt vos: & fugietis, nemine perſequente. 4. Dabo vobis cœlum deſuper, ſicut ferrum, & terram æneam. 5. Immittam in vos beſtias agri, quæ conſumant vos & pecora veſtra. 6. Inducam ſuper vos gladium ultorem fœderis mei. 7. Mittam peſtilentiam in medio veſtri. 8. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum. Et quæ ſequuntur Levit. 26. His addantur benedictiones & maledictiones, quæ habentur Deuter 28.

4. Hinc conſtat, falſum eſſe, quod aliqui docent, Legem Dei obſervatu eſſe impoſſibilem. Nam ſi ſervari non poſſet, cur Deus ſervantibus promitteret benedictiones? cur traſgreſſoribus minaretur tot maledictiones? Hoc poſterius eſſet tyrannicum: illud prius, inane prorſus, ac ſupervacaneum. Si enim lex ſervari non poteſt, inane ac ſuperfluum eſt dicere: Si ſervaveris legem, dabo tibi multa bona. Et tyrannicum eſt dicere: Puniam te multis calamitatibus, ſi non ſervaveris. Utrunque longè abeſt à Dei bonitate.

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

An lex Moſaica nunc penitus abrogata ſit?

1 RESpondeo. Abrogata eſt quoad præcepta ceremonialia & judicialia: non tamen quoad moralia, quæ in Decalogo continentur, quatenus illa ſunt juris naturalis. Prior pars patet ex Script. Luc. 16. 16. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem.* Et Gal. 3. 24. *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. At ubi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.* Et Hebr. 7. 12. *Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt ut & Legis tranſlatio fiat.*

2. Eſt autem abrogata propter has cauſas. Primò, quia erat imperfecta; Hebr. 7. 18. Secundò quia erat grave jugum, quod Judæi vix poterant portare, Act. 15. 10. Tertiò, quia continebat figuras, quæ per Chriſtum impletæ ſunt, Auguſt. lib. 19. contra Fauſtum, cap. 13. Quartò, quia ſicut m juslumen offuſcat minus; ita lumen Euangelii, & ſol juſtitiæ Chriſtus, offuſcavit ceremonias legales, ut notat D. Hieronymus in Comp. cap. 4 ad Galat. Huc ſpectat illud Theodoreti ad Philip. 3. *Supervacaneus eſt lychnus, ſi ſol apparuerit.* Et illud Bernardi Hom. 1. ſuper Miſſus eſt: *Prodeunte fructu, flos decidit.* Quintò, quia Chriſtus teſte Apoſt. Epheſ. 2. 14. *fecit utraque unum,* id eſt, ex duobus populis, Ethnico & Judaico, fecit unum ovile: ac proinde debuit diſſolvere medium parietem Legis Moſai-

cæ, qui ſeparabat unum populum ab alio; & ambos una eademque lege Evangelica concludere.

3. Dices, Scriptura docet Legem Moſaicam duraturam in æternum, ut Baruch. 4 v. 1. *Hic liber mandatorum Dei, & lex quæ eſt in æternum.* Reſpondeo. Lex Moſaica duobus modis dici poteſt æterna. Primò quoad præcepta moralia, quæ adhuc durant. Secundò, quoad ceremonialia, quæ quidem abrogata ſunt, quoad ſignificationem, tamen adhuc durant, quoad rem ſignificatam. Ita D. Thomas quæſt. 103 art. 3. ad 1.

4. Poſterior pars probatur, quia ratio naturalis dictat præcepta Decalogi, quatenus ſunt juris naturalis, ſervanda eſſe. Dico, quatenus ſunt juris naturalis propter duas cauſas. 1. Propter obſervationem Sabbathi, quæ non erat juris naturalis, & ideo abrogata eſt. 2. Propter minas & terrores, quæ annexa erant præceptis Decalogi, reſpectu eorum, qui ea non obſervarent. Hæc etiam abrogata ſunt, quia ſimiliter non erant juris naturalis, ſed poſitivi.

QUÆSTIO IX.

An in locum Legis Moſaicæ ſucceſſerit Lex Evangelica, & quæ illa ſit?

1. CHriſtus inſtituit novam legem, quæ Evangelica appellari ſolet, ad Chriſtianos pertinentem; ideoque non ſolùm Redemptor, ſed etiam Legislator dicendus,

dus eſt, juxta illud Iſaiæ 33 22. *Dominus Judex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus Rex noſter, ipſe ſalvabit nos.* Et in Evangelio paſſim loquitur de ſua lege. Ioan. 14. 15. *Mandata mea ſervate.* Ioan. 15. 10. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea.* Matth. 28. v. 19. *Docete eos ſervare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Et Apoſt. 1. Cor. 7. 16. *Iis autem, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere.* Et 1. Cor. 9. 21. *Illis qui ſine lege erant, factus ſum tanquam ſine lege eſſem, cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti.* Et Hebr. 1. confert inter ſe Chriſtum & Moſen, tanquam duos Legiſlatores, alterum veteris, alterum novi Teſtamenti, & ait, ſi tranſgreſſores legis à Moyſe datę, puniti ſunt; multò magis tranſgreſſores legis à Chriſto latæ, puniendos eſſe.

2. Lex Evangelica, quæ à Chriſto data eſt, continet triplicia præcepta, nempe moralia, ſacramentalia, & fidei. De moralibus conſtat Matt. 5. 6. & 7. ubi Chriſtus explicat & perficit præcepta Decalogi, quæ propriè ad mores pertinent. Et Matt. 19. 6. Ubi prohibet divortium & libellum repudii, ac decernit, ut vinculum matrimonii deinceps non diſſolvatur. De ſacramentalibus patet ex illo Ioan. 3. 4. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto; non poteſt introire in regnum Dei.* Et Ioan. 6. 53. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Denique de præcepto fidei, ex illo Marci 16. 16. *Qui cre-*

derit & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Et Ioan. 8. 24. *Si non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.*

3. Hoc autem intereſt inter hæc triplicia præcepta, quòd Sacramentalia ſint verè & propriè a Chriſto inſtituta; reliqua non tam inſtituta, quam aucta vel explicata. Et quidem moralia, cùm ſint juris naturalis, non egebant inſtitutione, ſed explicatione. Præceptum autem fidei aliquo modo auctum eſt. Nam Chriſti Nativitas, Paſſio, Mors, & reliqua myſteria, quæ à Judæis implicitè & obſcurè credebantur, jam expreſsè & diſtinctè creduntur à Chriſtianis.

4. Objici poteſt illud Joan. 1. 17. *Lex per Moſen data eſt: gratia, & veritas per Chriſtum facta eſt.* Hinc etiam videtur colligi Moſen fuiſſe legislatorem, non autem Chriſtum.

Reſpondeo, hoc poſterius perperam inde colligitur. Nam ſenſus illorum verborum eſt hic. Moſes dedit Judæis nudam legem ſine gratia, id eſt, legem præcipientem, ſed non juvantem. Chriſtus dedit vobis legem cum gratia, id eſt, legem præcipientem & juvantem. Hinc fit, ut lex Moſis, quia tantùm præcipiebat, & non juvabat, retinuerit nomen legis: lex verò Chriſti, quia pauca præcipit, & plurimum gratiæ confert, obtineat nomen gratiæ, ab effectu magis principali Eandem ob cauſam vocatur à Chriſto, *jugum ſuave, & onus leve*: & ab Apoſtolo, *Lex ſpiritus vitæ.* Rom. 8.

Vide

Vide Auguſtinum in libro de ſpiritu & littera.

5. Quæres, An lex Evangelica nos obliget ad ſui obſervationem ? Calviniſtæ tria docent. Primo, præcepta moralia, ſeu Decalogi, non poſſe à nobis ſervari, ac proinde Chriſtum liberaſſe nos ab eorum obſervatione, juxta illud Apoſtoli ad Gal. 3. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis*. Fundamentum eorum eſt, quia putant peccatum originale manere in nobis, quandiu in hac vita ſumus; ideoque omnia noſtra opera, quibus conamur legem Decalogi implere, vitiata & inquinata eſſe, propter contagionem peccati originalis: per ejuſmodi autem opera legi ſatisfieri non poſſe: atque hoc ſenſu legem ſervatu impoſſibilem eſſe aſſerunt.

6. Secundò docent, Baptiſmum & alia Sacramenta non eſſe abſolutè neceſſaria ad ſalutem: & ideo præcepta ſacramentalia non obligare Chriſtianos. Fundamentum eorum eſt, quia putant ſolam fidem juſtificare, & Sacramenta ſolum adhiberi ad excitandam & nutriendam fidem: ac proinde eſſe quidem utilia, non tamen neceſſaria, præſertim cùm ſine Sacramentis fides excitari & nutriri poſſit per verbum Dei.

7. Tertiò docent præceptum fidei obligare omnes mortales, & hoc ſolum præceptum ſufficere ac neceſſarium eſſe ad ſalutem juxta illud Rom. 1. 17. *Juſtus ex fide vivit*. Et Lucæ. 8 50. *Crede tantum, & ſalva ers*. Ex his omnibus concludunt libertatem Chriſtianam, ſeu Evangelicam in eo con-

ſiſtere, quod ſimus liberi ab obſervatione legis: & ſic interpretantur illud 2. Timoth. 1.9. *Juſto non eſt lex poſita*. Hæc tria Calviniſtaru puncta damnata ſunt in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. Canone 18. & ſeqq. Et jam paucis refutanda per totidem concluſiones.

8. Dico 1. Præcepta Decalogi poſſunt ſervari ab iis, qui operantur ex gratia Dei, neque Chriſtus ab eorum obſervatione nos liberavit. Prior pars probatur 1. manifeſtis Scripturæ teſtimoniis. Pſal. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.* Ezech. 36. 27. *Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea cuſtodiatis.* Matt. 11 30. *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* 1. Ioan. 5. 3. *Hæc enim Charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus, & mandata ejus gravia non ſunt.* Quid clarius? Accedunt exempla eorum, qui in Scripturis narrantur legem ſervaſſe. Servavit illam David, juxta illud 3. Reg. 14. *Non fuiſti ſicut ſervus meus David, qui cuſtodivit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo.* Servavit Zacharias & Eliſabeth. 1. 6. *Erant ambo juſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela.* Servavit adoleſcens Evangelicus, Matth. 19. 20. *Omnia hæc cuſtodivi à juventute mea.* Plura de hac re invenies in opuſculo noſtro de juſtitia bonorum operum ſecundùm Calviniſtas cap. 2. Ubi etiam objectiones Calviniſtarum ſolutæ ſunt.

6. Po-

9. Poſterior pars concluſionis, quòd ſcilicet Chriſtus non liberaverit nos ab obſervatione præceptorum Decalogi, patet ex Evangelio & Apoſtolis. Ac primum ex verbis Chriſti Matth. 5 18. *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere.* Matth 7. 10. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mitetur.* Matth. 16. 17. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Deinde ex verbis Apoſtoli Jacobi c. 2 8. *Si tamen legem perficitis regalem ſecundùm Scripturas, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quaſi tranſgreſſores. Quicunque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.* Vide plura apud Bellarminum lib 4. de Juſtificatione cap. 2. & ſequentibus.

10. Fundamentum Calviniſtarum de peccato originali in nobis manente, falſum eſt, & prolixè refutatum in opuſculo noſtro de Authore peccati c. 4. Illud porro, *Chriſtus redemit nos de maledicto legis*, non ſic debet intelligi, quaſi Chriſtus voluerit nos eſſe liberos ab obligatione & obſervatione legis, ut fingunt Calviniſtæ (hoc enim falſum eſt, ut jam oſtendi) ſed quod dederit nobis gratiam, qua poſſumus legem implere, & maledictionem, quę legis tranſgreſſoribus conſtituta eſt, evitare.

11. Dico 2. Præcepta Sacramentalia de Baptiſmo & Euchariſtia etiam nos obligant nec ſine eorum obſervatione ſalutem conſequi valemus. Hoc manifeſtè patet ex illo

Joan. 3. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*. Et Ioan. 6. 43. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Quomodo autem hæc duo præcepta intelligenda ſint, & an obligent ſolos adultos, an etiam infantes, alio loco explicandum eſt. Interea videri poteſt Bellarminus & alii. Loquor autem de ſolo Baptiſmo & Euchariſtia; quia adverſarii vix admittunt plura Sacramenta.

12. Dico tertiò. Præceptum fidei obligat omnes mortales, ſed non ſolum obligat. Prior pars conceditur à Calviniſtis, & patet ex illo Marc. 16. 16. *Qui autem non crediderit, condemnabitur*. Poſterior ſequitur ex dictis: quia præter præceptum fidei, obligant nos etiam præcepta Decalogi & Sacramentalia. Hinc infero contra Calviniſtas, libertatem Chriſtianam non conſiſtere in eo quòd ſimus liberi ab obſervatione præceptorum Dei. In quo ergo conſiſtit? In his tribus. Primo, in libertate à peccato & morte, juxta illud Joan. 8. 34. *Omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. Si ergo vos filius liberavit, verè liberi eritis*. Et Rom. 6. 18. *Liberati autem à peccato, ſervi facti eſtis iuſtitiæ*. Secundò, in libertate à jugo legis ceremonialis & judicialis Judæorum. Gal. 4. 9. *Quomodo iterum convertimini ad infirma & egena elementa, quibus denuò ſervire vultis?* Tertiò, in libertate à dominio & reatu legis moralis. Rom. 6. 14. *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*. Et 2. Cor. 2. 17. *Ubi ſpiritus Domini*,

ibi libertas. Et Gal. 5. 18 *Si Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Hìc notandum eſt cum Auguſtino in explicatione primi Pſalmi, quòd aliud ſit, hominem eſſe ſub lege, & aliud, eſſe in lege. Judæi erant ſub lege, quia tanquam ſervi, ſubjecti erant pœnis & terroribus legalibus. Nos ſumus in lege, quia tanquam filii ex amore & charitate vivimus ſecundùm legem. Hoc ſenſu Apoſtolus 1. Cor. 9. 21. negat ſe eſſe ſub lege, & affirmat ſe eſſe in lege. Et D. Auguſtinus in lib. de continentia cap. 3. explicans illud Apoſtoli: *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia,* ſic habet: *Non ſumus ſub lege bonum quidem iubente, non tamen dante; ſed ſumus ſub gratia, quæ id, quod lex iubet, faciens nos amare, poteſt liberis imperare.* Et in lib. de Natura & Gratia c. 57. *Si Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege, utique lege, quæ timorem incutit, non tribuit Charitatem.* Illud Apoſtoli, quod adverſarii objiciunt: *Juſto non eſt lex poſita,* facilè explicatur ex dictis. Tametſi enim lex, ſecundum ſe ſpectata æque poſita ſit juſtis & injuſtis (utriſque enim præſcribit lex, quid faciendum aut omittendum ſit) non tamen pœna legis imponitur juſtis, qui ex amore legem ſervant; ſed injuſtis, qui legem prævaricantur. Hoc ſenſu dixit idem Apoſtolus ad Galatas tertio, verſu decimonono. *Quid igitur lex? Propter tranſgreſſionem poſita eſt.* Vide Auguſtinum in libro de ſpiritu & littera capite decimo.

CAPU-

CAPUT VI.

De ſynagoga veteris Teſtamenti.

NOMEN Synagogæ ſumitur tribus modis in Scriptura. Primò, pro tota Congregatione, ſeu Eccleſia Judæorum. Num. 27. 20. *Audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael.* Et Eccleſiaſt. 50. 15. *Coram omni Synagoga Iſrael.* Et alibi ſæpè. Et hoc ſenſu fuit typus, ſeu figura Eccleſiæ Chriſti, ut poſtea explicabo.

Secundò, pro congregatione ſeu conventu malorum Pſal. 85. 14. *Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me, & Synagoga potentium quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.* Et Eccleſ 3 30. *Synagoga ſuperborum non erit ſanitas.* Et Apoc. 2 9. *Blaſphemaris ab his, qui ſe dicunt Judæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt Synagoga Satbanæ.* Et cap. 3. 9. *Ecce dabo de Synagoga Sathanæ, qui dicunt ſe Judæos eſſe, & non ſunt, ſed mentiuntur.*

Tertiò, pro quibuſdam ædificiis ſeu domibus, in quibus Judæi ſingulis Sabbathis ſolent Scripturam legere & explicare. De his frequens eſt mentio in Evangelio. Mat. 4. 23. *Circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum.* Et Marc. 1. 21. *Et Sabbathis ingreſſus in Synagogam docebat eos*, Et Luc. 4. 17. *Intravit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbathi in Synagogam, & ſurrexit legere: & traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ* Et Joan. 9. 22.

Iam

Iam conſpiraverant Iudæi, ut ſi quis eum conſiteretur eſſe Chriſtum extra Synagogam fieret, id eſt, interdiceretur publicis conventibus, qui in Synagoga celebrabantur. Quod nos dicimus, Excommunicari.

2. Nos hic agimus de Synagoga primo modo ſumpta, id eſt, de tota Judæorum congregatione, ſeu Eccleſia, quatenus conſtabat ex populo, & Sacerdotibus. Et quæritur. 1. An fuerit viſibilis. 2. An aliquando erraverit, vel defecerit à fide. 3. An fuerit figura Eccleſiæ Chriſti. 4. An fuerit tam perfecta, quàm Eccleſia Chriſti eſt. De Synagoga tertio modo ſumpta, dicam aliquid cap 12.

QUÆSTIO I.

An Synagoga fuerit viſibilis.

1. DE Synagoga ſtatuendum eſt, ſicut de qualibet communitate vel Republica: In qua tria ſpectari poſſunt. Primò, multitudo ſeu collectio eorum hominum, qui in Republica ſunt. Secundò, externum regimen, quo Magiſtratus politicus gubernat ſuos ſubditos. Tertiò, interna affectio, qua ſubditi inter ſe, & cum ſuo Magiſtratu, tanquam membra cum capite, uniuntur. Duo priora ſunt viſibilia, & externis ſenſibus percipiuntur. Tertium eſt inviſibile. Nam externis oculis videmus Cives & Magiſtratum, qui in Republica ſunt: Videmus externam politiam & gubernationem:

ſed

ſed non videmus internum affectum, quem quiſque habet, aut habere debet.

2. Idem dico de Synagoga. Tria in ea ſpectari poterant. Primò, Multitudo ſeu collectio Judæorum, qui erant in Synagoga. Secundò, Externum regimen Eccleſiaſticum, Sacrificia, Sacramenta, Purificationes, Oblationes, & ſimiles ceremoniæ Moſaicæ. Tertiò, Interna fides & Charitas qua omnes vel erant, vel eſſe debebant inter ſe uniti. Duo priora erant viſibilia; tertium inviſibile.

3. Idem de Eccleſia Chriſti. Sunt in ea viſibiles Chriſtiani: Eſt viſibile regimen, quo Prælati gubernant ſuos ſubditos, dicendo, hortando, judicando, puniendo, Sacramenta adminiſtrando. Eſt interna Fides & Charitas, quia inter ſe conjuncti ſunt. Unde ſequitur, non aliter de Synagoga & Eccleſia, quàm de Republica vel civitate ſtatuendum eſſe. Sicut ergo abſolutè loquendo, rectè dicimus, Rempublicam Venetam, aut Civitatem Viennenſem eſſe viſibilem & conſpicuam: Ita ſimiliter Synagogam & Eccleſiam eſſe viſibilem & conſpicuam. Eſt enim par ratio, ut explicatum eſt.

QUÆSTIO II.

An Synagoga aliquando erraverit, vel à fide defecerit?

1. Lutherani & Calviniſtæ docent, ſæpè illam erraſſe, & à fide defeciſſe. Primò

Primò, tempore Moyſis, quando Aaron cum toto populo adoravit vitulum. Exodi 32. 4. Secundò, tempore Heliæ, quando nullus manſit fidelis, niſi ſolus Helias, ut ipſemet conqueritur. Lia. 3. Regum. 19. 14. *Derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam*. Tertiò, tempore Iſaiæ & Jeremiæ, quando omnes receſſerunt à Deo, Iſaiæ 1. 3. *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & Aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non cognovit*. Et Jeremiæ 2. 13. *Duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ: & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas*. Et 2. Paralipomenon 15. 3. *Tranſibunt multi dies in Iſrael abſque Deo vero, & abſque Sacerdote, Doctore & abſque lege*. Quartò, tempore paſſionis Chriſti, quando tota Synagoga cum omnibus ceremoniis ſuis expiravit.

2. Reſpondeo. Hìc multa aſſeruntur, quæ examinanda ſunt. Primum eſt, Synagogam tempore Moyſis in adorando vitulo defeciſſe à fide, Falſum eſt. Non defecit tota Synagoga, ſed pars ejus. Non enim defecit Moyſes, nec Levitæ & Sacerdotes, ut patet ex illo Exodi 32. 36. *Videns ergo Moyſes populum, ait: Si quis eſt Domini, jungatur mihi. Congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi*. Erant autem filii Levi viginti duo millia, ut habetur Num. 3. 39.

3. Alterum eſt. Synagogam tempore Heliæ, Iſaiæ, Jeremiæ defeciſſe à fide. Hìc opus eſt diſtinctione. Nam duo regna pertinebant ad Synagogam: Alterum Juda,

quod

quod conſtabat duabus; alterum Iſrael, quod conſtabat decem tribubus. Hoc poſterius ſtatim à principio, ſub primo Rege Jeroboam, defecit à vera fide & publicè cœpit idola adorare, 3. Regum 12. 27. & in eo ſtatu permanſit uſque ad captivitatem, juxta illud 4 Regum 17. 22. *Ambulaverunt filii Iſrael in univerſis peccatis Jeroboam, quæ fecerat, & non receſſerunt ab eis, uſquequo Dominus auferret Iſraël à facie ſua in Aſſyrios*. Nihilominus ſemper aliqui fuerunt in illo regno, qui abſtinerent ab Idololatria, & verum Deum agnoſcerent, etiam tempore Heliæ.

Nam cùm ipſe putaret ſe ſolum relictum eſſe in cultu veri Dei, audivit reſponſum à Domino 3. Reg. 16 18. *Dereliqui mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incurvata ante Baal*. Et ſimiliter de Tobia legimus Tob. 1. 5. *Cùm irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat Rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium: ſed pergebat in Jeruſalem, ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Iſrael*.

4. In regno Judà aliter res ſe habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni & cultores viri Dei, ut Aſa, Joſaphat, Azarias, Joathan, Ezechias, & Joſias, ſub quibus vera religio, vel reſtaurata, vel conſervata eſt. Alii mali & idololatræ, ut Achaz, Manaſſes, Amod. Alii denique non quidem idololatræ, ſed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur manſiſſe uſus ſacrificiorum ſecundum legem Moſaicam, uſque ad capti-

ptivitatem Babylonicam, ut colligitur ex illis verbis 2 Machab. 1.19. *Cum in Perſidem ducerentur Patres noſtri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè abſconderunt in valle, ubi erat puteus altus & ſiccus.* Loquitur de igne cœlitus à Deo miſſo, quo utebantur Sacerdotes in quotidianis ſacrificiis. Levit. 9. & 10. Igitur ignis ille fuit conſervatus in templo, uſque ad illud tempus, quo Judæi in Perſidem captivi abducebantur.

5. Tertium eſt, Synagogam tempore Chriſti expiraſſe. Hoc verum eſt, non quod tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur, ſed quia tunc repudiata eſt cum ſuis ceremoniis & ſacrificiis: ac in ejus locum ſucceſſit Eccleſia Chriſti. Ubi obiter notandum eſt, potuiſſe hæc quinque ſpectari in Synagoga. 1. Legem Moſaicam: 2. Prophetiam de Chriſto. 3. Sacerdotium & ſacrificia legalia. 4. Supremam poteſtatem judiciariam, quæ erat in Pontifice & Concilio. 5. Infallibilem Dei aſſiſtentiam, quæ illi poteſtati erat annexa. Quando & quomodo ſingula expiraverint, dicam paucis.

6. Lex Moſaica, quoad obligationem, abrogata eſt in morte Chriſti, ut docet S. Tho. in 1 2. q. 103. art. 3. ad 2. & alii paſſim. Tunc enim amiſit vim obligandi; quia tunc *velum templi ſciſſum in duas partes, à ſummo uſque deorſum.* Matt. 27. 51. Et tunc Chriſtus dixit in Cruce, *Conſummatum eſt.* Unde ſequitur ante mortem Chriſti viguiſſe

ſimul

ſimul legem Moſaicam & Evangelicam : poſt mortem, ſolam Evangelicam.

7. Prophetia de Chriſto fuit multiplex : Alia de venturo Chriſto in hunc mundum ; alia de ejus doctrina & miraculis ; alia de morte & paſſione ; alia de deſcenſu ad inferos ; alia de reſurrectione ; Unaquæque earum tunc expiravit, quando impletum fuit id quod per eam prædicabatur, v. g. Prophetia de venturo Chriſto, expiravit per adventum Chriſti. Matth. 11. 13. *Lex & Propheta uſque ad Joannem* Et ſic deinceps.

8. Sacrificia legalia ſunt etiam abrogata per mortem Chriſti, ſicut Lex Moſaica. Quod maximè verum eſt de cruentis ſacrificiis, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figuræ ſeu umbræ cruenti ſacrificii, quo Chriſtus in ara Crucis erat mactandus. Itaque adveniente hoc ſacrificio, neceſſe fuit illa expirare : ſicut adveniente ſole, faceſſunt tenebræ.

9. Suprema poteſtas judiciaria, itemque divina aſſiſtentia illi annexa, non videtur ſimul ſeu eodem momento tota expiraſſe : ſed ſucceſſivè, & quaſi per partes. Nam primò certum eſt, Chriſtum habuiſſe majorem poteſtatem judiciariam, & uberiorem Dei aſſiſtentiam, quàm habuerit Pontifex in veteri Teſtamento, juxta illud Matthæi 28. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* Itaque Pontifex, reſpectu Chriſti, non potuit amplius habere ſupremam : tametſi habuerit ſupremam in ſuo ordine ac ſtatu.

10. De-

10. Deinde, Aſſiſtentia divina paulatim ſubtracta eſt. Quod facilè oſtendi poteſt in iis Conciliis, quæ poſt Chriſti Nativitatem à Pontifice & Sacerdotibus celebrata ſunt. Tria potiſſimum recenſebo. Primum tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hieroſolymam. Alterum tempore Lazari reſuſcitati, quando diſputabatur, quid de Chriſto tot miracula faciente ſtatuendum eſſet. Tertium tempore captivitatis Chriſti, quandò à Caipha ad mortem condemnatus eſt. In primo manſit integra aſſiſtentia divina: in altero diminuta eſt, in tertio penitus ſublata. Quod ſic demonſtro.

11. Primum Concilium convocatum eſt propter Herodem, qui à Principibus Sacerdotum ſiſcitabatur, ubi Chriſtus, juxta Prophetarum vaticinia, eſſet naſciturus? Matthæi 2. 4. Et reſponſum eſt: *In Bethleem Juda. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam minima es in Principibus Juda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael.* Quæ deciſio fuit vera & infallibilis, ac proinde ex vera & infallibili Dei aſſiſtentia profecta.

12. Alterum celebratum fuit ex occaſione miraculi, quo Chriſtus Lazarum reſuſcitavit, Joann. 11. 47. *Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi concilium, & dicebant: Quid facimus: Quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Unus autem ex ipſis, Caiphas nomine, cum eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos ne-*

neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem *à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jeſus moriturus eſſet pro gente, &c.* Ex his verbis manifeſtè conſtat, Caipham ex una parte erraſſe, ex altera non erraſſe: Et partim ex odio, more humano, partim ex aſſiſtentia Spiritus ſancti, more prophetico, locutum eſſe. In eo errabat, quod Chriſtum innocentem morti adjudicaret: Et hoc ex invidia & emulatione. Matth. 27. 18. In eo non errabat, quod prædiceret Chriſtum moriturum pro ſalute Judęorum: Et hoc non ex ſemetipſo, id eſt, ex proprio judicio & affectu humano, ſed ex divino inſtinctu, qui Pontifici ratione ſui officii ſolet aſſiſtere.

13. Tertium celebratum fuit inſtante Chriſti paſſione, Matth. 26. 57. Ubi Sacerdotes *quærebant falſum teſtimonium contra Jeſum, ut eum morti traderent*. Et tandem lata eſt hæc ſententia: *Reus eſt mortis*. Quæ ſine dubio fuit iniqua, nec ullo modo à Deo inſpirata, ſed potius à Diabolo, ut jam antea dictum erat à Chriſto, Joann. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere: ille homicida erat ab initio*. Nec quicquam in illo Concilio geſtum eſt, ex quo conſtare poſſit, divinam aſſiſtentiam illi adfuiſſe.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An Synagoga fuerit figura Eccleſiæ Chriſti?

1. IN figura duo ſpectari debent. Primò quod repræſentet rem figuratam, quo pacto cruenta ſacrificia Moſaica repræſentabant cruentum ſacrificium Chriſti in Cruce. Secundò, quod ſit imperfectior re figurata, ſicut umbra eſt imperfectior, quàm corpus; & rudis delineatio imaginis eſt imperfectior, quam ipſa imago conſummata; & vetus Teſtamentum eſt imperfectius, quam novum. Utrumque accommodandum eſt Synagogæ, reſpectu Eccleſiæ.

2. Primò ergo quæritur, in quo Synagoga repræſentaverit Eccleſiam? Reſpondeo. In his punctis. Primò, ſicut Synagoga ædificata fuit à Moiſe, qui erat famulus Dei, ita Eccleſia à Chriſto, qui eſt Filius Dei. 1. Hebr. 3. v. 5. Secundò, ſicut Moyſes fuit primus Monarcha ſeu viſibile caput Synagogæ; ita Chriſtus Eccleſiæ. Epheſ. 5. v. 23. Tertiò, ſicut Synagoga poſt mortem Moyſis ſemper gubernata fuit ab uno viſibili capite, nempe à Pontifice, ſic etiam Eccleſia poſt mortem Chriſti. Joan. 21. 17. *Paſce oves meas*. Quartò, ſicut Synagoga habuit ſua Sacramenta, ſacrificia, & alias ceremonias ad cultum Dei pertinentes: ſic etiam habet Eccleſia. Quintò, ſicut Synagoga fuit viſibilis, quoad externam populi gubernationem; & inviſibilis, quoad internam fidem; ita etiam Eccleſia.

3. Hîc

3. Hic notandum eſt, ſicut Synagoga fuit figura Eccleſiæ, ut jam dixi, ita Moyſen fuiſſe figuram Chriſti. Eſt autem multiplex analogia inter utrumque. Primò. Uterque natus eſt in aliena terra: Moyſes in Ægypto: Chriſtus in Bethleem. Secundò, Moyſes poſitus eſt in fiſcella: Chriſtus in præſepio. Tertiò, Rex Pharao perſecutus eſt Moyſen, & reliquos infantes Hebræorum in Ægypto. Rex Herodes perſecutus eſt Chriſtum & reliquos infantes in Bethleem. Quartò, Moyſes eduxit populum ex ſervitute Ægypti: Chriſtus ex ſervitute Diaboli: Quintò, Moyſes duxit populum per mare rubrum: Chriſtus per Baptiſmum. Sextò Moyſes fuit mediator Veteris Teſtamenti: Chriſtus novi. Septimò, Moyſes dedit legem veterem: Chriſtus novam ſeu Evangelicam. Octavò, Moyſes antequam daret legem, jejunavit quadraginta diebus: Chriſtus ſimiliter. Nonò, Moyſes accepit ſponſam Æthiopiſſam: Chriſtus ſponſam Eccleſiam, de qua ſcriptum eſt, *Nigra ſum ſed formoſa*. Decimò, Moyſes inſtituit ſeptuaginta ſeniores: Chriſtus ſeptuaginta Diſcipulos. Undecimò, Moyſes miſit duodecim exploratores in Palæſtinam: Chriſtus duodecim Apoſtolos in orbem univerſum. Duodecimò, Moyſes per virgam ſuam fecit magna miracula: Chriſtus majora per lignum Crucis.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An Synagoga fuerit tam perfecta, quam Eccleſia Christi.

1 RЕſpondeo. In multis fuit imperfectior. Primò. Synagoga fuit ancilla: Eccleſia eſt Domina. Galat. 4. verſ. 31. *Non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ*. Secundò, Synagoga, quia erat ancilla, fuit repudiata; Eccleſia, cùm ſit Domina, nunquam repudiabitur. De illa dictum eſt Galat. 4. verſ. 30. *Ejice ancillam & filium ejus*. De hac verò Iſaiæ 54. 4. *Noli timere, quia non confunderis, neque erubeſces*. Tertiò, Synagoga habuit prophetas & Sacerdotes, per quos Deus populo loquebatur: Eccleſia habet ipſum Filium Dei incarnatum, qui in propria perſona locutus eſt nobis. Hebræorum 1. 2. Quartò, Synagoga accepit à Moyſe nudam legem præcipientem: Eccleſia accepit à Chriſto legem præcipientem, & gratiam adjuvantem. Joann. 1. verſ. 17. Quintò, Synagoga fuit exigua, & intra Paleſtinæ terminos comprehenſa: Eccleſia eſt Catholica & toto orbe diffuſa. Marci 16. 15. & Rom. 10. 18. Sextò, Synagoga non fuit mater omnium fidelium, ſed tantùm aliquorum; quia multi fideles extra Synagogam ſalvabantur, ut Ninivitæ, de quibus Matth. 12. 41.

Eccleſia eſt mater omnium fidelium, & nemo extra illam ſalvari poteſt.

2. Hoc pulchrè oſtendit Auguſtinus libro de unitate Eccleſiæ, cap. 19. cùm ait: *Ad ipſam ſalutem, ac vitam æternam nemo pervenit, niſi qui habet caput Chriſtum. Habere autem caput Chriſtum nemo poterit, niſi qui in ejus corpore fuerit, quod eſt Eccleſia*. Quod etiam variis rationibus confirmat ſermone 181. de temp. Primò, Quia in ſola Eccleſia immolatur hoſtia Salvatoris. Secundò, in ſola vinea laborantes accipiunt mercedem denarii. Tertiò, Omnes, qui extra arcam Noe fuerunt, diluvio extincti ſunt: Quartò, Membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non poteſt. Quintò, Ramus præciſus ab arbore, non poteſt germinare. Sextò, Rivus à fonte ſeparatus, exareſcit.

3. Alii hanc addunt. Chriſtus eſt Sponſus Eccleſiæ: At Chriſtus non eſt adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo non generat filios, niſi ex Sponſa ſua Eccleſia. Nemo igitur filius Chriſti eſt, niſi matrem agnoſcat Eccleſiam. Quò ſpectat illud Cypriani libro de veritate Eccleſiæ: *Non habet Deum Patrem, qui Eccleſiam non habet Matrem*. Quod etiam repetit Auguſt. lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 13.

CAPUT VII.

De Miniſtris Synagogæ ordinariis, qui erant Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex.

IN ſtatu naturæ, qui duravit ab Adamo uſque ad Moyſen, omnes primogeniti erant Sacerdotes, & divino cultui peculiariter mancipati. At in ſtatu legis Moſaicæ, qui duravit à Moyſe uſque ad Chriſtum, voluit quidem Deus omnes primogenitos ſibi ſanctificari. Exodi 13. 2. Sed tamen in illorum locum, ex duodecim tribubus Iſrael, elegit tribum Levi: eamque divino ſervitio præ cæteris deſtinavit, juxta illud Numerorum 3. 12. *Ego tuli Levitas à filiis Iſrael pro omni primogenito in filiis Iſrael, eruntque Levitæ mei*. Et capite octavo. 6. *Tolle Levitas de medio filiorum Iſrael, & purificabis eos*. Et infra: *Statues Levitas in conſpectu Aaron & filiorum eius, & conſecrabis oblatos Domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael, ut ſint mei*. *Et poſtea ingredientur tabernaculum fœderis, ut ſerviant mihi*. Et iterum: *Tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Iſrael, ut ſerviant mihi in tabernaculo, & orent pro eis, ne ſit in populo plaga*.

2. Porrò in tribu Levi tria hominum genera diſtingui ſolent. Primò. Levitæ propriè dicti. Secundò, Sacerdotes. Tertiò, Summus Sacerdos, ſeu Pontifex. Tametſi enim omnes, qui erant ex tribu Levi gene-

ratim vocati fuerint Levitæ, ſeu filii Levi: tamen ex uſu Scripturæ, Levitæ propriè dicti diſtinguebantur à Sacerdotibus & Pontifice. Nam illi ſoli vocabantur Sacerdotes, qui offerebant victimas, & ſacrificia: Illi verò Levitæ, qui Sacerdotibus miniſtrabant. Inter Sacerdotes, qui erat ſummus, vocabatur Pontifex.

3. De his omnibus, ac potiſſimum de Pontifice, agendum eſt hoc ordine. Primò ex qua familia fuerit Pontifex. Secundò, Quæ fuerit ſucceſſio Pontificum. Tertiò, Quo ritu conſecrati fuerint Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex. Quartò, Quod fuerit illorum officium. Quintò, Quo veſtitu & ornatu fuerint uſi. Sextò, Quos & quantos redditus habuerint. Septimò, An aliquando debuerint ſervare continentiam ab uxoribus. Octavò, Quanta fuerit illorum, & potiſſimum Pontificis, authoritas apud populum. Nonò, quæ utilitas ex his omnibus colligi poſſit.

QUÆSTIO I.

Ex qua familia fuerit Pontifex?

1. IN tribu Levi erant multæ familiæ, quæ omnes ſervitio divino erant deſtinatæ: Pontificatus, ſeu ſummum Sacerdotium, ſecundum legem ordinariam, erat in ſola familia Aaronis. Habuit autem Aaron quatuor filios; *Nadab*, *Abiu*, *Eleazar*, & *Ithamar*, Num. 3. v. 2. Hi omnes ſimul à

Moyſe

Moyſe conſecrati ſunt. Aaron quidem in ſummum Sacerdotem, ſeu Pontificem, filii verò ejus in ſimplices, ſeu minores Sacerdotes. Exod. 29. per totum. Duo primi, Nadab & Abiu, occiſi ſunt à Deo, quod ignem alienum obtuliſſent. Levitici 10. v. 1. & ſine liberis deceſſerunt 1. Paralip. 24. verſ. 2. Reliqui duo Eleazar & Ithamar, manſerunt in officio Sacerdotali, cum hoc tamen diſcrimine, ut Eleazar ſuccederet Patri in Pontificatu, non autem Ithamar: Et rurſum Eleazaro ſuccederet filius ejus primogenitus, & huic etiam primogenitus, & ſic deinceps: Alii omnes eſſent ſimplices Sacerdotes.

QUÆSTIO II.

Quæ fuerit ſucceſſio Pontificum?

1. Aron fuit primus Pontifex à Deo conſtitutus, & a Moyſe conſecratus cum jure ſucceſſionis, Eccleſiaſt. 45. 8. Quod addo propter Moyſen, qui fuit etiam Pontifex, & quidem ante Aaronem; ſed extraordinarius & ſine jure ſucceſſionis. Nam filii Moyſis non erant Pontifices: imò ne Sacerdotes quidem, ſed tantùm Levitæ, qui ſerviebant Sacerdotibus. 1. Paralip. 23. 14.

2. Aaroni ſucceſſit Eleazar filius ejus cum pari poteſtate; & huic ſimiliter Phinees, cui propter zelum divini honoris, promiſit Deus ſempiternum Pontificatum, juxta illud Num. 25. 13. *Erit tam ipſi, quam*

ſemini eius, pactum Sacerdotii ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiavit ſcelus filiorum Iſrael. Et 1. Machab. 2. 25. *Phinees pater noſter zelando zelum Dei, accepit teſtamentum Sacerdotii æternum.* Idem repetitur Eccleſ. 45. 28.

3. Hìc duæ occurrunt difficultates. Una cur Deus promiſerit Phineæ & ſemini ejus Pontificatum ſempiternum, cùm ei deberetur jure ſucceſſionis? Nam Phinees erat primogenitus Eleazari: primogenitus autem ex Dei ordinatione ſuccedebat Patri in Pontificatu. Altera, quomodo hæc promiſſio fuerit impleta, cum conſtet, Heli & multos alios fuiſſe Pontifices, qui tamen non erant ex ſemine Phineæ, ſed ex familia Ithamar?

4 Ad priorem ſic reſpondeo. Jus ſucceſſionis in eo conſiſtebat, ut Patri ſuccederet filius primogenitus, ſi viveret. Si autem patre adhuc ſuperſtite, moreretur primogenitus, tunc ſecundogenitus in ejus locum ſubrogaretur. Itaq; primogenitus nunquam erat certus, ſe ſucceſſurum Patri in Pontificatu, niſi mortuo Patre. Nam illo vivo, non erat certus, ſe victurum poſt Patrem. Deus ergo, vivente adhuc Eleazaro, promiſit fore, ut Phinees, qui erat primogenitus Eleazari, ſuperſtes eſſet parenti ſuo & ei in Pontificatu ſuccederet cum ſuis poſteris, quòd etiam factum eſt.

5. Ad poſteriorem duplex eſt reſponſio. Una, promiſſionem illam fuiſſe verè impletam, quia jus Pontificatus ſemper manſit

apud

apud poſteros Eleazari & Phineæ, tametſi uſus illius juris aliquandiu fuerit in familia Ithamar. Itaque poſteros Eleazari & Phineę ſemper fuiſſe Pontifices de jure, poſteros verò Ithamar fuiſſe aliquando Pontifices de facto. Altera, promiſſionem illam non fuiſſe abſolutam, ſed conditionatam, ac proinde; quamdiu ſervata eſt conditio, validam fuiſſe promiſſionem: quando autem deſiit ſervari, revocatam eſſe. Fuiſſe autem hanc conditionem, ut jus Pontificatus maneret apud poſteros Eleazari & Phineæ, quamdiu benè ac legitimè eo fungerentur: Si ſecus facerent, privarentur illo jure. Feciſſe autem ſecus: itaque privatos eſſe.

6. Ego, ſalvo meliori judicio, puto utramque reſponſionem temperandam eſſe hoc modo. Duo ſpectari poſſunt in Pontificatu. Primò, jus, ſeu poteſtas ordinaria. Secundò, Uſus, ſeu exercitium. Jus abſolutè promiſſum eſt Phineæ, & poſteris ejus. Uſus ſeu exercitium ſub conditione, ſi non offenderent. Itaque poſteri Phineæ ſemper fuerunt Pontifices de jure: Poſteri verò Ithamar fuerunt aliquando de facto.

7. Poſt Phinees, in eadem linea, ſucceſſerunt hi tres, Abiſue, Bocci, Ozi, Deinde tranſlatus eſt Pontificatus ad poſteros Ithamar: ac primum ad Heli, ut tradit Joſephus libro quinto Antiquit. in fine, & alii. Hic tria diſputari ſolent. Primò. Quare hæc tranſlatio facta ſit? Reſpondeo. In pœnam peccati & negligentiæ erga cultum divinum. Secundò, quamdiu manſerit

Pontificatus in familia Heli? Reſpondeo: uſque ad tempora Salomonis, qui ejecit Abiathar, & aſſumpſit Sadoc. ut paulò poſt dicam. Tertiò, quis ſucceſſerit Heli in Pontificatu? Reſpondeo: Heli habuit duos filios Sacerdotes, Ophni & Phinees. (Primo Regum primo, verſu tertio) Uterque mortuus eſt ante Patrem. 1. Regum 4. 11. Itaque neuter potuit illi in Pontificatu ſuccedere. Porrò Ophni nullum legitur reliquiſſe filium. Phinees reliquit duos, Achitob, & Ichabod poſthumum. 1. Regum 4. 21. & 1. Regum 14. 3. Achitob ſucceſſit Heli avo ſuo in Pontificatu, & alii deinceps hoc ordine.

I. Heli, Pontifex & Judex. 1. Reg. 1.

II. Achitob, nepos Heli. 1. Reg. 14. 3.

III. Achias, filius, ſub Saule, ibidem.

IV. Abimelech, filius Achitob, & frater Achiæ. 1. Reg. 14. 3. qui Davidi fugienti dedit panes propoſitionis, & gladium Goliad. 1. Reg. 21. & ob eam cauſam à Saule, cum aliis Sacerdotibus, occiſus eſt, 1. Reg. 22.

V. Abiathar, filius Abimelech, qui evaſit manum Saulis, & fugit ad Davidem, 1. Reg 22. 20. Manſit autem in Pontificatu uſque ad tempora Salomonis 3. Reg. 2. 27.

8. Poſt Abiathar, iterum rediit Pontificatus ad familiam Eleazari & Phinees. Nam Salomon ut inſinuavi, ejecit Abiathar propter conſpirationem cum Adonia factam & in locum ejus ſubrogavit Sadoc, qui erat

ex

ex linea Elezari 3. Reg. 2 27. Porrò à Sadoc uſque ad captivitatem Babylonicam fuit hic ordo Pontificum, quantum ex Scripturis colligi poteſt.

I. Sadoc ungitur in Pontificem ſub Salomone. 1. Paralip. 29. 22.

II. Achimaas } filii Sadoc.
III. Azarias }

IV. Amarias, ſub Joſaphat Rege, 2. Paralip 19. 11.

V. Iojada, ſub Athalia & Joas, 4. Reg. 12. 7. & 2. Paralip. 12. per totum. Uxor ejus fuit filia Regis Joram. 2. Paralip. 22. 11. Mortuus cum eſſet annorum centum & triginta, 2. Paralip. 24. 15.

VI. Zacharias, filius Iojadæ, ſub fine regni Joas, 2. Paralip. 24. 20. qui juſſu Regis à populo lapidatus eſt in atrio domus Domini, ibid. v. 21.

VII. Azarias, qui reprehendit Oziam Regem in eo quod vellet adolere incenſum ſuper altare thymiamatis 2. Par. 26. 17.

VIII. Urias, ſub Rege Achaz 4. Regum 16. 10.

IX. Azarias, ſub Ezechia 2. Paralip. 31. 10,

X. Sobna, ſub eodem, contra quem prophetat Iſaia cap. 22, v. 15. uſque ad finem capitis.

XI. Eliacim, filius Helciæ, ſub Manaſſe, quem Iſaias c. cit. verſ. 20. prædicit loco Sobnæ collocandum in Pontificatu.

XII. Helcias, ſub Joſia 4. Reg. 22. & 23. Et 2. Paralip. 24.

XIII. Saraias, qui cum Sedecia Rege ductus eſt in captivitatem Babylonicam 4. Regum. 15. Jeremiæ 5. 2. 24.

9. Sub initium captivitatis, cum Saraias Pontifex ductus eſſet in Babylonem, ſucceſſit illi Phaſur, filius Emmer, qui Jeremiam vinxit in carcerem. (Jeremiæ vigeſimo, verſu primo.) An autem fuerit verus & legitimus Pontifex, meritò à quibuſdam dubitatur. Porrò poſt captivitatem Babylonicam, primus Pontifex fuit Joſue, filius Joſedec, ex familia Eleazari cum ſucceſſione.

I. Joſue, filius Joſedec, ſub Cyro & Dario 1. Eſdræ 32. cœpit cum Zorobabel ædificare templum in Jeruſalem 1. Eſdræ 5. 2.

II. Joacim, filius Joſue.

III. Eliaſib, filius Joacim } 2. Eſdræ 12.

IV. Joada, filius Eliaſib. } 10.

V. Joathan, filius Joada.

VI. Jeddoa, filius Joathan, Ibidem, qui ab aliis vocatur Jaddus. Hunc Alexander magnus, Jeroſolymam accedens, adoravit, teſte Joſepho li 13. cap. ult. Cujus frater Manaſſes ædificavit templum Samaritanum in Garizim, apud eundem Joſephum lib 11. cap. 7.

VII. Oniaſi, Jaddi filius.

VIII. Simon, filius Oniæ, cognomento Juſtus. Joſeph. lib. 12. cap. 3.

Ele-

IX. Eleazarus, frater Simonis, qui petente Ptolomæo Philadelpho, miſit in Ægyptum 72. Interpretes, qui vetus Teſtamentum ex Hebraico ſermone in Græcum tranſtulerunt. Joſeph. lib. 12 cap. 2.

X. Manaſſes, Jaddi filius, Oniæ frater, Joſeph. lib. 12. cap. 3.

XI. Onias 2. Simonis juſti filius, qui jam ſenior tributum Ptolomæo Evergetæ negavit. Unde multa mala fuiſſent conſecuta, niſi Joſephus Tobiæ & ſororis Pontificis filius legationem ſuſcepiſſet ad Ptolomæum.

XII. Simon 2. frater Oniæ ſecundi, de quo Joſephus lib. 12. cap. 4. ſub finem.

XIII. Onias filius hujus Simonis, ad quem Rex Spartiatarum Arius miſit legationem cum literis 1. Machab. 12. 20. De hoc Onia viro ſanctiſſimo multa habentur 2. Mach. 3. 4.

XIV. Jaſon frater Oniæ, qui vivente adhuc Onia, malis artibus, ab Antiocho Rege Pontificatum obtinuit per triennium. 2. Mach. 4. 7.

XV. Menelaus, qui cùm non eſſet de genere Sacerdotali (erat enim ex tribu Benjamin) Jaſonem poſt tres annos de Pontificatu dejecit, & ſibi illum à Rege deferri curavit. 2. Mach. 4. 24. Sed cùm promiſſas Regi pecunias non ſolveret, iterum depoſitus eſt, ſubrogato in ejus locum Lyſimacho. 2. Mach. 4. 29.

XVI. Lyſimachus, Menelai frater, qui à populo interfectus eſt. 2. Mach. 4. 41.

XVII. Alcimus, ex familia Aaronis, qui merito Pontificatum amiſit, eo quod ritibus gentilium ſe contaminaſſet. 2. Mach. 14. 3.

XVIII. Mathatias, Machabæorum Pater, quem alii affirmant, alii negant fuiſſe Pontificem. Vide noſtrum Serarium in Commentario lib. 1. Mach. cap. 2.

XIX. Judas Machabæus, Mathatiæ filius de quo Joſephus lib. 12. cap. 17.

XX. Jonathas, frater Judæ. Mach. 1. 2. 16.

XXI. Simon, Judæ & Jonathæ frater. 1. Machab. 14. 20.

XXII Joannes Hircanus, Simonis filius, 1. Machab. 16. 24.

10 Reliqui Pontifices, qui deinde ſecuti ſunt, uſque ad tempora Chriſti & Apoſtolorum, ex prophana hiſtoria petendi ſunt Nam in Scriptura ſacra nulla fit eorum mentio. Solum ex Evangelio conſtat, Annam & Caipham fuiſſe Pontifices, de quibus hic nihil dicendum eſt. Illud porro in hac tota ſerie & ſucceſſione Pontificum notari debet, generalem fuiſſe legem ſeu ordinationem Dei, ut nullus Pontificatu, niſi per mortem defungeretur; nec alius, priore adhuc vivente, ſubrogari poſſet. Quæ tamen lex, præſertim quando Reges & Principes ſæculares immiſcuerunt ſe rebus Eccleſiaſticis aliquoties ſervata non eſt. Primò, ſub Salomone

mone, qui ejecit Abiathar à ſummo Sacerdotio, & ſubrogavit illi Sadoc. Secundò, ſub Antiocho Rege; cujus authoritate, primum quidem Onias Pontificatu abire compulſus eſt: tum Jaſon & Menelaus ſucceſſivè ſubſtituti; demum illi ipſi de gradu iterum dejecti ſunt. Tertiò, ſub Herode, qui pro ſuo arbitrio poſuit, & removit quos voluit. Et quidem Antiochus & Herodes in hac re abuſi ſunt poteſtate regia, & meritò ab omnibus reprehenduntur. De Salomone, rectè ne an ſecus fecerit quæſtio eſt, de qua alibi.

QUÆSTIO III.

Quo ritu conſecrati fuerint Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex?

1 TAmetſi Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex jure ſucceſſionis haberent ſua officia, non tamen poterant ea actu exercere, niſi prius certo ac legitimo ritu conſecrati eſſent. Ritus conſecrandi Levitas habetur Numer. 8. 6. Et tria potiſſimum in eo ſpectanda ſunt 1. Purificatio. 2. Conſecratio. 3. Applicatio ad uſum miniſterii. Purificabantur Levitæ ante conſecrationem, quatuor modis: 1. Aſperſione aquæ luſtrationis. 2. Raſione pilorum totius corporis. 3. Lotione veſtimentorum. 4. Oblatione ſacrificii pro peccato.

2. Aqua luſtrationis, ſeu expiationis, dicebatur, cui cineres vaccæ rufæ infuſi erant

rant. Hujus aſperſione mundabantur, quicumque contraxerant aliquam immunditiam legalem, ſive ex contactu cadaveris, ſive aliunde. Num. 19. per totum. Nec ulli immundo licebat accedere tabernaculum, niſi prius hac aqua mundatus & expiatus eſſet. Ibidem.

2. Raſio pilorum totius corporis, & lotio veſtimentorum, non ſolùm in purificatione Levitarum, ſed etiam in expiatione leproſorum adhiberi ſolita eſt. Levitici 14. y.17. Diverſo tamen modo. Nam leproſi ideò radebant pilos capitis, barbæ, ſuperciliorum, & totius corporis, & lavabant veſtimenta, ut nihil apud ſe haberent, in quo lepra poſſet foveri aut occultari. Levitæ verò, ut per illam externam mundationem monerentur ſe interius ab omni lepra ſpirituali purgatos eſſe oportere: Nec Deum minus abhorrere ab iis miniſtris qui animo ac mente inquinati, quàm homines ab iis, qui lepra corporali infecti ſunt.

4. Poſt peractam hanc purificationem Levitarum, ſequebatur eorum conſecratio, quæ in eo conſiſtebat, quod Aaron acciperet eos à filiis Iſrael, loco primogenitorum & offerret illos Deo in miniſterium tabernaculi, & pro illis oraret, ut benè fungerentur ſuo officio. Hoc ſignificant illa verba Num. 8. 11. *Offeret Aaron Levitas, munus in conſpectu Domini, à filiis Iſrael, ut ſerviant in miniſterio ejus.* Et iterum: *Elevavit eos Aaron in conſpectu Domini, & oravit pro eis.*

5. Cùm hoc modo jam eſſent conſecrati, ap-

applicabantur ad uſum miniſterii, eo ipſo, quod intromitterentur in tabernaculum fœderis Domini, juxta illud, *ut purificati ingrederentur ad officia ſua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis ejus*. Hæc de Levitis.

6. Ritus conſecrandi Pontificem & Sacerdotes, quo uſus eſt Moſes in conſecratione Aaronis & filiorum ejus, habetur Exodi 29. & Levit. 8. per totum. In quo etiam tria ſpectari debent. 1. Purificatio Pontificis & Sacerdotum. 2. Conſecratio. 3. Applicatio ad uſum miniſterii. Purificatio fiebat duobus modis. Primò, lotione totius corporis. Secundò, oblatione ſacrificii pro peccato. Conſecratio perficiebatur hoc ordine. 1. poſt lotionem, Pontifex ornatu Pontificali, & Sacerdotes ſacerdotali induebantur. 2. Pōtifex ungebatur oleo unctionis in capite, non item Sacerdotes. 3. Tam Pontifex quam Sacerdotes in extremo auriculæ dextræ, & ſimiliter in pollice manus ac pedis dextri, tingebantur ſanguine arietis immolati. 4. Non ſolum Pontifex & Sacerdotes, ſed etiam veſtes eorum ſanguino arietis & oleo unctionis aſpergebantur. Denique multa ex caniſtro panum, & ex ariete immolato, dabantur illis in manus, ut ea levarent coram Domino: quo ſigno non ſolùm dabatur illis poteſtas ſacrificandi: ſed ſimul applicabantur ad uſum miniſterii, quod potiſſimum conſiſtebat in ſacrificando.

7. Cæterum, ut major eſſet ſolemnitas hu-

hujus actionis, triplex in ea ſacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hoſtiam pro peccato. 2. Aries unus in holocauſtum. 3. Aries alter in hoſtiam pacificam. Igitur tota ſeries actionis procedebat hoc modo & ordine. Primò, Aaron & filii ejus qui erant conſecrandi, publicè coram toto populo adducebantur ad tabernaculum, & ibi lavabantur aqua. 2. Aaron induebatur habitu Pontificali, & ſuper caput ejus fundebatur Chriſma, ſeu oleum unctionis. 3. Filii Aaronis induebantur habitu Sacerdotali, non tamen fundebatur oleum unctionis ſuper capita illorum. 4 Adducebantur ad oſtium tabernaculi vitulus & duo arietes: & præterea adferebantur panes azymi in caniſtro, cum quibuſdam aliis ad eundem uſum pertinentibus.

8. Deinde ſequebatur primum ſacrificium, ideſt, immolatio vituli pro peccato, hoc modo. 1. Aaron & filii eius imponebant manus ſuper caput vituli, qui mactabatur. 2. Pars ſanguinis ejus ponebatur ſuper cornua altaris, pars altera fundebatur ad baſim ejus. 3. totus adeps, qui operit inteſtina, & reticulum jecoris, & duo renes cum ſuo adipe, incendebantur ſuper altare. 4. Carnes, corium & fimus comburebantur foris extra caſtra.

9. Mox ſuccedebat ſecundum ſacrificium, id eſt, immolatio unius arietis in holocauſtum, hoc ordine. 1. Impoſitis ſuper caput ejus manibus, mactabatur. 2. ſanguis ejus ſpargebatur ſuper altare per cir-

cui-

cuitum. 3. corpus ſecabatur in partes. 4. inteſtina lavabantur. 5. pedes & inteſtina jam lota ponebantur ſuper caput & alias partes. 6. omnia incendebantur ſuper altare.

10. Poſtea mactabatur alter aries in hoſtiam pacificam, hoc ritu: 1. Moiſes ſumebat de ſanguine ejus, & obliniebat extremum auriculæ dextræ Aaronis & filiorum ejus, itemque pollicem manus, ac pedis dextri. 2. ſpargebat ſanguinem ſuper altare per circuitum. 3. ſumebat de ſanguine, qui erat ſuper altare, & de oleo unctionis, & Aſpergebat Aaron, & filios ejus, & veſtes eorum. 4. ſumebat adipem, caudam, pinguedinem, quæ operit inteſtina, reticulum jecoris, duos renes cum adipe eorum, armum dextrum, portionem panis, cruſtulam oleatam, & laganum, & tradebat Aaraoni & filiis ejus, ut levarent coram Domino. 5. ſuſcipiebat iterum omnia de manibus eorum, & incendebat ſuper altare in holocauſtum.

11. Quæres primò, quamdiu duraverit hæc tota actio conſecrationis Aaronicæ? Reſpondeo. Duravit ſeptem diebus, ut expreſsè habetur Exodi 29. v. 36. *Septem diebus conſecrabis manus eorum.* Et Levitic. 8. verſ. 33. *De oſtio tabernaculi non exibitis ſeptem diebus, uſque ad diem, quo complebitur tempus conſecrationis veſtræ. Septem enim diebus finitur conſecratio.* Quod tamen duobus modis intelligi poteſt. Primò; quod tota actio conſecrationis paulatim & ſucceſſivè,

ſpa-

ſpatio ſeptem dierum peracta ſit; ita ut Aaron & filii ejus primùm quidem loti ſint; deinde ſacro habitu ornati; tum vincti, tincti & aſperſi; ac ſic deinceps, donec tandem die ſeptimo finis actionis ſit impoſitus. Secundò, quod tota conſecratio cum omnibus ritibus ac ceremoniis, primo die fuerit integrè abſoluta, & poſtea per ſequentes dies quotidie integrè repetita; ita ut Aaron & filii ejus ſepties fuerint loti aqua, ſepties induti ſacro habitu, ſepties uncti, tincti, & aſperſi, & ſepties terna ſacrificia Deo oblata. Hoc poſterius tenent Joſephus, Lyranus, & plures alii. Et colligitur ex verbis paulò ante citatis: *Septem diebus conſecrabis manus earum*.

12. Dices, inde non ſequitur, quotidie omnes ceremonias fuiſſe repetitas, ſed tantùm aliquas. Fateor non ſequi evidenter, ſed ſolùm probabiliter. Et ideo, prçter duas expoſitiones jam allatas, poteſt dari tertia, quæ ſit media inter utramque: nimirum, quod tota conſecratio, cum omnibus ritibus ac ceremoniis, primò die fuerit integrè abſoluta; & poſtea per ſequentes dies aliquæ tantùm ceremoniæ fuerint repetitæ, præſertim hæ quatuor. 1. Unctio manuum Sacerdotum. 2. Immolatio vituli. 3. Mundatio altaris. 4. Unctio altaris. Nam harum peculiaris fit mentio Exodi 26. verſu trigeſimoquinto. Vide Cornelium ibidem.

13. Quæres ſecundò, quare tot ceremoniæ adhibitæ fuerint in conſecratione Ponti-

tificis & Sacerdotum? Reſpondeo. Tres cauſæ aſſignari poſſunt: Una ex parte officii Sacerdotalis: Altera ex parte ipſorum Sacerdotum: Tertia ex parte populi, ſeu ſubditorum. Igitur prima cauſa eſt, quia Deus per tot ritus, ceremonias, ac ſolemnitates voluit oſtendere præſtantiam, dignitatem, & ſanctitatem officii Sacerdotalis. Et quod nemo ad officium tam ſanctum ac divinum deberet accedere, niſi prius à Deo ſpeciatim electus, & publicè coram populo in hunc finem eſſet conſecratus. Hinc graviſſimè puniti ſunt, qui ingeſſerunt ſe in officium Sacerdotale, cùm non eſſent conſecrati. Exemplum habemus in Core, Jeroboam & Ozia. Core vivus à terra abſorptus eſt Num. 16. Jeroboamo manus repente exaruit. 3. Reg. 15. Ozias lepra percuſſus eſt. 2. Paral. 29.

14. Secunda cauſa eſt; ut ipſimet Pontifices & Sacerdotes ex illis ritibus ac ceremoniis duplicem utilitatem perciperent. Primò quidem, ut meminiſſent, ſe debere eſſe ſanctos & puros coram Domino, qui ad tam ſanctum & purum miniſterium electi à Deo, & conſecrati eſſent: Et ſanè tanto majorem ſanctitatem ac puritatem ab ipſis, quàm à populo requiri; quantò ipſi quam populus in ſanctiori gradu ac ſtatu eſſent collocati. Secundò, ut in adverſitatibus & periculis, quæ ſæpè occurrunt in tali officio, poſſent, ſeipſos ſolari & erigere. Nam ſicut illi, qui præſunt aliis in rebus temporalibus, ſæpe vel à ſuis ſubditis, vel ab

ab hoſtibus affliguntur, ſic multò magis contingit illis, qui in cura animarum principatum tenent. Hoc in V.T. experti ſunt Aaron, Num.16 Zicharias 2. Paralip.24. Azarias, 2. Paralip. 26. Et in novo, Apoſtoli, Matth.10. v. 16. *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.* Et nominatim ſanctus Paulus 2. Corinth. 12. verſ. 23. *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, &c.* Cum ergo hujuſmodi viri tot miſeriis expoſiti ſint, neceſſe eſt, ut habeant aliquid quo ſe ſolentur, ne oneri ſuccumbant. Id in veteri Teſtamento factum eſt per ſolemnes ritus ac ceremonias, quibus Sacerdotes, & Pontifices ex mandato Dei conſecrabantur. Nam inde certò illis conſtabat ſe à Deo ſpeciatim electos ac deſignatos eſſe, ut in tali officio Deo miniſtrarent, ac proinde, ut omnia adverſa, quæ tali officio annexa eſſent, libenti ac forti animo ſuſtinerent. Ex quo ulterius facilè ſibi perſuadebant, quidquid ratione vocationis acerbum ac moleſtum eveniret, non niſi in bonum exitum, divina ordinatione, ceſſurum. Simile eſt in novo Teſtamento.

15. Tertia cauſa eſt, ut etiam ſubditi ex tali ceremoniarum ſolemnitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fructus erat duplex. Alter quod ex publica conſecratione certò agnoſcerent ſuos paſtores, quibus ipſorum ſalus commiſſa eſſet. Alter

quod

quod ſcirent, quantum honorem, & reverentiam propter ſanctitatem officii præſtare illis oporteret. De quo puncto alibi iterum dicendum eſt.

16 Hinc etiam apparet analogia veteris ac Novi Teſtamenti. Nam ſicut in veteri nemo poterat exercere officium Sacerdotale, niſi à Deo vocatus, & à Pontifice ſolemni ritu conſecratus eſſet, ſic etiam fit in novo. Quod diſertè aſſerit Apoſtolus Heb. 5. 4. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron*, id eſt, ſicut Aaron vocatus eſt. Ubi per vocationem intelligit etiam conſecrationem. Ritus autem, qui in novo Teſtamento uſurpantur, ſunt varii. Nam aliqui habentur ex ſcriptura, ut impoſitio manuum Epiſcopi. 1 Timoth. 4. 14. & 2. Tim. 1. 6. Alii ex Traditione Apoſtolorum, ut unctio, teſte *Dionyſio* Areopagyta cap. 3 de Hierarchia Eccleſiaſtica. Aliæ ex uſu & praxi Eccleſiæ, ut multi ex iis, quorum fit mentio in Pontificali.

17 Solent Lutherani & Calviniſtæ ridere unctionem Sacerdotalem, quę uſurpatur à Catholicis tanquam ceremoniam Judaicam, ac proinde minimè tolerandam. Sed temerè. Primò, quia impoſitio manuum non minus fuit uſitata à Judæis, quàm unctio. Si ergo impoſitio manuum poteſt tolerari, & re ipſa ab Apoſtolis tolerata & uſurpata eſt; cur etiam unctio tolerari & uſurpari non poteſt? Deinde, aliud eſt uti aliqua ceremonia, qua uſi ſunt Judæi: aliud uti ad eum finem, ad quem uſi ſunt Ju-

Judæi. Nos prius facimus, non poſterius v.g. Utebantur ipſi ablutione aquæ ad abſtergendam immunditiam legalem. Nos etiam utimur ablutione aquæ in baptiſmo: ſed ad abſtergendam maculam peccati originalis. Similiter utebantur ipſi impoſitione manuum, unctione olei, pane ſanctificato, aqua luſtrationis; quibus etiam nos utimur: ſed alium ipſi; alium nos finem & intentionem habemus. Ipſi erant in umbra; nos in luce ſumus: illi Chriſtum venturum præfigurabant; nos præſentem honoramus. Vide Bellarminum de Sacramento ordinis cap. 12. in fine.

18. Quæres 3. An quotieſcunque poſt Aaronem facta fuit conſecratio alicujus Pontificis, ſemper adhibitæ ſint omnes ceremoniæ, quæ in conſecratione Aaronis adhibitæ ſunt: nimirum lotio, ornatus, unctio in capite, tinctio, aſperſio, ſacrificium & ſolemnitas ſeptem dierum? Non videtur id factum eſſe in conſecratione Eleazari, qui proximè ſucceſſit Aaroni. Nam nihil aliud in ea factum eſt, quàm quod in monte Horeb induerit veſtem Pontificalem, qua uſus fuerat Aaron, & cum ea deſcenderit ad populum, Num. 20. 25.

19. In hac difficultate ſunt tres opiniones: Prima, quod Eleazarus ex ſpeciali Dei voluntate ac diſpoſitione factus ſit Pontifex, ſine ſolemni ritu conſecrationis, per ſolam aſſumptionem veſtis Pontificalis. Altera, quod ritus conſecrationis verè adhibitus ſit non quidem in monte Horeb (propter defe-
ctum

ctum tabernaculi, quod manſerat in inferiori loco, in medio caſtrorum) ſed poſtea, cum ex monte rediiſſent ad tabernaculum, vel certè cùm expugnaſſent & occupaſſent terram duorum Regum Amorrhæorum, vel denique cùm poſt tranſitum Jordanis, veniſſent in terram promiſſionis; Tertia, quod non opus fuerit adhibere totam ſolemnitatem, ſed ſolam unctionem & ornatum Pontificalem. Ratio eſt, quia Eleazarus jam antè ſolemni ritu conſecratus fuerat Sacerdos, cum tribus fratribus & Aarone Patre. Ergo jam adhibitæ fuerant omnes ceremoniæ quæ erant communes Sacerdotibus & Pontifici. Ergo ſolùm neceſſe erat, eas adhibere, quibus Pontifex diſtinguebatur à Sacerdotibus. Illæ autem erant duæ tantùm, nempe unctio in capite, & aſſumptio ornamenti Pontificalis. Utraque potuit adhiberi in mõte Horeb. Et de altera quidem conſtat; de altera verò credibile eſt adhibitam fuiſſe.

20 Ego, ſalvo meliori judicio, ſic ſentio. Primò, ex præcepto divino neceſſarium fuiſſe, ut quicumque Pontifex crearetur, ſeptem diebus maneret in tabernaculo, in habitu Pontificali. Secundò, ut ungeretur oleo unctionis in capite. Tertiò, ut pollex dextræ manus ac pedis, itemque extremum auriculæ, tingeretur ſanguine arietis immolati. Hæc tria colliguntur ex verbis Exodi 29. 29. *Veſtem autem ſanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus poſt eum, ut unguntur in ea, & conſecrentur manus eorum.* Nec

dubi-

dubito, quin ſervata ſint in conſecratione Eleazari, tametſi Scriptura expreſsè id non dicat. De lotione nihil certi definiri poteſt.

QUÆSTIO IV.

Quod fuerit officium Pontificis & Sacerdotum?

1 RESpondeo. Pontifex habebat quædam officia communia cum aliis Sacerdotibus; quædam ſibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem. Primum, offerre victimas, ſeu ſacrificia ſuper altare holocauſti. Levit. 1. 2. 3. Secundum in eodem altari, in uſum ſacrificiorum, alere ſeu nutrire perpetuum ignem, ſubjiciendo illi quotidie ligna. Levit. 6. 12. Tertium, bis quotidie, id eſt mane & veſpere, ponere & adolere incenſum ſuper altare thymiamatis, Exod. 30. 1. Erant enim duo altaria legitima: Unum holocauſti, in quo victimæ ſeu ſacrificia offerebantur, alterum thymiamatis, in quo aromata ſuaviſſimi odoris incendebantur. Hoc aureum illud æreum. Quartum, bis quotidie affuſo oleo olivarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, juxta altare thymiamatis: Exod. 25. v. 37. & Levit. 14. v. 2. Quintum, ſingulis Sabbatis duodecim panes calidos ponere ſuper menſam propoſitionis, & veteres inde removere ac comedere. Exod. 25. v. 23. & Levit. 14. verſ. 5. Sextum immolare vaccam rufam extra caſtra. Numer. 19. 3. Septimum, adjuvare mulieres in

in caſu zelotypiæ. Numer. 5. 19. Octavum, diſcernere inter lepram & lepram. Levit. 13. per totum. Nonum, expiare ſeu mundare leproſos, puerperas, menſtruatas, & ſeminifluos. Levit. 12. & ſeq. Decimum. Legem Dei ſcire, interpretari, & alios docere. Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.

2. Propria erant hæc quatuor. Primum ſemel in anno, nimirum in ſolemni die expiationis, ſeu propitiationis introire in ſanctuarium, ſeu in Sancta Sanctorum, Heb. 9. 7. & inſtituere publicam expiationem totius populi, ab omnibus peccatis & immunditiis toto anno contractis. Levit. 16. per totum. Ubi notandum eſt, duplicem fuiſſe expiationem in veteri Teſtamento unam privatam & particularem, qua vel leproſi, vel puerperæ, vel alii, qui habebant aliquam immunditiam legalem, expiari ſolebant: alteram publicam & univerſalem, qua tota multitudo, ſeu Eccleſia Iſraelitarum mundabatur. Prior fiebat ſæpe in anno, poſterior, de qua hic agimus, ſemel dumtaxat. Prior, à quovis Sacerdote, poſterior a ſolo Pontifice. Prior extra Sanctuarium; poſterior partim in Sanctuario, partim extra. Fiebat autem hoc ritu. 1. Totus populus ceſſabat eo die ab omni opere ſervili, & jejunabat uſque ad veſperas 2. Pontifex lavabat ſe aqua & induebat veſtes Pontificales 3. Antequam inciperet publicam expiationem præmittebat tres alias, quæ tamen publicę ſubſerviebant. Unam ſui ipſius & familiæ ſuæ, oblatione vituli pro peccato, & arie-

tis in holocauſtum. Alteram tabernaculi & Sanctuarii, partim vapore, ſeu nebula accenſorum aromatum, partim ſeptena aſperſione ſanguinis ex immolato vitulo & hirco. Tertiam altaris thymiamatis, ſola aſperſione ſanguinis. His peractis, ſequebatur publica expiatio, hoc modo. Pontifex qui ab initio miſerat ſortem ſuper duos hircos, ut alter immolaretur pro peccato, alter vivus mitteretur in deſertum; hunc ſtatuebat in conſpectu multitudinis, & poſita utraque manu ſuper caput ejus, confitebatur omnes iniquitates & peccata filiorum Iſrael, eaque capiti adſtantis hirci imprecabatur: & ſic mittebat eum in deſertum, quaſi auferentem & portantem peccata totius populi. Unde & hircus, ſeu caper Emiſſarius dictus eſt. Hæc omnia prolixè habentur Levit. 16.

3. Secundum officium Pontificis erat, conſecrare Levitas & Sacerdotes, juxta eum ritum qui deſcribitur Exodi 29. Levit. 8. & Num. 8. De quo ritu ſuperius actum eſt. Hoc officium Pontificis deſignabatur per unctionem capitis, ut rectè notat D. Th. in 1. 2. q. 102. art 5. ad 8. Et ratio eſt, quia ſicut oleum unctionis, ſeu ſacrum Chriſma, quod effundebatur in caput Pontificis, defluebat inde ad alia membra, juxta illud Pſ. 132. *Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron*. Sic poteſtas offerendi ſacrificia, & miniſtrandi in tabernaculo, a Pontifice per legitimam conſecrationem deſcendebat ad Sacerdotes & Levitas,

tanquam à capite Synagogæ in membra inferiora.

4. Tertium officium Pontificis erat, in controverſiis legalibus agere ſupremum Judicem, & pronunciare ultimam ſententiam, cui omnes ſub pęna mortis tenebantur obedire, ſeu acquieſcere. De hoc plura dicam cap. 11. ubi ex profeſſo agetur de Judice Controverſiarum veteris Teſtamenti.

5. Quartum erat, in rebus gerendis, quæ majoris momenti eſſent, conſulere Deum, & ab eo reſponſum accipere. Unde quotieſcumque circa res gerendas aliqua dubitatio majoris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui conſulebat Deum, & accepto ab eo reſponſo, docebat alios, quid faciendum eſſet. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Una eorum qui volebant rem aliquam majoris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere ad Pontificem, & ab eo conſilium petere. Altera Pontificis, qui debebat rem illam Deo proponere, & ab eo ſciſcitari, rectene, an ſecus ſuſcipi poſſet.

6. Utraque obligatio colligitur ex illo Num. 27. 18. *Dicit Dominus ad Moyſen: Tolle Ioſue filium Nun; virum in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine: & dabit ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar Sacerdos conſulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipſe & omnes filii Iſrael*

cum eo, & cetera multitudo. Hæc poſteriora verba huc ſpectant. Quorum ſenſus eſt: Joſue, qui erit Dux populi, non progredietur cum exercitu, nec ſuſcipiet bellum cum vicinis hoſtibus, nec ullam rem aliam magni momenti aggredietur, niſi ad mandatum & directionem Eleazari Pontificis, qui in hujuſmodi caſibus quid faciendum ſit, à Deo ſciſcitabitur, & Joſuam deinde certiorem faciet.

4. Porrò, non ſolus Joſue, ſed alii quoque Principes ac Reges, qui deinceps ſecuti ſunt, hoc præcepto obligabantur, ſemper in negotiis arduis debebant recurrere ad Pontificem, & ex arbitrio illius, vel agere quippiam, vel omittere. Et benè cum iis actum eſt, qui hoc fecerunt; malè cum iis qui neglexerunt. Exempla prioris generis ſunt hæc. Primò, David Rex cùm intellexiſſet inſidias ſibi parari à Saule, acceſſit ad Abiathar Pontificem, & per eum quæſivit à Deo, an tutò poſſet eſſe in urbe Ceila; & an Cives Ceilitæ eſſent eum tradituri Sauli? 1. Regum 23. 9. Secundò, idem David alio tempore per eundem Pontificem conſuluit Deum, an deberet perſequi Amalecitas, qui ſpoliaverant & ſuccenderant urbem Siceleg? 1. Regum 30. 6. Quod autem David familiare fuerit, hoc modo interrogare Deum, patet. 1. Regum vigeſimo ſecundo, verſu decimo quinto, ubi Achimelech Pontifex accuſatus apud Saulem quod Davidi adhæreret, & pro eo Dominum conſuluiſſet, reſpondit Regi: *Num*

hodie

hodie cœpi pro eo conſulere Deum ? quaſi dicat , ſæpius ante hæc tempora id feci.

8. Exempla poſterioris generis ſunt hæc. Primò , Joſue & alii principes filiorum Iſrael decepti ſunt à Gabaonitis, eo quod fœdus cum illis pacti eſſent , non conſulto prius per Pontificem Deo. Joſue nono, verſu 14. Secundò , Saul elatus victoria , & præfiſus ſuis viribus , cum vellet inconſulto Deo , Philiſtæos perſequi , monitus à Pontifice eſt , ne id faceret . Et cùm poſtea conſuluiſſet Deum , nullum reſponſum ab eo impetravit . Itaque non potuit uti victoria, ſicut animo deſtinaverat; primo Regum 14. 36. Tertiò , filii Iſrael pugnaturi cum Beniamitis , conſuluerunt quidem Deum per Pontificem , ſed tamen quia magis confidebant ſuis copiis , quàm Dei oraculo , multi ex iis cæſi ac fugati ſunt. Judic. 20. 22.

9. Quæres , quo modo , vel ritu ſolitus ſit Pontifex conſulere Deum in hujuſmodi caſibus ? Reſpondeo : Aliter Moyſes , aliter alii Pontifices ſoliti ſunt id facere . Moyſes ingreſſus tabernaculum fœderis facie ad faciem cum Deo loquebatur, ſicut ſolet homo cum amico loqui. Exodi 33. 11. Alii Pontifices, qui poſtea ſecuti ſunt, induti Ephod, loquebantur cum Deo , non quidem facie ad faciem , ſed aliquo alio peculiari modo , qui tamen apud authores & interpretes non ſatis compertus eſt , ut latiùs dicam in ſeq. quæſt. §. 16.

QUÆSTIO V.

Quo veſtitu & ornatu uſi ſint Sacerdotes & Pontifex?

1. LEvitæ non habebant ſacrum ornatum, ſed ſoli Sacerdotes & Pontifex. Nec tamen illo utebantur, niſi eo tempore, quo in Tabernaculo, vel templo miniſtrabant. Erant autem octo ornamenta Pontificis. 1. Feminalia linea. 2. Veſtis linea. 3. Balteus ſeu cingulum. 4. Tunica hyacinthina. 5. Ephod, ſeu ſuperhumerale. 6. Rationale judicii. 7. Cidaris, ſeu tiara. 8. Lamina aurea. De iis agitur Exodi 28. per totum. Et quidem quatuor ex iis erant propria Pontifici, ut tunica hyacinthina, Ephod, Rationale, & Lamina aurea: reliqua communia cum aliis Sacerdotibus. De ſingulis aliquid dicendum eſt.

2. Igitur Pontifex, cum ad miniſtrandum accedebat, primo loco induebat feminalia ſeu femoralia linea, *ad tegendam carnem turpitudinis ſuæ, à renibus uſque ad femora*, ut loquitur Scriptura Exod. 28, 42. Erant autem hæc feminalia, veluti caligæ quædam quas pedibus inſertas (ut ait Joſephus) quaſi dimidiatas braccas ad ilia conſtringebat. Aliqui putant ex byſſo retorta fuiſſe confecta: Nobis ſufficit, quod à Moyſe linea appellentur.

3. Poſt feminalia, proximè induebat tunicam lineam, quæ duplici nomine fuit ap-

appellata. Primò, linea ſtricta, Exodi 28. 4. Secundò, ſubucula linea, Levitici 8. 7. Invenio duas cauſas cur ſtricta fuerit appellata. Una eſt, quia ad cutem ſtringebatur. Non enim erat laxa & ampla, ſed quantitati corporis commenſurata. Altera, quia balteo ſeu cingulo ſtringebatur. Levit. 8. 7. Probabile eſt, fuiſſe ſimilem tunicæ Joab, de qua 2. Regum 20. 8. *Porrò Ioab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui*. Niſi quod hæc fuerit exterior, illa interior.

4. Hæc veſtis linea conſtringebatur balteo ſeu cingulo, inter umbilicum & pectus. De quo D. Hieronymus ita ſcribit ad Fabiolam: *Hoc cingulum in ſimilitudinem pellis colubri, qui exuit ſenectutem, ſic in rotundum textum eſt, ut marſupium longius putes. Textum autem eſt ſub tegmine cocci, purpura, hyacintho & filamine byſſino; ob decorem & fortitudinem: atque ita polymita arte diſtinctum, ut diverſos flores ac gemmas artificis manu, non textas, ſed additas arbitreris. Lineam tunicam, inter umbiliculum & pectus hoc ſtringunt balteo*. Similia habet Joſephus libro 3. antiquitatum, cap. 8.

5. Poſt balteum ſequebatur tunica hyacinthina, quæ erat laxa, per modum veſtis talaris. In ejus fimbria inferiori per circuitum pendebant alternatim mala punica & tintinnabula aurea, ut ex eorum ſonitu perciperetur ingreſſus & egreſſus Pontificis, quando intrabat, vel exibat Sanctuarium Exod. 28. v. 35. Dicebantur autem mala punica, non quod reverà eſſent; ſed quia ex hyacintho, purpura & cocco bis tincto,

confecta erant inſtar malorum punicorum. Exod. 28. 32.

6. Super tunicam hyacinthinam erat Ephod ſeu ſuperhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem uſque ad cingulum. Erat autem contextum ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta. Exod. 28. 6. In utroque latere verſus humeros habebat duos lapides onychinos, auro incluſos: unum à dextris, alterum à ſiniſtris, in quibus ſculpta erant nomina duodecim filiorum Iſrael: ſex nomina in uno lapide, & ſex in altero, juxta ordinem nativitatis eorum. Exodi 28. 9.

7. In anteriori parte ſuperhumeralis, ad pectus Pontificis, ligabatur Rationale judicii. Hebræi vocant Hoſem, ideſt pectorale. Græci λόγιον, vel λογεῖον, id eſt, rationale. Conficiebatur autem ex eadem materia, qua Ephod, nempe ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto & byſſo rotorta. Figura quadrangulum: denſitate duplex, ad Ephod relatum: longitudinē & latitudine, menſurâ palmi. Exodi 28. v. 16. In hoc rationali erant duodecim lapides pretioſi, incluſi auro, & diſtincti per quatuor ordines: in quibus etiam ſculpta erant duodecim nomina filiorum Iſrael. Ibidem verſo decimo ſeptimo. Atque ita confectum & exornatum, catenis aureis & faſciis tam firmiter affigebatur ſuperhumerali, ut à ſe invicem non potuerint ſeparari (ibidem verſu vigeſimo octavo.) Porrò in rationali poſita erat *Doctrina & veritas*, ſuper pectus Pon-

Pontificis verſ. 30. Hebraicè *Trim. & Thummint.*

8. In capite erat Cidaris ſeu tiara, id eſt, mitra quædam ex byſſo confecta; cui affigebatur lamina aurea, ſupra frontem Pontificis, cum hac inſcriptione, *Sanctum Domino*, Exodi 28. verſu trigeſimo ſexto. Sic enim loquitur textus. *Facies & laminam de auro puriſſimo, in qua ſculpes opere cælatoris, Sanctum Domino. Ligabiſque eam vitta hyacinthina, & erit ſuper Tiaram imminens fronti Pontificis.*

9. Quæres primò: Quid ſignificaverunt ornamenta Pontificis? D. Thom. in 1. 2. quæſt. 102. articulo 5. ad 8. adfert duas ſignificationes: Unam litteralem, alteram myſticam. Secundum litteram, inquit, ornamenta Pontificis deſignabant diſpoſitionem hujus mundi, hoc modo. Primò, Feminalia linea, & veſtis linea ſignificabant terram, ex qua linum naſcitur, Secundò. Balteus, Oceanum, qui cingit terram. Tertiò, Tunica hyacinthina aerem, qui hyacinthini coloris eſt. Quartò, Tintinnabula illius tunicæ, tonitrua aeris. Quintò, Mala punica, coruſcationes, quæ fiunt in aere. Sextò, Ephod, ſeu ſuperhumerale, cælum ſydereum. Septimò, Duo onichini, duo hemiſphæria, vel certè Solem & Lunam. Octavò, Duodecim gemmæ in pectore, duodecim ſigna Zodiaci. Nonò, Tiara, cælum empyreum. Decimò, Lamina aurea, Deum omnibus præſidentem.

10. At myſticè deſignabant virtutes, quæ

debent eſſe in Pontifice. Ac primò, ſeminalia in ea ſignificabant caſtitatem: veſtis linea, puritatem vitæ, cingulum, diſcretionem: tunica hyacinthina, celeſtem converſationem: tintinnabula aurea, ſanam doctrinam: mala punica, bonos mores: ſuperhumerale, ſufferentiam infirmitatum populi: rationale in pectore cum nominibus filiorum Iſrael, charitatem & ſollicitudinem pro fidelibus: Tiara in capite, rectam intentionem: Lamina aurea in fronte, memoriam ac recordationem Dei. Hæc ex D. Thoma.

11. Alii non malè de Chriſto interpretantur. Nam ille fuit verus ac primarius Pontifex, cujus typum geſſerunt Aaron & ſucceſſores ejus. In illo perfectiſſimè fuerunt omnes virtutes, per ornamenta Pontificalia deſignatæ. Ille ſuis humeris portavit duas gemmas, id eſt, pretium redemptionis duorum populorum, Judæorum ſcilicet & Gentilium. Ille in ſuo pectore inſculpta habuit nomina electorum. Ille quacunque inceſſit, ex ſtrepitu prædicationis Evangelii, & ſuaviſſimo virtutum odore, percipi potuit ac obſervari.

12. Quæres ſecundò: An ſolus Pontifex uſus fuerit Ephod ſeu ſuperhumerali? Ratio dubitandi eſt, quia legimus alios quoque præter Pontificem, uſos eſſe, nempe Levitas, Sacerdotes, Reges. Nam de Samuele, qui erat Levita, ſic habemus primo Regum ſecundo, verſu decimo octavo: *Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini, puer,*

puer, accinctus Ephod lineo. De Sacerdotibus primo Regum vigeſimo ſecundo, verſu 18. *Doeg Idumaeus irruit in Sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta quinque viros veſtitos Ephod lineo*. De Davide Rege 2. Regum 6. 14. *David ſaltabat tot is viribus ante Dominum, accinctus Ephod lineo*.

13. Reſpondeo. Duplex fuit Ephod ſeu ſuperhumerale in veteri Teſtamento. Unum contextum ex auro, purpura, hyacintho, cocco bis tincto, & byſſo retorta: Alterum ſimplex, lineum, candidum. Priori ſolus Pontifex utebatur, poſteriori alii. Ita D. Hieronymus in Epiſtola 127. ad Fabiolam, & Epiſtola 130. ad Marcellam, Abulenſis lib. 1. Reg. cap. 21. q. 27. Ribera lib. 3. de templo cap 10. & alii paſſim.

14. Quæres 3. in quem finem ſolitus ſit Pontifex geſtare Ephod? Ex Scriptura conſtat, in tribus caſibus ſolitum eſſe geſtare. Primò, in conſecratione. Quando enim mortuo Pontifice, alius ſubrogabatur, neceſſe erat ſolemni ritu eum conſecrari, quod fiebat aſſumptione habitus Pontificalis, & unctione capitis Exod 29. 29. Secundò, in ingreſſu Sanctuarii, quando ſacrificabat & deprecabatur pro populo. Exodi 28. 29. Tertiò, quando conſulebat Deum in rebus dubiis. De hoc caſu potiſſimum hic agimus.

15. Igitur notandum eſt, in veteri Teſtamento fuiſſe tres modos conſulendi Deum in rebus dubiis, & accipiendi ab eo reſponſa 1. Per viſiones & ſomnia. 2 Per Sacer-

dotes. 3. Per Prophetas. Hoc colligitur ex illo 1. Regum 28.6. *Conſuluit Saul Dominum & non reſpondit illi, neque per ſomnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.*

16. Modus conſulendi per Sacerdotes, (de quo ſolo hic agimus) ſic habebat: Rex, aut Princeps, aut populus Iſraelitarum, ſi quando dubitabant, quid in rebus magni momenti agendum ſibi eſſet, jubebantur adire Pontificem ſeu ſummum Sacerdotem qui indutus Ephod conſulebat pro ipſis Deum Numer. 27.21. Ejus rei varia exempla allata ſunt quæſtione præcedenti. Nihilominus ſuperſunt quædam dubia, quæ hoc loco diſcuti poſſunt. Ac primò quæritur, an is qui per Pontificem conſulebat Deum, debuerit in propria perſona præſens eſſe Pontifici? Reſpondeo. Tametſi ſæpius id fieret, non tamen erat neceſſe fieri. Nam ſicut abſens poterat agere cum Propheta, ſic etiam cum Pontifice. Secundò, an immediatè ſuam quæſtionem propoſuerit Pontifici, an Deo coram Pontifice.

Reſpondeo: Immediatè Pontifici, & Pontifex Deo. Ita plures ſentiunt. Tertiò, an hæc propoſitio debuerit fieri coram Arca? Reſpondeo: Fiebat coram Arca, ſi adeſſet? ſecus, ſi abeſſet. Quartò, Quomodo Deus ſolitus ſit dare reſponſa Pontifici interroganti? Reſpondeo: Authores diſſentiunt. Aliqui putant, per Angelum voce humana loquentem: Alii, per occultam Spiritus ſancti revelationem. Alii, per ſchedulam. Alii, inter quos Joſephus, per ſplendorem

dorem gemmarum ſeu lapidum, qui erant in Rationali ſupra pectus Pontificis. Hoc ſic explicant. Si lapides ſeu gemmæ plus ſolito ſplendeſcerent, ſignum erat feliciter ſucceſſurum: minus ſolito, malè ſucceſſurum. Si nec plus, nec minus, ſed more naturali ſplendeſcerent, ſignum erat Deum non velle reſpondere. Et ſic putant accidiſſe, quando Saul conſuluit Deum per Sacerdotem.

17. Ultimò quæri poteſt, quando ceſſaverit hic modus conſulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo reſponſa? Abulenſis putat ceſſaſſe eo tempore, quod inter Alexandrum Magnum & Machabæos intercеſſit. Genebrardus, eo tempore, quo Joas Rex occidit optimum Pontificem Zachariam. Alii denique ab initio captivitatis Babylonicæ, quando ſacrificium ceſſavit. Nam veriſimile eſt, Judæos propter ſua peccata, uno eodemque tempore, & oraculo & ſacrificio ſpoliatos fuiſſe, quod contigit ad initium captivitatis Babylonicę. Quò videtur ſpectare illud Oſeæ 3. 4. *Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe & ſine ſacrificio & ſine altari, & ſine Ephod.*

QUÆSTIO VI.

Quos & quantos reditus habuerint Sacerdotes & Pontifex?

1 SIcut Deus ex 12. Tribubus Iſrael elegit unam pro divino ſervitio, ut ſupra dictum

dictum eſt, nempe tribum Levi, in qua erant Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex, ſic eandem tribum, tanquam ſibi peculiariter mancipatam, voluit in ſuam curam ſuſcipere, & de certis redditibus paternè illi providere, juxta illud Num. 18 20. *Dixit Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos: Ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael.* Hinc etiam poſtea factum eſt, ut in diviſione terræ promiſſionis, ſingulę tribus acceperint ſuam portionem, excepta tribu Levi, quæ, per reliquas tribus diſpergebatur.

2. Porrò Deus in ſtipendium pro miniſterio liberaliter illis conceſſit, quæ ſequuntur. Primò, ut haberent quadraginta octo urbes cum agris ſuis ad paſtum jumentorum Num. 35. 1. Secundò ut aliarum tribuum decimis alerentur. Tertiò, ut acciperent primitias. Quartò, ut haberent oblationes quæ fiebant à populo. De his ſingulis breviter agendum eſt.

3. Igitur urbes quadraginta octo, erant hæ. 1. Hebron. 2 Lobna. 3. Jether. 4. Eſtomo. 5. Holon. 6. Dabir. 7. Ain. 8. Jeta. 9. Betſames. 10. Gabaon. 11. Habae. 12. Anathoth. 13. Almon. 14. Sichem. 15. Gazer. 16. Cibſaim. 17. Bethoron. 18. Eltheco 19. Gabathon. 20 Ajalon. 21. Gethremmon. 22. Thanach 23. Gethremmon. 24. Gaulon. 25. Boſra. 26. Ceſion. 27 Dabereth. 28. Jaramoth. 29. Engannim. 30. Maſal. 31. Abdon. 32. Halcath. 33. Rohob. 34. Cedes. 35. Hammoth Dor. 36. Carthan. 37. Jecnan. 38.

Cartha

Cartha. 39. Damna. 40. Naalol. 41. Boſor. 42. Jaſer. 43. Jethſon. 44. Mephaad. 45. Ramoth in Galaad. 46. Manaim. 47. Heſebon. 48. Iazer.

4. Ex his 48. civitatibus, tredecim primæ datæ ſunt Sacerdotibus, reliquæ Levitis, Joſue. 21. Porrò ex omnibus, ſex erant civitates refugii, quarum nomina recenſentur Joſue 20. verſu 7. Sunt autem hæc. 1. Cedes in Nephthali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Juda. 4. Boſor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manaſſe. Tres primæ citra, reliquæ trans Jordanem Joſue 21. 7. Omnes æquali ſpatio inter ſe diſtabant. Deut. 19. verſu 7. Omnes ſitæ erant in montibus, ut eminus videri poſſent, excepta Boſor, quæ ſola erat in plano, ſed tamen patente loco & conſpicuo. Joſue 21. 8

De Decimis.

5. Duo certa ſunt, duo controverſa. Primò certum eſt, Levitas accepiſſe decimas fructuum, pecorum, & jumentorum à filiis Iſrael, id eſt, ab aliis tribubus, ut patet ex illo Num. 18. verſu 21. *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſerviunt mihi in tabernaculo fœderis*. Secundò, certum eſt, Levitas ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum dediſſe decimas ſummo Sacerdoti ſeu Pontifici, id eſt, dediſſe decimas decimarum, ut patet ex eodem capite verſu 26. *Præcipe*

Levi-

Levitis, atque denuncia: Cum acceperitis à filiis Iſrael decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id eſt, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum: tam de areis, quàm de torcularibus, & univerſis quorum accipitis primitias, offerte Domino & date Aaron Sacerdoti.

6. Prior controverſia eſt, an Levitæ communiter dicti, id eſt tota Tribus Levi, ut complectitur Levitas propriè dictos, Sacerdotes, & Pontificem, an potius Levitæ propriè dicti, quatenus diſtinguuntur à Sacerdotibus & Pontifice acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Iſrael? Abulenſis & quidam alii intelligunt de Levitis propriè dictis. Alii rectius cum Joſepho de Levitis communiter dictis, id eſt, de tota tribu Levi. Quod colligitur ex illo 2. Eſdræ 10. v. 37 *Ipſi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum noſtrorum. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum. Et Levitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ in domo Dei noſtri.* Igitur Levitæ & Sacerdotes ſimul accipiebant decimas à filiis Iſrael; & poſtea Levitæ ex ſuis decimis dabant alias decimas Sacerdoti, ſeu Pontifici. Hinc jam oritur

7. Poſterior controverſia an decimæ decimarum, quæ dabantur à Levitis propriè dictis, datæ fuerint ſoli Pontifici, ſeu ſummo Sacerdoti, an generatim omnibus Sacerdotibus? Lyranus & Abulenſis putant ſoli Pontifici fuiſſe datas, ex illo Num. 18. 29. *Date Aaron Sacerdoti.* Joſephus non ſolum Pon-

Pontifici, ſed generatim omnibus Sacerdotibus. Alii denique ſoli quidem Pontifici datas fuiſſe, ſed ad cuſtodiendum & diſtribuendum Sacerdotibus, juxta illud Num. 18. 8. *Locutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum*, ideſt, ut cuſtodias & diſtribuas filiis tuis Sacerdotibus: ſicut mox ſequitur: *Omnia, quæ ſanctificantur à filiis Iſrael, tradidi tibi & filiis tuis, pro officio Sacerdotali legitima ſempiterna.* Quò etiam ſpectat illud 2. Eſdræ 10. 38. *Levitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ in domo Dei noſtri, ad Gazophylacium in domum theſauri*; id eſt, ut cuſtodiatur in Gazophylacio, & inde Sacerdotibus ſuo tempore diſtribuatur.

8. Igitur ſumma omnium hæc eſt. Tribus Levi, quæ tota erat divino ſervitio conſecrata, accipiebat decimas ab aliis tribubus, quæ erant laicæ. Porrò cùm in tribu Levi eſſent tria hominum genera, nempe Levitæ propriè dicti, Sacerdotes, & Pontifex, Levitæ ex ſuis decimis dabant iterum decimas Pontifici & Sacerdotibus, quia hi in altiori gradu & ordine ſerviebant Deo, quàm Levitæ; ac proinde ſicut plus honoris, ſic etiam plus bonorum temporalium pro ſuſtentatione illis debebatur.

9. Pro majori explicatione eorum, quæ dicta ſunt, notandum eſt, apud Hebræos fuiſſe tria decimarum genera. Primum earum, quas cæteræ tribus ſingulis annis tenebantur dare tribui Leviticæ pro ſuſtentatione. De his jam dictum eſt. Alterum earum, quas ſinguli Patres familias debebant quo-

quotannis apud ſe ſervare, & poſtea cum Levitis comedere in loco, ubi erat Tabernaculum vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paſchate, Pentecoſte & feſto Tabernaculorum. De his intelligendum eſt illud Deut. 14 22. *Decimam partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis, qui naſcuntur in terra per annos ſingulos & comedes in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur, &c.* Tertium earum, quas tertio anno ſinguli ſeparare debebant in propriis domibus, & cum Levitis peregrinis, pupillis, & viduis communicare, juxta illud Deut. 14.28. *Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus, quæ naſcuntur tibi eo tempore & repones intra januas tuas. Venietque Levites, qui aliam non habet partem, nec poſſeſſionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas ſunt, & comedent & ſaturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Et Deut. 26. 12. *Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ, & advenæ, & pupillo, & viduæ, ut comedant intra portas tuas, & ſaturentur.* Igitur Levitæ, tametſi omnium harum decimarum eſſent aliquo modo participes; tamen ex primo genere potiſſimum ſubſtentabantur, ut dictum eſt.

De primitiis & primogenitis.

10. Soli Sacerdotes & Pontifex, non autem Levitæ propriè dicti, accipiebant primitias & primogenita à filiis Iſrael. Porrò pri-

primitiæ ſolvebantur ter in anno, ut notant Lyranus & alii. Primò in Paſchate, de novis ſpicis. Secundò in Pentecoſte, de novis panibus. Tertiò in Septembri in feſto Tabernaculorum, de novis fructibus, nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus. Deut. 16. 16.

11. De primitiis ſpicarum, quæ in Paſcha offerebantur, intelligitur illud Levit. 23. 10. *Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum, primitias meſſis veſtræ, ad Sacerdotem, qui elevabit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis, altero die Sabbati, & ſanctificabit illum*. Ritus autem offerendi deſcribitur Levit. 2. 14. his verbis. *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas Domino, fundens ſupra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini eſt.*

12. De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoſte, intelligitur illud Levit. 23. 15. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies: & ſic offeretis ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini*, &c.

13. De primitiis novorum fructuum, quæ offerebantur in Septembri, intelligitur illud

illud Num. 18. 13. *Univerſa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in uſus tuos; qui mundus eſt in domo tua, veſcetur eis*. Et Deut. 18. 4. *Dabunt Sacerdoti primitias frumenti, vini, & olei*. Et Deut. 26. 2. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergeſque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, accedeſque ad Sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, &c.*

14. Eſt autem magna differentia inter hæc tria genera primitiarum. Primò, quia primitiæ in Paſchate erant ex ſolis ſpicis: in Pentecoſte, ex ſolis panibus: in Septembri, ex variis terræ fructibus. Secundò, primitiæ ſpicarum dabantur in ipſa collectione fructuum terræ, nec ulli licebat quicquam comedere de novis fructibus, antequam primitiæ ſpicarum Deo oblatæ eſſent. Levit. 23. 14. at primitiæ in Pentecoſte, & Septembri, offerebantur ex fructibus jam collectis, & domi aſſervatis. D. Auguſt. quæſt. 32. ſuper Numeros. Tertiò, Primitiæ panum & fructum cedebant integrè in uſum Sacerdotum; primitiæ verò ſpicarum non integrè. Nam unus manipulus ſpicarum conſumebatur per modum ſacrificii, reliqui comedebantur à Sacerdotibus.

15. Porrò, ſicut primitiæ, ſic etiam primogenita dabantur Pontifici & Sacerdotibus. Exod. 13. 2. & Num. 3. 13. Erant autem tria genera primogenitorum: alia hominum; alia pecorum mundorum; alia immundorum. Igitur ſingula primogenita

pri-

primi, & tertii generis redimebantur pretio quinque Siclorum, quod dabatur Sacerdotibus: Primogenita ſecundi generis, per ſe illis offerebantur. Num. 18. 15.

De Oblatis.

16. Per oblata, generatim loquendo, intelliguntur ea, quæ à filiis Iſrael offerebantur Deo in uſum Sacerdotum. Erant autem triplicia. Nam quædam ex precepto offerebantur, ut decimæ, primitiæ, primogenitura, de quibus jam dictum eſt. Alia ſponte & ex mera devotione: alia denique ex voto. De hoc duplici genere multa habentur Levit. 22. 18. Levit. 23. 38. Num. 15. 3. & alibi. Hæc iterum erant varia. Nam quilibet, vel ſponte, vel ex voto poterat offerre oſtias, libamenta, panes, pecuniam, & quæ ſimilia ſunt. Id autem potiſſimum fiebat in tribus anni temporibus, ut ſupra dictum eſt, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum. Tunc enim tenebantur venire omnes ad locum, ubi erat Templum vel Arca propitiatorii. Deut. 16. 16.

17. Ex dictis colligi poteſt, quam divites fuerint Sacerdotes in veteri Teſtamento, præ aliis omnibus. Nam primò accipiebant decimas à duodecim tribubus Iſrael. Ubi notandum eſt, præter tribum Levi fuiſſe duodecim tribus filiorum Iſrael, nempe tribum Ruben, Simeon, Juda, Zabulon, Iſſachar, Dan, Gad, Aſer, Nephtali,

Ephra-

Ephraim, Manaſſe, Beniamin. Igitur ſingulæ hæ tribus dividebant ſua bona in decem partes, & unam dabant tribui Levi, reliquis novem ſibi reſervatis. Quo fit, ut tribus Levi multo fuerit ditior, quàm cæteræ. Nam ſingulæ cæterarum habebant tantum novem partes. Tribus autem Levi duodecim. Præter has decimas, quæ communes erant omnibus in tribus Levi, Sacerdotes iterum accipiebant decimas decimarum à Levitis: & ſic non ſolum erant ditiores, quàm homines aliarum tribuum; ſed etiam quàm Levitæ. Deinde accedebant primitiæ, primogenita, oblata, quæ ſi omnia computentur, in magnum theſaurum excreſcere neceſſe erat redditus & poſſeſſiones Sacerdotum.

QUÆSTIO VII.

An Sacerdotes & Pontifex aliquando debuerint ſervare continentiam ab uxoribus?

1 RESpondeo. Jure divino debebant ſervare continentiam ab uxoribus, pro toto eo tempore, quo in tabernaculo, vel templo miniſtrabant. Hoc teſtantur Scripturæ & Patres. Ex Scripturis habemus aliquot teſtimonia. Primum, Exodi 19. 22. *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur*, id eſt, abſtineant ab uxoribus. In eo enim potiſſimum conſiſtebat ſanctificatio, ut patet ex eodem capite. Nam v. 10. dicebat Deus ad Moyſen: *Vade ad populum,*

lum, & ſanctifica illos hodie & cras, laventque veſtimenta ſua. Moyſes autem intellexit illam ſanctificationem de abſtinentia ab uxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei; dixit: *Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus veſtris*. Ubi notandum eſt, illam ſanctificationem, ſeu abſtinentiam ab uxoribus, de qua agitur citato capite, tam populo, quam ſacerdotibus fuiſſe præceptam quia tam populus, quàm Sacerdotes debebant audire promulgationem legis Moſaicę & ad illam toto biduo ſe diſponere per abſtinentiam ab uxoribus, & per lotionem veſtimentorum, & caſtrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptam fuiſſe Sacerdotibus, pro omni eo tempore, quo fungebantur officio Sacerdotali ſive orando pro populo, ſive hoſtias & ſacrificia offerendo, ſive aliquod aliud ſacrum miniſterium exhibendo. Hoc enim ſignificatur illis verbis: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum ſanctificentur*. Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel ſacrificium oblaturi, vel aliquid ſimile facturi.

2. Secundum teſtimonium. 1. Reg 21. 1. *Venit autem David in Nobe ad Achimelech Sacerdotem*. Et infra: *Reſpondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantum panem ſanctum ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus*. *Et reſpondit David Sacerdoti, & dixit ei. Equidem ſi de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri &* nu-

nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta. Porro via hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſe. Hìc vides non licuiſſe comedere panem ſanctum niſi præmiſſa ſanctificatione, quæ in duobus conſiſtebat. Primò, ac potiſſimum, in abſtinentia ab uxoribus. Secundò, in purificatione corporis, ſi quid maculæ in via contraxiſſet. Et certè ſi homines laici debebant hoc modo ſanctificari, multò magis Sacerdotes; quippe qui ad majorem puritatem, ratione ſtatus ac officii, obligabantur.

3. Quod ſic ulterius declaro. Duo hìc præcepta diſtinguenda ſunt. Unum, quo laici prohibebantur comedere panes ſanctificatos, vel, ut alibi vocantur, panes propoſitionis. De quo Chriſtus Matt. 12. 3. *Non legiſtis, quid fecerit David, quando eſuriit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, niſi ſolis Sacerdotibus?* Alterum, quo jubebantur abſtinere ab uxoribus, qui manducaturi erant hujuſmodi panes. De hoc quæſtio eſt quoſnam obligaverit? Aliqui putant obligaſſe ſolos laicos. Ego contra, obligaſſe etiam Sacerdotes. Et quidem per ſe, & primariò Sacerdotes. Quod tripliciter probo. Primò, ex dictis, quia Sacerdotes tenebantur ad majorem puritatem, quàm laici. Secundò, quia eſus panum propoſitionis per ſe pertinebat ad ſolos Sacerdotes: ergo etiam ſanctificatio requiſita ad eſum iſtorum panum per ſe pertinebat ad ſolos Sacerdotes.

Unde

Unde ſicut laici non poterant comedere hujuſmodi panes, niſi tantùm per accidens & in caſu neceſſitatis: ita non tenebantur ſe ſanctificare, niſi tantùm per accidens, & in caſu neceſſitatis. Tertiò, quia ſi præceptum de abſtinentia ab uxoribus pertinuiſſet ad ſolos laicos: vel fuiſſet illis datum a Deo, antequam Achimelech loqueretur cum Davide: vel ab ipſo Achimelech, cùm jam loqueretur cum ipſo. Non prius, quia nuſquam legimus in ſcriptura quod Deus dederit tale præceptum pro ſolis laicis, antequam Achimelech loqueretur cum Davide. Nec poſterius, quia Achimelech, cùm dicebat Davidi: *Si mundi ſunt pueri maximè à mulieribus;* non dabat novum præceptum, ſed ſupponebat jam ante à Deo datum eſſe. At non erat aliud à Deo datum, niſi quo Sacerdotes obligabantur abſtinere ab uxoribus, quotieſcumque fungerentur officio Sacerdotali; ſeu quotieſcunque aliquid ſacri miniſterii, ſive orando, ſive hoſtias offerendo, ſive panes ſanctos comedendo, peragerent. Itaque ſenſus Achimelech eſt hic. Vobis quidem non licet comedere panes ſanctificatos, ſed ſolis Sacerdotibus: Si tamen vultis propter præſentem neceſſitatem comedere, cùm alii panes haberi non poſſint, neceſſe eſt, vos ea puritate & ſanctitate id præſtare, qua Sacerdotes facere conſueverunt, qui abſtinent ab uxoribus, quotieſcumque hujuſmodi panes comeſturi ſunt. Idem ergo à vobis exigo.

4. Tertium teſtimonium. 1. Paralip. 24.

7. Exivit autem ſors prima Ioiarib, ſecunda Iedei, tertia Harim, &c. ubi recenſentur viginti quatuor familiæ Sacerdotum, qui per vices debebant miniſtrare in domo Domini, juxta illud Luc. 1. 5. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia.* Et paulo poſt: *Factum eſt autem, cum Sacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ, ante Deum, ſecundum conſuetudinem Sacerdotii, ſorte exiit, ut incenſum poneret.* Conſtat autem Sacerdotem, quando miniſtrabat Domino ſecundum vicem ſuam, debuiſſe multos dies perſeverare in miniſterio. Nam ibidem verſu 23. de Zacharia ſic legimus: *Et factum eſt, ut impleti ſunt dies officii ejus, abiit in domum ſuam.* Plerique authores putant fuiſſe octo dies unicuique deſtinatos, nempe à Sabbato uſque ad Sabbatum; ut Joſephus, Ambroſius, Theophylactus, & alii apud Maldonatum in Commentario illius loci. Et colligitur ex illo 2. Paralip. 23. 8. *Fecerunt ergo Levitæ, & univerſus Juda juxta omnia, quæ præceperat Ioiada Pontifex: & aſſumpſerunt ſinguli viros, qui ſub ſe erant, & veniebant per ordinem Sabbaticum bis, qui impleverant Sabbatum, & egreſſuri erant.*

5. Igitur Sacerdotes per octo dies, relictis domibus & uxoribus ſuis, permanebant in templo, & ibi miniſtrabant. Et quidem tempore ſacrificii erant in ea parte templi, ubi ſacrificia offerebantur. Reliquo tempore habitabant in atrio templi, in domunculis ad id deſtinatis: quò non licebat uxores introducere. Unde conſequens eſt, debuiſſe

buiſſe à cohabitatione uxorum abſtinere. De qua re ſic ſcribit Siricius Papa in Epiſtola ad Himerium Taraconenſem Epiſcopum cap. 7. *Dicat mihi nunc, quiſquis ille eſt ſectator libidinum, præceptorque vitiorum, ſi æſtimat, quod in lege Moyſis paſſim ſacris ordinibus à Domino laxata ſint frena luxuriæ, cur eos quibus committebantur Sancta Sanctorum, præmonet dicens: Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter? Cur etiam procul à ſuis domibus, anno vitis ſuæ, in templo habitare juſſi ſunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus poſſent carnale exercere commercium, ut conſcientia integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam expleto deſervitionis ſuæ tempore, uxorius uſus, ſolius ſucceſſionis cauſa, fuerat relaxatus, quia non ex alia, niſi ex tribu Levi, quiſquam ad Dei miniſterium fuerat præceptus admitti.* tom. I. Concilior.

6. Idem, quod ad rem attinet, ſentiunt alii Patres. Hieron. l. 1. contra Jovinianum longe poſt medium: *Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus, ab uxoribus ſeparati: & vinum & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem provocare.* Similia habet Innocentius I. Epiſt. 2. ad Victricium Rhotomagenſem Epiſcopum cap. 9. Et Beda in cap. 1. Lucæ.

QUÆSTIO VIII.

Quanta fuerit authoritas Pontificis apud populum.

1. Reſpondeo: Deus multis modis in veteri Teſtamento voluit Pontifici aſtruere & conciliare authoritatem apud populum. Primò, publica, & ſolemni conſecratione, quæ præſente populo, durabat per ſeptem dies. Secundò, unctione ſacri olei, quod in nullum uſum profanum adhiberi poterat. Tertiò, ornatu Pontificali, qui & gemmis pretioſis, & aurea lamina, & tintinnabulis aureis, & malis punicis, omnem alium ornatum, etiam regium longè ſuperabat. Quartò, magna copia reddituum annuorum, quæ quidem apud illum populum magni erat momenti. Quintò, frequenti colloquio cum Deo, præſertim in rebus dubiis proponendis. Sextò, variis ac illuſtribus miraculis. Ex his aliqua recenſebo.

2. Primum contigit in primo ſacrificio, quod Aaron obtulit in ſuo Pontificatu. Tunc enim ignis de cœlo deſcendit, qui coram populo holocauſtum devoravit. Quo miraculo oſtendit Deus ſe approbare Sacerdotium, ſeu Pontificatum Aaronis, Levit. 9. 24. *Apparuitque gloria domini omni multitudini: Et ecce egreſſus ignis à Domino, devoravit holocauſtum, & adipes, qui erant ſuper altare. Quod cùm vidiſſent turbæ, laudaverunt Dominum,*

num, ruentes in facies ſuas. Vide ſimile exemplum. 3. Reg. 18.

3. Secundum contigit in ſeditione Core, Dathan, & Abiron, qui cum ſuis ſociis vivi à terra abſorpti ſunt, eo quod rebellionem excitaſſent contra Primatum Moyſis & Aaronis, Num. 16. 1: *Ecce autem Core, & Dathan, atque Abiron ſurrexerunt contra Moyſen, aliique filiorum Iſrael ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ, & qui tempore Concilii per nomina vocabantur. Cumque ſtetiſſent adverſum Moyſen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis quia omnis multitudo Sanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus. Cur elevamini ſuper populum Domini?* Et infra v. 31: *Confeſtim dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum devoravit illos cum tabernaculis ſuis; & univerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque vivi in infernum.*

4. Tertium contigit in ſeditione populi, qui partim incendio periit, partim per interceſſionem Aaronis ſalvatus eſt. Num. 16. 41. *Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Iſrael contra Moyſen & Aaron, ſequenti die dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. Cumque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moyſen: Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum, ut roges*

pro eis : jam enim egreſſa eſt ira à Domino , & plaga deſævit . Quod cùm feciſſet Aaron , & cucurriſſet ad mediam multitudinem , quam jam vaſtabat incendium , obtulit thymiama , & ſtans inter mortuos ac viventes pro populo deprecatus eſt , & plaga ceſſavit . Fuerunt autem qui percuſſi ſunt quatuordecim millia hominum , & ſeptingenti , abſque his qui perierunt in ſeditione Core .

5. Quartum contigit circa virgam Aaronis , hoc modo . Cum populus ſæpè murmuraret contra Aaronem Pontificem , & aliæ tribus filiorum Iſrael ægrè ferrent , quod ex ſola tribu Levi aſſumeretur Pontifex , qui aliis omnibus imperaret ; voluit Deus in poſterum præcavere hujuſmodi murmura , & manifeſto ſigno declarare , Aaronem legitimè à ſe electum eſſe , cui omnes tanquam ſummo Sacerdoti deberent obſequi. Itaque mandavit Moſi, ut acciperet duodecim virgas à duodecim tribubus Iſrael : in quibus ſingulis notata eſſent ſingula nomina tribuum Iſrael . Has cum virga Aaronis poneret in Tabernaculo teſtimonii , & ſequenti die iterum produceret , tunc enim fore , ut una ex omnibus miraculosè floreret , & is deinceps , cujus virga floruiſſet tanquam legitimus Pontifex haberetur . Factum eſt ſequenti die , ſola virga Aaronis inventa eſt germinaſſe , & turgentibus gemmis emiſiſſe flores , qui foliis dilatatis , in amygdalas deformati viſebantur . Ex quo omnes manifeſtè collegerunt, deinceps ſoli Aaroni , tanquam Pon-

Pontifici à Deo electo & deſignato, non autem aliarum tribuum Principibus, in rebus ad Deum ſpectantibus, obtemperandum eſſe. Et ne poſteros id lateret mandavit Deus, ut virga Aaronis, ad perpetuam rei memoriam, in Arca conſervaretur. Hæc omnia habentur Numer. 17. per totum.

QUÆSTIO XI.

Quæ utilitas colligi poſſit ex dictis?

1. RESpondeo. Duplex utilitas poteſt colligi. Una ex parte Catholicorum. Altera ex parte adverſariorum. Nam Catholici ex iis, quæ dicta ſunt, ſic poſſunt ratiocinari, noſter Pontifex multò excellentior & dignior eſt, quàm fuerit Pontifex Veteris Teſtamenti, ſicut anima perfectior eſt, quàm corpus: ſpiritus, quàm littera: imago, quàm umbra; libertas, quàm ſervitus. Si ergo Hebræi qui murmurabant contra ſuum Pontificem, à Deo ſeverè puniti ſunt; quid nobis fiet, ſi ſimiliter murmuremus? Et ſanè Apoſtolus de hac ipſa re nos præmonuit. 1. Cor. 10. 1. his verbis: *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari: & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt (bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus.)*

Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, ut non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt: neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere: neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt & ceciderunt una die viginti tria millia. Neque tentemus Chriſtum; ſicut quidam eorum tentaverunt, & à ſerpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum devenerunt.

2. Ex quibus verbis tria colligimus, quæ maximè huc ſpectant. Primum eſt, quod omnes Hebræi magnis beneficiis à Deo affecti fuerint. Nam omnes miraculosè tranſierunt mare rubrum; omnes ſub nube protecti ſunt; omnes biberunt ex petra conſequente. Alterum, quod multi illorum abuſi ſint beneficiis ſibi conceſſis, & ingrati in Deum extiterint. Et nominatim, quod aliqui murmuraverint contra Moyſen & Aaronem Pontificem. Tertium, quod propterea graviter à Deo puniti ſint. Hinc infert Apoſtolus, ſi nos Chriſtiani, qui majora beneficia à Deo conſecuti ſumus peccemus in Deum; & nominatim ſi murmuremus contra Pontificem, fore ut multò gravius à Deo puniamur. Et ſic eſt. Maneamus ergo conjuncti cum Pontifice &

Epi-

Epiſcopis, & ſequamur conſilium ejuſdem Apoſtoli, qui nos alibi ſic hortatur: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis. Ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, ut cum gaudio faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis*, Hebr. 13. verſ. 13.

3. Adverſarii ſic poſſunt ratiocinari. Certè, ſi prudenter æſtimemus ea, quæ in veteri Teſtamento ſcripta ſunt de Pontifice Hebræorum, iniquè agimus cum Pontifice Romano, & in multis eum accuſamus, ubi innocens eſt. Primò, objicimus illi arrogantiam, quod *Pontificem Maximum* ſe appellet, & tamen conſtat hunc titulum conceſſum fuiſſe in veteri Teſtamento, & quidem ab ipſo Deo. Sic enim legimus Levit. 20. 10. *Dixit Dominus ad Moyſen: Pontifex, id eſt, Sacerdos Maximus, inter fratres ſuos caput ſuum non diſcooperiet*. Qui titulus frequenter reperitur in libris Machabæorum, & in Evangelio ſub hac voce, *Summus Sacerdos*. Si ergo Pontifici in veteri Teſtamento licuit uſurpare hunc titulum, cur in novo non liceat, præſertim cùm Pontifex in novo major & excellentior ſit, quàm fuerit in veteri?

4. Secundò, objicimus illi pompam & ſplendorem in ornatu Pontificali. Et tamen ſcimus Pontificem in veteri Teſtamento ex peculiari Dei inſtitutione, geſtaſſe purpuram, hyacintum, byſſum, tintinnabula aurea, & mala punica in ſacra veſte: Tiaram cum aurea lamina in capite: Duo-

decim gemmas in pectore: Duos lapides onychinos in humeris auro incluſos. An etiam Deum accuſabimus, qui hunc tam rarum & inſignem ornatum præſcripſit Pontifici in Synagoga Hebræorum? Dicamus potius cum Davide: *Dilexi decorem domus tuæ*. Nec uſurpemus illam Judæ proditoris vocem: *Ut quid perditio hæc?*

5. Tertiò, objicimus ipſi divitias & potentiam temporalem. Sed immeritò. Nam conſtat, Pontificem in veteri Teſtamento fuiſſe longè ditiſſimum, & quidem Deo ſic diſponente, accipiebat decimas à duodecim tribubus Iſrael: decimas decimarum à Levitis: primitias, primogenita & oblationes à toto populo. Sanè, ſi Pontifex Romanus ſingulis annis acciperet decimas omnium bonorum à toto orbe Chriſtiano: ſi decimas decimarum ab Eccleſiaſticis & Religioſis: ſi denique primitias, primogenita, & oblationes omnium fidelium, fortaſſe ditior eſſet, quàm modò eſt. Si ergo Deus in veteri Teſtamento voluit Pontificem hoc modo locupletare; cur nos ſimilem fortunam invidemus Pontifici in novo Teſtamento?

6. Quartò, objicimus illi nimiam authoritatem, qua vtitur in Eccleſia Chriſti. In quo ſimiles ſumus Hebræis, qui etiam ſuum Pontificem Aaronem hac calumnia onerabant. Sed Deus, & miraculo & ultione teſtatus eſt, ſe velle, ut omnes Aaroni obedirent. Quid ergo nos volumus & molimur? Singuli ſuperiores eſſe non poſſumus. Unum aliquem eſſe neceſſe eſt qui aliis

præ-

præſit. Si is Pontifex eſt, quid moleſti illi ſumus? Nimirum hæc noſtra cœcitas, & infirmitas eſt, ut ſemper aliquid carpamus. Et certum eſt, ſi abrogato Pontifice, Rex aliquis vel Imperator præeſſet omnibus in Eccleſia, ſimili calumniæ fore obnoxium. Igitur poſthac moderatius agendum nobis eſt, & ſi verè Chriſtiani eſſe volumus, ab omni iniqua criminatione abſtinendum.

7. Quintò, objicimus illi, quod glorietur de continua ſerie & ſucceſſione ſuorum anteceſſorum in Eccleſia Romana. At nihil culpæ hìc eſt. Nam etiam in veteri Teſtamento ſucceſſio Pontificum accuratiſſimè ſervata eſt, & ſpeciali miraculo à Deo confirmata. Voluit enim Deus ſucceſſionem Pontificum manere in tribu Levi, & nullo modo tranſire in alias tribus. Et in ejus rei perpetuam memoriam effecit, ut virga ſolius Aaronis, non autem virgæ aliarum tribuum, repente floreſceret, & frondeſcens Arca Teſtamenti conſervaretur. Nos hìc impingimus. Nam relicta legitima ſucceſſione, quæ eſt in Eccleſia Romana, inſtituimus novos miniſtros, qui alios ante ſe nullos agnoſcunt. In quo ſimiles ſumus Jeroboamo, qui aſcivit Sacerdotes, qui non erant de tribu, ac ſucceſſione Levi. 3. Reg. 12.

8. Sextò, objicimus illi, ſicut & aliis Sacerdotibus, cœlibatum, & urgemus matrimonium. Sed profectò non alia de cauſa quàm ut noſtram laſciviam & turpitudinem excuſemus. Alioqui, ſi ex veteri Te-

ſtamento penſanda res eſt, ſic argumentari oportebat; Pontifex & alii Sacerdotes Levitici propter ſanctitatem officii, quod gerebant, tenebantur abſtinere ab uſu matrimonii toto illo tempore, quo in tabernaculo vel templo miniſtrabant: At in novo Teſtamento major eſt ſanctitas officii Sacerdotalis; & in illo officio aſſiduè verſandum illis eſt: Ergo magis debent colere caſtimoniam vitæ, quàm in veteri Teſtamento factum eſt. At nos Lutherani & Calviniſtæ id non facimus, quia nulla habita ratione miniſterii noſtri, manemus in perpetuo matrimonii uſu, non minus, quam homines ſeculares: in qua re, nec Sacerdotes Leviticos, nec Pontificios; ſed neſcio quos laſcivos ac petulcos homines videmur imitari. Præſtaret ſequi conſilium Apoſtoli 1. Cor. 7. v. 7. *Volo omnes eſſe, ſicut meipſum.* Et infrà, *Dico autem non nuptis: Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego.* Et rationem adjungit: *Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt, quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo; Qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt.* Hoc ſaluberrimum documentum nos contemnimus.

9. Septimò, objicimus illi, quod tam ipſe, quam alii Epiſcopi & Sacerdotes, ſolemni ritu ungantur & conſecrentur: & per contemptum ſolemus appellare unctos, ſed parum prudenter. Nam conſtat, Deum in veteri Teſtamento præcepiſſe, ut Pontifex in capite ungeretur oleo ſanctæ unctionis. Et ſimiliter, ut tam Pontifex, quàm

Sa-

Sacerdotes, & eorum veſtimenta, ſanguine & oleo aſpergerentur. Et quamquam hujuſmodi ceremoniæ, quæ in veteri Teſtamento ſervatæ ſunt, non neceſſariò ſervari debeant in novo: tamen cùm à Deo introductæ & approbatæ fuerint, malæ eſſe non poſſunt. Cur ergo vel eaſdem, vel ſimiles uſurpari non liceat, ſi bono fine & intentione adhibeantur? alioqui quid dicemus de unctione Regum & Imperatorum in novo Teſtamento. At ſi illam retinere fas eſt, cur in alteram tam iniqui ſumus? Noſtri Miniſtri, qui ſine unctione, conſecratione, ſine ſucceſſione & vocatione, vel ex tonſtrinis, vel ex popinis, in officina Eccleſiaſtica ſubitò ſeſe ingerunt, nullum poſſunt proferre exemplum ex tota antiquitate, quo tueri ſe queant.

CAPUT VIII.

De Miniſtris Synagogæ extraordinariis, qui erant Prophetæ.

DUPLICES erant Prophetæ in veteri Teſtamento: Aliqui veri, qui à Deo mittebantur: Alii falſi, qui à Deo non mittebantur. Priores, vel vocabantur Prophetæ abſolutè; vel Prophetæ Domini: vel Videntes. Poſteriores, vel Pſeudoprophetæ, vel Prophetæ Baal, vel, Prophetæ Lucorum. Quibus annumerandæ ſunt Pythoniſſæ. De his omnibus dicam

hoc

hoc ordine, 1. Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento. 2. quod fuerit illorum officium. 3. quomodo probaverint ſe à Deo miſſos. 4. an omnes de Chriſto prophetaverint. 5. quis illorum fuerit præcipuus: Moyſes, an Joannes Baptiſta. 6. quomodo intelligendum ſit, quod Chriſtus ait in Evangelio: *Omnes Prophetæ uſque ad Joannem* 7. quomodo verum ſit, omnes Prophetas Hieroſolymis occiſos eſſe. 8. quinam fuerint falſi Prophetæ. 9. quomodo veri a falſis diſcernebantur. 10. quid de Pythoniſſis ſentiendum. 11. an etiam in novo Teſtamento ſint veri & falſi Prophetæ.

QUÆSTIO I.

Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento?

1 RESpondeo. Hi fuerunt præcipui. 1. Moyſes. Num. 12. 6. & Deut. 34. 10.

2 Joſue, Eccleſiaſtici 46. 1.

3 Samuel. 1. Regum 9. 6.

4 David.

5 Gad. 1. Reg. 22. 7.

6 Nathan. 2. Reg. 7. 2. & 2. Paralip. 9. 29.

7 Ahias Silonites. 3. Reg. 11. 29. & 2. Paralip. 9. 29.

8 Addo. 2. Paral. 9. 29.

9 Michæas, filius Jemlæ. 3. Reg. 22. 8.

10 Helias Theſbites. 3. Reg. 17. 1.

11 Heliſæus 3. Reg. 19. 16.

Dein-

Deinde quatuor illi, qui vocantur majores Prophetæ, quorum nomina ſunt hæc. 1. Iſaias filius Amos. 2. Jeremias, filius Helciæ, de ſacerdotibus, qui fuerunt in Anathod. 3. Ezechiel, filius Buzi: Sacerdos. 4. Daniel, qui & Balthazar. Et alii duodecim, qui vocantur minores Prophetæ, ut Oſe, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas Moraſtites, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

2. Quibus addi poſſunt tres alii, qui vixerunt ſub finem veteris & initium novi Teſtamenti. Primus Joannes Baptiſta, de quo dictum eſt, Luc. 1. 76. *Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis*. Secundus Zacharias, Pater Joannis Baptiſtæ de quo ibid. verſ. 67. *Et Zacharias pater illius repletus eſt Spiritu Sancto & prophetavit dicens: Benedictus, &c.* Tertius, Simeon, de quo Luc. 2. 26. *Reſponſum acceperat à Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini*.

3. Præter hos fuerunt etiam aliquot fœminæ Prophetiſſæ, ut Maria ſoror Moyſis, Exod. 15. 20. Et Debora uxor Lapidoth, Judic. 4. 4. Et Holda, uxor Sellum filii Thecuæ 4. Reg. 22. 14. & Elizabeth, mater Joannis Baptiſtæ, Luc. 1. 41. & Anna filia Phanuel de tribu Aſer, Luc. 2. 36. & quatuor filiæ Philippi Diaconi, Act. 21. 9. Quibus omnibus præferenda eſt beata genitrix Maria, quæ prophetavit dicens: *Beatam me dicent omnes generatio-*

nerationes, non Gentilium, Turcarum, Judæorum; ſed verè fidelium.

4. Quæres, an non fuerint plures Prophetæ Veteris Teſtamenti quàm qui jam enumerati ſunt? Videntur fuiſſe plures. Nam 1. Reg. 10. 5. legimus, gregem Prophetarum fuiſſe obviam Sauli, poſtquam à Samuele in Regem unctus eſt. Reſpondeo. Nomen Prophetæ ſumitur variis modis in Scriptura. Primò pro iis qui futura prædicunt. Et hoc ſenſu nos agimus hìc de Prophetis. Eorum officia paulò poſt explicabimus. Secundò, pro iis qui ex peculiari motione Spiritus ſancti Deum laudant in citharis, pſalteriis, & cymbalis. Sic ſumitur loco citato, ubi Samuel ait ad Saulem: *Obviam habebis gregem Prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipſoſque prophetantes*, (id eſt Deum laudantes) *& inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cum eis*, (id eſt Deum pariter laudabis.) Sic etiam ſumitur Numer. 11. 25. ubi de ſeptuaginta ſenioribus, qui Moyſi adjuncti erant ita legimus: *Cumque requieviſſet in eis ſpiritus, prophetaverunt*, id eſt, Dei laudes celebrarunt. Et 1. Reg. 19. 20. *Qui cum vidiſſent cuneum Prophetarum vaticinantium, & Samuelem ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt & ipſi.* Id eſt, Deum laudare. Ita Emanuel Sà Ibid. Abulenſis, & Cornelius Num. 11. 13. Tertiò, pro iis, qui divino Spiritu, vel Scripturam explicant, vel ad pietatem exhor-

hortantur. Sic ſumitur 1. Cor. 14. 3. *Qui prophetat hominibus, loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.*

QUÆSTIO II.

Quod erat officium Prophetarum in veteri Teſtamento.

1. RESpondeo. Primarium officium erat docere, inſtruere, & reformare populum in cultu veri Dei; eumque hoc modo ad Chriſti adventum diſponere. Et quidem Moyſes docuit populum, quando dedit & explicavit illi legem Decalogi, & Deuteronomii. Reliqui Prophetæ, qui diverſis temporibus ſecuti ſunt, reformarunt populum, & aberrantem à lege revocarunt in viam. Quò ſpectat illud Joan. 4. 37. *Alius eſt, qui ſeminat, & alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiſti.* Ubi Chriſtus loquitur de Prophetis & Apoſtolis Prophetę ſeminaverunt; Apoſtoli meſſuerunt. Prophetæ laboraverunt; Apoſtoli eorum laboribus fruiti ſunt. Quomodo hoc? quia Prophetæ antequam venirent Apoſtoli, multum laborarunt in erudiendo populo, & eorum corde ad Chriſtum recipiendum præpararunt. Quod ſi non feciſſent, plus laborandum fuiſſet Apoſtolis. Vide Originem, Ireneum, Auguſtinum, Chryſoſtomum, & alios apud Maldonatum in illum locum.

2. Huic

2. Huic primario officio annexa erant tria alia. Primum eſt arguere, reprehendere, & objurgare eos, qui vel à vero Dei cultu, vel ab aliqua alia divina lege recederent. Sic Samuel reprehendit Saulem Regem, eo quod non obedivisset voci Domini. 1. Reg. 15. 19. Sic Nathan reprehendit Davidem propter adulterium & homicidium. 2. Reg 12 9. Sic Helias populum claudicantem in duas partes. 3. Reg. 18. 21. Daniel duos ſenes, quod falsò accuſaſſent Suſannam de adulterio. Dan. 13. 52. & ita deinceps.

3. Alterum eſt, prædicere futura. Quod ſiebat dupliciter. Nam Prophetæ aliquando prædicebant futura bona, ad populi conſolationem, ut adventum Meſſiæ, & alia Myſteria Redemptionis humani generis. Iſa. 7. 4. *Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Et cap. 11. 1. *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet.* Et cap. 14. 1. *Propè eſt, ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Miſerebitur enim Dominus Jacob.* Et cap. 40. 1. *Conſolamini, conſolamini popule meus dicit Deus veſter.* Aliquando prædicebant & minabantur futura mala, quæ imminebant populo propter ſua peccata, ut famem, peſtem, bellum, captivitatem. Jerem. 1. 14. *Ab Aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ.* Et cap. 5. 15. *Ecce ego adducam ſuper vos gentem de longinquo domus Iſrael, ait Dominus. Et comedet ſegetes tuas, & panem tuum: devorabit filios tuos &*

filias

filias tuas : comedet gregem tuum & armenta tua , conteret urbes munitas tuas , in quibus tu habes fiduciam . Et cap. 19. 3. *Ecce ego inducam afflictionem ſuper locum iſtum , ita ut omnis , qui audierit illam , tinnient aures ejus ; eo quod dereliquerunt me* . Et infrà verſ. 11. *Sic conteram populum iſtum , & civitatem iſtam , ſicut conteritur vas figuli , quod non poteſt ultra inſtaurari* .

4. Tertium eſt , ſecreta , ſeu occulta cognoſcere . Sic Samuel ſciebat omnia , quæ erant in corde Saulis quærentis aſinas patris ſui . 1. Reg. 9. 19. Sic Heliſæus ſciebat omnia , quæ à famulo abſente erant perpetrata . 4. Reg. 5. 25. Itemque omnia ſecreta conſilia Regis Syriæ . 4. Reg. 6. 12. Sic Daniel ſciebat occultum ſomnium Nabuchodonoſoris . Dan. 2. 26. Hinc obiter colligo , mirum non eſſe , ſi Sancti in cœlo ſciant , ea quæ apud nos geruntur .

QUÆSTIO III.

Quomodo Prophetæ probabant ſe à Deo miſſos eſſe .

1. NEceſſe erat , ut Prophetæ , qui dicebant , ſe immediatè à Deo miſſos eſſe , ad reformandum & arguendum populum , certis ac evidentibus ſignis confirmarent ſuam miſſionem : alioqui populus non credidiſſet ipſis , ſed pro impoſtoribus habuiſſet . Quod fatetur Moyſes de ſeipſo . Cùm enim Deus dixiſſet illi . Exodi 3. 10.

Veni

Veni & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Iſrael de Ægypto. Reſpondit Moyſes cap. 4. 1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, ſed dicent: Non apparuit tibi Dominus*:

2. Dupliciter autem probant, ſe à Deo miſſos eſſe. Primò, per miracula. Sic probavit Moyſes, quando virgam in ſerpentem mutavit, aquas Ægypti in ſanguinem convertit; & alia prodigia patravit, quæ plagæ Ægypti appellari ſolent. Sic Samuel, ſic Heliſæus, ſic alii Prophetæ plures. Luculentum habemus exemplum in Helia, quod eſt hujuſmodi. Tempore Achab Regis fuit diſceptatio inter Heliam & Prophætas Baal. Tam hi, quàm ille, legitimè ſe miſſos affirmabant. Quid factum? Helias convocato univerſo populo, qui in duas partes claudicabat, non alio argumento uſus eſt, quam quod diceret, ſe ſuam miſſionem evidenti miraculo confirmare poſſe: Prophetas Baal non poſſe. Quod etiam contigit hoc modo: duo boves in fruſta conciſi: alter pro Helia: alter pro Prophetis Baal. Hi invocato Nomine Dei ſui, non potuerunt de cœlo impetrare ignem, quo holocauſtum conſumeretur: Helias, invocato Deo Iſrael, impetravit. Itaque holocauſtum ab eo poſitum, igne de cœlo miſſo conſumptum eſt. Quo miraculo permotus populus, Heliam tanquam à Deo miſſum acceptavit: & Prophetæ Baal veluti impoſtores interfecti ſunt. 3. Reg. 18. 20. Omitto ſimilia exempla.

3. Se-

3. Secundò, probant ſuam miſſionem per veracem prædictionem eorum, quæ brevi erant eventura. Sic Helias prædixit tribus proximis annis non fore rorem & pluviam. 3. Reg. 17. 1. Sic Michæas, Regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth Galaad. 3. Regum 22. ver. 17. Sic Heliſæus, poſt unum diem fore tantam annonæ vilitatem ut duo modii hordei emantur uno ſtatere. 4. Reg. 7. 1. Sic Iſaias, proximo anno fore abundantiam frugum: ſequenti, pomorum copiam: tertiò, plenam meſſem & vindemiam, cap. 37. 30. Sic Hieremias, brevi futurum, ut Nabuchodonoſor Rex vaſtaturus ſit terram Ægypti, cap. 46. 13. Et quia hæc omnia evenerunt, eo modo, quo ab illis Prophetis dicta ſunt: ideo magnam authoritatem ſibi conciliarunt. Sicut è contrario, quia non eveniebant ea quę à falſis Prophetis prędicabantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc ſigno diſcernendum eſſe inter veros & falſos Prophetas, conſtat ex illo Deuter. 18. 21. *Quod ſi tacita cogitatione reſponderis: quomodo poſſum intelligere verbum quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum. Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus, ſed tumorem animi ſui Propheta confixit, & idcirco non timebis eum.*

4. Unde D. Hieronymus in cap. 37. Iſajæ, ſuper illud: *Tibi autem hoc erit ſignum*, ſic ſcribit: *Idcirco vel maximè Prophetæ apud populum habebant fidem, quia non ſolum de his, quæ multa poſt ſæcula futura erant, ſed etiam quæ*

in

in continenti, & poſt non grande temporis ſpatium eſſent implenda, memorabant: ut quod intra biennium Rex Aſſyrius interiret, & urbi Jeruſalem ſecuritas redderetur.

5. Et Rupertus in Prologo in Oſeam: *Cum Prophetæ mitterentur ad pronunciandum de longinquo Chriſti adventu ſimul etiam de propinquo datum vel injunctum eſt illis prophetare illud in quo citius veraces comprobari poſſent, ſcilicet imminentem ab Aſſyriis Iſraeli captivitatem, itemque inſtantem Judæ quoque Babylonis tranſmigrationem, & prætere a nonnulla etiam minora, quæ literis eorum legimus inſerta. Cum igitur citò veniſſet captivitas ſeu tranſmigratio illa, ſicut per illos veritas prophetica prædixerat, palam conſtitit quod veraciter fuiſſent locuti in nomine Domini, & quod Dominus miſiſſet eos. Atque ita completa Prophetiæ pars, illud quoque, quod reliquum vel maximum erat de promiſſione & adventu Meſſiæ, verum fore convincebat.*

QUÆSTIO IV.

An omnes Prophetæ veteris Teſtamenti de Chriſto prophetaverint?

1 Reſpondeo. Omnes vel clarè vel obſcurè de Chriſto vaticinati ſunt. Quod generatim colligi poteſt ex duobus Scripturæ teſtimoniis. Unum eſt Lucæ 1. 68. *Benedictus Dominus Deus Iſrael quia viſitavit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo David pueri ſui: Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſæculo ſunt Pro-*

Prophetarum ejus, id eſt, Deus prædixit per omnes prophetas, qui fuerunt ab initio mundi, venturum Redemptorem ex familia David. Alterum. Lucæ 24. v. 27 *Et incipiens* (Chriſtus) *à Moyſe & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant.*

2. Speciatim verò poteſt ſic oſtendi. Prophetia dupliciter fieri ſolet. 1. verbis. 2. ſignis vel figuris. Igitur aliqui Prophetæ verbis de Chriſto vaticinati ſunt: aliqui ſignis & figuris. Priori modo Moyſes Deut. 18. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus ipſum audies*. vide Act. 3.22. David Pſalmo. 15. 10. *Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem* Act. 2. 31. Et Pſal. 95. 13. *Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua* Et Pſal. 96. 8. *Adorate eum omnes Angeli ejus*. Hebr. 1. 6. Et Pſal. 109. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Matth. 22. 42.

3. Iſaias c. 7. 14. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Luc. 1. 31. Et cap. 35. 4. *Deus ipſe veniet, & ſalvabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt*. Et cap. 44. 3. *Effundam aquas ſuper ſitientem & fluenta ſuper aridam* Et c. 53. 4. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit*. Et infra *Oblatus eſt quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum; Sicut ovis ad occiſionem ducetur & quaſi agnus coram ſon-*

tondente ſe obmuteſcet. Et infra : *Cum ſceleratis reputatus eſt : & ipſe peccata multorum tulit , & pro tranſgreſſoribus rogavit*, Luc. 22. 37.

4. Jeremias. c.23.5. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & ſuſcitabo germen juſtum ; & regnabit Rex , & ſapiens erit : & faciet iudicium & iuſtitiam in terra.* Et cap. 32. 22. *Creavit Dominus novum ſuper terram , fœmina circumdabit virum.*

5. Ezechiel cap. 32. 7. *Et operiam , cum extinctus fueris , cœlum , & nigreſcere faciam ſtellas ejus : ſolem nube tegam , & luna non dabit lumen ſuum.*

6. Daniel cap. 9. 24. *Septuaginta hebdomades abbreviatæ ſunt ſuper populum tuum , & ſuper urbem ſanctam tuam , ut conſumeretur prævaricatio , & finem accipiat peccatum , & deleatur iniquitas , & adducatur juſtitia ſempiterna , & impleatur viſio & prophetia , & ungatur Sanctus Sanctorum.*

7. Oſee cap. 6. 3. *Vivificabit nos poſt duos dies : in die tertia ſuſcitabit nos.* Et cap. 11. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Et cap. 13. 14. *De metu mortis liberabo eos , de morte redimam eos : ero mors tua , ò mors , morſus tuus ero , inferne.*

8. Joel cap. 2. 28. *Et erit poſt hæc : effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem , & prophetabunt filii veſtri , & filiæ veſtræ.*

9. Amos cap. 9. 11. *In die illa ſuſcitabo tabernaculum David quod cecidit , & reædificabo aperturas murorum ejus , & ea quæ corruerant , inſtaurabo.* Actor. 15. 16.

10. Michæas cap. 5. *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda : ex te mihi egredietur,*

dicetur, qui ſit Dominator in Iſrael, & egreſſus ejus ab initio, à diebus æternitatis. Matth. 2. 9. Et cap. 7 6. *Filius contumeliam facit Patri, & filia conſurgit adverſus matrem ſuam, nurus adverſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici ejus: Ego autem ad Dominum aſpiciam, expectabo Deum ſalvatorem meum.* Matth. 10, 35.

11. Nahum cap. 1. 15. *Ecce ſuper montes pedes evangelizantis, & annunciantis pacem.* Rom. 10 15.

13. Habacuc cap. 2. 3. *Adhuc viſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet & non tardabit.*

14. Sophonias cap. 3. 14. *Lauda filia Sion: jubila Iſrael: lætare, & exulta in omni corde filia Jeruſalem. Abſtulit Dominus judicium tuum avertit inimicos tuos: Rex Iſrael Dominus in medio tui, non timebis malum ultra.* Et ibid. *Dominus Deus tuus in medio fortis, ipſe ſalvabit.*

14. Aggæus cap. 2. 7. *Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum eſt, & ego commovebo cœlum & terram, & mare & aridam. Et movebo omnes gentes: & veniet deſideratus cunctis gentibus.*

15. Zacharias cap. 2. 10. *Lauda & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.* Et c. 3. 9. *Ecce ego adducam ſervum meum orientem.* Et cap. 12. *Ecce vir, oriens nomen eius.* Et cap. 8 3. *Hæc dicit Dominus exercituum: Reverſus ſum ad Sion, & habitabo in medio Jeruſalem, & vocabitur Jeruſalem civitas veritatis.* Et c. 9 9. *Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus & Salvator, ipſe pauper &*

aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Et c. 11 12. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos*: Et c. 12. 10 *Effundam ſuper domum David, & ſuper habitatores Jeruſalem ſpiritum gratiæ & precum: & aſpicient ad me, quem confixerunt* Et c. 13. 7. *Percute paſtorem, & diſpergentur oves*.

16. Malachias c 1.11. *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*. Et cap. 3.1 *Ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus Teſtamenti, quem vos vultis*. Et cap. 4 2 *Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iuſtitiæ*:

17. Poſteriori modo, nempe per ſigna & figuras, multi Prophetæ de Chriſto vaticinati ſunt. Primò, Jonas c. 2. 1. *Erat Jonas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus*. Secundò, omnes illi, qui prædixerunt Judæis liberationem ex captivitate Babylonica; quæ erat figura liberationis totius mundi, qua Chriſtus nos erat liberaturus à captivitate peccati. Tertiò, omnes illi, qui expreſſerunt typum vel figuram Chriſti, ſive quoad incarnationem, ſive quoad mortem & paſſionem, ſive quoad reſurrectionem, ſive quoad alia myſteria. De quibus videri poteſt Proſper in libro de Prædictionibus.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quis fuerit præcipuus omnium Prophetarum veteris Teſtamenti?

1. ALiqui Moyſen, & alii Joannem Baptiſtam præferunt. Uterque enim habet peculiare teſtimonium ſuæ eminentiæ. Moyſes quidem Num. 12. 6. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſervus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt; Ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Joannes verò, Matth. 11. v. 9. ubi Chriſtus de illo loquitur: *Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.*

2. Reſpondeo. Moyſes fuit præcipuus, non quidem ſimpliciter & omni modo, ſed in duplici ſenſu. Primò, quia Deus loquebatur illi *facie ad faciem*, ſicut amicus amico loquitur; reliquis non item, ut conſtat ex teſtimonio allato. Et hæc comparatio procedit de Moyſe, & aliis Prophetis, excludendo Joannem Baptiſtam, juxta illud *Lex & Propheta uſque ad Joannem*. Secundò, quia in multis geſſit typum ſeu figuram Chriſti, ut explicatum eſt cap. 6. §. 7.

3. Nihilominus aliqui alii Prophetæ, ex alia parte, præferendi ſunt Moyſi. Nam Iſaias plura de Chriſto in particulari vaticinatus eſt, quam Moyſes. Joannes Baptiſta

non venturum, ut Moyſes, ſed præſentem annunciavit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Nota. Tria de Joanne Baptiſta legimus. 1. quod fuerit Propheta. 2. quod nõ fuerit Propheta. 3. quod fuerit plus quam Propheta. Primum aſſeruit Zacharias pater ejus, Luc. 1. 76. *Et tu puer, Propheta Altiſſimi vocaberis*. Alterum aſſeruit ipſe: cùm enim interrogaretur à Sacerdotibus: *Propheta es tu?* Reſpondit: *non ſum*. Tertium aſſeruit Chriſtus: *Quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam*. Quæ omnia bene inter ſe cohærent. Fuit enim Propheta, quia ſpiritu prophetico agnovit Chriſtum, nemine indicante. Non fuit Propheta, quia non erat Propheta more aliorum, qui de Chriſto longè poſt venturo vaticinabantur. Fuit plus quam Propheta, quia reliqui Prophetæ ad homines; Joannes ad ipſum Chriſtum miſſus eſt. Unde peculiari modo de illo prædixit Deus per Malachiam cap. 3. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam*. Eſt enim Angelus non qualiſcumque, ſed miſſus ante faciem Chriſti: quod de aliis Prophetis dici non poteſt. Vide Maldonatum in cap. 11. Matth. verſ. 10.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

Quomodo intelligendum ſit illud Chriſti; omnes Prophetæ uſque ad Joannem?

1. RAtio dubitandi eſt, quia etiam poſt Joannem fuerunt aliqui Prophetæ, ut Joannes Evangeliſta, Paulus, Agabus, & alii, de quibus quæſtione undecima dicendum eſt. Reſpondeo. Verba Chriſti ſunt hæc, Matth. 11. 13. *Omnes enim Prophetæ, & lex uſque ad Joannem prophetaverunt*. Quorum verborum varia eſt explicatio; ſed duæ præ cæteris probabiliores. Una, Chriſtum loqui de omnibus Prophetis veteris Teſtamenti, qui Joannem & Chriſtum præceſſerunt; ut hic ſit ſenſus: Omnes Prophetæ veteris Teſtamenti prædixerunt Chriſtum venturum: Joannes fuit primus, qui præſentem annunciavit. Ita Chryſoſtomus, Hieronymus, Beda, Euthymius. Altera, legem & Prophetas uſque ad Joannem prophetaſſe, id eſt, viguiſſe, vim habuiſſe, officio ſuo functos eſſe, duraſſe. Ita Maldonatus. Et hoc colligit ex antitheto, quod ſequitur. *A diebus autem Joannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur*. Ubi regnum cœlorum opponitur legi & Prophetis, id eſt, novum Teſtamentum opponitur veteri. Ut hic ſit ſenſus: Lex & Prophetæ viguerunt uſque ad Joannem Baptiſtam. At à tempore Joannis Baptiſtæ incepit Evangelium, ſeu novum Teſtamentum.

2 Dices : Lex duravit etiam poſt Joannem Baptiſtam, quia non fuit abrogata : niſi per mortem Chriſti. Reſpondeo. Illa particula, *uſque ad Joannem*, non ſignificat, uſque ad nativitatem Joannis, quaſi tunc lex abrogata ſit : ſed uſque ad prædicationem Joannis, quia tunc cœpit paulatim deficere, ſicut tenebræ paulatim deficiunt, quando aurora accedit. Verum tamen eſt, non fuiſſe penitus abrogatam, niſi per mortem Chriſti, ut capit. 6. quæſt. 2. §. 6. dictum eſt.

QUÆSTIO VII.

An verum ſit, omnes Prophetas Hieroſolimis occiſos eſſe.

1. Ratio dubitandi ſumitur ex verbis Chriſti Luc. 13. 15. *Non capit Prophetam perire extra Hieruſalem*. Grecè eſt, οὐκ ἐνδέχεται, id eſt, non contingit, ſeu impoſſibile eſt, occidi aliquem Prophetam extra Hieruſalem, quod tamen non videtur verum. Primò, quia Jeremias in Ægypto, Ezechiel in Chaldæa occiſi ſunt, ut teſtatur Epiphanius in eorum vitis, & Dorotheus in Synopſi. Secundò, multi Prophetæ occiſi ſunt à Jezabel in Samaria, ut habetur 3. Reg. 19. 10.

2. Reſpondeo. Chriſtus non vult ſignificare, nonquam omnino contingere, ut aliquis Propheta extra Hieruſalem occidatur (quia hoc conſtat falſum eſſe;) ſed

raro

rarò contingere. Utitur autem hyperbole; ut exaggeret ingratitudinem illius civitatis quę non agnoſcebat beneficium à Prophetis acceptum, ſed eos, ubicumque poterat, perſequebatur & occidebat. Et hinc colligit Chriſtus, ſe etiam ibi occidendum, quod & factum eſt.

5. Hæc expoſitio patet ex ipſo textu, qui ſic habet: *Acceſſerunt quidam Phariſeorum, dicentes illi, Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: ite, & dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie, & cras, & tertia die conſumor, Veruntamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare; quia non capit Prophetam perire extra Hieruſalem. Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, &c.* Hæc facta ſunt in Galilæa, ubi Herodes dominabatur. Diſtabat autem Galilæa à Hieruſalem itinere trium dierum. Et propterea dixit Chriſtus: *Oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare*, nempe ut ex Galilæa veniam in Hieruſalem: quia communiter fit, ut Prophetæ non alibi, quàm in Hieruſalem moriantur, Itaque ſenſus verborum Chriſti conſiſtit in his duobus. 1. non eſt in poteſtate Herodis, ut anticipet tempus moriendi, quod mihi à Deo conſtitutum eſt. 2. Ibo hinc in Hieruſalem, ut ibi occidat, ubi omnes ferè Prophetæ occiſi ſunt.

QUÆSTIO VIII.

Quinam fuerint falſi Prophetæ in veteri Teſtamento?

1 RESpondeo. Duplices erant falſi Prophetæ apud Judæos, ut patet Jeremiæ 23.13 alii in Samaria, qui prophetabant in Baal: alii in Hieruſalem, qui quidem dicebant ſe prophetare in vero Deo, & ab eo miſſos eſſe, ſed mentiebantur. Priores erant idololatræ: poſteriores non item. De prioribus eſt frequens mentio in libris Regum, præſertim 3. Reg. 18. v. 19. Ubi Helias interfecit quadringentos & quinquaginta Prophetas Baal, & quadringentos Prophetas Lucorum, qui comedebant de menſa Jezabel. Item. 3. Reg. 22. 6. ubi quadringenti Prophetę prædixerũt Regi Iſrael victoriam contra Ramoth Galaad. Item. 4. Reg. 10. 19. ubi omnes Prophetæ Baal, qui tunc erant, à Jehu Rege interfecti ſunt in templo Baal. De poſterioribus fit mentio in libris Prophetarum, ut Jerem. 14. 14. *Dixit Dominus ad me: Falſo Prophetæ vaticinantur in nomine meo: non miſi eos, & non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos. Viſionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis*. Et cap. 23. v. 21. *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.* Et cap 27. v. 15. *Ipſi prophetant in nomine meo mendaciter*. Et Ezechiel. 13. 6. *Vident vana*

&

& divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus cùm Dominus non miſerit eos, &c.

2. Ex priori genere fuit Sedecias, filius Chananaa, qui percuſſit Michæam in maxillam. 3. Reg. 22 v. 24. Ex poſteriori, Hananias filius Azur, Propheta de Gabaon, Jerem. 28. v. 1. Item Achab filius Coliæ, Sedecias filius Maaſiæ, & Semeias Nehelanites, qui cum populo Judæorum in Babylonem erant translati, & falsò prophetabant, brevi fore finem captivitatis. Item v 21. & ſeqq. Item, ſenex quidam Propheta in Bethel, qui decepit alium Prophetam vaticinantem contra altare, quod ere xerat Jeroboam. 3 Reg 13. 11.

3. Hi, & ſimiles falſi Prophetæ, ſemper ferè contradicebant veris Prophetis, ut quando veri prædicebant famem, bellum, captivitatem, & alias pœnas à Deo infligendas propter peccata populi; tunc falſi prædicebant fertilitatem, pacem & proſperitatem, ut patet Jerem. 14. v. 13. *Et dixi Domine Deus, Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, ſed pacem veram dabit vobis in loco iſto. Et dixit Dominus ad me: Falſo prophetæ vaticinantur in nomine meo.* Hujus rei multa occurrunt exempla. Sedecias, qui erat unus ex Prophetis Baal, contradicebat Michææ, qui erat Propheta Domini. Ille afferebat Regem Iſrael feliciter expugnaturum Ramoth Galaad: quod negabat Michæas. 3. Reg 22. v 11. Item, Hananias contradicebat Jeremiæ. Ille aſſerebat, Vaſa templi, quæ abſtule-

rat Nabuchodonoſor, poſt biennium remittenda eſſe in Jeruſalem: Jeremias negabat id tam cito futurum. Jerem. 28. 2. Item Achab, Sedecias, & Semeias contradicebant eidem Jeremiæ. Illi dicebant, populum mox rediturum ex captivitate Babylonica: hic, ſeptuaginta annis manſurum in captivitate. Jerem. 29. 21.

4. Quæres, quæ fuerit cauſa hujus contradictionis? Reſpondeo. Fuit hæc. Veri Prophetæ quærebant ſalutem populi Judæorum: ideoque minabantur captivitates & afflictiones, ut populum revocarent à peccatis, & per pœnitentiam Deo reconciliarent. At falſi Prophetæ ſtudebant proprio commodo, & utilitati, ac proinde, ut populo placerent, & ab eo munera acciperent, promittebant pacem, proſperitatem, & rerum omnium abundantiam: Et ſic miſerè decipiebant populum. Hoc conqueritur Deus Iſaiæ 3. 12. *Populum meum exactores ſui ſpoliaverunt, & mulieres dominatæ ſunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt*. Et Ezech. 13. v. 10. *Deceperunt populum meum dicentes: Pax, pax, & non eſt pax*. Et infra v. 19. *Violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas*. Et cap. 22 v. 25. *Conjuratio Prophetarum in medio eius, ſicut leo rugiens, rapienſque prædam, animas devoraverunt, opes & pretium acceperunt*.

5. Dices: Prȩter falſos Prophetas qui erant in Jeruſalem & Samaria, fuerunt etiam alii, ut Balaam, Num. 12. 5. & 2.

Pe-

Petri 2. 15. Reſpondeo. Nos hic tantum agimus de illis, qui fuerunt apud Judæos, ſive fuerint in Judæa ſive in Samaria. Inter eos non fuit Balaam. An autem Balaam, quem conſtat fuiſſe gentilem, fuerit Propheta Dei, an diaboli, quæſtio eſt. Eugubinus putat fuiſſe Prophetam Dei. Primò, quia rogatus à Balac Rege Moabitarum, ut malediceret populo Iſrael, voluit prius conſulere Deum, qui etiam ſuggeſſerit illi, quid faciendum eſſet (Num. vigeſimo tertio, verſu tertio). Secundò; quia Hebræi tradunt fuiſſe amicum Job (qui in libro Job vocatus ſit Eliu) & initio quidem fuiſſe virum ſanctum & Prophetam Dei; ſed poſtea propter inobedientiam & avaritiam factum eſſe malum. Quod poſterius etiam teſtatur Petrus loco citato. Nec obſtat, quod fuerit gentilis: quia multi alii gentiles à Deo conſecuti ſunt donum prophetiæ, ut Mercurius Triſmegiſtus, & Sybillæ apud Ægyptios: Zoroaſtes apud Perſas: Orpheus apud Græcos: Abaris apud Hyperboreos: Zamolxis apud Getas

6. Alii docent non Dei, ſed diaboli Prophetam fuiſſe: quod videtur probabilius. Primò, quia vocatur *Ariolus* Num. 22. 5. Et ob hanc cauſam magni authores ajunt fuiſſe magum, ut Cyrillus lib. 6. de adoratione, Theodoretus quæſt. 40. Auguſt. ſerm. 103. de tempore, & alii. Secundò, quia quæſivit augurium, Num. 24. 1. & ad illud captandum ſeptem aras extruxit ipſi Baal, eique victimas immolabat Num. 22.

41. & cap. 23. 1. Tertiò, quia ſicut aliis ſæpè maledixerat, ita etiam rogatus à Balac Rege Moabitarum, voluit maledicere populo Iſrael: & in hunc finem captavit auguria & vaticinia diaboli. At Deus præveniens, occurrit illi, & quaſi invitum coegit populo Iſraelis benedicere, quod alioqui non erat facturus. Quartò, nec verum eſt, Balaam fuiſſe Eliu, amicum Job. Nam Eliu fuit Idumæus, ſeu ex regione Auſiridis, ut dicunt ſeptuaginta Interpretes cap. 32. Job. v. 2. Balaam verò fuit ex Meſopotamia, ut patet Deuteronom. vigeſimotertio, verſu quarto. Vide Cornelium in cap. 22. Numerorum, verſu quinto.

QUÆSTIO IX.

Quomodo falſi Prophetæ à veris diſcernebantur?

1 Reſpondeo. Duobus modis, ut colligitur ex iis, quæ quæſt. 3. dicta ſunt. Primò, per virtutem miraculorum. Nam veri Prophetæ ut probarent ſe miſſos eſſe à Deo, ſuam miſſionem miraculis confirmabant. At falſi non poterant id præſtare, ut patet exemplo Prophetarum Baal, qui non poterant ignem de cœlo impetrare, ad comburendum ſacrificium, quod offerebant: Elias autem impetravit. Secundò, per veraces prædictiones. Nam veri Prophetæ prædicebant aliqua, quæ ſtatim fiebant: & ſic fidem & authoritatem aſtruebant

bant ſibi apud populum. At falſi falſas habebant prædictiones. Et ex hoc capite populus jubebatur diſcernere, an quivis qui Prophetam ſe dicebat, miſſus eſſet à Deo, necne, ut habetur Deut. decimo octavo, verſu vigeſimo.

2. Quod confirmari poteſt variis exemplis. Nam Prophetæ Baal prædixerunt Regi Iſrael: *Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſperè, & tradet Dominus in manus Regis, &c.* 3. Regum 22. verſu 12. Non eſt factum. Similiter Hananias prædixit: *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Contrivi jugum Regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum iſtum omnia vaſa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonoſor Rex Babylonis de loco iſto, & tranſtulit ea in Babylonem.* Jerem. 28. v. 2. Neque hoc factum. Idem dici poteſt de Achab, Sedecia, Semeia & aliis, quorum prædictiones conſtat fuiſſe falſas.

QUÆSTIO X.

Quid de Pythonibus & Pythoniſſis ſentiendum?

1 DE illis extant aliqua Scripturæ teſtimonia; quæ hìc recenſebo. Primum eſt Deut. 18. 9. *Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inveniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ario-*

los

los ſciſcitetur, & obſervet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones conſulat, nec divinos, aut quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo.

2. Secundum eſt 1. Reg. 28. 3. *Saul abſtulit magos, & ariolos de terra. Congregatique ſunt Philiſthiim. Et vidit Saul caſtra Philiſthiim, & timuit, & expavit cor ejus nimis. Conſuluitque Dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per Sacerdotes neque per Prophetas. Dixitque Saul ſervis ſuis: Quærite mihi mulierem habentem Pythonem, & vadam ad eam, & ſciſcitabor per illam. Et dixerunt ſervi eius ad eum: Eſt mulier Pythonem habens in Endor. Mutavit ergo habitum ſuum: veſtituſque eſt aliis veſtimentis, & abiit ipſe, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in Pythone, & ſuſcita mihi, quem dixero tibi*

3. Tertium eſt, 4 Reg. 21. 6. *Manaſſes traduxit filium ſuum per ignem: & ariolatus eſt, & obſervavit auguria, & fecit Pythones, & aruſpices multiplicavit.*

Quartum eſt 4 R. 23. 24. *Sed & Pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias & abominationes, quæ fuerant in terra Juda & Jeruſalem, abſtulit Joſias.*

Quintum Iſaiæ 6. 19. *Cùm dixerint ad vos: Quærite à Pythonibus, & à divinis, qui ſtrident in incantationibus ſuis: Nunquid non populus à Deo ſuo requiret pro vivis à mortuis?*

Sextum Iſaiæ 19. 3. *Dirumpetur ſpiritus Ægypti in viſceribus eius, & conſilium eius præcipi-*

elpitabo: Et interrogabunt ſimulachra ſua, & divinos ſuos, & Pythones, & ariolos

Septimum Iſaiæ 29. 4. *Humiliaberis, de terra loqueris & de humo audietur eloquium tuum: Et erit quaſi Pythonis de terra vox tua & de humo eloquium tuum muſſitabit.*

Octavum Act. 16. 16. *Factum eſt autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem ſpiritum Pythonem, obviare nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat dominis ſuis divinando. Hæc ſubſecuta Paulum, & nos, clamabat, dicens: Iſti homines ſervi Dei excelſi ſunt, qui annunciant vobis viam ſalutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & converſus, ſpiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Ieſu Chriſti exire ab ea. Et exiit eadem hora.*

4. Circa hæc teſtimonia ſolent multa diſputari. 1. Quid ſit luſtrare filium, vel filiam per ignem. 2. Qui dicantur arioli, Aruſpices, Pythones, divini, incantatores. 3. Quid ſit ſomnium & augurium. 4 Quid ſit quærere veritatem à mortuis: Et quæ ſimilia ſunt. Nobis ſufficiat explicare, quod propoſui, nempe, qui ſint Pythones & Pythoniſſæ. Nihil dicam de etymologia nominis, ſed de uſu. Uſus obtinuit, ut illi dicantur Pythones, qui ex inſtinctu dæmonis divinant de rebus futuris. Et quidem ſi viri ſunt, vocantur Pythones. Pythonici, Pythii: ſi fœminæ, Pythoniſſæ, Pythiæ, Pythonem aut ſpiritum Pythonis habentes. Ut hoc melius intelligatur, notanda ſunt quæ ſequuntur.

5. Prædictio futurorum, quatenus excedit

cedit captum humanum duplex eſt. Una ſit ex inſtinctu Dei: altera ex inſtinctu Dœmonis. Prior ordinariè vocatur Prophetia, à qua Prophetę: poſterior divinatio, à qua Divini dicti ſunt. D. Tho. in 2. 2. q. 95. art. 1. & 2.

6. Rurſum, divinatio duplex eſt. Una per explicitam, altera per implicitam Dęmonis invocationem. Tunc aliquis cenſetur explicitè invocare Dæmonem quando vel expreſſis verbis illum invocat; vel cum eo pactum init: vel aliquid reipſa facit ex pacto jam inito: vel ſciens & volens aliquid uſurpat, quo dæmon ſolet futura prædicere. Tunc implicitè ſeu tacitè, quando id, quod occultum eſt, conatur inveſtigare per media vana & indebita, quæ per ſe nihil proſunt ad certam futurorum cognitionem Tametſi enim in tali caſu, nō petat expreſsè ſubſidium à dæmone, tamen dæmon ſponte ſe ingerit, & homini curioſo perſuadet, eventurum id, quod per hujuſmodi vana & indebita media futurum eſſe ſignificatur. D. Thomas ibidem art 3. Sanchius lib. 2. Moral. cap. 38. num. 3. & alii ab illo citati.

7. Prior divinatio, quæ eſt per explicitam dæmonis invocationem, variis modis fieri ſolet, prout variis modis dæmon conſulitur aut reſpondet.

Primò conſulitur per ſuos Prophetas & Pythoniſſas, de quibus nunc agimus. Et tunc per eoſdem reſpondet. Quomodo autem reſpondeat, quæſtio eſt. Quamvis enim certum ſit, dæmonem præſentem eſſe in

ven-

ventre Pythonicorum & Pythoniſſarum, tamen non ſatis conſtat inter authores, an loquatur per os eorum, more humano: an verò per umbilicum, aut vicinas partes. Aliqui hoc, aliqui iliud afferunt. Nec obſtat, quod veteres ventriloquum appellent. Hoc enim poteſt utroque ſenſu accipi: vel quod loquatur per umbilicum, aut vicinas partes, quæ circa ventrem ſunt: vel quod vox illius, tametſi exeat per os humano more tamen ex imo ventre prodire videatur. Vide Lorinum in cap. 16. Act. ✓. 16.

8. Secundò, conſulitur per ſacrificia animalium: & tunc reſpondet per ſigna quædam apparentia in extis animalium. Hoc genus divinandi vocatur Aruſpicium. Unde Aruſpices dicti ſunt.

9. Tertiò, conſulitur per invocationem & preces in idolis. Et tunc reſpondet per idola. Quod vocatur Oraculum.

10. Quartò, conſulitur per ſomnia, ut quando quis cubat, vel certo loco, vel cum certa unctione, vel cum aliis ceremoniis, eo fine, ut inter ſomniandum accipiat à Dæmone notitiam rerum futurarum.

11. Quintò, conſulitur per præſtigium; ut quando dœmon ex pacto apparet alicui in extrema forma, quæ oculos perſtringat, & de occultis illum inſtruit.

12. Sextò, per varia ſigna, ſive in corporibus terreſtribus apparentia, ut in ligno, metallo, lapide: ſive in aere, ſive in aqua, ſive in igne.

13. Septimò, per mortuos: ut quando quis

quis petit à dæmone excitari mortuum, qui reſpondeat de aliquo futuro eventu. Sic fecit Saul, petens à Pythoniſſa, ut ope Diaboli ſuſcitaret Samuelem 1. Reg. 28.8. An autem Samuel apparuerit ope dæmonis, an potius virtute Dei, quæſtio eſt alterius loci. D. Thom. Sanchius loco citato, & Beſſius cap. 43. dub. 5.

QUÆSTIO XI.

An etiam in novo Teſtamento ſint veri & falſi Prophetæ.

1 NOvum Teſtamentum incipit à Chriſto & Apoſtolis: Eſt ergo quæſtio, an à tempore Chriſti & Apoſtolorum fuerint aliqui Prophetæ, qui futura prædixerint? Ratio dubitandi ſumitur ex illo Matthæi 11. 13. *Omnes Prophetæ & lex uſque ad Joannem prophetaverunt*. Ergo nullus poſt Joannem Baptiſtam prophetavit. Item ex illo Hebr. 1. 1 *Olim Deus loquens Patribus in Prophetis, noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio*. Quaſi dicat: Olim loquebatur per Prophetas: jam non amplius per Prophetas ſed per Filium.

2. Reſpondeo: In novo Teſtamento ſunt etiam veri & falſi Prophetæ. Veri ſunt hi. Primò, Chriſtus ipſe, qui prædixit ſuam mortem & paſſionem, Matth. 10. 19. Crucifixionem, Joan. 3. 14. & cap. 8. 28. & cap. 12. 23. Aſcenſionem, Joan. 3. 13. & cap. 6. 63.

63. Spiritus ſancti miſſionem, Joan. 7. 39. & capit. 14. 16. & capit. 15. 26. & multa alia.

3. Secundò Joannes Evangeliſta qui prædixit multa in ſua Apocalypſi, quæ, teſte Hieronymo in epiſtola ad Paulinum, *tot habet Sacramenta quot verba*.

4. Tertiò, Paulus Apoſtolus, qui duo potiſſimum prædixit. Primò, ſua vincula. Act. 10. 23. *Spiritus ſanctus per omnes civitates mihi proteſtatur dicens: Quoniam vincula, & tribulationes Hieroſolymis me manent*. Deindè, ſuam & ſociorum navigantium liberationem ex tempeſtate maris. Actor. 27. 22. *Et nunc ſuadeo vobis bono animo eſſe. Amiſſio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquàm navis. Aſtitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius ſum ego, & cui deſervio, dicens: Ne timeas Paule Cæſari te oportet aſſiſtere. Et ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum. Propter quod bono animo eſtote viri: Credo enim Deo, quia ſic erit, quemadmodum dictum eſt mihi*.

5. Quartò Agabus qui etiam duo legitur prædixiſſe. Primò, futuram famem. Actor. 11. 27. *In his diebus ſupervenerunt ab Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam: Et ſurgens unus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per ſpiritum, famem magnam futuram in univerſo orbe terrarum, quæ facta eſt ſub Claudio*. Secundò, Paulum à Judæis vinciendum. Act. 21. 10. *Supervenit quidam à Judæa Propheta, nomine Agabus. Is cùm veniſſet ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans ſibi pedes & manus, dixit, Hæc dicit Spiritus ſanctus: Virum cuius eſt zona hæc, ſic alligabunt*

bunt in Jeruſalem Judæi , & tradent in manus gentium .

6. Quintò, Filiæ Philippi Diaconi, de quibus Act. 21. v. 9. *Huic* (Philippo) *erant quatuor filiæ virgines prophetantes* . Quid prophetaverint, non conſtat . Nec audiendus Lutherus, qui in lib. de abroganda Miſſa privata, ait, *fuiſſe prophetantes*, id eſt, prædicantes ſeu docentes verbum Dei; ut inde convincat, etiam mulieres poſſe docere & concionari . Quod eſt contra Apoſtolum 1. Timoth. 2. v. 11. *Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione . Docere autem mulieri non permitto* : Et 1. ad Corinth. 14. v. 34. *Mulieres in Eccleſia taceant . Non enim permittitur eis loqui , ſed ſubditas eſſe .*

7. Præter hos Prophetas Novi Teſtamenti, quorum fit mentio in Scripturis, fuerunt multi alii poſt tempora Apoſtolorum, qui etiam Prophetiæ donum conſecuti ſunt : de quibus videri poſſunt Vitæ Sanctorum, & Martyrologia . Porrò Prophetæ Novi Teſtamenti partim conveniunt cum Prophetis Veteris Teſtamenti : partim ab eis diſcrepant . In duobus conveniunt . Primò, quod utrique vel per miracula, vel per veracem prædictionem probaverint, ſe à Deo miſſos eſſe . Secundò quod aliquando verbis, aliquando externis ſignis futura prædixerint . Hoc poſteriori modo multa prædixerunt Iſaias, Jeremias, Ezechiel, Oſeas, Agabus, alii . Iſaias quidem, dum nudus & diſcalceatus ambularet per plateas. cap. 20. 2. Jeremias, dum indueret lum-

lumbare lineum,& poſtea abſconderet illud juxta Euphratem in foramine petræ, & putrefactum inde extraheret, cap. 13. v 2. Ezechiel, dum in latere deſcriberet obſidionem civitatis Hieruſalem, & panem ſtercore conſperſum comederet, cap. 4. 1. & ſequentibus. Oſeas dum acciperet uxorem fornicariam, & ex ea prolem generaret.cap. 1.v. 2. Agabus, dum alligaret manus, & pedes ſuos zona Pauli Apoſtoli, Actor. 21.v.11.

8. In eo diſcrepant, quod Prophetæ Veteris Teſtamenti prophetaverint de Chriſto venturo: Prophetæ verò novi Teſtamenti de aliis rebus, quæ poſt Chriſtum futuræ erant. Unde illud quod initio objiciebatur: *Omnes Prophetæ uſque ad Joannem prophetaverunt*, ſic debet intelligi: Omnes, uſque ad Joannem, prophetaverunt de venturo Chriſto: Joannes Chriſtum præſentem demonſtravit, dicens: *Ecce Agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi.*

9. Hæc de veris Prophetis. De falſis autem generatim loquitur Chriſtus Matth. 7. 15. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium; intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: A fructibus eorum cognoſcetis eos.* Et M tth. 24. 11. *Multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos.* Et Joan. Apoſt 1. 4. 1. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum.* Talis fuit Elymas Magus, quærens Sergium Proconſulem avertere à fide. Act 13. 6. Tales Hymenæus & Philetus, qui docebant reſurrectionem eſſe jam

fa-

ctam, & ſubvertebant quorumdam fidem 2. Tim. 2. 18. Tales illi, de quibus Apoſtolus ad Galatas cap. 1. verſ. 7. *Sunt aliqui, qui vos conturbant*. Tales Marcus, Montanus, Marcianus, apud Baronium tomo 2. Annalium. Tales denique, ut uno verbo dicam, omnes hæretici, non modò veteres, ſed etiam moderni, ſimillimi ſunt falſis Prophetis in veteri Teſtamento. 1. Quia falſi Prophetæ dicebant, ſe miſſos eſſe à Deo. 2. Quia non poterant probare, ſe miſſos eſſe. 3. Quia ſemper fauſta, & quæ populo grata erant vaticinabantur, ut pacem, victoriam, fertilitatem, & rerum omnium abundantiam. Jerem 14. 13. Et ideo à pleriſque libenter audiebantur.

10. Similiter faciunt moderni noſtri Prophetæ. Primò ajunt, ſe à Deo miſſos eſſe ad reformandam Eccleſiam. Secundò, non poſſunt probare ſe miſſos eſſe: Nec ullo miraculo aut veraci prædictione id hactenus probarunt. Prædixit quidem Lutherus: *peſtis eram vivus, moriens ero mors tua, Papa*; ſed fuit mendax prædictio. Mortuus eſt Lutherus, vivit adhuc Papa. Tertiò, ſemper fauſta, quæ populo grata ſunt, vaticinantur. Eorum vox eſt; per fidem ſalvabimini: Bona opera nihil proderunt: Non opus eſt jejuniis & caſtigatione corporis: Creſcite & multiplicamini: Si non vult uxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentius audiunt, quam illam Chriſti & Apoſtolorum: *Pœnitentiam agite: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram:*

ram : Abſtinete à carnalibus deſideriis : Sobrii eſtote & vigilate.

CAPUT IX.

De Religioſis Synagogæ, qui erant Nazaræi & Rechabitæ.

1 PRÆTER Levitas, Sacerdotes, Pontifices, & Prophetas, de quibus dictum eſt, erant etiam alii in veteri Teſtamento, qui à communi populo diſtinguebantur. Primò quidem Nazaræi & Rechabitæ, qui erant quaſi Religioſi: Deinde Eſſeni, Phariſæi, & Sadducæi, qui erant quaſi Sectarii. De utriſque agendum eſt. De prioribus in hoc capite: De poſterioribus in ſequenti.

Nazaræi.

2. Igitur Nazaræi, apud Judæos, erant homines Religioſi, (ſeu viri, ſeu fœminæ) qui voto ſe conſecrabant Deo, & à communi aliorum conſuetudine ſeparabant. Erant autem duplices; Alii temporarii, qui ad certum tempus obligabant ſe voto, ut ad unum menſem, duos, tres, vel ultra: Num. 6. 13. & ſeqq. Alii perpetui, qui ad totam vitam erant obſtricti, ut Samſon & Samuel Judic. 13. 7. & 1. Reg. 1. 28. Vocabantur autem, Nazaræi, id eſt, ſeparati, conſacrati, coronati, Cornelius in cap. 6. Num.

Num. v. 9. & Caſtrius in cap 4. Lamentationum Jerem. Et poterant eſſe ex quavis tribu. Nec quatenus præcisè erant Nazaræi, ad ullam Leviticam, aut Sacerdotalem functionem obligabantur. Serarius in cap. 13. Judic. quæſt. 5.

3. Statuta eorum deſcribuntur à Moyſe, Num. 6. Erant autem hæc. 1. Abſtinebant à vino, ſicera, & ab omni potu, qui inebriare poteſt: Itemque ab aceto, & uvis, tam ſiccis, quam recentibus. 2. Alebant comam toto tempore ſeparationis ſuæ: Vel ut Scriptura loquitur. *Novacula non tranſibat per caput eorum*. 3. Non ibant ad funus vel cadaver mortui, ne quidem patris aut matris. Et generatim non debebant ſuper mortuo contaminari. Quartò, in fine voti ſeu ſeparationis, quod intelligendum eſt de temporariis, offerebant ad oſtium tabernaculi tres victimas. 1. Agnum anniculum in holocauſtum. 2. Agnam anniculam in ſacrificium pro peccato. 3. Arietem in hoſtiam pacificam: Et præter hæc caniſtrum panum azymorum, qui conſperſi erant oleo: & lagana abſque fermento uncta oleo: ac libamina ſingulorum. His peractis, radebantur ante oſtium tabernaculi & capilli eorum, qui erant Deo conſecrati, igne comburebantur. Et ſic erat finis voti, ac ſeparationis. Vide infra cap. 15.

4. Circa tertium ſtatutum, notandum eſt, Judæos variis modiis ſolere contaminari ſuper mortuo. 1. Si eſſent in domo, in qua quis erat moriturus. 2. Si tangerent

cada-

cadaver mortui , aut oſſa illius. 3 Si attingerent vaſa , quibus fuerat uſus . 4. Si tangerent illius ſepulcrum . 5. Si irent ad funus mortui . Num. 19. verſ. 11. & ſeqq. His omnibus modis contaminabantur etiam Nazaręi : Et inſuper alio peculiari modo ; ſi nimirum eſſent in aliquo loco , ubi quis moreretur . Si ergo aliquo iſtorum modorum fuiſſent contaminati tempore ſeparationis ſuæ , debebant raſo capite & oblato ſacrificio expiari , & de novo conſecrari , non ſecus , ac ſi antea non fuiſſent Nazaræi . Num.6. 9. Itaque ſi quis illorum voviſſet ſeparationem per decem menſes , & in aliquo iſtorum menſium fuiſſet contaminatus , debebat ab initio & de novo inchoare decem menſes , perinde ac ſi antea non fuiſſet ſeparatus, Num.6. 12.

5. Erant autem Nazaræi in magno honore apud Judæos . Et meritò . Nam ipſemet Deus per Prophetam Amos, c. 2. recenſens beneficia , quæ præſtiterat populo Judæorum , commemorat potiſſimum hæc tria . 1. *Ego ſum , qui aſcendere vos feci de terra Ægypti* . 2. *Ego exterminavi Amorrhæum* . 3. *Ego ſuſcitavi de filiis veſtris in Prophetas , & de juvenibus veſtris Nazaræos* . Quod etiam confirmatur ex lib. 1. Machab. cap. 3. verſ. 49. Cùm enim Judæi congregati eſſent in Maſpha , & audirent appropinquare exercitum Antiochi Regis , maximè fuerunt ſolliciti de Nazaræis , ut illi in tuto collocarentur . Textus ſic habet : *Attulerunt ornamenta Sacerdotalia , & primitias & decimas : ſuſcitave-*

runt Nazaræos , qui impleverant dies : & clamaverunt voce magna in cælum , dicentes : quid faciemus iſtis , & quò eos ducemus ?

6. Quæres . 1. Quamdiu duraverit inſtitutum Nazaræorum ? Reſpondeo. Duravit ab initio legis Moſaicæ , uſque ad tempora Apoſtolorum . Nam Moyſes deſcripſit illorum inſtitutum , ut paulò ante dixi . Et Paulus Apoſtolus cum quibuſdam aliis hoc inſtitutum amplexus eſt , ut patet Actorum 18. 18. Et Actor 21. 23. Nec obſtat , quod Joſeph Patriarcha qui diu vixit ante legem Moſaicam vocetur Nazaræus , Geneſ. 49. 26. Non enim vocatur Nazaræus, ratione inſtituti ſeu voti , ſed ratione vocabuli , quia Nazaræus idem eſt , quod ſeparatus . Joſeph autem fuit ſeparatus à fratribus . Et quidem multis modis. 1. Moribus & innocentia . 2. Converſatione, quia fratres oderant illum, & abhorrebant ab illius conſortio . 3. Loco , quia fuit venditus in Ægypto ; & per multos annos ſeparatus à fratribus habitantibus in Chanaan . 4. Carcere , in quo manſit intonſis crinibus , ac quaſi Deo relictus & conſecratus . Vide Cornelium in cap. 49. Geneſis , v. 26.

7. Quæres 2. Qui apud Chriſtianos ſint ſimiles Nazaræis Judæorum ? Reſpondeo . Religioſi , quorum typum ſeu figuram geſſerunt Nazaræi , ut notat Nazian. orat. in laudem ſancti Baſilii , Gregor. lib. 2. Moral. c. 39. D. Thom. in 2. 2. quæſt. 186. art. 6. Figura conſiſtit in his . Primò . Sicut Nazaræi ſpeciali gratia à Deo ſuſcitabantur :

Amos

Amos 2. 11. ita etiam Religioſi. Secundò. Sicut illi erant ſeparati à communi hominum convictu & conſuetudine, ita & hi. Tertiò. Sicut illi, ratione voti, abſtinebant à vino & omni potu, qui inebriare poteſt, ita & hi, ratione voti, ſectantur paupertatem & frugalitatem. Quartò. Sicut illi cavebant ab omni immunditia legali, etiam minima; ita & hi à minima labe peccati. Quintò. Sicut illi non ibant ad funera parentum ſuorum; ita & hi deponunt omnem affectum carnalem erga parentes & amicos. Sextò. Sicut illi alebant in capite comam Deo conſecratam; ita & hi alunt pias meditationes de rebus ad Deum pertinentibus. Septimò. Sicut illi qui Deo conſecrati erant, à populo honorabantur, ita & hi. Denique ſicut illi in fine ſeparationis offerebant Deo victimas immaculatas; ita & hi in fine vitæ offerunt Deo animas immaculatas. Vide eundem Cornelium in c.6. Num. v. 9.

Rechabitæ.

8. Rechabitæ dicti ſunt à Rechab, qui fuit pater Jonadab. Hic Jonadab præcepit filiis & poſteris ſuis hæc tria. 1. Ut non biberent vinum. 2. Ut non ædificarent domos, ſed habitarent in tabernaculis. 3. Ut non ſererent ſementem, nec plantarent vineas. Quæ omnia accuratiſſimè ipſi ſervabant. Jerem. 35. 6. & ſeq. Ob hanc cauſam Monachi à D. Hieronymo appellati ſunt Epiſt. 13. ad Paulinum.

9. Vixit autem Jonadab ſub Joſia Rege Juda, & Jehu Rege Iſrael. Nam 4. Reg. 10. 15. ſic legimus: *Cumque abiiſſet inde, invenit Jonadab filium Rechab in occurſum ſibi; & benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid eſt cor tuum rectum, ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Eſt. Si eſt, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille levavit eum ad ſe, in currum, dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impoſitum in curru ſuo duxit illum in Samariam. Et percuſſit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria uſque ad unum, juxta verbum Domini, quod locutus eſt per Eliam. Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos, &c.*

10. Porrò Rechab, à quo dicti ſunt Rechabitæ, fuit filius Hemath, ducens originem ex ſocero Moyſis Raguele, qui alio nomine dictus eſt Jethro, Princeps Madian, Exod. 3. 1. & Cinæus, qui erat ex ſtirpe Cin, Judic. 1. 16. Unde ſæpe pro eodem uſurpantur hæc duo nomina, Cinæi, & Rechabitæ, ut 1. Paral. 2. 55. *Hi ſunt Cinæi, qui venerunt de calore patris domus Rechab.* Vel ut Hebræi & Septuaginta dicunt: *Qui venerunt de Hemath patre domus Rechab*, id eſt, familiæ Rechabitarum.

11. Quod autem Deo placuerit inſtitutum Rechabitarum apertè conſtat ex Jeremia loco citato, ubi ſic legimus: *Verbum quod factum eſt ad Jeremiam à Domino in diebus Joakim filii Joſiæ Regis Juda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, &*

intro-

introduces eos in domum Domini in unam exedram theſaurorum, & dabis eis bibere vinum, &c. Et introduxi eos in domum Domini, &c. *Et poſui coram filiis Rechabitarum ſcyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos: bibite vinum. Qui reſponderunt: Non bibemus vinum, quia Jonadab filius Rechab, pater noſter, præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos, & filii veſtri uſque in ſempiternum:* Et domum non ædificabitis, *& ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis, ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, ut vivatis diebus multis ſuper faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris noſtri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus noſtris, nos, & mulieres noſtræ, filii & filiæ noſtræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & ſementem non habuimus: ſed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus circa omnia quæ præcepit nobis Jonadab pater noſter, &c.* Et *factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, dicens: Hæc dicit* Dominus *exercituum* Deus *Iſrael: Vade & dic filiis Juda, & habitatoribus Jeruſalem:* Nunquid *non recipietis diſciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit* Dominus*? prævaluerunt ſermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis ſuis ut non biberent vinum: & non biberunt uſque ad diem hanc: quia obedierunt præcepto patris ſui.* Ego *autem locutus ſum ad vos, de mane conſurgens & loquens, & non obediſtis mihi. Miſique ad vos ſervos meos* Prophetas*, conſurgens diluculo, & dicens:* Convertimini *unuſquiſque à via ſua peſſima, & bona facite ſtu-*

 dia

dia veſtra, &c. Et non inclinaſtis aurem veſtram neque audiſtis me. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris ſui, quod præceperat eis. Populus autem iſte non obedivit mihi. Idcirco hęc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Ecce ego adducam ſuper Juda, & ſuper omnes habitatores Jeruſalem univerſam afflictionem, quam locutus ſum adverſus illos, & non audierunt: vocavi illos & non reſponderunt mihi. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael; pro eo, quod obediſtis præcepto Jonadab Patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mandata eius: & feciſti univerſa, quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Non deficiet vir de ſtirpe Jonadab filii Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.

12. Ubi tria notanda ſunt. Primò præceptum illud, quod datum fuit Rechabitis fuiſſe difficillimum. Quid enim difficilius, quàm viros & uxores, filios & filias, non tantùm ad breve tempus, more Nazaræorum, ſed in perpetuum abſtinere ab omni vino, nunquam habitare in domibus, nunquam ſerere agros, nunquam plantare vineas? Secundò, hoc præceptum non fuiſſe divinum, ſed humanum, ut patet ex antitheſi, quam Deus facit, Sic enim argumentatur: Si Rechabitæ ſervant præceptum, quod ab homine acceperunt, quantò magis Judæi debent ſervare præceptum, quod à Deo acceperunt. Tertiò Rechabitas non ſolum rectè ac laudabiliter feciſſe, quod obſervaverint præceptum parentis ſui Jonadab, ſed etiam me-

meritos eſſe à Deo peculiarem benedictionem: ſicut è contrario, Judæos meritos eſſe pœnam & afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de ſtirpe veſtra, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus*. Judæis autem: *Ego adducam ſuper vos afflictionem*.

13. Hinc ſi ſapiunt, colligant adverſarii noſtri hæc pauca. Primò præcepta hominum non eſſe contemnenda. Secundò, ſicut Rechabitæ laudabiliter fecerunt, ſervando præceptum parentis ſui Jonadab; ita laudabiliter facere Catholicos, ſervando præceptum matris Eccleſiæ. Imò tantò laudabilius, quantò major eſt authoritas Eccleſiæ, quàm privati hominis. Tertiò, Catholicos propterea non deficere (deficientibus Manichæis, Pelagianis, Donatiſtis, & aliis hæreticis) quia ſervant præcepta Eccleſiæ; & quo quiſque accuratius ea ſervat, eo majoribus à Deo beneficiis cumulari. Alios verò propterea ſenſim deficere, quia ex una parte contemnunt præcepta Eccleſiæ, in quo deficiunt à Rechabitis: & ex altera, non ſervant præcepta Decalogi, in quo ſimiles ſunt Judæis. Et ut aliquam ſuæ ignaviæ prætexant excuſationem, ajunt, præcepta Decalogi eſſe impoſſibilia. In quo fingunt Deum tyrannum, quaſi præcipiat homini ſub gravi pœna, quod ab homine præſtari nullo modo poſſit.

CAPUT X.

De Sectariis Synagogæ, qui erant Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni.

1 COMMUNIS ſententia eſt, tres olim fuiſſe Judæorum ſectas, nempe Phariſæorum, Sadducæorum & Eſſenorum. Ita Flavius Joſephus lib. 2. cap. 12. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum, Chryſoſtomus, Theophylactus, Oecumenius in cap. 22. Actuum Apoſtolorum Abulenſis in cap. 3. Matth. quæſt. 63. Serarius lib. 1. Tribæreſii cap. 3. & alii. De hoc triplici apud Judæos Sectariorum genere breviter agendum eſt hoc ordine. 1. Unde dicti ſunt Phariſæi. 2. Ex qua tribu & familia fuerint. 3. Quæ fuerint illorum dogmata. 4. Qui mores & inſtituta. 5. Quando & quo authore cœperint. 6. An fuerint diſtincti à Scribis. 7. Sadducæi unde dicti. 8. Quæ illorum dogmata & inſtituta. 9. Qui hoc tempore ſimiles Phariſęis & Sadducęis. 10. Eſſeni unde dicti, & quæ illorum dogmata & inſtituta.

QUÆSTIO I.

Unde dicti ſint Phariſæi.

1 DIcti ſunt Phariſæi à vocabulo Pharaſc, quod tria ſignificat. 1. Expan-

pandere ſeu explicare. 2. Exponere, declarare, interpretari. 3. Dividere, ſeu ſeparare. Hæc tria conveniebant Phariſæis. Primò, quia expandebant ſeu explicabant ſe oculis hominum, ut fierent conſpicui, & illuſtres in populo. *Dilatabant enim phylacteria ſua*; amabant ſalutationes in foro; primum locum ambiebant in conviviis. Matth. 23. 5. Secundò, exponebant & interpretabantur legem Moſaicam. Quò pertinet illud: *Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ, & Phariſæi*. Matth. 23. 2. Tertiò. Separabant ſe ab aliis, quaſi ſanctiores eſſent. Unde Hieronymus libro Traditionum in Geneſim: *Phariſæi*, inquit, *qui ſe quaſi iuſtos ſeparaverant, diviſi appellantur*. Et Auguſt. ſerm. 15. de verbis Apoſtoli: *Primarii quidam erant, & quaſi ad nobilitatem Judaicam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. Nam dicitur hoc verbum ſegregationem interpretari: quòmodo in Latina lingua egregius, quaſi à grege ſeparatus*. Vide Maldonatum in cap. 3. v. 7. & Serarium lib. 2. Tribæreſ. cap. 5.

QUÆSTIO II.

Ex qua tribu & familia fuerint Phariſæi.

1 RESpondeo: Poterant eſſe ex omni tribu & familia. Nam illorum inſtitutum non erat alligatum ad certam tribum, ſicut inſtitutum Levitarum & Sacer-

dotum erat alligatum ad tribum Levi: Nec ad certam familiam, ſicut inſtitutum Pontificum erat alligatum ad familiam Aaron, & quidem ad primogenituram illius familiæ, ut ſupra dictum eſt. Unde Chryſoſt. in c. 15. Matthæi ait, *Per omnes tribus in duodecim partes diſſeminati erant Phariſæi*. Et patet in exemplis. Nam Paulus fuit ex tribu Beniamin, ut ipſe de ſe fatetur Philip 3. 5. *Circumciſus octavo die, ex genere Iſrael, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus*. Hircanus, & Flavius Joſephus, ex tribu Levi, & alii ex aliis tribubus.

2. Quæres, an fuerint ex ordine nobilium, an plebejorum? Reſpondeo. Ex utroque poterant eſſe. Porrò nobilitas apud Judæos ex triplici potiſſimum capite æſtimabatur. Primò ex zelo religionis Judaicæ. Hoc ſenſu Paulus fuit nobilis Phariſæus. Nam & contra naſcentem Chriſti Eccleſiam, & contra hæreſim Sadducæorum, zelosè pugnabant pro ſua Religione, Philipp. 3. 5. *Secundum legem Phariſæus, ſecundum æmulationem perſequens Eccleſiam Dei*. Et Act. 23. 6. *Sciens autem Paulus, quia una pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum, exclamavit in Concilio: Viri fratres, Ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, &c.* Unde Auguſt. ſerm. 15. de verbis Apoſtoli, introducit Paulum de ſe loquentem his verbis: *Non eram piger Judæus. Quidquid erat, quod legi meæ adverſarium videbatur, impatienter ferebam, acriter inſequebar*. Et mox ſubjungit: *Hæc apud Judæos nobilitas*.

3. Secundò, ex eminentia honoris. Sic

Nico-

Nicodemus fuit nobilis Phariſæus, de quo Joan. 3 *Erat autem homo ex Phariſæis Nicodemus nomine, Princeps Judæorum.* Porrò Principes Judæorum vocabantur, vel qui inter Judæos erant locupletiſſimi: vel certè, qui erant capita familiarum: ſicut etiam Principes Sacerdotum dicti ſunt, qui Sacerdotalium familiarum erant capita, ut notat Maldonatus in Commentario illius loci.

4. Tertiò ex dignitate Sacerdotali. Sic Hircanus & Flavius Joſephus fuerunt nobiles Phariſæi, quia ſummi Sacerdotes: Sic etiam illi, qui ad Joannem Baptiſtam legatione functi ſunt, de quibus Joan. 1. 19. *Miſerunt Judæi ab Jeroſolymis Sacerdotes & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?* Poſtea ſubditur: *Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.* Hinc conſtat aliquos Phariſæorum fuiſſe Levitas, alios Sacerdotes, alios Pontifices. Addò, alios etiam Scribas & legis Doctores, ut quæſt. 6. videbimus.

QUÆSTIO III.

Quæ fuerint dogmata Phariſæorum?

1 MAgna difficultas eſt, an doctrina Phariſæorum fuerit vera, an falſa? Falſam fuiſſe inſinuat Chriſtus Matthæi. 6. 6. cùm ait: *Cavete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum.* Ubi per fermentum, intelligit Doctrinam eorum, ut patet ex ſequentibus verbis: *Tunc intellexerunt* (Apoſtoli) *quia non dixerat cavendum à fermento panum,*

ut à doctrina Phariſæorum & Sadducæorum. Contra veram fuiſſe inſinuat Matth 23. 2. cùm ait: *Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſervate, & facite*. Hoc non dixiſſet, ſi doctrina illorum fuiſſet falſa. Eodem ſpectat illud Apoſtoli Pauli Actor. 26. 5. *Secundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus*. Si fuit certiſſima, non potuit eſſe falſa.

2. Hæc tria teſtimonia explicanda ſunt, & ex eorum explicatione patebit, quid de propoſita quæſtione ſtatuendum ſit. Illud igitur; *Cavete à fermento*, id eſt, doctrina, *Phariſæorum*, manifeſtè ſignificat, aliqua ſaltem eorum dogmata fuiſſe falſa. Quænam illa fuerint, ex variis authoribus colligi poteſt. Primò, docebant omnia fato evenire; ut refert Epiphanius hæreſi 16. Secundò, valde addicti erant aſtronomię; & majorem, quàm par eſt, efficaciam tribuebant planetis & ſideribus, teſte eodem Epiphanio. Tertiò, dicebant animas juſtorum migrare de corporibus in alia corpora: non item animas malorum. Joſephus lib. 2. Capt. c. 12. Hinc natus ille Judæorum error, quod alii dicerent, Chriſtum eſſe Heliam, alii Jeremiam, alii unum ex aliis Prophetis. Putabant enim animam alicujus Prophetę migraſſe in corpus Chriſti. Quartò, nimium urgebant traditiones ſeniorum, inter quas aliquæ erant inutiles. Quod ſæpè illis objicit Chriſtus in Evangelio. Quintò, malè ſentiebant de pietate

filio-

filiorum erga parentes, ut cap. 1. q. ult. explicatum eſt. Sextò, ſimiliter malè de religione juramenti, ibid. Septimò, reſpuebant Baptiſmum Joannis, Luc. 7. 30. Octavò, negabant Chriſtum eſſe Deum, & Salvatorem à Prophetis promiſſum. Quæ omnia repugnabant veritati. Itaque propter ejuſmodi dogmata, meritò dixit Chriſtus: *Cavete à fermento Phariſæorum*.

3. Alterum teſtimonium eſt: *Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſervate & facite*. Quæritur, quid ſignificet illa particula, *Omnia*. An abſolutè omnia, quæcunque dixerint? Nullo modo. Alioquin oportuiſſet etiam facere, quæ falſo docebant Phariſæi. Quę ergo omnia? Variæ ſunt interpretationes. Maldonatus ſic interpretatur: Omnia quęcunque lex, & Moyſes vobis dixerint, Scribis & Phariſæis recitantibus, ſervate, & facite. Alii ſic: Omnia quæcunque Scribæ & Phariſæi prælegendo libros Moyſis, dixerint vobis, ſervate & facite. Senſus idem eſt. Sed manet quæſtio, An omnia, quæ dixerint Scribæ & Phariſæi, recitando verba Moyſis, an etiam quæ dixerint, explicando verba Moyſis? Hoc poſterius multi concedunt, cum hac limitatione: Quæ dixerint, explicando verba Moyſis in cathedra, id eſt, publica authoritate. Vide Auguſt. lib. 4. de doctrina Chriſtiana c. 27. & lib. 16. contra Fauſt cap 29 & Epiſt. 166. Et Serarium lib. 2. Trihæreſii cap. 6.

4. Di-

4. Dices, ergo Judæi debebant credere, Chriſtum non eſſe Prophetam illum, quem Deus promiſit per Moyſen, Deuteron. 18. 15. Sequela patet, quia Scribæ & Phariſæi publica authoritate, & in pleno Concilio damnarunt Chriſtum, nec agnoverunt pro tali Propheta. Si ergo quæcunque illi dicebant publica authoritate, debebant fieri, neceſſe erat, Judæos non agnoſcere Chriſtum, tanquam Prophetam à Deo promiſſum & miſſum. Reſpondeo. Propter hanc objectionem, nonnulli aliter explicant verba Chriſti. Nimirum ſic. Omnia præcepta legis Moſaicæ, moralia, ceremonialia, & judicialia, quæ à Scribis & Phariſæis publica auctoritate vobis proponuntur, ſervate & facite: *Secundum verò opera eorum nolite facere*. Cauſam addit: *Dicunt enim & non faciunt*. Quæ ſunt illa, quæ dicunt & non faciunt? Sequitur: *Alligant enim onera gravia & importabilia* (nempe præcepta legis Moſaicæ, quæ ſervatu difficilia ſunt) *& imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea movere*, ideſt, alios onerant multitudine præceptorum: & ipſi nullum ex illis ſervant. Vide Chryſoſt. in catena aurea, & Emmanuelem in notationibus.

5. Tertium teſtimonium eſt Actorum 26. 5. *Secundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis, vixi Phariſæus*, Græcè eſt ἀκριβεστάτην, exquiſitiſſimam, accuratiſſimam. Syriacè, primam, ſeu præcipuam & principalem. Quo ſenſu id dixerit, quæſtio eſt. Reſpondeo. Secta Phariſaica dupliciter ſpectari

poteſt.

poteſt. Primò, quoad primam ſuam originem & inſtitutionem; Secundò, quoad vitia, quæ poſteà irrepſerunt. Priori modò fuit certiſſima & accuratiſſima; poſteriori, in multis erravit, non quod ſinguli errarint ſed major pars, ut latius explicabo ſequenti quæſtione, §. 3.

QUÆSTIO IV.

Qui fuerint mores, & inſtituta Phariſæorum?

1. HOc generatim conſtat ex iis, quæ Chriſtus in Evangelio illis objecit. Nam primò, vocavit illos hypocritas, avaros, ſtultos, inanis gloriæ cupidos, ſepulchra dealbata, plenos rapina & immunditia, plenos hypocriſi & iniquitate; ſerpentes, genimina viperarum, filios gehennæ, generationem malam & adulteram. Secundò dixit de illis: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra, plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum*. Tertiò objecit illis Matth. 15. 3. *Quare vos tranſgredimini mandata Dei propter traditionem veſtram?* Quartò, graviſſimè ac ſæpius in eos invectus eſt, repetendo illud: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi*. Matth. 23. & Luc. 11.

2. Speciatim hæc illis objecta ſunt. 1. *Omnia opera ſua faciunt, ut videantur ab hominibus*. Matth. 23. 5. 2. Quando dant eleemoſynam, vel orant, faciunt hoc publicè in plateis & Synagogis, ut honorificentur

ab hominibus. Matth 6. 2. 3. Iſaias de illis prædixit: *Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me*, Matth. 15. 8. 4. *Dilatant phylacteria ſua, & magnificant fimbrias*. Matth. 23. 5. 5. *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab omnibus Rabbi*. 6. Claudunt regnum cœlorum ante homines: *Ipſi enim non intrant, nec introeuntes ſinunt intrare* 7. *Circumeunt mare & aridam*, ut faciant proſelytum; & cùm factus fuerit, faciunt eum filium gehennæ duplo magis, quàm ſeipſos. Octavò. *Decimant mentham & rutham. & omne olus*; & relinquunt judicium, miſericordiam & fidem. Nonò, exteriùs mundi ſunt; interiùs pleni ſpurcitia. Decimò, ædificant ſepulchra Prophetarum: & dicunt: *Si fuiſſemus in diebus Patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine Prophetarum*. Itaque teſtantur ſe eſſe filios eorum, qui Prophetas occiderunt. Hæc & ſimilia habentur Matth 23.

3. Quæres, An omnes Phariſæi fuerint tales; Repeto quod ſupra dixi: Aliud eſt loqui de ſecta Phariſaica ſecundum ſe, & quoad primam inſtitutionem: aliud de vitiis, quæ poſtea irrepſerunt. Secta Phariſaica ſecundum ſe, & ex prima ſua inſtitutione, fuit bona & laudabilis, ſive doctrinam, ſive mores ſpectemus. Et hoc ſenſu intelligitur illud: *Secundum certiſſimam ſectam noſtrę religionis vixi Phariſæus*. At poſtea, ut fieri ſolet, exortæ ſunt ſuperſtitiones, & falſa dogmata; quibus obnoxii fuerunt po-

ſte-

ſteriores Phariſæi tempore Chriſti; ideoque graviter ab eo reprehenſi: non quod omnes, ſed plerique fuerint tales. Nam conſtat aliquos fuiſſe immunes ab illis vitiis, ut Nicodemum, Gamalielem, & diſcipulum ejus Paulum, qui de ſeipſo ſcribit Act. 22. 3: *Eruditus juxta veritatem paternę legis*. Et Philip. 3: 5. *Secundum legem Phariſæus, ſecundum juſtitiam, quę in lege eſt, converſatus ſine querela.*

4. Idem fit in novo Teſtamento. Multi Ordines Religioſi ab initio bonam ac ſalutarem regulam profeſſi ſunt, qui poſtea in multis à regula deflexerunt: non vitio ſui inſtituti aut vocationis, ſed negligentia humanæ fragilitatis. Contra accidit Calviniſtis; qui ſi primam Calvini doctrinam & inſtitutionem ſequantur, boni eſſe non poſſunt: ſin ab ea deflectant, melioris vitæ ſpem ac ſubſidium habent. Vide quæ diximus in opuſculo de Eccleſia.

QUÆSTIO V.

Quando, & quo authore cœperint Phariſæi.

1. SErarius lib. 2. Trihæreſii cap. 11. putat eos cœpiſſe ante tempora Jonathę Machabæi, pluſquam 130. annis ante adventum Chriſti. Quod tripliciter probat. Primò ex illis Joſephi verbis: *Circa hoc tempus* (Jonathæ) *erant tres Judęorum hęreſes*. Secundò quia Phariſæi antiquiores ſunt Sad-

Sadducæis: At hi fuerunt ante tempora Jonathæ; ergo multò magis illi. Tertiò, quia conſtat ex hiſtoriis, tempore Joannis Hircani, qui vixit 24. annis poſt Jonatham, fuiſſe maximum numerum, & auctoritatem Phariſæorum. Ex quo colligi poteſt, eos cœpiſſe ante tempora Jonathæ, quia ſi tunc primum cœpiſſent, (quod aliqui putant) non potuiſſent tam paucis annis in tantum numerum excreſcere: præſertim cum non niſi viri docti ad eorum ſectam admitterentur.

2. Quod attinet ad ipſorum authorem ſeu inſtitutionem putat, D. Hieron. in cap. 8. Iſai. Scribas & Phariſæos à Schamai & Hillel, duobus magnis Synagogæ viris, ortos eſſe. At Serarius cap. 12. ab iis quidem propagatos, ſed ab aliis initium ſumpſiſſe arbitratur. Quod etiam ſentit Genebrardus in Chronologia. Nota. Docent Judæi, Moyſen in monte Sinai, non ſolum à Deo accepiſſe legem, quam ſcripſit: ſed etiam intelligentiam legis, quam non ſcripſit: eamque viva voce tradidiſſe Joſue ſucceſſori ſuo. Hunc eadem tradidiſſe Senioribus, qui ipſum ſecuti ſunt: Hos Prophetis: Prophetas viris magnis Synagogæ, poſt reditum ex captivitate Babylonica. Ex his viris ortam eſſe ſectam Phariſæorum, ac poſtea ab Hillel & Schamai propagatam. Vide Serarium loco citato.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

An Phariſæi fuerint diſtincti à Scribis?

1. TRia hic ſtatuenda ſunt. Primò. Scribas fuiſſe legis peritos, ſeu legis Doctores qui Græcè, νομικοὶ, vel νομοδιδάσκαλοι appellati ſunt, ut notat Maldonatus in cap. 2. Matth. verſ. 4. & Serarius lib. 2. Trihæreſii cap. 7. Et conſtat ex Luc. 7. 30. & Luc. 11. 45. Secundò, Scribas ſeu legis peritos fuiſſe diſtinctos à Phariſæis, ut paſſim patet ex Evangelio, Matth. 13. 13. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi*. Tertiò, aliquando tamen factum eſſe, ut iidem ſimul eſſent Scribæ & Phariſæi. Scribæ quidem ratione officii, quia legem docebant: Phariſæi autem ratione ſectæ, quia ſectam Phariſæorum profitebantur. Sicut apud nos, aliquando iidem ſunt Doctores Academici, & Dominicani; Doctores, ratione officii; Dominicani ratione inſtituti. Hoc patet Matth. 22. 34. *Phariſæi autem audientes: quòd ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, convenerunt in unum: & interrogavit eum unus ex eis legis Doctor*. Ecce unus ex Phariſæis, et at legis Doctor, id eſt, Scriba. Sic enim interpretatur Marcus cap. 11. v. 28. *Et acceſſit unus de Scribis*. Nempe ille idem, quem Matthæus dixit eſſe unum ex Phariſæis. Perinde ac ſi aliquis de me diceret: Acceſſit ad eum Becanus, unus ex Doctoribus Academicis:

Et alter: acceſſit ad eum Becanus, unus ex Jeſuitis.

2. Ubi notandum eſt, aliter inter ſe diſtingui Scribas & Phariſæos; aliter Phariſæos & Sadducæos. Nam Scribæ & Phariſæi diſtinguuntur inter ſe, ſicut Doctores Theologiæ & Religioſi: vel, ſicut medici & milites. Nam ſicut fieri poteſt, ut unus idemque homo ſimul ſit Doctor Theologiæ & Religioſus: aut ſimul medicus & miles: ſic etiam ut unus idemque homo ſimul ſit Scriba & Phariſæus, ut ex Evangelio oſtenſum eſt. At Phariſæi & Sadducæi diſtinguuntur inter ſe ſicut duæ ſectæ oppoſitæ, ita ut nullus Phariſæus ſimul poſſit eſſe Sadducæus; nec ullus Sadducæus ſimul Phariſæus. Vide Abulenſem in cap. 23. Matth. q. 11.

QUÆSTIO VII.

Unde Sadducæi dicti?

1 RESpondeo. Vel à Sadoc, ſeu Tſadok, primo ſectæ illius conditore; vel à Zaddic, ſeu Tſedek, quod eſt juſtus, quaſi nominati eſſent juſti, ſeu juſtitiarii. Priorem Etymologiam tradunt Philaſtrius, & multi Rabbini apud Serarium cap. 19. Poſteriorem Epiphanius hæreſi 14. Hieronymus in cap. 12. Matthæi, Abulenſis in idem caput quæſt. 123.

2. Porro Sadoc, primus ſectæ Sadducæorum author, fuit diſcipulus magni illius & vete-

veteris Phariſæi Antigni: ſed poſteà adjunxit ſe Doſitheo, qui ex Judæo factus fuit Samaritanus. De quo ſic ſcribit Tertullianus libro de præſcriptionibus cap. 45. *Taceo Judaiſmi hæreticos, Doſitheum, inquam, Samaritanum, qui primus auſus eſt Prophetas, quaſi non in Spiritu ſancto locutos, repudiare. Taceo Sadduceos, qui ex hujus erroris radice ſurgentes, auſi ſunt ad hanc hæreſim, & reſurrectionem carnis negare*. Vide plura apud Epiphanium hæreſi 13.

3. Ex dictis duo colligo. Primò Phariſæos antiquiores eſſe, quàm Sadducæos. Nam Sadoc primus auctor Sadducæorum, fuit diſcipulus Antigni, qui erat ex ſecta Phariſæorum. Secundò, Sadducæos aliquo modo ortos eſſe ex Samaritanis. Nam Sadoc auctor Sadducæorum, deſerta Antigni Phariſæi diſciplina, confugit ad Doſitheum è Judæo Samaritanum factum. Non tamen ſecutus eſt ſectam Doſithei in omnibus, ſed nova quædam dogmata ex ſe commentus eſt ut jam videbimus.

QUÆSTIO VIII.

Quæ fuerint dogmata & inſtituta Sadduceorum?

1. RESpondeo. Hæc potiſſimum: Primò non admittebant Prophetas, aut alios libros Veteris Teſtamenti, niſi libros Moſis, ut refert Hieron. in cap. 22. Matthæi, Tertullianus lib. de præſcript. cap. 45.

Maldonatus in cap. 3. Matth. v. 7. & alii. Hinc Chriſtus diſputans contra Sadducæos de reſurrectione mortuorum, non aliis teſtimoniis, quàm Pentateuchi uſus eſt, quia ſolum Pentateuchum ipſi pro vera Scriptura agnoſcebant. Alioqui ex Pſalmis & Prophetis potuiſſet multa clariora teſtimonia adducere. Vide Hieron. loco citato.

2. Secundò, nullam admittebant traditionem, nullam Scripturæ interpretationem à Moſe, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam: ut refert Elias in Thisbi, verbo, Sadoc, ubi ſic ſcribit: *Duos diſcipulos habuit Antignus vir Socheus, quorum alteri Zadok, alteri verò Bajethos nomen erat: qui deficientes à preceptore ad homines malos, cœperunt negare legem ore tenus traditam. Neque fidem habuerunt niſi ei, quod in lege ſcriptum erat. Hancque ob cauſam vocati Caraim.* Hinc nata eſt illa diſtinctio Judæorum, ut alii dicantur Rabbiniſtæ, qui admittunt traditiones & interpretationes Rabbinorum: alii Caraim, id eſt, lectionarii, ſcripturarii, textuarii, qui illas reſpuunt. Vide Scaliger. lib. 2. de emendatione temporum, & Serar. lib. 2. Trihæreſii cap. 31.

3. Tertiò, non credebant reſurrectionem nec animarum immortalitatem, neque Angelum, neque ſpiritum: neque aliud quidpiam, quod non ſenſu, aut manifeſta ratione comprehenderent. Matth. 22. 23. *Acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum. Phariſæi autem utraque confitentur.* Hinc perpetua

erant diſſidia inter duas illas ſectas, Sadducæorum, & Phariſæorum. Quod ibidem etiam inſinuatur, his verbis: *Facta eſt diſſenſio inter Phariſæos & Sadducæos.*

4. Quartò, ubique moleſti erant Chriſto. Et quidem variis modis. Primò, petendo ab eo ſignum de cœlo. Matth. 16. 1. Secundò, proponendo illi captioſas quæſtiones. Matth. 22. 23. Tertiò, ęgrè ferendo, quod diſcipuli ejus docerent populum, Act. 4. 2. Quartò, eoſdem capiendo & in carcerem conjiciendo Act. 5. 17. Quintò, illos in judicium adducendo. Act. 23. 6.

QUÆSTIO IX.

Qui hoc de tempore ſint ſimiles Phariſęis & Sadducęis?

1 RESpondeo. Si ulli alii, maximè Prędicantes Lutherani, & Calviniani ſunt illis ſimiles. Hoc facilè demonſtratur ex dictis in hunc modum. Primò Phariſęi & Sadducęi introduxerunt novam doctrinam, diſcrepantem à doctrina Synagogę: hi quidem negando reſurrectionem, ſpiritum & Angelum: illi verò aſſerendo omnia fato evenire, & animas bonorum de corporibus in alia corpora tranſmigrare. Idem faciunt Lutherani & Calviniſtę. Introducunt novam doctrinam, diſcrepantem à doctrina Eccleſię: Hi quidem aſſerendo Deum eſſe auctorem peccati: & prędeſtinare homines ad ęternam damnationem, ſine ulla

ulla ipſorum culpa ; Illi verò , docendo , Corpus Chriſti eſſe ubique : in Euchariſtia manere ſubſtantiam panis cum ſubſtantia Corporis Chriſti : infantes in Baptiſmo habere propriam fidem actualem .

2. Secundò, Phariſęi & Sadducęi inter ſe quidem erant hoſtes infenſiſſimi : ſed in oppugnando Chriſto mirè inter ſe conſpirabant . Sic Lutherani & Calviniſtę , dum inter ſe agunt, multis convitiis ſe mutuo proſcindunt ac lacerant : At in oppugnanda Chriſti Eccleſia , malitiosè inter ſe conſentiunt. Utrique docent Eccleſiam multis ſęculis ante Lutheri adventum erraſſe in fide: & , ut ipſi loquuntur , adulteram ac meretricem factam eſſe . Unde conſequenter fateri debent , omnes filios, qui illis ſęculis in Eccleſia per Baptiſmum nati ſunt , adulterinos fuiſſe ac ſpurios: nec Chriſtum iiſdem ſęculis , niſi ſpurios & adulterinos fœtus ex ſua ſponſa ſuſcepiſſe ac educaſſe : quę eſt magna in Chriſtum blaſphemia .

3. Tertiò , Sadducęi pro ſuo arbitratu quoſdam Scripturę libros admittebant : alios rejiciebant . Admittebant libros Moſis : rejiciebant reliquos . Idem faciunt Lutherani & Calviniſtę . Utrique rejiciunt libros Judith, Tobię, Sapientię, Eccleſiaſtici , Machabęorum : Lutherani inſuper , Apocalypſin , Epiſtolam Jacobi , & nonnullas alias , prout ipſis videtur opportunum , & ad ſuos errores accommodatum . Catholici admittunt omnes , quos antiqui Patres , Innocentius primus , Auguſtinus ,

alii &

& alii, communi conſenſu admiſerunt.

4. Quartò, Sadducęi nullam admittebant traditionem, nullam Scripturę interpretationem à Moſe, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam. Similiter faciunt Lutherani & Calviniſtæ. Rejiciunt traditiones divinas & Apoſtolicas, contra illud Apoſtoli 2. Theſſal. 2. 14. *Tenete traditiones, quas didiciſtis*. Rejiciunt interpretationem Scripturę quam per traditionem ab Apoſtolis & aliis Eccleſię Doctoribus accepimus. Suo arbitrio Scripturam interpretantur.

5. Quintò, Sadducęi nihil volebant credere, niſi quod ſenſu aut manifeſta ratione comprehenderent. Idem faciunt Calviniſtę. Non credunt Chriſtum prę ſentem eſſe in Euchariſtia. Quare? Quia ajunt, ſe non poſſe ratione naturali comprehendere, quomodo idem corpus eodem tempore poſſit ſimul eſſe in duobus locis. Cùm ergo conſtet Chriſtum eſſe in cœlo, putant evidenter ſequi, non eſſe in altari vel Euchariſtia.

6. Sextò, Sadducęi in oppugnanda reſurrectione mortuorum, ridiculo argumento utebantur contra Chriſtum, hoc modo: Una mulier ſucceſſivè habuit ſeptem viros. Si ergo reſurrectio admittenda, quis illorum in reſurrectione recepturus eſt illam mulierem? Quibus reſpondit Chriſtus: *Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei*. Similiter faciunt Calviniſtę: Ridiculè argumentantur contra prę ſentiam corporis Chriſti in Euchariſtia, in hunc modum: Scriptum eſt Matth. 15. 17. *Omne, quod in*

os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Si ergo corpus Chriſti eſt preſens in Euchariſtia, & intrat in os, ut Catholici aſſerunt: ergo in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Quibus quid aliud reſpondendum, quàm quod Sadduceis reſponſum eſt? *Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei*.

7. Hęc de doctrina. Si mores ſpectemus, fateor, non modò Lutheranos & Calviniſtas ſed etiam aliquos Catholicos poſſe ſimiles eſſe Phariſęis, & illorum vitia imitari. Nam ut ait Poeta, *Iliacos intra muros peccatur, & extra*. Sed tamen duo Phariſęorum vitia prę cęteris expendenda ſunt. Unum eſt, quod fuerint ſuperbi, arrogantes, ambitioſi, amantes honorum ac titulorum. Sic faciunt noſtri adverſarii. Superbi ac arrogantes ſunt, quia contemnunt antiquos Patres, & ſuam ſententiam ac judicium ipſis preferunt. Amantes ſunt titulorum, quia volunt vocari Evangelici, Orthodoxi, Reformati, à Deo docti. Alterum eſt, quod ad opinionem ſanctitatis aucupandam ſoliti ſint legem Dei ſcribere in membranis, & affigere fronti, brachiis, & parietibus: nec aliud inſonare, quàm legem & Prophetas. Sic etiam noſtri adverſarii nihil aliud in ore habent, quàm *Verbum Dei*. Ubique in templis in hoſpitiis, in parietibus affigunt hanc ſententiam: *Verbum Domini manet in ęternum*.

QUÆ.

QUÆSTIO X.

Eſſeni unde dicti, & quæ ſint illorum dogmata & inſtituta.

1. Unde dicti ſint Eſſeni (quos alii vocant Eſſæos, alii Heſſæos, alii Haſidæos vel Aſidæos) non ſatis conſtat. Serarius libro 3. Trihæreſii cap. 1. adfert varias conjecturas & opiniones. Non eſt res tanti momenti, ut magnopere laborandum ſit. Quiſque ſequatur opinionem quam velit.

2. Quæ autem fuerint eorum dogmata & inſtituta, paucis explicandum eſt ex Joſepho & Serario. Præcipua fuerunt hæc. 1. Abhorrebant à voluptate, & vivebant cœlibes. 2. Habebant bona communia more Religioſorum. Non utebantur famulis, ſed ipſi ſibi miniſtrabant. 4 In victu ſectabantur auſteritatem. 5. Albis utebantur veſtibus 6. In qualibet urbe erant multi ſimul. 7 Maxima apud eos hoſpitalitas. 8. ſine viatico faciebant iter, quia ubique ferè inveniebāt ſuę ſortis homines, à quibus gratuitò habebant hoſpitium. 9. Peculiari ratione dediti erant pietati. 10. Manè ante ſolis ortum nihil profani loquebantur, ſed precibus ac orationibus erant intenti. 11. Poſt preces, quiſque conferebat ſe ad ſuos labores. 12. Deinde iterum in unum collecti, & lineis velaminibus pręcincti, frigida aqua ſe lavabant & purificabant. 13. Poſt hanc lotionem ibant modeſtè ad cœnaculum, ubi

Sacerdos ante, & poſt cibum, orabat, reliquis aſtantibus. 14. Finito prandio, redibant ad conſuetos labores. 15. Quibus finitis, eo ritu cœnabant, quo antea pranſi erant. 16. Servabant accuratè ſilentium. 17. Nihil ferè agebant, niſi ex Curatorum ſuorum imperio. 18. Sine curatorum facultate, nihil conſanguineis poterant dare. 19 Novitios quadriennio probabant. 20. Accuratè ſervabant Sabbatum. 21. Credebant animarum immortalitatem. 22. Aliqui inter illos futura prædicebant. Hæc omnia fusè proſequitur Serarius ex Joſepho Flavio. Qui etiam affirmat, multos Eſſenorum ad fidem Chriſtianam fuiſſe converſos.

CAPUT XI.

De Judice Controverſiarum in Veteri Teſtamento.

1. QUæritur. 1. An Pontifex in Veteri Teſtamento fuerit Judex controverſiarum. 2. An Pontifex in dirimendis controverſiis fuerit infallibilis Judex, ita ut non potuerit errare. 3. An etiam in novo Teſtamento ſit aliquis Judex infallibilis, & quis ille ſit.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An Pontifex in Veteri Teſtamento fuerit Judex controverſiarum?

1. RESpondeo. Certum eſt, fuiſſe. Hoc teſtatur Joſephus lib. 2. contra Apionem, cum ait: *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo ſacrificat, leges cuſtodit, dijudicat controverſias, convictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit tanquam in Deum impius.*

2. Et manifeſtè colligitur ex illo Deuter. 17. 8. *Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram: & judicum intra portas videris verba variari, ſurge, & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore, quereſque ab eis, quia indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies, quodcunque dixerint qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, ſequeriſque ſententiam eorum. Non declinabis ad dexteram neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille.*

5. Circa hunc locum aliqua notanda ſunt. Primum eſt, quod variæ fuerint controverſiæ in populo Judæorum. Hìc quidem duę ſpeciatim recenſentur. Una de ſanguine;

altera de lepra. Alibi tamen ſummatim inſinuantur quatuor genera, ut 2. Paralip. 19. 10. *Ubicumque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de juſtificationibus*. Nam aliquæ, ut ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ ſunt extra legem Decalogi: aliæ ex præceptis ceremonialibus, ad divinum cultum ſpectantibus: alia denique ex præceptis judicialibus, quæ ad externam pacem, & juſtitiam conſervandam erant accomodata.

4. Alterum eſt, quod in ſingulis civitatibus conſtituti fuerint inferiores Judices, qui ex officio debebant hujuſmodi controverſias dirimere, ut habetur Deuter. 16. 18. *Judices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas, ut judicent populum juſto judicio nec in alteram partem declinent*. Et 2. Paralip. 19. 5. *Conſtituit Judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per ſingula loca*.

5. Tertium eſt, quod quando inferiores Judices non poterant inter ſe convenire, nec controverſias ad ſe delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem, dirimere, neceſſe fuerit confugere Hieroſolymam ad ſuperiores Judices, quibus tanquam ſupremus Judex præſidebat Pontifex: & illius ſententiæ, ſub pœna mortis, oportebat acquieſcere. Hoc patet ex verbis paulò ante citatis: *Si difficile & ambiguum apud te* (id eſt, in civitate tua, in qua habitas) *judicium eſſe perſpexeris*, &c.

6. Hinc

6. Hinc colligimus, duplex apud Judęos fuiſſe Tribunal & Concilium : Unum majus; alterum minus. Inter ea fuit multiplex diſcrimen. Primò, quia majus erat tantum in Hieruſalem: minus in ſingulis civitatibus. Secundò, in majori dijudicabantur majores controverſiæ, in minori faciliores. Tertiò, in majori præſidebat Pontifex : non item in minori. Quartò à minori licebat appellare ad majus: non contra, à majori ad minus. Quintò, in majori erant ſeptuaginta perſonæ, præter Pontificem : in minori, viginti tres. Sextò majus vocabatur Sanedrin, vel Synedrion, vel Concilium Seniorum: minus non item. De majori ſępè fit mentio in Evangelio, ut Marci 14. 55. & Lucę 9. 22. & Actor. 4. 5. Videantur Interpretes.

7. Utrumque Concilium habuit ſuam originem ſub Moſe. Et minus quidem inſtitutum eſt ex conſilio Ietro : majus verò ex mandato Dei: Occaſio minoris inſtituendi deſcribitur Exod. 18. verſ. 13. his verbis: *Altera autem die ſedit Moſes, ut judicaret populum, qui aſſiſtebat Moſi à mane uſque ad veſperam. Quod cùm vidiſſet cognatus ejus ait; Quid eſt hoc, quod facis in plebe? cur ſolus ſedes, & omni populus præſtolatur de mane uſque ad veſperam. Cui reſpondit Moſes: Venit ad me populus, quærens ſententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua diſceptatio, veniunt ad me, ut judicem inter eos, & oſtendam præcepta Dei, & leges. At ille: non bonam, inquit, rem facis: ſtulto labore conſumeris & tu, & populus iſte qui tecum*

 eſt.

eſt. Ultra vires tuas eſt negotium: ſolus illud non poteris ſuſtinere, ſed audi verba mea, atque conſilia, & erit Deus tecum. Provide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam: & conſtitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te: & ipſi minora tantummodo iudicent: leviuſque ſit tibi, partito in alios onere. Quibus auditis, Moſes fecit omnia, quæ ille ſuggeſſerat: Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael: conſtituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicabant plebem omni tempore: Quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliera tantummodo judicantes.

8 De majoris Concilii inſtitutione ſic legimus Numer 11. verſu 16. *Et dixit Dominus ad Moſen, Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael: quos tu noſti, quod ſenes populi ſint ac magiſtri: & duces eos ad oſtium Tabernaculi fœderis; facieſque ibi ſtare tecum, ut deſcendam, & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris*. Et infrà verſ. 24. *Venit ergo Moſes, & narravit populo verba Domini, congregans ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos ſtare fecit circa Tabernaculum. Deſcenditque Dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu, qui erat in Moſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumque requieviſſet in eis ſpiritus, prophetaverunt, nec ultra ceſſaverunt.*

6. Por-

9 Porrò cum utrumque Concilium, progreſſu temporis, penè collapſum eſſet; iterum reſtitutum & renovatum fuit à Joſaphat Rege Juda, ut habetur Paralipomenon 19 4. his verbis: *Habitavit ergo Joſaphat in Jeruſalem, rurſumque egreſſus eſt ad populum de Berſabee uſque ad montem Ephrahim, & revocavit eos ad Dominum Deum Patrum ſuorum. Conſtituitque Judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per ſingula loca. Et præcipiens iudicibus, videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini: Et quodcumque iudicaveritis, in vos redundabit.* Hęc omnia intelliguntur de minori Concilio. Jam ſequitur de majori. *In Hieruſalem quoque conſtituit Levitas & Sacerdotes, & principes familiarum ex Iſrael, ut iudicium & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcepitque eis dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem cauſam quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant in urbibus ſuis, inter cognationem, & cognationem, ubicumque quæſtio eſt de lege, de mandato, de caremoniis, de iuſtificationibus, oſtende te eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos, & ſuper fratres veſtros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex veſter, in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit. Porrò Zabadias filius Iſmael, qui eſt dux in domo Juda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis Officium pertinent.* Ubi vides, Pontificem fuiſſe pręſidem, ſeu caput Concilii Seniorum.

10. Igitur, ut verbo repetam, quę dicta ſunt, ſub Moſe in deſerto, res ita ge-

ſta eſt. Primò, ſolus Moyſes (qui erat Pontifex extraordinarius) judicabat omnes omninò controverſias quæ in populo oriebantur. Deinde, ut hoc onere non nihil ſublevaretur, additi ſunt illi Tribuni, Centuriones, Quinquagenarii, & Decani, qui minores cauſas judicarent; & graviores ad illum remitterent. Denique ad majus ſolatium, ſeptuaginta Seniores electi ſunt, qui etiam in cauſis gravioribus illi aſſiſterent. Poſt mortem Moſis, cum jam filii Iſrael veniſſent in terram promiſſionis, duplex Tribunal, ac judicium conſtitutum eſt: unum Hieroſolymis, pro cauſis difficilioribus: alterum in ſingulis civitatibus, pro facilioribus. Hoc poſterius reſpondebat Concilio Tribunorum ac Decanorum: illud prius Concilio ſeptuaginta Seniorum.

11. Hic addi poteſt, aliter in deſerto ſub Moſe; aliter in terra promiſſionis ſub aliis Pontificibus, actum eſſe. Et quidem duplici diſcrimine: altero ex parte Pontificis, altero ex parte Concilii Seniorum. Nam Pontifex poſt ingreſſum in terram promiſſionis, non dirimebat controverſias, niſi ex lege ſcripta. At Moſes, præſertim antequam lex integrè ſcripta eſſet, multas dirimebat ex viva Dei voce & oraculo. Cujuſmodi ſunt illę tres. Prima quid faciendum eſſet cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum aliis celebrare Paſcha, Numer. 9. 6. Secunda, qua pœna deberet affici, qui inventus erat colligere ligna in die Sabbati? Numer. 15. 32. Tertia, an filię Salphaad poſ-

poſſent habere hæreditatem inter cognatos patris ſui? Numer. 27. 1. De his controverſiis nihil tunc erat ſcriptum in lege. Igitur Moſes viva voce conſuluit Deum, & accepto reſponſo, voluntatem Dei executus eſt. Ac tunc primum hæc omnia in legem ſcriptam relata ſunt.

12. Ex parte Concilii Seniorum, hoc erat diſcrimen. Septuaginta Seniores, qui à Moſe electi ſunt, acceperunt ſpiritum prophetię in ipſa electione, Num. 11. 25. De aliis, qui poſtea in illorum locum per intervalla temporis ſubrogati ſunt, non conſtat accepiſſe. Hoc autem credibile eſt ſingulari Dei aſſiſtentia uſos eſſe quoties de rebus difficilioribus conſultandum eſſet: & maximè hanc aſſiſtentiam Pontifici, qui omnibus præſidebat, ſpeciatim conceſſam fuiſſe, quando ſupremi Judicis officio in ferenda ſententia fungebatur. De qua re dicam aliquid paulò poſt.

13. Dices: Hæc omnia procedunt de controverſiis legalibus, in quibus Pontifex erat ſupremus Judex, ut bene probatum eſt, non autem de controverſiis fidei, in quibus ſola Scriptura erat Judex. Reſpondeo. Hoc ſine fundamento dicitur. Nam omnes controverſiæ, ſive eſſent de fide, ſive de aliis rebus, vocabantur legales, duplici de cauſa. Primò, quia oriebantur ex ipſa lege, non ſatis benè intellecta. Secundò, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. Deuteron. 17. 10. Omnes porrò, ſine ulla exceptione, pertinebant ad Pontificem,

tanquam ad ſupremum Judicem, etiam illę, quæ erant de fide & religione. Hoc maniſeſtè conſtat ex illis verbis, paulò ante citatis: *Amarias Pontifex veſter in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit*. At controverſiæ de fide & religione, maximè ad Deum pertinent: ergo Pontifex in illis controverſiis præſidebat. Quid autẽ eſt pręſidere in controverſiis niſi Judicem agere? Item, ex verbis præcedentibus; *Ubicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de juſtificationibus*. Omnes hæ quæſtiones deferebantur ad Pontificem. Et præter has, non erant ullæ alię, ergo nulla erat exempta à juriſdictione Pontificis.

14. Et confirmatur exemplo. Nam inter controverſias fidei (de quibus maximè nunc agimus) erat una præcipua de Meſſia. At hæc ipſa, quando dubitatum fuit tempore Herodis; an Meſſias jam natus eſſet, delata fuit ad Concilium Sacerdotum, in quo Pontifex præſidebat, ut patet ex Evangelio Matthæi. 2. 3. *Audiens autem Herodes Rex turbatus eſt, & omnis Jeroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes Sacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt in Bethleem Judæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetas: Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael*. Ubi tria notanda ſunt. Primò quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitaverit de loco, in quo Meſſias eſſet naſciturus. Secundò, quod hanc dubita-

bitationem non auſi fuerint ipſi per ſe diſcutere, ſed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertiò, quod Sacerdotes, ut ſatisfacerent officio ſuo, diſſolverint hanc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex norma & regula, cui ſe conformabant.

QUÆSTIO II.

An Pontifex fuerit infallibilis Judex.

1 Aliqui ex Lutheranis concedunt quidem, fuiſſe Judicem controverſiarum, ſed negant fuiſſe infallibilem. Quod nos affirmamus. Et tripliciter probari poteſt. Primò, ex diſcrimine, quod erat inter Summum Pontificem, & alios inferiores Judices. Nam quando oriebatur aliqua controverſia difficilior, in cujus deciſione inferiores Judices vel diſſentiebant, vel veritatem attingere non poterant, volebat Deus, ut partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in ſuperiori Concilio præſidentem, cum hac promiſſione, quòd ab eo accepturi eſſent judicii veritatem, Deuteronom. 17. 9. At ſi Pontifex in tali caſu fuiſſet fallibilis; non accepiſſent ab eo judici veritatem, nec promiſſio Dei fuiſſet impleta: Ergo dicendum eſt, in tali caſu falli non potuiſſe.

2. Secundò, ex mandato Dei. Nam Deus, ſub pœna mortis, mandabat omnibus, ut acquieſcerent ſententiæ Pontificis.

Deut.

Deut. 17. 12. At certum eſt, non mandaſſe, ut acquieſcerent ſententiæ falſæ, præſertim in negotio fidei ac religionis; Ergo certum eſt, ſententiam Pontificis, præſertim in negotio fidei ac religionis, non potuiſſe eſſe falſam, ſed ex peculiari Dei aſſiſtentia infallibilem.

3. Tertiò, ex parte litigantium. Nam ſi Pontifex, quando publicè in Concilio pronunciabat ſententiam, potuiſſet falli, vel à legitimo Scripturæ ſenſu aberrare; nunquam litigantes, qui illum couſulebant fuiſſent ſecuri. Cur ergo ſub pœna capitis tenebantur ſequi illius deciſionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat ſubjacere ſententiæ contra ſe latæ, quam poterat ſuſpicari falſam & iniquam eſſe? Denique cur totus populus in negotio religionis jubebatur id ſequi, quod Pontifex judicabat ſequi oportere, ſi Pontifex errare poterat.

4. Objiciunt Lutherani, Pontificem etiam cum toto Concilio ſæpè erraſſe in negotio religionis: Idque probant variis exemlis. Primò, quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando propoſuit populo vitulum adorandum, Exod. 32. 4. Secundò, quando Urias contra legem Dei exſtruxit novum altare in templo, ad formam altaris Damaſceni, & in eo ſacrificia obtulit 4. Reg. 16. 10. Tertiò, quando tempore Iſaiæ omnes ſpeculatores populi, erant cœci, Iſaiæ 56. 10. Quartò, quia tempore Jeremiæ, *à Propheta uſque ad Sacerdotem, omnes loquebantur mendacium*, Jerem. 6. 13. Quintò, quando

do idem Jeremias, propter verbum Domini publico decreto omnium Sacerdotum & Prophetarum fuit cōdemnatus ad mortem, Jeremiæ 26. 11. Sextò, quando Chriſtus à Pontificibus, Scribis, & Senioribus populi, in publico Concilio, morti adjudicatus eſt.

5. Reſpondeo. Fruſtra hæc objiciuntur: Primò, quia Aaron nec erat Pontifex: quando vitulum ex auro conflavit, nec fuit author idololatriæ. Nihil ergo juvat Lutheranos hoc exemplum. Quod non autem fuerit Pontifex, certum eſt. Nam à Moſe conſecratus eſt in Pontificem anno ſecundo egreſſionis ex Ægypto, prima die menſis primi, quando tabernaculum fuit erectum. Exod. 40. verſ. 45. At vitulus jam antea conflatus erat, cùm adhuc Moſes erat in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, jubebatur conſtruere tabernaculum per Beſeleel filium Uri. Exod. trigeſimo primo, & trigeſimo ſecundo. Similiter, quod populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron, diſertè habetur Exod. 32. 1. *Videns populus, quod moram faceret deſcendendi de monte Moſes, congregatus adverſus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant.*

6. Secundò, Urias non erravit, tanquam Judex & preſes Concilii, in dirimendis controverſiis legalibus; ſed extra Concilium erravit in facto, volens ſatisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit.

Non-

Non enim eſt quæſtio inter nos, an Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare? Potuit certè in multis, non minus, quàm alii. Sed quæſtio eſt, an ſententia publicè ferenda, circa controverſias legales, potuerit errare, vel falſam ſententiam dicere? non potuit. Nec Urias hoc modo erravit.

7. Tertiò, Iſaias per ſpeculatores, quos ait cœcos eſſe, non intelligit Pontifices ſui temporis, ſed Scribas & Phariſæos, qui erant futuri tempore Apoſtolorum, quando Jeruſalem erat vaſtanda à Romanis, ſub Veſpaſiano Imperatore, ut interpretatur ſanctus Hieronymus. Et patet ex ipſo contextu, qui ſic habet: *Ait Dominus DEUS, qui congregat diſperſos Iſrael: adhuc congregabo ad eum congregatos ejus. Omnes beſtiæ agri venite ad devorandum, univerſæ beſtiæ ſaltus, Speculatores ejus cæci omnes, neſcierunt univerſi: canes muti, non valentes latrare.* Senſus eſt: Ait Dominus Deus, Ego poſt captivitatem Babylonicam, in qua diſpergentur Judæi, iterum congregabo illos in Jeruſalem, quod contigit ſub Cyro Perſarum Rege. 1. Eſdræ 1. Deinde etiam gentiles eis aggregabo, quod factum eſt tempore Chriſti & Apoſtolorum, quando Gentiles ad lucem Evangelii vocati ſunt, & ex utroque populo coaluit una Eccleſia. Poſtea, dicam Romanis qui propter infidelitatem vocantur beſtiæ agri, *venite ad devorandum*, id eſt, ad devaſtandam & evertendam civitatem Jeruſalem. Sed ob quam cau-

cauſam; Quia ſpeculatores ejus, Scribæ & Phariſæi, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primò, propter ſuam cæcitatem & incredulitatem. Nam neque ipſi volent Chriſtum agnoſcere pro Meſſia; neque permiſſuri ſunt, ut Judæi in eum credant. Et ſic utrique propter incredulitatem digni erunt qui puniantur. Unde Chriſtus Matth. 15. 14. *Cæci ſunt, & duces cæcorum* Et cap. 23. 13. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare.* Secundò, quia erant canes muti, non valentes latrare, id eſt, ignavi Paſtores, non defendentes gregem ſibi concreditum, nec vitia ſubditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ textui, & Hieronymo conformis eſt, nihil poteſt colligi, quod ſit contra nos. Nam noſtra aſſertio eſt, Pontificem in veteri Teſtamento non potuiſſe errare in definiendis legalibus controverſiis, quæ ad ipſum in Concilio deferebant. Hæc autem non evertitur per hoc, quod Phariſæi tempore Apoſtolorum fuerint cœci, & increduli in Chriſtum.

8. Quartò, nec dictum Jeremiæ, quod Lutherani objiciunt, ipſis patrocinatur. Non enim intelligendum eſt de errore, vel mendacio Pontificis in deciſione controverſiarum legalium: ſed de dolo ſeu mendacio Sacerdotum & Prophetarum in prædictione futurorum. Cùm enim Jeremias, & alii Prophetæ à Deo miſſi prædicerent

fore

fore ut, populus propter ſcelera ſua puniretur, & in captivitatem duceretur; Sacerdotes & Pſeudoprophetæ blandiebantur populo, & omnia proſpera vaticinabantur; & ſic miſerè illum decipiebant. Hic ſenſus colligitur ex ipſo textu. Nam Jeremiæ prædictio erat hæc: *Vir cum muliere capietur, ſenex cum pleno dierum. Et tranſibunt domus illorum ad alteros, agri & uxores pariter; quia extendam manum meam ſuper habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent.* Quid porrò Sacerdotes & Pſeudoprophetæ? ſequitur: *A Propheta uſque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax.* Vel ut ſeptuaginta vertunt: *A Sacerdote & uſq; ad Pſeudoprophetam omnes fecerunt mendacium, & curabant contritionem populi mei, parvi pendentes & dicentes: Pax, & ubi eſt pax?* quaſi dicat. Quidquid ego ædifico, hoc mali Sacerdotes, & Prophetę deſtruunt. Ego reprehendo ſcelera populi, & prædico illi captivitatem; ut hac ratione illum permoveam ad dolorem & contritionem. Illi contra, dolo & mendacio decipiunt populum, promittendo proſperitatem & pacem; & ſic conantur abſtergere & curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc ſenſu quid inferent adverſarii? Vel nihil, ex hoc: Sacerdotes & Prophetę in veteri Teſtamento mentiebantur in prędictione futurorum: Ergo Pontifex errabat in deciſione

ſione controverſiarum legalium. Illatio certè adverſariis digna.

9. Quintò, quod objicitur, Jeremiam publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuiſſe condemnatum ad mortem, non ſpectat ad præſentem quæſtionem. Primò, quia tametſi Sacerdotes & Prophetæ peccarint in hoc facto, non tamen errarunt in deciſione alicujus controverſiæ legalis, de quo errore hìc diſputamus ſed tantum in eo, quod dicerent falſam eſſe prædictionem Jeremiæ, de imminente everſione Jeruſalem, ut jam explicavi. Deinde, non ſoli Sacerdotes & Prophetæ, ſed etiam populus condemnavit illum ad mortem. Cùm enim dixiſſet Jeremias ex perſona & mandato Dei: *Dabo domum iſtam ſicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ*: mox ſequitur: *Et audierunt Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.* Et paulò poſt: *Apprehenderunt eum Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur. Quare prophetavit in nomine Domini dicens: Sicut Silo erit domus hæc, & urbs iſta deſolabitur, eo quod non ſit habitator?* Igitur ſententia condemnationis non fuit legitimè & judicialiter lata in Concilio ſeu Synedrio, in quo Legales controverſiæ decidebantur: ſed in tumultuario concurſu ac ſeditione vulgi, ut etiam à Hieronymo notatum eſt. Et hoc patet ex eventu. Nam principes Juda, cùm audiſſent tumultum populi & conſpirationem factam contra

Jere-

Jeremiam, venerunt ad introitum templi ubi ſeditio excitabatur & liberarunt Jeremiam à ſententia mortis: quod non facilè feciſſent, ſi ſententia à ſummo Pontifice in Concilio fuiſſet pronunciata. Inſpiciatur textus.

10. Ad id denique quod affertur de Chriſto à Pontifice & Senioribus morti adjudicato, facilis reſponſio eſt. Fateor, Caipham, qui tunc erat Pontifex, erraſſe cum Concilio, nec amplius habuiſſe infallibilem Dei aſſiſtentiam, quia Synagoga jam ferè exſpirabat. Vide quæ dicta ſunt de hoc puncto cap. 6. quæſt. 2. §. 5. & ſequentibus.

QUÆSTIO III.

An etiam in novo Teſtamento ſit aliquis Judex Controverſiarum, & quis?

1. Certum eſt, aliquem eſſe. Quis ille ſit quæſtio eſt. Lutherani & Calviniſtæ volunt Scripturam eſſe: Nos, non Scripturam, ſed Eccleſiam, ſeu Pontificem, qui eſt Paſtor & Caput Eccleſiæ. Quod probavi ſex argumentis in peculiari tractatu de Judice Controverſiarum. Quæ breviter hic reponam.

2. Primum ſumitur ex officio Judicis, hoc modo. Qui eſt Judex inter duos litigantes debet ita pronuntiare ſententiam, ut uterque litigantium clarè intelligat, quænam ſit ſententia Judicis: Et alter eorum

rum fateatur illam pro ſe, alter contra ſe latam eſſe: Alioqui niſi id fiat, non ceſſabunt à lite, ſed uterque ſuam cauſam proſequetur. At Scriptura non poteſt hoc prȩſtare: Ergo non poteſt eſſe Judex controverſiarum. Major per ſe clara eſt. Minorem probo, quia Lutherani & Calviniſtæ multis jam annis litigant de his punctis 1. De Baptiſmo parvulorum. 2. De reali prȩſentia Chriſti in Euchariſtia. 3. De prædeſtinatione. 4. De perſona Chriſti. 5. De Exorciſmo. 6. De numero & Canone librorum Scripturæ. Et tamen Scriptura, quam volunt eſſe Judicem, non poteſt dirimere aut finire has ipſas controverſias. Nec hactenus auditum eſt, ita pronunciaſſe ſententiam, ut vel Lutherani, vel Calviniſtæ faſſi ſint, contra ſe pronunciatam eſſe. Hoc conſtat ex eventu. Nam utrique pergunt in ſtudio & ardore litigandi: quod ſine dubio non facerent ſi putarent ſententiam clarè ſemel eſſe latam. Tunc enim, vel ultrò ceſſarent à ſuſcepta contentione, & ſententiȩ acquieſcerent: vel certè, ſi exiſtimarent injuſtè ſecum actum eſſe, ad alium Judicem provocarent. Neutrum fit.

3. Secundum argumentum ſumitur ex parte Scripturæ, in qua duo ſpectanda ſunt litera, & ſenſus: ſicut in homine, corpus & anima. De illis, ut aliqui interpretantur, locutus eſt Apoſtolus 2. Cor. 3. 6. cùm ait: *Litera occidit, ſpiritus autem vivificat*, q. d. Si ſequaris verum Scripturæ ſenſum, qui eſt quaſi ſpiritus & anima vivificans proderit tibi

tibi ad ſalutem. Si autem, neglecto vero & legitimo ſenſu, hæreas tantùm in externa litera, & contendas illum eſſe ſenſum quem externa litera præ ſe fert, ſæpe errabis. Quam interpretationem ſequitur Auguſtinus ſerm. de tempore.

4. Hoc poſito, duo probanda ſunt. Unum eſt, quod Scriptura, ſi literam ſpectes, non poſſit eſſe Judex Controverſiarum. Alterum, quod neque ſi ſenſum ſpectes poſſit eſſe illarum Judex, Priorem partem ſic probo: Ille non poteſt eſſe infallibilis Judex Controverſiarum, qui ducit homines in errorem & hæreſim: At Scriptura, ſi nudam illius literam ſpectemus, ducit homines in errorem & hæreſim: Ergo non poteſt eſſe infallibilis Judex Controverſiarum. Major per ſe nota eſt, quia propterea quærimus infallibilem Judicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non eſt infallibilis Judex. Minor patet ex Apoſtolo, quia Scriptura ſecundum literam occidit, id eſt, in lapſum & errorem ducit.

5. Sic olim occidit Judæos, qui omnia, quę in Moſe & Prophetis prædicta erant de Chriſto, intelligebant ſecundum externam litteram, & ſenſum interius latentem non percipiebant. Et hoc eſt, quod ait Apoſtolus 2. Cor. 3. 15 *Uſque in hodiernum diem, cùm legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum;* id eſt: Adhuc Judæi non intelligunt Moſen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipſius ſenſum, ſed externa litera contenti ſunt. Vel clarius: Non

agno-

agnoſcunt Chriſtum, qui in Moſe ſub externis ceremoniis ac ſacrificiis, tanquam ſub velamine occultatus eſt. Adhuc hærent in ipſo velamine, & non conſiderant, quid ſub illo lateat reconditum. Quod etiam objicit illis Chriſtus Joan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: Et illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* q. d. Si vultis certò cognoſcere, me eſſe Meſſiam à Deo promiſſum, de quo Moſes & Prophetæ ſcripſerunt, non tantum debetis legere ſcripturas, quoad externam literam, ſed multò magis ſcrutari internum ſenſum & ſpiritum, qui ſub externa litera, quaſi ſub umbra aut figura deliteſcit. Hoc hactenus non feciſtis. Tametſi enim perſuaſum vobis ſit, in Scripturis ſitam eſſe vitam æternam; tamen neſcitis in qua parte ſita ſit. Non eſt ſita in externa litera, in externis ceremoniis & figuris, ut vos putatis, ſed in ſpiritu, in ſenſu, in myſterio, Ibi me quærite, & invenietis.

6. Poſteriorem ſic probo: Scriptura, quoad verum & legitimum ſenſum, ſæpe eſt obſcura, & difficilis intellectu: ac proinde, ſæpè oritur controverſia de vero & legitimo ipſius ſenſu. Omnis autem controverſia requirit aliquem Judicem. Debet ergo eſſe aliquis judex, qui definiat, hunc eſſe legitimum ſenſum, ilium non eſſe. At hic Judex non poteſt eſſe ipſa ſcriptura: de cujus mente & ſententia controverſia movetur. Ergò aliquis alius diſtinctus à ſcriptura.

7. Ter-

7. Tertium argumentum ſumitur ex parte controverſiarum. Multæ enim ſunt controverſiæ circa fidem & religionem quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certè non ſufficiens ad hoc, ut Scriptura de illis ſententiam ferre poſſit: Ergo in iis dirimendis alius Judex quærendus eſt. Ejuſmodi autem controverſiæ ſunt hæ. 1. An libri Tobiæ, Judit, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, & Machabæorum ſint Canonici & divini, necne? 2. Quot ſint Sacramenta novæ legis? 3. An exorciſmus, & aliæ ceremoniæ in Eccleſia Catholica uſitatæ, poſſint adhiberi in Baptiſmo? 4. An baptizati ab hæreticis ſint rebaptizandi? 5. An baptiſmus una merſione conferri debeat? 6. An Chriſtiani loco Sabbati, debeant colere diem Dominicam? 7. An beata Maria manſerit virgo poſt partum? 8. An Petrus Apoſtolus fuerit Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus? 9. An Symbolum fidei ſit verè canonicum & Apoſtolicum? 10. An in veteris Teſtamenti fuerit aliquod externum remedium pro fœminis contra peccatum originale?

8. Quartum ſumitur ex uſu & praxi obſervata tempore Veteri Teſtamento. Nam omnes controverſiæ legales, quæ erant majoris momenti, à ſummo Sacerdote ſeu Pontifice, tanquam à ſupremo in terris Judice, non autem à Scriptura, debebant dirimi ac definiri, ut ſupra copiosè oſtenſum eſt.

9. Quintum ex uſu & praxi novi Teſtamenti, ubi idem hactenus ſervatum eſt. Nam tempore Apoſtolorum fuit orta contro-

troverſia de circumciſione: An ſcilicet omnes Chriſtiani, qui tunc fidem Evangelii recipiebant, non poſſent ſalvari, niſi circumciderentur, & legalia ſervarent? Quę controverſia potiſſimum intelligebatur de Gentilibus ad fidem converſis. Erat autem duplex de hac re ſententia: Una quorundam, qui ex Judæis facti erant Chriſtiani, qui dicebant Gentiles per fidem Chriſti non poſſe ſalvari, niſi circumciderentur, & ceremonias legis Moſaicę obſervarent. Altera Pauli & Barnabę, qui aſſerebant, non opus eſſe circumciſione, & obſervatione legalium. Actuum 15. 1. At quomodo deciſa & definita eſt hęc controverſia? An ad ſolam Scripturam, tanquam ad communem judicem delata eſt? Nihil minus, Sed potius ex conſenſu utriuſque partis delecti ſunt aliqui, qui Hieroſolymam irent ad Apoſtolos, ut ipſi in ſolemni Concilio de tota re cognoſcerent, & definitivam ſententiam pronunciarent. Quod & factum eſt. Nam ex una parte deſignati ſunt Paulus & Barnabas; & ex altera, alii: qui ſimul Hieroſolymam profecti, Apoſtolos & Seniores adierunt. Hi coacto Concilio, & invocato Spiritu Sancto, reſponderunt his verbis: *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc neceſſaria; ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.*

9. Poſt tempora Apoſtolorum, aliæ, atque aliæ controverſiæ diverſis locis, atque

ætatibus exortæ ſunt, quas ſimiliter à Pontifice Romano, vel à Conciliis ab eo approbatis, deciſas ac diremptas eſſe, notum eſt ex hiſtoriis Eccleſiaſticis. Et qui illorum noluerunt acquieſcere, pro hæreticis habiti & damnati ſunt. Hujus rei multa exempla adduxi in ſupradicto tractatu de Judice Controverſiarum.

10. Sextum ſumitur ex analogia Judicis Controverſiarum civilium. Quod ſic propono. Inter res fidei ac religionis ex una parte, & inter res civiles ac politicas ex altera, poteſt ſpectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac civilibus ſæpè oriuntur lites ac controverſiæ, quæ requirunt aliquem Judicem, qui ſententiam ferat inter partes litigantes; ſic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in controverſiis civilibus diſtinguuntur hæc tria. Judex, Lex ſcripta, & conſuetudo: ſic etiam in Controverſiis fidei, hæc tria, Judex, Scriptura utriuſque Teſtamenti, & traditio. 3. Sicut Princeps vel Magiſtratus ſæcularis fungitur officio Judicis in deciſione Controverſiarum civilium: ſic etiam Princeps Eccleſiæ, vel Synodus Eccleſiaſtica fungitur officio Judicis in deciſione Controverſiarum fidei. 4. Sicut lex ſcripta eſt quaſi norma quædam ſeu Regula, quam ſequitur Judex ſæcularis in decidendis controverſiis civilibus ſic etiam Scriptura utriuſque Teſtamenti eſt quaſi norma quædam ſeu Regula, quam ſequitur Judex Eccleſiaſticus in decidendis controverſiis fidei. 5. Sicut ſola lex ſcripta non eſt

ſuf-

ſufficiens & integra norma omnium Controverſiarum civilium, ſed lex ſcripta & conſuetudo ſimul: ſic etiam ſola Scriptura utriuſque Teſtamenti non eſt ſufficiens & integra norma omnium Controverſiarum fidei, ſed Scriptura & traditio ſimul. Hæc clara ſunt: Objectiones verò alibi ſolutæ.

CAPUT XII.

De Inſtrumentis divini cultus.

1. DIxi hactenus de miniſtris Synagogæ, qui ad divinum cultum erant deputati. Nunc dicendum eſt de inſtrumentis, quibus divinus cultus peragebatur. Deinde ipſo cultu, qui conſiſtebat in ſacrificiis, Sacramentis, & obſervantiis legalibus. Et quidem inſtrumenta divini cultus erant hæc. 1. Tabernaculum. 2. Templum, quod ſucceſſit in locum Tabernaculi. 3. Arca fœderis, quæ prius fuit in Tabernaculo, poſtea in Templo. 4. Propitiatorium, quod erat ſupra Arcam. 5. Candelabrum habens ſeptem lucernas. 6. Menſa panum propoſitionis. 7. Altare thymiamatis. 8. Altare holocauſti. 9. Vaſa ſacra. 10. Veſtes Sacerdotales. De quibus D.Thom 1 2. quæſt. 102. art.4. Et quidem de veſtibus Sacerdotalibus jam antea dictum eſt cap. 8. quæſt. 5. De reliquis hìc dicendum. Addam aliquid de Synagogis &

cathedris, in quibus Scriptura legebatur & explicabatur.

Tabernaculum & Templum.

2. Tabernaculum erat mobile & portabile, quod per partes poterat diſſolvi & comportari, quando movenda erant caſtra. Exodi 26. Templum verò à Salomone ædificatum, erat fixum & immobile, de quo 3. Reg. 6. & ſeq. Ratio duplex eſt. Una litteralis; altera myſtica. Litteralis eſt, quia Judæi ab egreſſu ex Ægypto, uſque ad tempus Salomonis, non fuerunt quieti. Nam primò per 40. annos errarunt in deſerto. Poſtea habuerunt perpetua bella cum vicinis gentibus in Palęſtina. Itaque conveniens fuit, ut haberent Tabernaculum mobile, quod poſſent transferre de loco in locum, non autem fixum & immobile, ne à gentibus occuparetur. At tempore Salomonis, cùm eſſent in ſumma pace & quiete, poterant ſine ullo periculo habere templum fixum & immobile, in quo Deo ſervirent. Myſtica eſt, quia per Tabernaculum, quod erat mobile & mutabile, ſignificabatur ſtatus vitę præſentis quæ ſimiliter mutationibus obnoxia eſt. Per Templum verò quod erat fixum & ſtans, ſignificabatur ſtatus futuræ vitæ quæ eſt immutabilis. Unde etiam legimus, quod in ędificatione templi non ſit auditus ſonitus mallei vel ſecuris. 3. Reg. 6. 7. quia nec in fu-

futura vita erit ullus ſtrepitus aut turbatio. Apoc. 21. 4.

3. Quod ad ſtructuram utriuſque attinet, Tabernaculum erat longum triginta cubitis: latum decem: altum decem. Et diviſum in duas partes, quarum una dicebatur *Sanctum*, habens viginti cubitos in longitudine: Altera, *Sanctum Sanctorum*, habens decem cubitos. Itaque *Sanctum* erat quadrangulum, habens longitudinem viginti, & latitudinem decem cubitorum. Inter utrumque erat velum, quo *Sanctum* dividebatur à *Sancto Sanctorum*. Et quidem in Sancto erat candelabrum, menſa panum propoſitionis, & altare thymiamatis: In Sancto Sanctorum, Arca fœderis cum propitiatorio. In Sanctum quotidie ingrediebantur Sacerdotes manè & vèſperè, tum ut adolerent thymiamata; tum etiam ut veſperè accenderent lucernas candelabri, & manè eas extinguerent. At in Sanctum Sanctorum ſolus Pontifex ingredi poterat, idque ſemel in anno, nempe in feſto Expiationis. Levit. 16.

4. Erat autem tabernaculum conſtructum ex viginti tabulis lignorum Setim inauratis, in longitudine verſus meridiem: & totidem in longitudine verſus Septentrionem. At verſus Occidentem, ubi erat latitudo, habebat octo tabulas; verſus Orientem, nullam. Ibi enim erat ingreſſus in Tabernaculum, ideoque nihil aliud ibi erat, niſi quinque columnæ inauratæ, quæ velo tegebantur; ita ut Sacerdotes elevato ve-

lo, poſſent introire. Exod. 26. 15. & ſeqq.

5. Tegebatur autem tam ſupernè, quàm ad latera Primò quidem, decem cortinis, factis ex cocco, purpura, hyacintho, ac byſſo: quę per modum tentorii erant tenſę & expanſę. Secundò, undecim ſagis ſeu ſtragulis cilicinis. Tertiò, pellibus arietum rubricatis. Quartò, pellibus janthinis, contra pluvias & procellas. Exod. 26. 1 & ſeqq. Dices: Si Tabernaculum fuit undique tectum & velatum, quomodo potuit lumen admittere? Reſpondeo. Admittebat lumen per illam partem Orientalem, ubi Sacerdotes, ſubmoto velo, ingrediebantur. Ibi enim nulla erat tabula, ut dictum eſt, ſed tantum quinque columnę inauratę.

6. In circuitu Tabernaculi erat Atrium, ſupernè patens, & ſub dio, quod undequaque ambiebat Tabernaculum, ita ut Tabernaculum ſtaret in medio Atrii, ſicut apud Chriſtianos templum ſolet ſtare in medio cimeterii. Exod. 40. 31. Hoc atreum erat quadrangulum, habens centum cubitos in longitudine, & quinquaginta in latitudine, & quinque in altitudine. Exod. 27. 18. Cingebatur ſexaginta columnis æneis; quarum viginti erant ad Meridiem, viginti ad Aquilonem; decem ad Occidentem, & decem ad Orientem. In iſtis columnis eminebant paxilli, id eſt, clavi, è quibus tentoria, id eſt, vela, vel cortinę ſuſpendebantur. Exod. 27. verſ. 10. & ſeqq. & Exodi 35. verſ. 17. In introitu atrii, erant

ten-

tentorium, ſeu cortina cubitorum viginti, pendens ex quatuor columnis. Exodi 27. v. 16. Ab introitu atrii uſque ad Tabernaculum erat longitudo, & latitudo quinquaginta cubitorum, ut caperet populum. Nam iſte locus erat quaſi templum laicorum, in quo orabant & ſacrificia offerebant. Non enim poterant intrare in Tabernaculum. In eodem atrio, non quidem verſus introitum, ſed verſus Tabernaculum erat altare holocauſti ſub dio; & inter altare & Tabernaculum erat labrum ęneum; ad lavandum. Exodi trigeſimo, v. decimo octavo.

7. Templum, quod Salomon poſtea ędificavit, fuit multò majus ac capacius, quàm Tabernaculum. Et tria in eo ſpectari debent. 1 Templum ipſum. 2. Atria circa templum ſub dio. 3. Porticus Salomonis ſub tecto. Porrò templum ipſum, ſicut etiam de tabernaculo dictum eſt, continebat duas partes. Una reſpondebat Sancto, in qua erant candelabra, menſę, & altare thymiamatis. Altera *Sancta Sanctorum*, in qua erat Arca fœderis, cum propitiatorio. Inter utramque partem erat velum, de quo Matth. 25 51. *Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo uſque deorſum.*

8. De atriis quęſtio eſt; quot fuerint? conſtat unum tantum fuiſſe juxta Tabernaculum: plura quam unum, juxta templum. At quot? Aliqui diſtinguunt. Ajunt duo fuiſſe tempore Salomonis: Unum interius juxta templum, pro Levitis & Sacerdotibus, ubi erat altare, holocauſtum, & mare

ęneum : alterum exterius, pro populo, ubi laici orationis cauſa conveniebant. De utroque intelligitur illud 2. Paralip. 4. 9. *Fecit etiam atrium Sacerdotum, & baſilicam grandem*. Tria verò tempore Herodis : Primum pro Sacerdotibus : Secundum pro laicis : Tertium pro immundis & Gentilibus. Vide Azorium l. 6. inſt. mor. c. 53. & Cornelium in c. 17. Exod. v. 9.

9. Nota, ſecundum atrium fuiſſe quaſi templum laicorum, in quo orabant, victimas Sacerdotibus offerebant, ſacrificia ſpectabant, hoſtias pacificas comedebant, ideoque in Evangelio templi nomine appellari. Matth. 21. 12. *Intravit Jeſus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit; & dixit eis : Scriptum eſt : Domus mea, domus orationis vocabitur*. Et infra : *Pueros clamantes in templo, & dicentes, Hoſanna filio David*. Quæ omnia intelliguntur de atrio laicorum. Nam in templum propriè dictum, nulli licebat ingredi, niſi Sacerdotibus Aaronicis. Hebr. 9. 6. Nec Chriſtus aut pueri unquam illud ingreſſi. Vide Maldonatum in c. 21. Matth. v. 12. & Cornelium loco citato.

10. De porticu Salomonis ſimiliter quæſtio eſt, an fuerit aliquid diſtinctum ab atrio ſeu templo laicorum? Probabile eſt, fuiſſe diſtinctum. 1. quia porticus erat ſub tecto; atrium ſub dio : 2. in porticu ambulabant Judæi, in atrio orabant. De porticu dicitur Joan. 10. 23 *Ambulabat Jeſus in templo, in por-*

porticu Salomonis. De atrio, *Domus mea, Domus orationis vocabitur*. Vide Azorium lib.6. cap. 53. quæſt. 3.

Arca fœderis.

11. Arca fœderis de qua Exodi 25. 10. primò fuit in Tabernaculo, poſtea in templo. Et quidem quamdiu fuit in Tabernaculo, ſæpè de loco in locum translata eſt. Nam poſt finitam peregrinationem in deſerto, cùm jam filii Iſrael ingreſſi eſſent terram promiſſionis, primò poſita fuit in Galgalis. Secundò, in Silo. Tertiò, in Nobe. Quartò, in Gabaon. Quintò, in Hieruſalem. Ratio litteralis eſt, quia Arca manebat ordinariè in illo loco, ubi Pontifex reſidebat: At ille ſæpè mutabat locum, antequam templum fuiſſet ædificatum à Salomone. Myſtica eſt, quia Arca fuit figura cœtus Beatorum. Ac beati in hac vita erant variis mutationibus obnoxii: In altera ſunt quieti & conſtantes. Nam hæc vita comparatur Tabernaculo, quod movebatur: altera, templo Salomonis, quod certo loco conſiſtebat.

12. Forma Arcæ erat quadrangula, non quadrata. Habebat enim duos cubitos, & dimidium longitudinis: unum cum dimidio, latitudinis: & unum cum dimidio, altitudinis. In quatuor angulis habebat quatuor circulos aureos, quibus inducebantur vectes inaurati, ad portandum. Erat autem facta ex lignis Setim inauratis, in

eum finem, ut in ea reponerentur tabulę legis Decalogi. Unde etiam dicta eſt Arca Teſtimonii, id eſt, Legis, quia lex continebat atteſtationem divinę voluntatis: Et in ea Deus teſtatum reliquerat, quid à nobis fieri vellet. Item, Arca teſtamenti ſeu fœderis, quia lex ſervabatur in Arca, erat conditio fœderis inter Deum & Hebręos initi.

13. Et ob hanc cauſam ſumma erat veneratio Hebręorum erga Arcam: quod etiam ex his colligi poteſt. Primò, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tanquam in loco honoratiſſimo, Heb. 9. 3. Secundò, quia pręcedebat caſtra, quando populus proficiſcebatur, & ſuper illam columna nubis incumbebat. Num. 10. 33. Tertiò, quia portabatur ordinariè à Levitis. 1. Paralip. 15. 15. Extraordinariè à Sacerdotibus, ut in tranſitu Jordanis, & in demolitione murorum Jericho. Joſue 6. 6 Nunquam à laicis. Unde etiam morte punitus eſt Oza, quod cum laicus eſſet, auſus fuiſſet, non dico portare, ſed vel manu attingere Arcam Domini. 2. Reg. 6. 7. Quartò, quando à Levitis elevabatur Arca ut pręcederet caſtra, tunc orabat Moſes coram illa, dicens: *Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua*. Quandò verò deponebatur dicebat Moſes, *Revertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael*. Num. 10. 34. Propter has & ſimiles cauſas vocabatur gloria Iſrael. Unde uxor Phinees 1. Reg. 4. 21. *Tranſlata eſt*, inquit, *gloria de Iſrael, quia capta eſt Arca Domini*.

14. Eſt

14. Eſt autem vetus quæſtio, an præter duas tabulas legis Decalogi, fuerit aliquid aliud in Arca? Nam quod nihil aliud in ea fuerit, colligi poteſt ex illo 3. Reg. 8. 9. *In Arca autem non erat aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moſes in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Iſrael*. At Apoſtolus affirmat, præter duas tabulas fuiſſe etiam manna, & virgam Aaron. Sic enim ſcribit Hebr. 9. 4. *Tabernaculum habens Arcam Teſtamenti: in qua urna aurea, habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Teſtamenti*. Ad hanc quæſtionem reſpondent Chryſ. & Theophylact. tempore Moſis in Arca nihil fuiſſe niſi tabulas legis: ſed poſtea à Jeremia, circa tempus captivitatis Babylonicæ, appoſitam fuiſſe urnam cum manna, & virga Aaronis. Idque Paulum Apoſtolum per traditionem accepiſſe à Gamaliele præceptore ſuo, de quo ipſe meminit Act. 22. 3. Alii aliter reſpondent, ut videre eſt apud Riberam & Cornelium in caput nonum Hebræorum.

15. Eſt & alia quæſtio: An Arca, quę primò fuit in Tabernaculo, deinde in templo Salomonis uſque ad tempus captivitatis Babylonicę, poſtea etiam fuerit in templo ſecundo, quod poſt reditum ex captivitate Babylonica ędificatum eſt: Reſpondeo. Non fuit. Quod ſic oſtendo: Jeremias Propheta, antequam templum Salomonis vaſtaretur, ex inſtinctu Dei abſtulit Tabernaculum, Arcam & altare thymiamatis, & portavit ope Angelorum (ut multi volunt)

in montem Nebo; & ibi in quadam ſpelunca occultavit, ut expreſſe habetur 2. Mac. 2. 4. his verbis: *Erat autem in ipſa ſcriptura, quomodo Tabernaculum & Arcam juſſit Propheta divino reſponſo ad ſe facto comitari ſecum, uſquequo exiit in montem, in quo Moſes aſcendit, & vidit Dei hereditatem. Et veniens ibi Jeremias invenit locum ſpeluncæ; & tabernaculum, & arcam, & altare incenſi intulit illuc, & oſtium obſtruxit.* Et mox additur 7. *Et acceſſerunt quidam ſimul, qui ſequebantur, ut notarent ſibi locum & non potuerunt invenire. Ut autem cognovit Jeremias; culpans illos, dixit: Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat; & tunc Dominus oſtēdet hæc, & apparebit Majeſtas Domini.* Ex quo colligit Epiphanius in vita Moſis, Dorotheus in Synopſi, & alii boni Authores, Tabernaculum, Arcam, & altare thymiamatis occultanda uſque ad finem mundi, & tunc demum maniſeſtanda ad converſionem Judæorum. Si ita eſt, ſequitur primò, non fuiſſe Arcam in templo ſecundo, quod poſt reditum ex Babylone ædificatum eſt. Secundò, falſum eſſe, quod aliqui aſſerunt, eo tempore quo templum ſecũdum à Romanis everſum eſt, Arcam à Tito in triumphum ductam eſſe. Quod ideo ſibi perſuadent, quia Romæ in arcu Titi triumphali apparet depicta Arca. Sed errant: Non eſt enim Arca, ſed menſa panum propoſitionis, ut affirmat Joſephus, qui hujus triumphi ſpectator fuit. Vide Cornelium in cap. 25. Exodi, & Serarium in c. 2. l. 2. Machab. q. 17. 18. 19.

Pro-

Propitiatorium.

16. Super Arcam, quę supernè patebat, erat operculum ex puro auro factum, quod dicebatur *Propitiatorium*, vel *oraculum*. Super illud ſtabant duo Cherubim, ſeu duo Angeli Cherubini, ſimiliter ex puro auro: alter in dextro latere, alter in ſiniſtro, qui expanſis & conjunctis alis tegebant propitiatorium: & ſuper illas alas ſedebat Deus, tanquam in throno, habens ſub ſe Arcam cum operculo, id eſt, cum Propitiatorio, tanquam ſcabellum pedum ſuorum, Exod. 25. 17. & ſeqq. Quo etiam ſpectant hæc teſtimonia 4. Reg. 19. 15. *Domine Deus Iſrael, qui ſedes ſuper Cherubin.* ideſt ſuper alas Cherubinorum. Et 1. Paralip. 28. 2. *Cogitavi, ut ædificarem domum in qua requieſceret Arca fœderis Domini, & ſcabellum Dei noſtri.* Et Pſ. 98. 5. *Adorate ſcabellum pedum eius*: ideſt adorate Arcam, vel proſternite vos ante Arcam quæ eſt ſcabellum pedum Domini Dei, ſedentis ſuper alas Cherubim. Vide Bellarm. in commentario illius Pſalmi, Cornelium in c. 25. Exodi. Azorium l. 6. Inſtitut. moral. c. 44. & 45.

17. Porrò operculum arcę dictum eſt, vel *Propitiatorium*, vel *oraculum*. Propitiatorium, quia erat locus placationis, ubi Deus loquens cum Moſe, placabatur, & propitiabatur populo. Exod. 2. 22. *Loquar ad te ſupra propitiatorium, & de medio Cherubim qui erunt ſuper Arcam teſtimonii.* Oraculum verò, quia Deus dabat ibi reſponſa, ſeu vivę

vocis

vocis oracula, quando Moſes conſulebat illum de rebus dubiis, vel futuris. Num 7 89. *Cùm ingrederetur Moſes Tabernaculum fœderis ut conſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper Arcam Teſtimonii inter duo Cherubim. Unde & loquebatur ei.* Vide quę dicta ſunt c. 7. q. 4. §. 9. & q. 5. §. 16.

Candelabrum.

18. Dictum eſt de Arca & Propitiatorio, quę erant in Sancto Sanctorum. Nunc dicendum eſt de candelabro, menſa panum propoſitionis, & altari thymiamatis, quę erant in Sancto. Candelabrum quidem ad Meridiem: menſa ad Septentrionem: altare in medio utriuſque. Exod. 40. 20. Loquor autem de unico Candelabro, quod fuit in Tabernaculo, non de decem candelabris, quę fuerunt in templo Salomonis.

19. Igitur candelabrum conſtabat ex auro puriſſimo. Ex illius haſtili procedebant ſex calami ſeu rami, qui omnes ęqualiter cum haſtili in altum aſſurgebant. Superius erant ſeptem lucernę, una in haſtili; reliquę in ſex ramis. Exodi 25. 3. Hę lucernę illuminabant menſam panum propoſitionis & altare thymiamatis, ſed tantùm nocte. Quod intelligitur ex illo Exodi 27. 20. *Pręcipe filiis Iſrael, ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum puriſſimum, piloque contuſum, ut ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonii, extra velum, quod oppanſum eſt teſtimonio. Et collocabunt*

eam

tam Aaron & filii eius, uſque manè luceat coram Domino. Ubi notandum eſt illud, *uſque manè* ut ſenſus ſit: Luceat nocte, & non die. Igitur quotidie per totum annum, veſpere Sacerdotes accendebant lucernas, ut tota nocte arderent. Mane verò eas extinguebant, mundabant, componebant, & oleum infundebant. Quod apertius explicatur Levitic. 24. v. 2. *Pręcipe filiis Iſrael, ut afferant tibi oleum de olivis puriſſimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum teſtimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron à veſpere uſque ad manè coram Domino* (Vide etiam 1. Reg 3. v. 3. & 2. Paralip 13. v. 11.) Pręter candelabrum, erant emunctoria ex auro puriſſimo, quibus lucernę emungebantur: & thuribula, ſeu vaſa, in quibus ea, quę emuncta erant extinguebantur. Exod. 25. 38.

Menſa panum propoſitionis.

20. Hęc menſa facta erat ex lignis Setim, auro obductis: longa duos cubitos; lata unum; alta unum & medium. Supernè labio ſeu limbo aureo, & clauſura aurea circumdata, ne panes deciderent. Habens quatuor pedes, quibus fulciebatur. Singuli pedes habebant ſingulos annulos, in quos vectes lignei, & auro obducti inferebantur ad menſam tollendam, & de loco in locum tranſportandam. Exod. 25. 23.

21. In hac menſa ponebantur duodecim panes, de quibus notanda ſunt hęc. Primò, erant

erant duodecim, quia totidem erant tribus filiorum Iſrael. Secundò, dicebantur panes propoſitionis, vel panes faciles, quia in conſpectu Dei proponebantur. Exod. 25. verſ. 30. Tertiò, erant azymi ex ſimila puriſſima, & ſinguli ponderabant duas decimas. Levit. 24. 5. Quartò, ſex ponebantur in una parte menſæ; totidem in altera. ibid. v. 6. Quintò, his panibus imponebatur thus, ad ſignificandum, Deo oblatos eſſe. Ibidem v. 7. Sextò, ſingulis Sabbatis auferebantur veteres, & ponebantur novi, adhuc calidi: Ibidem v. 8. Septimò, veteres comedebantur à ſolis Sacerdotibus. Matth. 12. 4. Octavò, novi pinſebantur à Levitis. 1. Paralip. 9. 32. Nonò, ſimila, ex qua fiebant, offerebatur à populo. Levitic. 24. 5. Unde ſequitur, & Laicos, & Levitas, & Sacerdotes aliquid egiſſe circa hos panes. Laici offerebant materiam, Levitæ pinſebant, Sacerdotes manducabant. Falſa igitur eſt Hebræorum Traditio, de qua Hieron. in cap. 1. Malachiæ: *Panes propoſitionis, juxta Traditiones Hebraicas, ipſi Sacerdotes ſerere, ipſi demetere, ipſi molere, ipſi coquere debebant.*

Altare thymiamatis.

22. Altare erat duplex: Unum thymiamatis ſeu incenſi, in quo incendebatur thus, & alia aromata ſuaviſſimi odoris: alterum holocauſtorum, in quo omnes victimæ offerebantur. Igitur de altari thy-

thymiamatis, de quo nunc ſermo eſt, hæc notanda ſunt: Exodi 30.

23. Primò, factum erat ex lignis Setim inauratis; longum cubitum unum, latum cubitum unum: altum cubitos duos. Habens quatuor cornua, & coronam auream per gyrum. In medio habens craticulam reticulatam, per quam favillæ & cineres aromatum incenſorum decidebant ſub altare, u t inde ſuo tempore eximerentur. Habens inſuper quatuor annulos, per quos inſerebantur duo vectes, quibus portabatur à Sacerdotibus per deſertum.

24. Secundò. Hoc altare poſitum erat in *Sancto* inter candelabrum & menſam panum propoſitionis, obverſum propitiatorio ſeu oraculo, erat in *Sancto Sanctorum* ſuper Arcam. Unde etiam vocari ſolet altare Oraculi: quia ita erat obverſum Oraculo, ut per aperturam, quæ erat ſupernè in pariete dividente, in Sanctum à Sancto Sanctorum aſcenderet fumus aromatum ex altari thymiamatis, & perveniret ad ipſum Oraculum; ubi Deus reſidens ſuper alas Cherubim, dabat reſponſa: idque eo fine, ut Deus iſto ſuffitu ac odore aromatum, tanquam ſupremus omnium Dominus, honoraretur.

25. Tertiò, In hoc altari nullæ victimæ, ſed tantum thymiamata, ſeu aromata ſuaviſſimi odoris incendebantur: non tantum à Pontifice, ſed etiam à minoribus Sacerdotibus, qui quotidie bis, ſemel mane, & ſemel veſpere illud præſtabant, ut capite ſepti-

ſeptimo, quæſtjone 4. §. 1. dictum eſt. Non quod Deus delectaretur ejuſmodi odoribus, (cùm ſit incorporeus) ſed quòd eſſet ſignum magnæ venerationis, ac reverentiæ erga Deum, tanquam ſupremum Dominum, ut jam ante inſinuavi.

Altare holocauſti.

26. Hoc altare, in quo holocauſta, & quævis alia ſacrificia Deo immolabantur & cremabantur, non erat in Tabernaculo, ſed in Atrio Sacerdotum, ſub dio poſitum, propter ignem, ſumum, & nidorem victimarum, ut ſupra dixi. De quo ſimiliter hęc notanda ſunt. Exod. 27. & 38.

Primò, erat factum ex lignis Setim, quæ æneis tabulis interius & exterius tegebantur, ne ab igne læderentur. Longum cubitos quinque: latum totidem: altum tres; Interius cavum & inane, ad continendum ignem pro comburendis ſacrificiis. Exod. 27. v. 1. & 8.

Secundò, habebat supernè craticulam æneam, foraminibus plenam, inſtar retis, quæ totam altaris longitudinem & latitudinem occupabat. Huic craticulæ imponebantur victimæ, ut à ſubjecto igne cremarentur, & earum cinis per foramina craticulæ ſub altare decideret.

Tertiò, ex eadem craticula pendebat arula ænea, vel foculus æneus, in ipſa altaris cavitate: in quo foculo erat ignis ad comburendas carnes, quæ in ſuperiori craticula pone-

ponebantur. Hic ignis, qui de cœlo fuerat miſſus, quotidie novis lignis appoſitis fovebatur à Sacerdotibus, ne unquam extingueretur. Foculus, in quo erat ignis, pendebat in cavitate altaris, & ſupernè per quatuor catenulas alligabatur ad quatuor altaris & craticulæ cornua.

Quartò, altare habebat quatuor annulos aureos, per quos duo vectes inſerebantur ad portandum altare. Totidém annulos & vectes habebat craticula, diſtinctos ab annulis & vectibus altaris, ut ſeorſim portari poſſet.

Quintò, in hoc altari, manè & veſperè quotidie primò immolabatur Agnus, quaſi juge ſacrificium, de quo ſequenti capite. Deinde aliæ victimæ, ſive eſſent votivæ ſive ſpontaneæ, ſive præceptæ ob aliquod feſtum incidens.

Labrum æneum, & reliqua vaſa ſacra.

27. Vaſa; quæ ſerviebant pro Tabernaculo & Atrio, erant potiſſimum hæc. Primò labrum æneum. Exodi 30. v 18 & cap. 38. v. 8. Secundò, Acetabula, phialæ, thuribula, cyathi. Exod. 25 v. 29. Tertiò, Lebetes ænei. Exod. 27. v. 3. Quartò, mortariola & crateres, Num. 4. 7. De ſingulis dicam aliquid.

28. Labrum æneum erat vas quoddam ex ære factum, ut in eo lavarentur Sacerdotes, antequam accederent ad ſacrificia. Et ſimiliter partes victimarum antequam immolarentur. Erat autem factum ex æneis ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio Ta-

Tabernaculi, ut habetur Exodi 38. verſu 8. Apud Hebræos vocabatur concha: apud Septuaginta Interpretes λουτὴρ, id eſt, lavatorium. Huic ſimile curavit fieri Salomon, ſed multo capacius, quod ob magnitudinem dictum eſt, *Mare æneum.* De quo 3. Regum, 7. verſu 23. *Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum à labio uſque ad labium, rotundum in circuitu. Et ſtabat ſuper duodecim boves, è quibus tres reſpiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem.*

29. Acetabula, phialę, cyathi, thuribula, facta erant ex puro auro, & ſerviebant in uſum menſæ: & in ea tanquam in repoſitorio aſſervabantur. Hoc ſenſu intelligendum eſt illud Exodi 37 16 *Et vaſa ad diverſos uſus menſæ acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda ſunt libamina.* Vilalpandus l. 4. de templo c. 57. per acetabula intelligit crateres aureos, quibus ſinguli panes imponebantur. Per thuribula, eorum opercula, ne panes à pulveribus, vel à muſcis fœdarentur. Per phialas vaſa, quibus imponebatur thus ſuper ipſos panes. Per cyathos, vaſa, quibus vinum pro panibus libabatur.

30. Alii ſic explicant. Acetabula erant ſcutellæ vel catini, ad excipiendam & continendam ſimilam, quæ offerebatur. Phialę erant vaſa parva & concava, parata ad vinum, & alia libamina in ſacrificiis fundenda. Septuaginta vocant θυΐσκας, id eſt mortaria. Hieronymus ſæpe appellat mortariola.

riola. Cyathi ad eundem uſum ſerviebant: thuribula facta erant ad duplicem uſum. 1. ad offerendum thymiama, quod adolebatur 2. ad aſſervandum thus, quod ponebatur ſuper panes propoſitionis. Levit. 24. 7. Noſter alibi *crateras*; Septuaginta *libatoria* vertunt.

31. Lebetes ænei (de quibus Exodi 27. 3.) ſubſerviebant altari holocauſtorum, ad ſuſcipiendos cineres victimarum, qui cadebant per foramina craticulæ poſitæ ſupra altare, ut habetur loco citato: *faciesque in uſus ejus* (altaris) *lebetes ad ſuſcipiendos cineres, &c.*

32. Quæres, quid hæc omnia ſignificaverint; Vel, cujus rei figura fuerit Tabernaculum, & reliqua, quæ jam recenſita ſunt; Reſpondeo. Tabernaculum fuit figura Eccleſię Chriſti; quatenus complectitur Eccleſiam militantem in terris, & triumphantem in cœlis. Quod ſic declaro. Tria ſpectari poterant in Tabernaculo. 1. Atrium, quod erat circa Tabernaculum 2. Sanctum, quod erat una pars Tabernaculi. 3. Sanctum Sanctorum quod erat altera pars Tabernaculi. Igitur Atrium fuit figura Eccleſiæ militantis, quoad communem vitam Chriſtianorum. Nam in Atrio erant tria. 1. Locus orationis laicorum. 2. Labrum æneum, ad abluendas ſordes. 3. Altare holocauſti, ad cremanda animalia. Similiter tria ſunt in communi vita Chriſtianorum. 1. Communis oratio. 2. Sacramentum pœnitentiæ, quo abluuntur peccata. 3. Mortificatio vitio-

tiorum per jejunium, & alia pia opera.

Sanctum fuit figura ejuſdem Eccleſiæ militantis, quoad vitam perfectorum. Nam in Sancto erant tria. 1. Menſa panum propoſitionis, 2. Altare thymiamatis. 3. Candelabrum lucens. Sic tria ſunt in vita perfectorum. 1. Sacramentum Euchariſtiæ, quod fuit ſignificatum per panes propoſitionis, ut docet Hieronym. Cyrill. Damaſcenus, & alii. 2. Jugis oratio & contemplatio, quæ fuit præfigurata per aromata, quæ incendebantur in altari thymiamatis. Apoc. 5. 8. 3. Doctrina & Sanctitas, cujus typum geſſit Candelabrum lucens. Matt. 5. 5.

Sanctum Sanctorum fuit figura Eccleſiæ triumphantis. Nam tria erant in Sancto Sanctorum. 1. Arca fœderis 2. Propitiatorium. 3. Cherubini. Sic tria ſunt in cœlo. 1. Cœtus Beatorum, 2. Humanitas Chriſti glorioſa. 3. Angeli ſancti. Rurſum, in Arca erant tabulæ Decalogi, urna cum manna, & virga Aaronis floreſcens. Sic in cœtu Beatorum eſt perfecta charitas Dei & proximi; abundantia divinæ ſuavitatis, & glorioſa Sanctorum corpora.

Synagoga & Cathedra.

33. Synagogæ, ut initio capitis ſexti dictum eſt, erant ædificia ſacra, in quibus Judæi ſingulis Sabbatis ſolebant ſcripturam legere & explicare. Dictæ ſunt autem Synagogæ, id eſt, congregationes, quia erant do-

domus ſuæ Eccleſiæ, in quibus Judæi congregabantur. Sicut enim Chriſtiani hoc tempore ſolent congregari in templis, ad audiendas conciones diebus feſtis; ita Judæi ſoliti erant congregari in Synagogis, ad legendam & audiendam legem Moſaicam, Marci 1. 21. & Lucæ 4. 16. & Act. 13. 14.

34 In ſingulis Synagogis erat Cathedræ, ſeu ſedilia, in quibus ſedebant, tum illi, qui legebant & explicabant legem Moſaicam, tum illi, qui audiebant, ut patet Matth. 23. 6. ubi de Scribis & Phariſæis dicitur: *Amant primas Cathedras in Synagogis.* Ex quo ſequitur, quaſdam fuiſſe cathedras honoratiores pro Phariſæis & legis Doctoribus: alias minus honoratas pro populo, qui ab illis inſtruebatur.

35. Quæres 1. In quem uſum fuerint ædificatæ Synagogæ? Reſpondeo in triplicem uſum, ut colligitur ex ſcriptura. 1. Ad docendum & prædicandum Moyſen ac Prophetas. 2. Ad orandum. 3. Puniendos delinquentes. Ita Toletus in cap. 16. Joannis, annot. 2. & Turniellus in annalibus, anno mundi 25. 94. num. 14. Nam primò, ſolebant doctores populi ſingulis Sabbatis convenire ad Synagogas, ibique legere & explicare libros Moyſis ac Prophetarum. Actor. 15. 21. *Moyſes à temporibus antiquis habet in ſingulis civitatibus qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbatum legitur.* Et quidem ordinarii Doctores erant Scribæ & Phariſæi, Matth. 23. 2. *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi.* Quod tamen offi-
cium

cium ſæpe uſurpavit Chriſtus, Marci 2. 21. *Sabbatis ingreſſus in Synagogam, docebat eos.* Et Lucæ 4. 15. *Et ipſe docebat in Synagogis eorum.* Et alibi: Solebant aliquando ordinarii Doctores, poſtquam legiſſent & explicaſſent aliquem Scripturæ locum, offerre etiam aliis poteſtatem legendi & explicandi præſertim aliunde accedentibus. Sic obtulerunt Paulo & Barnabæ, Act 13. 14. *Ingreſſi Synagogam die Sabbatorum, ſederunt. Poſt lectionem autem legis & Prophetarum, miſerunt Principes Synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens ait: Viri Iſraelitæ, &c.* Sic videntur obtuliſſe Chriſto, Lucæ 4. 16. *Intravit ſecundum conſuetudinem ſuam diei Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ: Et ut revolvit librum, invenit locum, ubi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me: Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intenti in eum. Cœpit autem dicere, &c.* Certè miniſter, qui obtulit illi librum Iſaiæ, fecit hoc juſſu Scribarum & Phariſæorum, qui Synagogæ præſidebant.

26. Secundò, ſolebant etiam Judæi, orationis cauſa venire ad ſuas Synagogas, ut patet Judith 6. 21. *Convocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra Eccleſiam oraverunt, petentes auxilium à Deo Iſrael.* Ubi per Eccleſiam non poteſt aliud intelligi, quàm Synagoga illius loci. Sicut etiam Pſ. 25. 12. *In Eccleſiis benedicam te Domine.* Et Pſal. 67.

27. *In*

27. *In Eccleſiis benedicite Deo Domino.* Quod apertè confirmatur ex illo Matth. 6. 5. *Cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum ſtantes orare.* Ubi reprehenduntur Scribæ & Phariſæi, non ideo præcisè, quod orarent in Synagogis, quia hoc erat licitum & uſitatum, ſed quod ibi orarent, ut viderentur ab hominibus. Itaque non tam oratio in Synagogis, quam inanis gloria fuit à Chriſto reprehenſa.

36. Tertiò, ſolebant denique in ſuis Synagogis punire eos, qui vel verè deliquerant, vel falsò putabantur deliquiſſe. Quod faciebant dupliciter. Primò, ejiciendo illos extra Synagogam. Quam pœnam valdè formidabant Judæi, Joan. 9. 22. *Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebat Judæos. Jam enim conſpiraverant Judæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Et Ioan. 12. 42. *Ex principibus multi crediderunt in Chriſtum: ſed propter Phariſæos non confitebantur: ut à Synagoga non ejicerentur.*

Secundò alias penas corporales, in ipſis Synagogis, infligendo. Matthæi 10. 17. *In Synagogis ſuis flagellabunt vos.* Et Matthæi 23, 34. *Mitto ad vos Prophetas, & ex illis flagellabitis in Synagogis veſtris.* Et Act. 22. 19. *Ego eram concludens in carcerem, & cædens per Synagogas eos, qui credebant in te.* Et cap. 26. 11. *Per omnes Synagogas frequenter puniens eos, compellebam blaſphemare.*

38. Quæres 2. Quando primum cœperint

rint ædificari Synagogæ ? Aliqui putant tempore captivitatis Babylonicæ . Tunc enim Judæi in exilio conſtituti , non habebant templum , in quo orarent , & Legis Moſaicæ explicationem audirent . Itaque neceſſe fuit ut ædificarent quaſdam domos, in quibus id præſtare poſſent . Alii rectius ſentiunt , multò ante id factum eſſe , ut Toletus & Turniellus referunt loco citato. Ratio eſt , quia ante captivitatem Babylonicam , tempore Regum ac Judicum , neceſſe fuit , Judæos habere aliquem locum , in quo ſingulis Sabbatis orationi & lectioni Legis Moſaicæ vacarent . Hoc autem non potuit fieri in eo tantùm loco, ubi erat Tabernaculum vel templum ; quia moraliter erat impoſſibile , omnes Judæos ſingulis Sabbatis ex tota Judæa in unum locum convenire (hoc enim ter ſolum fiebat in anno, nempe in Paſchate , Pentecoſte , & Feſto Tabernaculorum , ut habetur Deuter. 16. 16.) ergo neceſſe eſt , in variis locis fuiſſe Synagogas , in quibus commodè id fieret . Et hoc probant teſtimonia ſuperius citata . Pſalm. 25. 12. & Pſalm. 67. 27. Itemque illud 2. Paralip. 17. 9. *Docebant populum in Juda , habentes librum legis Domini : & circumibant cunctas urbes Juda , atque erudiebant populum* . Quod ſine dubio factum eſt in Synagogis, quæ erant in urbibus Juda .

39. Quæres , quæ fuerit antiquiſſima inter omnes Synagogas , Toletus , Turniellus, & Rabbini putant illam fuiſſe antiquiſſimam , quæ erat in Maſpha . Ibi enim conſtat

ſtat fuiſſe domum quandam, ſeu Eccleſiam tempore Judicum & Regum, ad quam devotionis cauſa ſolebant convenire Iſraelitę. Judicum 11. 11. *Locutus eſt Jephte omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha*. Et cap. 20. 1. *Egreſſi ſunt omnes filii Iſrael, & pariter congregati ad Dominum in Maſpha: Et convenerunt in Eccleſiam populi Dei*. Et 1. Reg. 7. 5. *Dixit autem Samuel: Congregate univerſum Iſrael in Maſpha, ut orem pro vobis Dominum*. Et 1. Machab. 3. 46 *Congregati ſunt, & venerunt in Maſpha, contra Jeruſalem; Quia locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael*. Ex his teſtimoniis tria colligo. 1. In Maſpha fuiſſe Eccleſiam populi Dei. 2. Fuiſſe ibidem locum orationis. 3. Idque tempore Jephte, Samuelis & Machabæorum.

40. Dices: Hæc omnia poſſunt intelligi de Tabernaculo & Arca fœderis, quæ erant in Maſpha. Reſpondeo. Non poſſunt Nam Tabernaculum & Arca, nec tempore Jephte, nec tempore Samuelis, nec tempore Machabæorum, fuerunt in Maſpha, Imò numquam ibi fuiſſe, veriſimile eſt. Quod ſic oſtendo. Tabernaculum primò fuit in Galgalis, tempore Joſue. Joſue 5. 10. Deinde, in Silo, tempore Samuelis 1. Regum 4. 3. Tertiò, in Nobe, tempore Davidis 1. Regum 21. 1. & cap. 22. v. 19. Quartò, in Gabaon, tempore Salomonis 3. Reg. 3. 4. & 1. Paral. 21 29. Quintò, in Jeruſalem in templo Salomonis 3. Regum 8. 4. Ubi autem manſerit tempore captivitatis Babylonicæ non conſtat. Similiter Arca fœderis, primò quidem fuit

in ipſo Tabernaculo in Galgalis, & in Sylo, uſque ad tempora Samuelis. Deinde ſeparata fuit à Tabernaculo, & ex Silo translata in caſtra Iſraelitarum pugnantium contra Philiſtæos, ſub eodem Samuele 1. Reg. 4. 5. Poſtea capta fuit à Philiſtæis, & in Azoto poſita in templo Dagon. c. 5. v. 1. & 2. Inde translata in Accaron v. 10. Inde in Agrum Joſue Bethſamitæ c.6. v.14. Inde Cariathiarim in domum Abinadab in Gabaa c. 7. v. 1. Inde in domum Obededom Gethæi, 2. Regum 6. 10. Inde in civitatem David, v. 12. Nunquam legitur fuiſſe in Maſpha. Unde ſequitur, domum ſeu Eccleſiam quæ fuit in Maſpha à tempore Joſue uſque ad Machabæos, nihil aliud fuiſſe, quam Synagogam, in quam orationis cauſa conveniebant Iſraelitæ.

41. Quæres 4. Quam multæ fuerint Synagogæ? Reſpondeo. Initio fuerunt paucæ: ſed poſtea, creſcente populo multiplicatæ ſunt. Adeò quidem, ut tempore excidii Jeroſolymitani numeratæ fuerint 480 Synagogæ, in ſola urbe Jeruſalem: quarum aliæ erant pro civibus; aliæ pro Judæis advenis, qui religionis cauſa veniebant Jeroſolimam ut tradunt Toletus, Turniellus loco citato, & Genebrardus in Chronologia, ubi agit de rebus geſtis ſub Joachim ſummo Sacerdote. Quod enim Judæi advenæ habuerint Jeroſolymis ſuas Synagogas, conſtat ex illo Actor. 6. 9. *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Aſia.*

Aſia. Erant etiam plurimæ extra Jeruſalem in aliis civitatibus, quarum fit mentio Matthæi 4. 23. & Lucæ 4. 15. & alibi.

42. Quæres 5. An in ſola Judæa fuerint Synagogæ? Reſpondeo. Etiam extra Judæam fuerunt multæ, ut Damaſci, Salaminæ, Antiochiæ, Piſidiæ, Iconii, Theſſalonicæ, Beroeæ, Athenis, Corinthi, Epheſi: ut habetur in Act. Apoſt. c. 9. 2. c. 13. 5. & ſeqq c. 14. 1. c. 17. 1. & ſeqq. c. 18. 4. & ſeqq. Nam in illis civitatibus habitabant Judæi permixti cum gentilibus, ut patet ex locis citatis. Unde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ gentilium, ſed Judæorum. Act. 3. 5. *Cum veniſſent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Judæorum.* Et c. 14. 1. *Factum eſt autem Iconii, ut ſimul introirent in Synagogam Judæorum.* Et c. 17. 1. *Venerunt Theſſalonicam, ubi erat Synagoga Judæorum.*

43. Quæres 6. An omnes Synagogæ ędificatę fuerint à ſolis Judęis? Reſpondeo. Non omnes. Nam etiam gentiles, qui bene affecti erant erga Judęos, ſolebant Synagogas pro illis exſtruere. Habemus exemplum in Centurione; de quo Seniores Judęorum ad Chriſtum Lucę 7. verſ. 4. *Dignus eſt, ut hoc illi præſtes: Diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificavit nobis.*

Epilogus huius Capitis.

44. Hic obiter notandum eſt, inſtrumenta divini cultus, de quibus actum eſt hactenus, fuiſſe magni momenti apud Deum &

homines. Quod ex triplici capite colligi poteſt. Primò, ex parte ipſius Dei. Nam ipſe ſpeciatim mandavit fieri Tabernaculum, Arcam, Propitiatorium, & alia inſtrumenta, quæ recenſuimus. Secundò, ex parte Judæorum, qui fuerunt valdè prompti ac liberales in faciendis expenſis, quæ ad fabricam erant neceſſariæ. Exod. 35.20 *Egreſſa omnis multitudo filiorum Iſraël de conſpectu Moyſis, obtulerunt mente promptiſſima atque devota primitias Domino, ad faciendum opus Tabernaculi teſtimonii. Quidquid ad cultum, & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos, & dextralia, &c.* Tertiò, ex parte gentilium, qui & ipſi, ex inſtinctu Dei, multa conferebant ad promovendum Dei cultum. Ut Cyrus Rex Perſarum, de quo 1. Eſdræ 1. 2. *Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum: omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipſe præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Jeruſalem quæ eſt in Judæa.* Et Seleucus Rex Aſiæ, ac alii vicini Reges, de quibus 2. Machab. 3. 1. *Igitur cum ſancta Civitas honoraretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè cuſtodirentur, propter Oniæ Pontificis pietatem; fiebat ut & ipſi Reges & Principes locum ſummo honore dignum ducerent, & Templum maximis muneribus illuſtrarent: ita ut Seleucus Aſiæ Rex de redditibus præſtaret omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes.* Hinc diſcant Chriſtiani Pontifices, Reges, ſubditi, quid ſui officii ſit in promovendo Dei cultu. Pontifices imitentur Oniam in pietate: Reges Cyrum

&

& Seleucum in liberalitate: Subditi populum Iſraeliticum in conferendis libenter expenſis. Niſi hoc faciant, eveniet ipſis, quod Judæis, quando defecerunt a cultu Dei, contigit. Jeruſalem everſa eſt, Templum incendio conflagravit, omnes in captivitatem abducti ſunt.

CAPUT XIII

De Sacrificiis Moſaicis.

1 SACRIFICIA Moſaica tripliciter dividi poſſunt. 1. Ratione materię. 2. ratione formæ & finis. 3. ratione temporis. Et quidem ratione materiæ, dividuntur in victimas, oblationes, & libamenta. Ratione formæ ac finis, in holocauſta, hoſtias pacificas, & hoſtias pro peccato. Ratione temporis, in juge ſacrificium quod quotidie; & in ſacrificium Agni Paſchalis, quod in Paſchate; & in alia ſacrificia, quæ in aliis ſolemnitatibus offerebantur. De quibus dicam hoc ordine. 1. De victimis immolationibus, & libaminibus. 2. De holocauſtis, hoſtiis pacificis, hoſtiis pro peccato. 3. De jugi ſacrificio. 4. De agno Paſchali. 5. De ſacrificiis aliarum ſolemnitatum. 6. De igne, quo utebantur Sacerdotes in ſacrificiis. 7. Addam aliquid de ſacrificio novi Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.

De Victimis, immolationibus, & libamentis.

2. Igitur, ratione materiæ, triplicia erant ſacrificia Moſaica. 1. Victimæ ſeu hoſtiæ. 2. Immolationes. 3. Libamenta. Erat enim triplex materia à Deo deſignata, quæ in Judæorum ſacrificiis offerri poterat ac debebat. Primò, animalia: ut oves, capræ hœdi, boves, vituli, columbæ, paſſeres, turtures. Secundò, fructus terræ: ut panis, ſimila, ſal, thus, manipulus ſpicarum virentium, & triticum. Tertiò, liquores, ut ſanguis, vinum, oleum, aqua. Nec aliquid his amplius. Cùm ergo fiebat ſacrificium ex animalibus, vocabatur hoſtia ſeu victima: cùm ex fructibus terræ, immolatio: cùm ex liquoribus, libamen, ſeu libamentum.

3. Erat autem diverſus modus offerendi in hoc triplici rerum genere. Nam animalia offerebantur mactatione & combuſtione: fructus terræ, immutatione: liquores, effuſione. Porrò illa immutatio fructuum erat etiam varia. Nam panis in fruſta diſſecabatur: ſimila, ſartagine, clibano, vel craticula coquebatur: ſal urebatur, thus adolebatur: manipulus ſpicarum torrebatur: triticum conterebatur.

4. Hìc quæri poteſt, cur non alia animalia, nec alios fructus, nec alios liquores, licuerit offerre in ſacrificiis Moſaicis, quàm quæ jam numerata ſunt? Ratio dubitandi eſt, qui præter illa ſunt alia multo præſtantiora. Optima autem quæque Deo offeren-

ferenda ſunt. Hinc ſacrificium Abelis fuit Deo gratum, non autem Cain: quia Abel obtulit de primogenitis animalium: Cain verò, non de primitiis frugum, ſed de communibus frugibus. Reſpondeo. In hac re debet nobis ſufficere voluntas Dei, qui in lege Moſaica ſic voluit & ordinavit. Nec tamen deſunt rationabiles cauſæ, cur id factum ſit: de quibus videri poteſt D. Tho. in 1. 2. q. 102. & 103.

De holocauſto, Sacrificio pro peccato, & hoſtia pacifica.

5. Ratione formæ ac finis, erat etiam triplex ſacrificium in lege Moſaica. 1. Holocauſtum. 2. Sacrificium pro peccato. 3. Hoſtia pacifica. Vide D. Th. 1. 2. q. 102. art. 2. ad 8.

6. Holocauſtum erat ſacrificium perfectiſſimum, quia in eo tota res oblata comburebatur, & in fumum reſoluta, ſurſum ad Deum aſcendebat; ita ut nihil inde cederet in uſum humanum. Per hoc enim perfectiſſimè deſignabatur, omnia eſſe ipſius Dei, & omnia ad ipſius honorem referenda. Et in hunc finem erat potiſſimum inſtitutum hoc genus ſacrificii: tametſi interdum etiam pro peccato populi & Sacerdotum offerri poterat.

7. Sacrificium pro peccato, partim cremabatur, partim cedebat in uſum Sacerdotum, qui in atrio templi ex eo veſcebantur. Per hoc ſignificabatur, (ut notat D. Thomas) quod expiatio peccatorum fiat quidem

à Deo, ſed per miniſterium Sacerdotum. Solebant autem offerri pro peccatis quibuſdam externis, & pro peccatis commiſſis per ignorantiam, vel negligentiam circa ceremonias legis. Levit. 4. & 5. Item, pro peccato furti, perjurii, calumniæ. Levit. 6. & 7. Porrò, ſicut diverſa erant peccata, & diverſæ perſonæ, quæ peccabant; ita etiam diverſa erant ſacrificia pro peccato. Aliud enim offerebatur pro perjurio, aliud pro aliis peccatis. Similiter, aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro privatis hominibus.

8. Hoſtia pacifica poterat ex duplici titulo offerri. 1. In gratiarum actionem, pro beneficiis à Deo acceptis. 2. Ad nova beneficia à Deo impetranda. Dividebatur autem in tres partes: quarum una comburebatur ad honorem Dei; altera cedebat in uſum Sacerdotum; tertia in uſum offerentium. Per hoc ſignificabatur, quod ſalus hominis procedat à Deo, per directionem Sacerdotum, & cooperationem illius, qui ſalvatur.

9. Ab hac diviſione, quæ jam explicata eſt, parum differt illa, qua ſacrificium dividitur in Latreuticum, Euchariſticum, Impetratorium, & Propitiatorium. Latreuticum dicitur, quod ſolum fit ad Deum colendum, teſtando ejus principatum, & noſtram ſervitutem ſeu ſubjectionem. Hoc potiſſimum fit Holocauſto. Euchariſticum dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. Impetratorium, pro

beneficiis accipiendis. Utrumque in veteri lege dicebatur *hoſtia pacifica*. Propitiatorium eſt, quod offertur pro peccatis, & pro peccatornm pœnis ac flagellis avertendis. Hoc idem eſt, quod ſacrificium pro peccato.

10. Adhuc tria notanda ſunt ex D. Thoma, q. 102. art. 3. ad 8. & 10. Unum eſt, quod ſi conferamus hæc ſacrificia Moſaica inter ſe, ratione ſanctitatis & præſtantiæ, primum locum obtineat Holocauſtum: Secundum, Hoſtia pro peccato: Tertium, Hoſtia pacifica pro beneficio accepto: Quartum, Hoſtia pacifica pro beneficio accipiendo. Ratio eſt, quia hæc ſacrificia inſtituta ſunt ad cultum & honorem Dei: Ergo quo major vel minor eſt obligatio colendi Deum, eo major vel minor dignitas eſt ſacrificii quo illum colimus. Obligamur autem hoc ordine. 1. Propter infinitam ipſius majeſtatem. 2. Propter offenſam in ipſum commiſſam. 3. Propter accepta beneficia. 4. Propter ſperata beneficia. Ergo juxta hunc ordinem, primo loco cenſeri debet Holocauſtum. Secundo, hoſtia pro peccato: Tertio, hoſtia pacifica pro beneficio accepto: Quarto, hoſtia pacifica pro beneficio accipiendo. Idem ordo dignitatis colligi poteſt ex parte ipſius ſacrificii. Nam Holocauſtum totum comburebatur in honorem Dei cætera non item: Ergo ex hac parte, cæteris erat præſtantius. Hoſtia pro peccato partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur, ſed à ſolis Sacerdotibus, non

à populo: & in ſolo atrio, non alibi: & ipſo die ſacrificii, non alio. Hoſtia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat pars hoſtiæ pro peccato: partim comedebatur, non tamen à ſolis Sacerdotibus, ſed etiam à populo: nec in ſolo atrio, ſed ubique in Hieruſalem & in hoc erat inferior. Hoſtia pacifica pro impetrando beneficio, poterat comedi, non ſolum à populo, & extra atrium: ſed etiam extra diem ſacrificii. Poterat enim conſervari in ſequentem diem:& in hoc erat infra ſanctitatem Hoſtiæ pro beneficio accepto.

11. Alterum eſt, quod tametſi carnes victimarum ſæpe venirent in uſum Sacerdotum & populi, ut jam dictum eſt: numquam tamen ſanguis, aut adeps. Nam ſanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei: adeps verò adurebatur igne. Hujus rei varias aſſignat cauſas D. Thomas. Vide infra cap. 15. §. 12. & ſequentibus.

12. Tertium eſt, quod tametſi pro diverſitate peccatorum, diverſa fuerint inſtituta ſacrificia, non tamen ſervabatur illa proportio, ut quo majus eſſet peccatum, eo præſtantior eſſet res oblata in ſacrificio: ſed contra potius, quo majus eſſet peccatum eo vilior ſpecies animalis offerebatur, ut ex Rabbi Moſe notavit D. Thom. Nam capra, quod eſt viliſſimum animal, offerebatur pro idololatria, quod eſt graviſſimum peccatum. Pro ignorantia verò Sacerdotis, offerebatur vitulus; pro negligentia Principis, hircus, Levit. 4. & ſeqq.

De

De jugi ſacrificio, quod quotidie offerebatur.

13. Judęi ex præcepto divino jubebantur quotidie offerre duos agnos anniculos, & immaculatos in holocauſtum: alterum mane, & alterum veſpere. Et cum illis ſimilam conſperſam oleo, & vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur *iuge ſacrificium*, vel *holocauſtum ſempiternum*, quia quotidie fiebat, & nunquam intermittebatur. Sic legimus Exodi 29. 38. *Hoc eſt, quod facies in altari, agnos anniculos duos per ſingulos dies jugiter, unum agnum mane, & alterum veſpere, decimam partem ſimilæ conſperſæ oleo tuſo, quod habeat menſuram quartam partem hin, & vinum ad libandum eiuſdem menſuræ in agno uno. Alterum verò agnum offeres ad veſperam, iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea, quæ diximus, in odorem ſuavitatis. Sacrificium eſt Domino, oblatione perpetua in generationes veſtras, ad oſtium tabernaculi teſtimonii coram Domino, ubi conſtituam, ut loquar ad te*. Et Num. 28. 3. *Hæc ſacrificia, quæ offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: unum offeretis mane, & alterum ad veſperam*.

14. Hoc juge ſacrificium veteris Teſtamenti fuit figura ſacrificii Miſſæ in novo Teſtamento. Primò, ratione rei oblatæ. Nam ſicut in illo offerebatur agnus immaculatus: ita in hoc offertur Chriſtus, qui eſt agnus ſine macula, Joann. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Secundò, ratio-

ratione loci. Sicut ille offerebatur in Tabernaculo; ita hic in Eccleſia. Tertiò, ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie, ita Chriſtus offertur quotidie. Unde etiam apud Danielem cap. 12. 11. vocatur *iuge ſacrificium*. Quartò, ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur manè & veſperè; ita Chriſtus à principio mundi uſque ad finem. Apocalypſ. 13. 8. *Agnus qui occiſus eſt ab origine mundi*: Non quidem reipſa, ſed per energiam. Quintò, ratione adjuncti. Sicut ille offerebatur cum ſimila & vino, ita Chriſtus quotidie offertur ſub ſpecie panis & vini.

De Agno Paſchali.

15. Hoc ſacrificium Agni Paſchalis à Deo inſtitutum eſt, paulò antè egreſſum filiorum Iſrael, ex Ægypto: ac primo celebratum pridie egreſſionis ad veſperam: cum mandato, ut poſtea ſingulis annis, primo menſe anni, die 14. menſis ad veſperam, repeteretur. Quod an ſemper factum ſit, poſtea videbimus. Ad majorem illius notitiam, hæc breviter examinanda ſunt. 1. Qualis debuerit eſſe agnus. 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare. 3. Quo tempore immolandus fuerit agnus. 4. Quo loco. 5. Quo ritu. 6. Quinam potuerint ex illo comedere. 7. In quem finem inſtitutum ſit hoc ſacrificium agni. 8. Quoties celebratum à Judæis.

16. Eſt ergo prima quæſtio, qualis debue-

rit

rit eſſe agnus? Reſpondeo. Debuit habere tres conditiones. 1. eſſe maſculus. 2. anniculus; ſeu unius tantum anni. 3. ſine macula; id eſt, ſanus & integer; non morbidus aut vitioſus. Hoc patet ex illo Exodi 12. 3. *Decima die menſis huius tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus*. Quę autem maculæ, ſeu vitia arcerent quodcumque animal à ſacrificio, explicat Moſes Levitici 22. 21. his verbis: *Homo qui obtulerit victimam, tam de bobus, quàm de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile ſit: Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis ſuper altare Domini*.

17. Altera quæſtio eſt; an pro agno licuerit aliud animal immolare? Reſpondeo. Non licuit aliud immolare, niſi hœdum, qui ſimiliter debebat eſſe maſculus, anniculus, & ſine macula. Sic enim legimus Exodi 12. 5. *Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis & hœdum*. Objici poteſt illud Deut. 16. 2. *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo, de ovibus & bobus*. Ergo præter agnum & hœdum licebat etiam bovem aut vitulum immolare. Reſpondeo. Nomen Phaſe, dupliciter ſumi ſolet. Primò, propriè ac ſtrictè pro agno Paſchali, qui immolabatur decimoquarto die menſis primi ad veſperam: Et hoc ſenſu nō licebat pro agno immolare aliud animal, niſi hœdum, ut dictum eſt. Secundò, impro-

priè & latè, pro hoſtiis pacificis, quę durante ſolemnitate Paſchali, offerebantur in diebus azymorum, qui ſequebantur veſperam & immolationem agni Paſchalis. Hujuſmodi autem hoſtiæ poterant ſumi etiam ex bobus: Et hoc ſenſu intelligitur, quod allatum eſt ex Deuter. Vide quæ ſcripta ſunt Num. 28. 16. Unde patet, tam agnum Paſchalem, quam cæteras victimas illius ſolemnitatis, vocari Phaſe in Scriptura. Hinc facilè explicatur illud Joan. 18. 28. *Erat autem manè, & ipſi non introibant in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha*. Ubi per Paſcha non intelligitur agnus Paſchalis, quem Judæi pridie ad veſperam comederant: ſed victimæ pacificæ, quæ ſequentibus azymorum diebus comedi ſolebant, non tamen niſi à mundis & purificatis.

18. Tertia quæſtio eſt, quo tempore immolandus fuerit Agnus? Reſpondeo. Die decimoquarto menſis primi ad veſperam. Sic enim præceperat Deus Exod. 12. 3. *Decima die tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Et ſervabitis eum uſq; ad quartamdecimam diem menſis huius, immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam*. Hoc præceptum, quo ad poſteriorem partem, ſemper ſervatum eſt. Nam Hebræi, non ſolum in Ægypto ante egreſſionem, ſed etiam poſtea in monte Sinai & alibi, ſolebant immolare agnum paſchalem die decimoquarto menſis primi ad veſperam. Excipio unum caſum. Nam ſi eo die immundi eſſent

pote-

poterat differri uſque ad diem decimum-quartum ſequentis menſis: quod aliquando etiam factum eſt. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant, Judæos nunquam, niſi in Ægypto, juſſos fuiſſe quærere agnum die decima, quem poſtea immolarent die decimaquarta ad veſperam: ſed unicuique liberum fuiſſe, ut quæreret, quo die vellet. Ite Abulenſ. in cap. 12. Exod. quæſt. 4. Ribera lib. 5 de templo cap. 3. & nonnulli alii. Et duplex illorum ratio eſt. Una, quia poſtea, quotieſcumque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti de die decimo, quo debebat quæri agnus; ſed ſolum altera pars de die decimo quarto, quo debebat immolari. Ergo ſignum eſt, quod illa pars, de die decimo, non obligaverit, niſi in Ægypto. Altera, quia erant legitimæ cauſæ, cur in Ægypto debuerint agnum prius quęrere & præparare, quam veniret dies immolationis: quę tamen cauſæ poſtea locum non habuerunt. Erant autem hæ 1. quia ſciebant ſe poſt paucos dies egreſſuros eſſe ex Ægypto, & ideo erant valdè occupati circa ea paranda, quæ ad futuram profectionem putabantur eſſe neceſſaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliviſcerentur agni paſchalis, juſſi ſunt tempeſtivè illum quærere & præparare. 2. Ut tanto plus temporis haberent ad explorandum, an agnus eſſet talis, qualis ex præſcripto Dei requirebatur nempe anniculus, ſine macula. 3. Ut illis diebus quibus agnus aſſervabatur, ex ip-

ſius

ſius aſpectu & balatu, facilius cogitarent de futura liberatione ex Ægypto.

19 Neutra ratio videtur convincere. Non prior, quia etiam poſteà, quotieſcumque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, & inteſtinis, Et tamen ita fieri oportebat. Nec poſterior, quia illæ tres cauſæ non magnopere urgent. Imò prima & tertia non cohærent inter ſe. Nam ſi in futuram profectionem ita intenti erant Iſraelitæ, ut periculum eſſet, ne obliviſcerentur agni Paſchalis; quid neceſſe fuit, ut ex aſpectu & balatu agni reducerentur in recordationem futuræ profectionis? Secunda nihil efficit. Cur enim in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus eſſet anniculus, maſculus, & ſine macula, ſi poſtea non indigebant? an minus cauti & ſolertes erant in Ægypto, quam extra Ægyptum? Non video, cur id aſſeramus.

20. Quarta quæſtio eſt, quo loco immolandus fuerit agnus paſchalis? Reſpondeo. Diſtinguenda ſunt quatuor tempora. Primum egreſſionis ex Ægypto. Secundum peregrinationis in deſerto. Tertium ingreſſus in Judæam. Quartum habitationis in Judæa. Igitur, cùm adhuc in Ægypto eſſent Hebræi, ſinguli patresfamilias in ſua domo jubebantur immolare, & comedere agnum. Exod. 12. At tempore peregrinationis, immolarunt & comederunt in deſerto Synai. Num. 9. 1. Porro in ingreſſu in

Ju-

Judæam, poſt tranſitum Jordanis, in campeſtribus Jerico Joſue 5. 10. Denique, tempore habitationis in Judæa, nuſquam licebat id facere, niſi in illo loco, ubi eſſet tabernaculum, juxta illud Deuter. 16. 5. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi, immolabis Phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es de Ægypto.* Locus autem, in quo habitavit nomen Domini, fuit variis temporibus varius. Primò Galgala. Secundò Silo. Tertiò Nobe. Quartò Gabaon. Quintò Jeruſalem, ædificato Templo Salomonis. Et hæc cauſa eſt, cur ſæpè in ſacris literis fiat mentio eorum, qui tempore Paſchali Hieroſolymam aſcendebant, ut ſecundo Paralipomenon trigeſimo, verſu primo. Lucæ ſecundo verſu 41. & alibi.

21. Quinta quæſtio eſt, quo ritu coquendus & comedendus fuerit Agnus? Reſpondeo. In prima immolatione, quæ in Ægypto contigit, ſervatus eſt hic ritus & ordo. 1. Mactabatur agnus, & ſanguis ejus ponebatur ſuper utroque poſte januæ, & ſuperliminari domus, in qua edendus erat. 2. Excoriabatur, diffindebatur, & eluebatur. 3. Aſſabatur igne. 4. Aſſatus comedebatur cum capite, pedibus & inteſtinis. 5. Adhibebantur azymi panes, cum lactucis agreſtibus. 6. Nihil ex eo licebat conſervare in ſequentem diem: ſed ſi quid reſiduum fuiſſet, igne comburendum erat. 7. Qui illum

co-

comeſturi erant, debebant accincti eſſe renibus, calceati, baculum manibus geſtantes, feſtinantes. Vide Exod. 12. Duo hic quæri ſolent. 1. An hæc omnia ſint etiam ſervata? 2. An Judæi comedentes Agnum, debuerint ſtare, an ſedere? Nihil certi de utroque.

22. Sexta quæſtio eſt, quinam potuerint comedere de agno Paſchali? Reſpondeo. Soli Judęi, non autem alienigenę, niſi prius eſſent circumciſi, Exodi 12.43. Et ratio eſt, quia circumciſio erat figura Baptiſmi: & agnus Paſchalis, ſacrificii Euchariſtiæ. Sicut ergo in novo Teſtamento, nemo poteſt eſſe particeps ſacrificii Euchariſtiæ, niſi ſit baptizatus: ita in veteri Teſtamento, nemo poterat edere de agno Paſchali, niſi eſſet circumciſus. Sed an omnes circumciſi poterant? Certum eſt, immundos non potuiſſe. Unde ſi qui Judæi, vel alienigenæ circumciſi, eo die, quo ordinariè immolabatur agnus Paſchalis, immundi fuiſſent, debebant prius mundari, & expectare uſque ad diem decimum quartum ſequentis menſis, ſicut factum eſt Numer. 9. 6. & 2. Paralip 30. 15.

23. Septima quæſtio eſt, in quem finem inſtitutum fuerit hoc ſacrificium Agni? Reſpondeo. In duplicem finem. Primò, in memoriam illius beneficii quod Judæi conſecuti ſunt ea nocte, quæ ſecuta eſt immolationem Agni Paſchalis in Ægypto. Tunc enim Deus percuſſit omnia primogenita Ægypti, intactis primogenitis Judæorum:

rum : & liberavit Judæos à ſervitute Pharaonis. Secundò, in typum & figuram Chriſti, qui tanquam Agnus innocens immolandus & occidendus erat pro humano genere. De priori fine intelligitur illud Exod. 12. 14. *Habebitis hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno.* Et verſ. 26. *Et cum dixerint vobis filii veſtri: Quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſivit ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans.* De poſteriori loquitur Apoſtolus 1. Corinth. 5. 7. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Duo autem ſpectanda ſunt in Agno: 1. Immolatio, quæ erat figura Chriſti in Cruce immolandi. 2. Comeſtio, quæ erat figura Chriſti in ultima Cœna comedendi ſub ſpecie panis & vini. Prior figura in his conſiſtit. Primò ſicut per immolationem Agni Paſchalis, & per aſperſionem Sanguinis ejus ſuper poſtes & liminaria, liberati ſunt Iſraelitæ à captivitate Pharaonis, & ab Angelo percutiente: ſic per immolationem Chriſti in Cruce, & per effuſionem ſanguinis illius, liberatum eſt genus humanum à ſervitute peccati & diaboli. Secundò, ſicut Agnus veſpere immolatus eſt: ſic Chriſtus in fine ſæculorum mortuus eſt pro nobis. Tertiò, ſicut Agnus immolabatur à tota multitudine populi Iſraelitici: ſic Chriſtus morti addictus eſt, clamante tota Judæorum multitudine, *Crucifige, Crucifige.* Quartò, ſicut Agnus erat maſculus, annicu-

lus, & ſine macula: ſic Chriſtus in patiendo fortis, in flore ætatis, & ſine ullo peccato. Quintò, ſicut os non confringebatur in Agno: ſic Chriſti crura in Cruce non ſunt fracta: quod expreſſit Evangeliſta Joannes 19. verſ. 33. Sextò, ſicut pro agno poterat hœdus ſubrogari: ſic Chriſtus, tametſi agnus eſſet, tamen inter iniquos, id eſt inter hœdos reputatus eſt. Et ſicut hœdus ſolet eſſe victima pro peccatis: ſic Chriſtus pro peccatis totius mundi oblatus eſt. Hinc etiam Jacob Patriarcha hœdinis pellibus obvolutus fuit, ut Chriſtum præfiguraret. Poſterior figura conſiſtit in his. Primò ſicut Agnus fuit comeſtus à Judæis: ſic Chriſtus in Euchariſtia comeditur à Chriſtianis. Secundò, ſicut ille à ſolis Judæis, & circumciſis, & in ſola civitate Jeruſalem: ita hic à ſolis Chriſtianis, & baptizatis, in ſola Eccleſia. Tertiò, ſicut ille aſſatus igne corporali: ita hic aſſatus igne charitatis. Quartò, ſicut ille cum azymis panibus, & lactucis agreſtibus: ita hic cum magna puritate, & dolore de peccatis. Quintò, ſicut ille cum capite, pedibus, & inteſtinis: ita hic cum divinitate, & humanitate, latente ſub ſpecie panis & vini. Denique ſicut ille à Judæis ſuccinctis & peregrinantibus ad terram promiſſionis: ita hic à Chriſtianis, properantibus ad cœleſtem patriam.

24. Octava quæſtio eſt, quoties à Judæis celebratum ſit Paſcha? Reſpondeo. Conſtat ex Scriptura, & ſæpè celebratum, & ſæpe omiſ-

omiſſum eſſe. Ac primò celebratum eſt in egreſſu ex Ægypto. Exod. 12. 28. Secundò, in deſerto Sinai, anno ſecundo egreſſionis, Numerorum nono, verſu primo. Tertiò, in campeſtribus Jerico Ioſue quinto, verſu decimo, Quartò, in Jeruſalem ſub Ezechia Rege 2. Paralipomenon 30. 1. Quintò, in Jeruſalem ſub Ioſia Rege, 4. Regum vigeſimo tertio, verſu vigeſimo primo & 2. Paral. 35. 1. Sextò, poſt reditum ex captivitate Babylonica in Jeruſalem 1. Eſdræ 6. 19. Septimo, tempore Chriſti & Apoſtolorum. Matth. 26. 17. Omiſſum autem eſt primo, toto tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primo anno celebratum eſt in Ægypto: ſecundo in deſerto Sinai, ut dictum eſt. Ab eo tempore per 38. annos, uſque ad tranſitum Jordanis, omiſſum eſt. Non enim Iudæi, qui tranſibant Jordanem, erant circumciſi, ac proinde non poterant celebrare Paſcha. Unde Joſue, cum vellet poſt tranſitum Jordanis in Galgala, ſeu in campeſtribus Jericho, renovare immolationem Agni, prius mandavit omnes circumciſi. Joſue 5. 2 Deinde tempore Regum ſæpè omiſſum eſt. Unde Ezechias & Joſias hortati ſunt populum, ut omnes venirent Jeroſolymam, & ibi juxta legem celebrarent Phaſe 4 Reg. 13. 21. & 2. Paral. 30. 1 Denique, intermiſſum eſt tempore captivitatis Babylonicæ. Unde poſt captivitatem, cùm Judæi rediiſſent Jeroſolymam, cœperunt iterum immolare. 1. Eſdr. 6. 19. Atque hęc ex Scripturis dicta ſufficiant.

De

De aliis aliarum ſolemnitatum ſacrificiis.

25. Pręter juge ſacrificium, quod quotidie; & prętER Agnum Paſchalem, qui in Paſchate offerebatur; erant alia ſacrificia, quę in reliquis ſolemnitatibus offerri debebant ex pręſcripto legis. Erant autem hę ſolemnitates. 1. Sabbatum. 2. Neomenia, ſeu initium menſis lunaris. 3. Solemnitas azymorum, quę incipiebat poſtridie Paſchatis. 4. Pentecoſte. 5. Feſtum Tubarum. 6. Feſtum expiationis. 7. Scenopegia, ſeu feſtum Tabernaculorum. 8. Feſtum Cœtus atque collectę, De quibus fuſius c. 15. n. 51. & ſequentibus.

26. Sacrificium Sabbathi deſcribitur Num. 28. 9. his verbis: *Die autem Sabbathi duos agnos, anniculos immaculatos, & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio, & liba quæ ritè funduntur per ſingula Sabbatha in holocauſtum ſempiternum.*

27. Sacrificium Neomenię ibid. verſ. 11. *In Calendis autem offeretis holocauſtum Domino; vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos ſeptem immaculatos, & tres decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio per ſingulos vitulos: & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ per ſingulos arietes: & decimam decimæ ſimilæ ex oleo in ſacrificio per agnos ſingulos. Holocauſtum ſuaviſſimi odoris atque incenſi eſt Domino. Libamenta autem vini, quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt. Media pars hin per ſingulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum.*

Hæc

Hoc erit holocauſtum per omnes menſes, qui ſibi anno vertente ſuccedunt. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis.

28. Sacrificium ſolemnitatis azymorum ibid. verſ.16. *Menſe autem primo, quartadecima die menſis, Phaſe Domini erit, & quintadecima die ſolemnitas. Septem diebus veſcentur azymis. Quarum dies prima venerabilis & ſancta erit, omne opus ſervile non facietis in ea. offeretiſque incenſum holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: & ſacrificia ſingulorum ex ſimila, quæ conſperſa ſit oleo: tres decimas, per ſingulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos ſingulos, id eſt, per ſeptem agnos. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis præter holocauſtum matutinum, quod ſemper offeretis. Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum in fomitem ignis, & in odorem ſuaviſſimum Domino, qui ſurget de holocauſto, & de libationibus ſingulorum, &c.*

29. Sacrificium Pentecoſtes: Levit. 23. 15. *Numerabitis ergo ſeptem hebdomadas plenas, id eſt, quinquaginta dies: & ſic offeretis ſacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias. Offeretiſque cum panibus ſeptem agnos immaculatos anniculos: & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocauſtum cum libamentis ſuis, in odorem ſuaviſſimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duoſque anniculos, hoſtia pacificorum: Cumque elevaverit eos Sacerdos, cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in*

uſum ejus. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque ſanctiſſimum.

30. Sacrificium feſti Tubarum, Levit. 23. 24. *Menſe ſeptimo, prima die menſis, erit vobis Sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & offeretis holocauſtum Domino.* Quale autem debeat eſſe hoc holocauſtum, disertè explicatur Numer. 29. 1. *Menſis ſeptimi prima dies venerabilis & ſancta erit vobis. Omne opus ſervile non facietis in ea, quia dies clangoris eſt, & turbarum. Offeretiſque holocauſtum in odorem ſuaviſſimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos ſeptem: & in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui ſimul ſunt agni ſeptem: Et hircum pro peccato, qui affertur in expiationem populi, præter holocauſtum Calendarum cum ſacrificiis ſuis, & holocauſtum ſempiternum cum libationibus ſolitis.* Ubi nota, in feſto Tubarum tria fuiſſe ſacrificia offerenda. Unum, ratione feſti Tubarum; Alterum, ratione Neomeniæ. Tertium, juge ſacrificium, quod quotidie offerebatur. Et hoc ſignificat Scriptura, cum dicit, *præter holocauſtum Calendarum, & holocauſtum ſempiternum:* quaſi dicat preter illa duo ſacrificia, offeretis etiam illud tertium quod jam preſcripſi.

31. Sacrificium feſti Expiationis, Levit. 23. 27. *Decimo die menſis ſeptimi, dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino.* Hoc holocauſtum deſcribitur

Nu-

Numer. 29. verſu ſeptimo his verbis: *Decima dies menſis hujus ſeptimi erit vobis ſancta, offeretiſque holocauſtum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: Et in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos ſingulos, qui ſunt ſimul agni ſeptem: Et hircum pro peccato, abſque iis, quæ offerri pro delicto ſolent in expiationem, & holocauſtum ſempiternum cum ſacrificio, & libaminibus eorum.* Ubi iterum nota præter hircum pro peccato, debuiſſe offerri, primò vitulum, cujus ſanguis inferebatur in ſanctuarium: ſecundò, hircum alium, ſuper quem Sacerdos confitebatur peccata populi, & ſic emittebatur in deſertum. (Levitici decimo ſexto) Tertiò juge ſacrificium. Vide Liranum in cap. decimumnonum Numerorum.

32. Sacrificium Scenopegiæ ſeu Tabernaculorum, Levitic. 23. 34. *A quintodecimo die menſis ſeptimi, erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Septem diebus offeretis holocauſta Domino.* Hæc holocauſta ſeptem dierum ſigillatim exprimuntur Num 29.3. his verbis: *Primo die offeretis vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorum ſimilæ oleo conſperſæ, tres decimas per vitulos ſingulos, duas decimas arietibus duobus, & decimam decimæ agnis ſingulis: Et hircum pro peccato, abſque holocauſto ſempiterno, & ſacrificio, & libamine ejus. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim &c. Die tertio, vitulos undecim, &c.* Et ſi de-

inceps. Hoc ſolum adverte, quod illis ſeptem diebus omnia ſacrificia ſint eadem, excepto numero vitulorum. Nam primo die offerebantur tredecim vituli: ſecundo, duodecim: tertio, undecim: quarto, decem: quinto, novem: ſexto, octo: ſeptimo, ſeptem. Singulis autem diebus, duo arietes, quatuordecim agni, hircus pro peccato, & juge ſacrificium.

33. Sacrificium Cœtus atque Collectæ, quod tranſactis ſeptem diebus Tabernaculorum, celebrabatur octavo die, deſcribitur Levitici 23.36. *Dies quoque octavus erit celeberrimus, & offeretis holocauſtum Domino: Eſt enim Cœtus atque Collecta*, Et Num. 29.35. *Die octavo offeretis vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: ſacrificiaque & libamina ſingulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: Et hircum pro peccato abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificiaque eius ac libamina.* Sequitur communis clauſula: *Hæc offeretis Domino in ſolemnitatibus veſtris: præter vota, & oblationes ſpontaneas in holocauſto, in ſacrificio, in libamine, & in hoſtiis pacificis.* Unde conſtat, generatim loquendo, duplicia fuiſſe ſacrificia: quædam neceſſaria ex præſcripto legis; alia ſpontanea ex arbitrio & devotione offerentium. De prioribus, quæ fiebant in ſolemnitatibus, dictum eſt hactenus. De poſterioribus nihil neceſſe dicere in particulari, quia parum ad noſtrum inſtitutum.

De

De igne, quo utebantur Sacerdotes in ſacrificiis.

34. Quinque certa ſunt ex ſcripturis. Primum eſt, ignem quendam à Deo cælitus datum eſſe, qui conſumpſit primum ſacrificium, quod obtulit Aaron in deſerto poſtquam Sacerdos à Moſe conſecratus eſt: quod contigit anno ſecundo egreſſionis filiorum Iſrael ex Ægypto. Sic enim legimus Levit. 9. 24. *Apparuit gloria Domini omni multitudini. Et ecce egreſſus ignis à Domino, devoravit holocauſtum, & adipes, qui erant ſuper altare. Quod cùm vidiſſent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies ſuas.*

35. Alterum eſt, hunc ignem debuiſſe perpetuò nutriri & conſervari à Sacerdotibus, ne unquam in altari deficeret. Levit. 6. 12 *Ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet Sacerdos, ſubjiciens ligna mane per ſingulos dies.* Et infrà: *Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.*

36. Tertium eſt, non alio, quàm iſto igne potuiſſe uti ſacerdotes, ad ſacrificia. Hoc inde conſtat, quia Nadab & Abiu, filii Aaronis à Deo puniti ſunt, quod alieno igne uſi eſſent. Levitic. 10. 1. *Arreptiſque Nadab & Abiu filii Aaron, thuribulis, poſuerunt ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Egreſſuſque ignis à Domino, devoravit eos, & mortui ſunt coram Domino.* Vide D. Auguſt. in quæſtionibus ſuper Levit. quæſt. 21.

37. Quartum eſt, hunc ignem à ſecundo anno egreſſionis ex Ægypto, quo cœlitus à Deo datus eſt, perpetuò conſervatum fuiſſe in altari Tabernaculi, uſque ad tempus captivitatis Babylonicæ, quo & templum incenſum eſt, & Judæi in Babylonem abducti ſunt. Tunc enim in quodam puteo à Sacerdotibus abſconſus eſt. 2. Machab. 1. 19. *Cùm in Perſidem ducerentur Patres noſtri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari, occultè abſconderunt in valle, ubi erat puteus altus, & ſiccus, & in eo contutati ſunt eum, ita ut omnibus ignotus eſſet locus.* Hinc ſequitur, ignem illum, in toto tempore, quod præceſſit captivitatem, toties mutaſſe locum, quoties Tabernaculum cum altari de loco in locum traslatum eſt. Fuit ergo per 39 annos in ſolitudine. Poſtea cum filii Iſrael, tranſito Jordane, veniſſent in terram promiſſionis, fuit ſucceſſivè in variis locis. 1. in Galgala. 2. in Silo. 3. in Nobe. 4. in Gabaon. 5. in Hieruſalem, ædificato jam Salomonis Templo. Ibique manſit uſque ad captivitatem, ut dictum eſt.

38. Quintum eſt, eundem ignem, poſt ſolutam captivitatem, jubente Nehemia, quæſitum fuiſſe à nepotibus eorum Sacerdotum, qui illum in puteo abſconderant, nec tamen inventum: ſed pro eo repertam fuiſſe aquam craſſam, quæ oblato ſacrificio, divinitus in ignem converſa eſt. 2. Machab. 1. 20. *Cùm autem præteriiſſent anni multi, & placuit Deo, ut mitteretur Nehemias à Rege Perſidis, nepotes Sacerdotum illorum, qui aſcon-*

de-

derant, miſit ad requirendum ignem: & ſicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, ſed aquam craſſam. Et juſſit eos haurire & adferre ſibi: & ſacrificia, quæ impoſita erant, juſſit Sacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erant ſuperpoſita. Utque hoc factum eſt, & tempus adfuit, quo Sol refulſit, qui prius erat in nubili, accenſus eſt ignis magnus, ita ut omnes mirarentur. Porrò, diem illum, quo ignis hic divinitus accenſus eſt, habuerunt Judæi pro ſolemnitate, & deinceps feſtum ſeu dies dati ignis appellata eſt. Et poſtea in ſecundo Templo, eodem igne uſi ſunt in ſacrificiis.

39. Porrò in hoc igne, de quo hactenus dictum eſt, tria ſpectanda ſunt, quæ myſterium habent. Primò, Quod ſit à Deo datus. Seundò, Quod illo ſolo, & non alio licuerit uti in ſacrificiis. Tertiò, Quod cùm periiſſet, ex aqua craſſa, per miniſterium Sacerdotum, non ſine magno miraculo, recuperatus ſit. Hæc inquam, tria myſterium habent. Et primò diſcimus, ignem illum, quo nos in novo Teſtamento perficimus ſacrificium, cæleſtem eſſe, nec alium, quàm ignem divinæ charitatis. Ex ſecundo, nullum ſacrificium Deo gratum eſſe ſine hoc igne charitatis. 1. Cor. 13. 3. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Ex tertio, hunc ignem charitatis aliquando in nobis perire per peccatum mortale, quod habet ſe inſtar aquæ craſſæ: ſed poſtea, accedente abſolutione Sacerdotali non ſine magno miraculo

reviviſcere & recuperari. De hoc igne loquitur Chriſtus Luc. 12 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur?* Vide Auguſtinum in Pſal. 96.

De ſacrificio novi Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.

40. In novo Teſtamento duplex eſt ſacrificium. Unum cruentum, quo Chriſtus in ara Crucis Deo Patri oblatus eſt pro expiatione noſtrorum peccatorum. Alterum incruentum, quo idem Chriſtus quotidie ſub ſpecie panis & vini offertur in altari, partim in memoriam cruenti illius ſacrificii, partim ob has cauſas. 1. Ad colendum Deum 2. Ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis 3. Ad impetranda nova beneficia. 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo ſacrificia poſſunt dupliciter ſpectari. Primò, quoad rem oblatam: & ſic non ſunt duo, ſed unum. Nam in utroque eſt una & eadem res oblata, nempe CHRISTUS Dominus. Secundò, quoad modum & ritum offerendi: & ſic duo ſunt. Nam Chriſtus in altero oblatus eſt cruento modo, & in propria ſpecie humana, per realem ſui occiſionem. In altero offertur incruento modo, & ſub ſpecie aliena, ſine reali ſui occiſione.

42. Utrumque ſacrificium eſt quaſi primarium prototypon, ad quod præfigurādum omnia ſacrificia Veteris Teſtamenti ordinata ſunt: ſive illa fuerint Moſaica, de

quibus

quibus actum eſt; ſive antiquiora Moſaicis, ut ſacrificium Abrahæ, Melchiſedech, Job. Ut omittam reliqua. Nam hæc omnia fuerunt typi ſeu figuræ noſtri ſacrificii. Quod breviter ſic explico.

43. In ſacrificio cruento, quo Chriſtus in Cruce oblatus eſt, multa ſpectari poſſunt. Primò, quod fuerit unigenitus Dei filius. Secundò, quod à Patre oblatus in mortem. Tertiò, quod Patri obſequentiſſimus. Hæc tria optimè præfigurantur per ſacrificium Abrahæ, quo obtulit unigenitum filium ſuum Iſaac. Quartò, quod reipſa occiſus ſit. Hoc ſignificant omnia ſacrificia Moſaica, quæ erant ex animalibus. Quintò, quod effuſione Sanguinis liberavit nos à ſervitute diaboli. Hoc ſignificat ſanguis Agni Paſchalis, qui ſuper poſtes domorum aſperſus, liberavit filios Iſrael à ſervitute Pharaonis. Sextò, quod ſuo ſanguine mundaverit nos à peccatis noſtris. Hoc ſignificat ſanguis hircorum & aliorum animalium, teſte Apoſtolo Hebræor. 9. 13. *Si enim ſanguis hircorum & taurorum inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Sanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis?* Septimò, quod innocens occiſus ſit. Hoc ſignificat mactatio Agni Paſchalis. Unde Iſaias c. 53. 7. *Sicut ovis ad occiſionem ducetur & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Octavò: quod tametſi innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus ſit. Hoc ſignificat Hircus, qui loco Agni Paſchalis offerri poterat. Hircus

enim animal fœtidum eſt. Nonò, quod crura ejus non ſint fracta. Hoc ſignificat Agnus Paſchalis, de quo ſcriptum Exodi 12. 46 *Os non comminuetis ex eo*. Decimò, quod ſe totum Patri obtulerit, nulla parte ſibi reſervata. Hoc ſignificant omnia holocauſta.

44. Similiter in ſacrificio incruento multa ſpectari poſſunt. Primò, quod quotidie offeratur in Euchariſtia. Hoc ſignificat juge ſacrificium, de quo ſuprà. Secundò, quod caro Chriſti verè comedatur in hoc ſacrificio; Joan. 6. 55. *Caro mea verè eſt cibus*. Hoc ſignificat caro Agni Paſchalis, quæ verè comedebatur ab offerentibus. Tertiò, quod Chriſtus ſumatur ſub ſpecie panis & vini. Hoc ſignificat ſacrificium Melchiſedech, qui panem & vinum obtulit. Quartò, quod comeſturi ex hoc ſacrificio, debeant eſſe puri à peccatis, ne indignè accedant. 1. Corinth. 11. 29. *Qui enim manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit, non dejudicans Corpus Domini*. Hoc ſignificat ſanctificatio filiorum Job. Quintò quod debeant habere veram contritionem & dolorem de peccatis præteritis. 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem ſeipſum homo*. Hoc ſignificant lactucę agreſtes in eſu Agni Paſchalis. Sextò, quod debeant eſſe parati ad currendam viam mandatorum Dei, & contendere ad cęleſtia Hoc ſignificant Judęi, qui accincti lumbis, & calceati, & tenentes baculum in manibus, feſtinanter comedebant Agnum Paſchalem. Hæc ferè præcipua ſunt. Alia minutiora omitto.

CA-

CAPUT XIV.

De Sacramentis Moſaicis.

1 SACRAMENTA ſunt quædam externa ſigna ſeu ceremoniæ, quę ex Dei inſtitutione habent vim ſignificandi & efficiendi aliquam ſanctitatem, ut paſſim docent Theologi. Eſt autem duplex ſanctitas. Una vera & interna, quæ eſt idem, quod gratia juſtificans. Altera legalis & externa, quæ conſiſtit in quadam munditia legali, id eſt, à lege Moſaica pręſcripta. Sicut enim lex Moſaica reputabat quoſdam immundos ſeu irregulares, qui hoc vel illo modo affecti eſſent, aut certa quędam opera facerent: Ita etiam reputabat quoſdam mundos & ſanctos, ſi certas quaſdam ceremonias à Deo inſtitutas uſurparent. Hoc poſito, quæritur primò. Quę & quot fuerint Sacramenta Moſaica. Secundò, quam vim & efficaciam ſanctificandi habuerint. Tertiò, An fuerint tam perfecta quàm noſtra Sacramenta. Quartò, Quid de ſingulis in particulari ſtatuendum ſit.

QUÆSTIO L.

Quæ & quot fuerint Sacramenta Moſaica?

1 GEneratim loquendo, fuerunt duplicia. Quędam pertinebant ad totum populum, ut Circumciſio, Eſus Agni Paſchalis, Purificationes ab externis immunditiis, Expiationes à peccatis. Quædam ad Miniſtros Synagogæ, ut Conſecratio Sacerdotum, Ablutio manuum ac pedum, raſio pilorum, eſus panum propoſitionis, & quorumdam aliorum, quæ Sacerdotum uſibus deputabantur. Divus Thomas in 1. 2. quæſt. 102. art. 5.

2. Hæc omnia erant figuræ ſeu typi Sacramentorum novæ legis. Nam primò, Circumciſio erat figura Baptiſmi. 2. Eſus Agni Paſchalis, & eſus panum propoſitionis, figura Euchariſtiæ. 3. Purificationes & Expiationes, figura Pœnitentiæ. 4. Conſecratio Sacerdotum, figura ſacri Ordinis. D. Tho. ibid. art. 5. ad. 3.

3. Quæres: cur nulla fuerit figura reliquorum Sacramentorum, ut Confirmationis, Extremæ-Unctionis & Matrimonii? D. Thomas aſſignat hanc cauſam; quia Confirmatio eſt Sacramentum plenitudinis gratiæ Galat. 4. 4 & Hebr. 7. 19. Similiter, Extrema Unctio eſt quaſi immediata quædm præparatio ad introitum regni cœleſtis. At in veteri Teſtamento. nemini patebat in-

troitus

troitus in regnum cœleſte, quia janua regni cœleſtis nondum erat aperta, eò quod Chriſtus nondum perſolverat pretium redemptionis noſtræ, per effuſionem ſui Sanguinis. Heb. 9. 8. & c. 10. 19. Denique Sacramentum Matrimonii ſignificat indiſſolubilem conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam matrimonium Judęorum non poterat ſignificare, quia per libellum repudii poterat diſſolvi. Deut. 24. 1.

4. Dices 1. Videntur plura fuiſſe; ut Manna, & aqua ſcaturiens de petra, quæ erant figuræ Sacramenti Euchariſtiæ. Reſpondeo. Erant quidem figuræ Sacramenti Euchariſtiæ, ut bene objicitur; ſed tamen non erant propriè Sacramenta. Non enim erant externæ ceremoniæ à Deo inſtitutæ, quæ ordinariè deberent uſurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota. In Veteri Teſtamento fuerunt duplices figuræ noſtrorum Sacramentorum. Quædam erant figurę & Sacramenta ſimul: ut Circumciſio, Eſus Agni Paſchalis, & reliqua ſuperius enumerata. Quędam non erant Sacramenta, ſed tantum figuræ, quo pacto tranſitus maris rubri erat figura Baptiſmi: Et Manna, figura Euchariſtiæ. Neutrum tamen Sacramentum. D. Th. 3. p. q. 70. art. 1. ad 2.

5. Dices 2. Si non fuerunt alia Sacramenta Moſaica, quam quæ enumerata ſunt; neceſſe eſt, pauciora fuiſſe Moſaica, quam ſint noſtra, quod eſt contra Auguſtinum in Pſalm 73. aſſerentem; plura fuiſſe Moſaica. Sequela patet, quia noſtra Sacramenta

ſunt

ſunt ſeptem. At Moſaica non fuerunt ſeptem, ſed tantum quatuor, correſpondentia Baptiſmo, Euchariſtiæ, Pœnitentiæ, ſacro Ordini, ut dictum eſt. Reſpondeo. Moſaica fuerunt multo plura, quàm quatuor, fuerunt enim variæ purificationes ab immunditiis legalibus: & ſimiliter variæ expiationes à peccatis. Quę tametſi inter ſe diverſæ eſſent, repręſentabant tamen unum Sacramentum novæ legis, nempe Sacramentum Pœnitentiæ. Eodem modo fuerunt multa, quæ repræſentabant Euchariſtiam.

QUÆSTIO II.

Quam vim & efficaciam ſanctificandi habuerint Sacramenta Moſaica?

1 SEnſus eſt, quam ſanctitatem ſignificaverint & effecerint Sacramenta Moſaica? Tria probanda ſunt. 1. Quod ſignificaverint gratiam juſtificantem, quæ eſt vera & interna ſanctitas. 2. Quod tamen non effecerint aut contulerint gratiam juſtificantem. 3. Sed quod contulerint ſanctitatem, ſeu munditiam legalem. Sit ergo

2. Prima Concluſio. Sacramenta Moſaica erant ſigna gratię juſtificantis, quę in Novo Teſtamento danda erat per Chriſtum. Ita paſſim Theologi, qui aſſerunt Sacramentum in genere nihil aliud eſſe, quam ſignum rei ſacræ: vel, inviſibilis gratiæ ſignum viſibile. Et hoc intereſſe inter Sacramentum veteris

tis ac Novi Teſtamenti quod hoc ſit ſignum gratiæ præſentis: illud fuerit ſignum gratiæ per Chriſtum dandæ. Nam ſicut nos in Novo Teſtamento credimus, Chriſtum veniſſe; ita Judæi in veteri Teſtamento credebant, venturum eſſe. Unde, ſicut noſtra Sacramenta ſignificant gratiam, quæ reipſa datur per Chriſtum; ita illorum Sacramenta ſignificabant gratiam quæ danda erat per Chriſtum. Et hoc ſenſu dicit Apoſtolus Hebr. 10. 1. *Umbram habens lex futurorum, non ipſam imaginem rerum*.

3. Secunda Concluſio, Sacramenta Moſaica non efficiebant gratiam juſtificantem, quam ſignificabant: vel, Non erant ſigna practica gratiæ juſtificantis: vel, Non habebant vim juſtificandi, aut remittendi peccata, quoad culpam. (Quæ omnia ferè pro eodem uſurpantur.) Ita D. Thomas in 3. p. q. 62. artic. 6. & alii paſſim, exceptis paucis. Et probatur primò ex iis Scripturæ locis, ubi Sacramenta Moſaica vocantur egena, infirma, & inutilia. Egena, quia non continebant gratiam: Infirma, quia non poterant à peccato liberare: Inutilia, propter eandem cauſam. Galatarum 4. 9. *Quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa*: id eſt, ad ceremonias & Sacramenta Moſaica. Et Hebræorum 7. 18. *Reprobatio fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem*. Ubi per mandatum intelligit legem Moſaicam, quæ ideo reprobata eſt, quia erat infirma & inutilis. Tametſi enim præſcriberet multas ceremonias & Sacramenta

menta, non tamen per ea poterat hominem ſalvare. Quod etiam confirmatur ex ſequentibus teſtimoniis. Jo. 1. 17. *Lex per Moſem data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*, id eſt, Moſes dedit populo nudam legem, nudas ceremonias, nuda Sacramenta: At Chriſtus dedit etiam gratiam, quam Moſes dare non potuit. Et Galat. 3. 11. *In lege nemo juſtificatur apud Deum*, id eſt, vi legis: vel vi ſacrificiorum & Sacramentorum quæ à lege præſcripta ſunt. Et ibidem v. 21. *Si data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, verè ex lege eſſet juſtitia*. At ex lege non eſt juſtitia: Ergo lex non poteſt vivificare. Ratio ſumitur ex præcedenti concluſione; quia ſi Sacramenta Moſaica contuliſſent gratiam, jam fuiſſent ſigna præſentis gratiæ, & non futuræ. Nec Apoſtolus dixiſſet: *Umbram habens lex futurorum bonorum*, ſed potius, Habens præſentia bona: id eſt, præſentem gratiam juſtitiam & ſalutem.

4. Tertia Concluſio. Sacramenta Moſaica conferebant quandam munditiam & ſanctitatem legalem, quę quidem non erat vera & interna ſanctitas, ſed tamen figura veræ & internæ ſanctitatis.

Hæc concluſio clara eſt, ſi loquamur de purificationibus ab externis immunditiis, & de expiationibus ab externis peccatis. De reliquis Sacramentis ſic oſtenditur. Conſecratio Sacerdotum (quò etiam ſpectat ablutio manuum, & raſio pilorum) efficiebat ut aliqui à numero aliorum ſegregati, ſpeciatim deputarentur ad cultum divinum

pera-

peragendum. Quæ deputatio erat quædam ſanctitas legalis, quam non habebant Laici. Similiter, Circumciſio efficiebat, ut homo qui antea putabatur inter immundos & incircumciſos, transferretur ad populum ſanctum, & à Deo peculiariter electum de quo ſcriptum eſt Exod. 19. 6. *Vos eritis mihi regnum Sacerdotale, & gens ſancta*. Et Deut. 7. 6. *Populus ſanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris, de cunctis populis, qui ſunt ſuper terram*. Ad hunc populum nemo admittebatur, niſi per Circumciſionem. Denique Eſus Agni Paſchalis, & panum propoſitionis efficiebat, ut homines fierent participes cibi ſanctificati, quæ erat quædam ſanctitas legalis.

QUÆSTIO III.

An Sacramenta Moſaica fuerint tam perfecta, quàm noſtra?

1. Lutherani & Calviniſtæ docent, nihil intereſſe inter Sacramenta Moſaica & noſtra, quoad vim & efficaciam juſtificandi: Ac proinde eamdem vim & efficaciam habuiſſe Moſaica, quàm habent noſtra. Quod perinde eſt, ac ſi dicas, nihil intereſſe inter umbram & imaginem, inter figuram & rem figuratam; inter ancillam & dominam; inter ſervos & filios; inter Moſen & Chriſtum. Quæ omnia abſurda ſunt.

2. Catholici aſſignant duplex diſcrimen: Unum, quod Moſaica non contulerint gra-

gratiam juſtificantem , ut oſtenſum eſt . Noſtra conferant, ut patet Actorum 2. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu, in reſurrectionem peccatorum veſtrorum*. Et ad Titum 3. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis* . Hoc diſcrimen agnoſcit Auguſtinus in Pſalm. 73. *Alia ſunt*, inquit, *Sacramenta dantia ſalutem ; alia promittentia Salvatorem. Sacramenta novi Teſtamenti dant ſalutem : Sacramenta veteris Teſtamenti promittebant Salvatorem* & ibidem : *Mutata ſunt Sacramenta : facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora*. Vide eundem Epiſt. 118. ad Januarium, & libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono & libro decimo nono contra Fauſtum c. 13.

3. Alterum eſt, quod Moſaica conſtabant rebus & non verbis: Noſtra rebus & verbis. Ita D. Thom. 3. part. quæſt. 60. art. 6. ad 2. & 3. Et probatur, quia in veteri Teſtamento ubi præſcribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborum ut patet Geneſis decimoſeptimo, ubi præſcribitur ritus Circumciſionis. Ex Exod. 12. ubi præſcribitur ritus Agni Paſchalis. Et Levitic. 8. ubi præſcribitur ritus ordinationis. Et ſic deinceps. At in novo Teſtamento non tantùm rerum, ſed etiam verborum fit mentio . Nam in Baptiſmo eſt ablutio aquę, & verba baptizantis. Matthęi 28. 19. In Euchariſtia eſt panis & vinum , & verba conſecrationis. Matth. 26 26. In confirmatione eſt impoſitio manuum & oratio. Act. 8. 15. & 17. In extrema Unctione eſt. Un-

ctio & oratio. Jacobi 5.14. Rationem hujus diſcriminis aſſignat D. Thomas, quia ſtatus veteris Teſtamenti erat imperfectior, quam eſt ſtatus novi Teſtamenti. Et habebat Fidem obſcuriorem, ac magis implicitam, quam nos habemus: Ergo etiam debebat habere Sacramenta obſcuriora, id eſt, magis obſcurè ſignificantia. Cùm ergo verba ſint clariora ad ſignificandum, quàm externę ceremonię: non debebant Sacramenta Moſaica conſtare verbis, ſed ſolis ceremoniis: alioqui fuiſſent ęquè clara, ac noſtra; quod eſt contra analogiam & differentiam veteris ac novi Teſtamenti, quę initio hujus libri explicata eſt.

4. Contra prius diſcrimen objicit Calvinus illud 1 Corinth. 10.3. *Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt*. Ex quo colligit, Judęos eamdem eſcam manducaſſe in manna, quam nos manducamus in Euchariſtia, ac proinde manna & Euchariſtiam eſſe ejuſdem virtutis & efficacię. Et confirmatur, quia eſca illa, teſte Apoſtolo, erat ſpiritualis: Ergo habebat effectum ſpiritualem, & non tantum corporalem aut legalem. Unde Auguſtinus tract. 26. in Joannem, diſputans de illo loco Pauli, dicit Sacramenta nova & vetera fuiſſe diverſa ſpecie viſibili, ſed paria virtute ſpirituali.

5. Reſp. Apoſtolus non confert nos cum Judęis, ſed Judęos inter ſe. Neque dicit, Judęos eandem eſcam nobiſcum manducaſſe, ſed omnes Judęos, inter ſe collatos, eandem

eſcam

eſcam manducaſſe, ut patet ex contextu, qui ſic habet: *Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt*. Quod non poteſt ſecundum ſenſum literalem intelligi de Chriſtianis, ſed de ſolis Judæis. Senſus igitur Apoſtoli eſt hic: Quemadmodum Judæi, tametſi omnes idem manna cœleſte manducarent, & eandem aquam divinitus datam biberent; non tamen omnes ſalvi facti ſunt, ſed multi in deſerto perierunt, propter ſua peccata: Ita nos Chriſtiani, tametſi omnes eodem Baptiſmo, & eadem Euchariſtia utamur, non tamen omnes ſalvabimur, niſi à peccatis abſtineamus.

6. Nec obſtat Auguſtinus, cujus verba ſunt hæc: *In ſignis diverſa ſunt, ſed in re, quæ ſignificatur, paria ſunt*, id eſt, Sacramenta vetera & nova ſunt paria, quoad rem ſignificatam; quia eundem Chriſtum ſignificant. Hinc enim non ſequitur, eſſe paria, quoad efficaciam, ſed ſolum quoad ſignificationem. Nam vetera ſignificabant Chriſtum venturum: nova ſignificant Chriſtum præſentem. Et hoc ſenſu, tam vetera, quam nova, dicuntur ſpiritualia.

7. Contra poſterius diſcrimen objici poteſt, quod etiam in veteri Teſtamento, quando præſcribuntur ritus Sacramentales, fiat mentio verborum, ut patet Levit. 4, 26. Ubi deſcribitur ritus ſacrificii pro peccato, & poſtea ſubditur: *Rogabitque pro eo Sacerdos, & pro peccato ejus, & dimittetur ei*. Reſpondeo.

deo. Non eſt certum, quod illud ſacrificium fuerit Sacramentum. At, ſi non fuit Sacramentum, ceſſat objectio. Deinde oratio Sacerdotis non erat de eſſentia ſacrificii pro peccato: ſed ſolum addebatur ad facilius impetrandam peccati remiſſionem. Hoc inde colligitur, quia in ſacrificio pro peccato Sacerdotis, nulla oratio adhibebatur, ſed ſolum in ſacrificio pro peccato alicujus de populo, ut patet ex loco citato.

QUÆSTIO IV.

Quid ſtatuendum ſit de Circumciſione?

1 HActenus dixi de Sacramentis in genere, Nunc ſpeciatim agendum eſt, primò, de Circumciſione. 2 de purificationibus ab externis immunditiis. De reliquis actum eſt antè: præſertim de eſu Agni Paſchalis, cap. 13. n. 15. & ſeqq. De expiationibus à peccato ibid 31. De conſecratione Sacerdotum. c 7. q. 3.

2. Igitur de Circumciſione, quædam certa, quædam dubia ſunt apud Theologos. Certa ſunt hęc. Primò, quod Circumciſio à Deo inſtituta ſit pro Abrahamo, & tota ejus poſteritate maſcula, Geneſis 17. 10.

3. Secundò, quod debuerit fieri octavo die, ibid. v. 12. Nec poterat citiùs fieri, quia ante illum diem, propter infantis teneritatem, fuiſſet periculum mortis. Poterat tamen juſta de cauſa differri poſt octavum di-

em:

em:ſicut dilata eſt in deſerto per quadraginta annos: ob continuam peregrinationem. Joſue 5.v.6 Vide ibi Serarium, & Vaſquez in 3. p. diſp. 163. c. 2.

4. Tertiò, quod debuerit fieri in carne præputii. Geneſ. 17. 11. Quia Adamus in iſto membro ſenſit primum effectum ſuæ inobedientiæ, nempe rebellionem carnis. Geneſ. 2. 11.

5. Quartò, quod ob varios fines inſtituta ſit. Primò, ut eſſet ſignum fœderis, ſeu pacti inter Deum & Abraham cum ſuis poſteris. Gen. 19. 11. *Ut ſit ſignum fœderis inter me & vos*. Hoc autem fœdus ex parte Dei tale eſt *Ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te*. Ex parte Abrahami: *Et tu ergo cuſtodies pactum meum & ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis*. Uno verbo: Deus promittebat Abramo & poſteris ejus perpetuam protectionem. Hi viciſſim promittebant Deo obedientiam, & legis obſervationem. Secundò, ut eſſet ſignum fidei Abrahę, & juſtitiæ per fidem adeptæ. Rom. 4. v. 11. Tertiò, ut eſſet typus ſeu figura Baptiſmi. Col. 2. 11. Nam ſicut Baptiſmus eſt ſignum, quo Chriſtiani diſtinguuntur à non Chriſtianis; ita Circumciſio fuit ſignum, quo Judæi diſtinguebantur ab aliis gentibus. Et ſicut nemo poteſt uſurpare alia Chriſtianorum Sacramenta, niſi prius ſit baptizatus, ita nemo poterat uſurpare Sacramenta Moſaica niſi prius fuiſſet circumciſus. Denique, ſicut ſuſceptio Baptiſmi eſt quædam proteſtatio fidei Chriſtianæ, ita ſuſceptio Circumciſionis fuit

quæ-

quędam proteſtatio fidei Abrahæ. Vide D. Th. 3. p. q. 7. art. 1.

6. Dubia ſunt hæc. Primò, An circumciſio debuerit fieri cultro lapideo. Secundò Quare Moſes non circumciderit filium ſuum. Tertiò, Quare Judęi non fuerint circumciſi in deſerto per 40. annos. Quartò An etiam gentiles debuerint circumcidi. 5. An licuerit circumcidere filios gentilium, invitis parentibus, & alia ſimilia, de quibus Vaſquez in 3. p. diſp. 163. cap. 3. & diſp. 164. c. 1. & diſp. 165. cap. 8. Et Cornelius in cap. 4. Exodi verſ. 24 & in cap. 17. Geneſ. v. 12. & alii.

7. Præcipua dubitatio eſt, An etiam Circumciſio fuerit inſtituta in remedium peccati originalis. Et conſequenter, an contulerit gratiam juſtificantem? Multi affirmant cum Auguſtino. Alii rectius negant cum Juſtino, Irenæo, Chryſoſtomo, ut Bellarminus lib. 2. de Sacramentis cap. 15. & 17. & Vaſquez in 1.2. diſp. 130. c. 2. Et probatur primò ex illo Geneſi 17. verſ. 10. *Hoc eſt pactum meum, quod obſervabitis inter me & vos. Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit in ſignum fœderis inter me & vos*. Ubi aſſignatur finis, ob quem inſtituta fuit Circumciſio? Et nulla fit mentio remedii contra peccatum originale.

8. Secundò, ex illo Roman. 3. 1: *Quid ergo amplius Judæo eſt? aut quæ utilitas circumciſionis? Multum quidem per omnem modum, quia credita ſunt illis eloquia Dei*. Ubi Apoſtolus ex

ex profeſſo quærit, quid Circumciſio profuerit Judæis? Nec dicit profuiſſe ad remiſſionem peccati originalis (quod tamen maximè dicere debuiſſet,ſi verum eſſet) ſed ſolum ad hoc profuiſſe, ut Judæi per Circumciſionem ſeparati à gentilibus, acciperint legem Moſaicam.

9. Idem docent ipſimet Judæi, præſertim Philo in libro de Circumciſione, & Joſephus l. 1. Antiquit. cap. 12. qui ambo rerum Judaicarum fuerunt peritiſſimi. Accedit duplex ratio: Una, quia Circumciſio debebat differri uſque ad octavum diem. Si ergo fuiſſet remedium peccati originalis, omnes infantes, qui moriebantur ante octavum diem, caruiſſent illo remedio, quod eſt durum aſſerere. Altera, quia Judæi per 40. annos in deſerto non fuerunt circumciſi. Joſue 5. 6. Quis autem credat remedium peccati originalis tamdiu fuiſſe neglectum, ſciente & conſentiente Moſe.

10. Solet objici illud Gen. 17. 14 *Maſculus cujus præputii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo quia pactum meum irritum fecit*. Ex quo colligit Auguſtinus omnes maſculos non circumciſos perire quia peccarunt in Adamo, & irritum fecerunt pactum de non comedendo fructu arboris: circumciſos autem non perire; quia per Circumciſionem liberati ſunt ab illo peccato. Reſpondeo: illud pactum cujus ibi fit mentio, non eſt pactum de fructu arboris non comedendo, ut putat Auguſtinus: ſed eſt pactum, quod inter Deum & Abrahamum,

hamum, ejuſque poſteros initum, ut ante explicavi. Eſt igitur hic ſenſus: Quicunque maſculus ex poſteris Abrahæ non fuerit circumciſus, non cenſebitur pertinere ad populum Dei electum, quia feci hoc pactum cum Abrahamo & poſteris ejus, ut nemo niſi circumciſus, ad populum Dei admittatur.

11. Secundò objicitur: Circumciſio fuit figura Baptiſmi. At Baptiſmus inſtitutus eſt in remedium peccati originalis: ergo & Circumciſio. Reſpondeo. Non ſequitur, ut patet in hoc ſimili diſcurſu: Agnus Paſchalis fuit figura Euchariſtiæ: At Euchariſtia inſtituta eſt ad conferendam gratiam ex opere operato: Ergo & Agnus Paſchalis. Vel in hoc: Salomon fuit figura Chriſti: At Chriſtus eſt Redemptor humani generis; Ergo & Salomon. Vel in hoc: Synagoga fuit figura Eccleſiæ: At Eccleſia eſt Catholica ſeu univerſalis: Ergo & Synagoga. Ratio eſt, quia figura in duobus deficit à re figurata. 1. Quod non repræſentet rem figuratam in omnibus, ſed in aliquo tantum. 2. Quod in eo ipſo, in quo illam repræſentat, imperfectior ſit quam res figurata. v. g. Circumciſio eſt figura Baptiſmi. In Baptiſmo multa ſpectari poſſunt. 1. Quod ſit ſignum diſcernens ſeu ſegregans Chriſtianos ab aliis 2. Quod conferat gratiam ſanctificantem, & ea mediante, tollat peccatum originale. 3. Quod fiat per ablutionem aquæ. 4. Quod perficiatur per invocationem ſanctiſſimæ Trinitatis. Circumciſio non eſt figura Baptiſmi in his omnibus, ſed tantum in primo. Et in

figura Baptiſmi: At Baptiſmus tollit peccatum originale: Ergo & circumciſio. Secundò, Baptiſmus ſpiritualiter diſcernit Chriſtianos ab aliis; Ergo & Circumciſio. Tertiò, Baptiſmus fit per ablutionem aquę, & invocationem Sanctiſſimæ Trinitatis: Ergo & Circumciſio. Hęc tamen valet: Circumciſio eſt figura Baptiſmi: Ergo debet eſſe aliqua Analogia inter utrumque, qualis eſt inter umbram & corpus; inter inchoatum & perfectum. Hæc in eo conſiſtit, quod ſicut Circumciſio in carne diſtinguit Judæos à Gentilibus; ita Baptiſmus in anima diſtinguit Chriſtianos à non Chriſtianis, nempe per ſpiritualem characterem, quia animæ indelebiliter impreſſus eſt.

14. Tertiò objicitur. Non poteſt aſſignari aliud remedium peccati originalis in veteri Teſtamento quam Circumciſio: vel, ſi poteſt, aſſignetur? Reſpondeo. Aſſignetur hujuſmodi remedium pro fœminis, quę non circumcidebantur; tunc aſſignabo pro maſculis. Aut ſi nos latet, quo remedio uſæ ſint fœminæ: quid mirum ſi lateat, quo remedio uſi ſint maſculi? Judęi debebant utrumque ſcire per traditionem. Nam ex Scriptura nihil certi haberi poteſt. Vide, quę c. 1. q. ult. de traditionibus dictaſunt.

P 2 QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quid ſtatuendum ſit de purificationibus ab immunditia legali?

1. JUdæi, qui contraxerant immunditiam legalem, debebant purificari, antequam admitterentur, vel ad ingreſſum templi, vel ad ſacras oblationes, vel ad aliorum conſortium. De hac purificatione breviter dicendum eſt per ſequentes quæſtiunculas.

2. Quæres 1. Quinam ſecundum legem Moſaicam erant immundi? Reſp. Erant duplices immundi. Alii in ſe: Alii ex contactu rei immundæ. In ſe immundi erant hi. 1. Puerperæ, Levit. 12. 2. Leproſi, Levit. 13. & 14. Seminiflui, Levit. 15. 2. 4. Polluti ex coitu, ſive legitimo, ſive illegitimo. Levit 15. 16. 5. Menſtruatæ, Levit. 16. 19. 6. Hæmorroiſſæ, id eſt, quæ multis diebus patiuntur fluxum ſanguinis, extra tempus menſtruale, Levitici 15. 25.

3. Ex contactu autem rei immundæ fiebant immundi, qui ſecuntur. 1. Qui tangebant leproſos, Seminifluos, Pollutos ex coitu: Menſtruatas, Hæmorroiſſas, aut illorum vel illarum veſtes, aut ſedilia, ut patet ex locis allegatis. 2. Qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat veſci, Levit. 11. 43. 3. Qui tangebant cadavera animalium immundorum, Levit. 11. 24. 4. Qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ ſponte

erant mortua, Levit. 11. 39. 5 Qui ingrediebantur cadavera, aut oſſa, aut ſepulchra hominum mortuorum. Num. 19. 11. 6. Qui tangebant domum vel tentorium, in quo jacebat mortuus, Num. 19. verſ. 14. 7. Qui tangebant aquas Expiationis, quibus immundi expiabantur, Num. 19. 21.

4. Quæres 2. Quomodo purificabantur, qui erant immundi in ſe? Reſpondeo. Non omnes eodem modo. Puerperæ purificabantur hoc modo. Si peperiſſent maſculum, immundæ erant ſeptem diebus, & manebant ttriginta tribus diebus in ſanguine purificationis. Et tunc offerebant agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ ſive turturem pro peccato. Vel, ſi pauperes eſſent, duos turtures tantum, vel duos pullos columbarum. Si autem peperiſſent fœmellam, immundæ erant quatuordecim diebus, & ſexaginta ſex diebus manebant in ſanguine purificationis. Et tunc offerebant pro fœmella, ſicut pro maſculo Levit. 12. per tot.

5. Leproſi, antequam curata eſſet lepra, jubebantur hæc præſtare. 1. habere veſtes diſſutas. 2. caput nudum. 3. os veſte conte-ctum. 4. clamare, ſordidos ſe eſſe, Levit. 13. 44. Quando autem curata erat lepra, expiabantur hoc modo. 1. Sacerdos aſpergebat illos ſanguine paſſeris, per alium paſſerem alligatum baculo cedrino, cum cocco, & hyſſopo: & mox paſſerem vivum permittebat avolare. 2. Ipſimet lavabant veſtes ſuas, radebant pilos corporis, ac deinde

lavabant ſeipſos. 3. Die octavo, ſi divites erant, offerebant agnum pro delicto, & agnum pro peccato, & ovem anniculam in holocauſtum, cum tribus decimis ſimilæ, & olei ſextario. Sin pauperes, offerebant agnum pro delicto, & duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocauſtum, cum tribus decimis ſimilæ, & olei ſextario. 4. Sacerdos ſanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, & pollices dexteræ manus & pedis. 5. Ex oleo aſpergebat ſepties coram tabernaculo: reliquum olei fundens ſuper extremum auriculæ dextræ, & ſuper pollices manus ac pedis dexteri, & ſuper caput, Levit. 14. per totum. Simili modo luſtranda erat veſtis aut domus, quando à lepra erat curata.

7. Seminiflui, id eſt, qui durantem ſeminis fluxum patiebantur ex debilitae naturæ, debebant ſic purgari. Quando ſanati, erant, numerabant ſeptem dies, & tunc lotis veſtibus ac toto corpore erant mundi. Die autem octavo offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: unum pro peccato, & alterum in holocauſtum, Levit. 15. verſ. 13.

7. Polluti ex coitu (ſive viri, ſive fœminæ) lavabant totum corpus aqua, & erant immundi uſque ad veſperam, Levit. 15. 16. Menſtruatæ ſeptem diebus ſeparabantur, ibidem v. 9. Hæmroroiſſę quando ſiſtebatur ſanguis, numerabant ſeptem dies, ſicut ſeminiflui & octavo die offere-

bant

bant duos turtures, vel duos pullos columbarum: unum pro peccato, & alterum in holocauſtum, ibidem v. 28. 29.

8. Quæres 3. Quomodò purificabantur, qui erant immundi ex contactu rei immundæ? Reſpondeo. Hæc fere regula ſervabatur. Eo die, quo tangebant rem immundam, manebant immundi uſque ad veſperam, ſeu uſque ad Solis occaſum, & loti aqua expiabantur, ut patet Levit. 15. ubi hęc verba ſæpè repetuntur: *Qui tetigit* (hanc vel illam rem immundam) *lavabit veſtimenta ſua, & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum*. Excipiebantur tamen, qui fiebant immundi ex contactu mortui, vel morticini, vel ſepulchri hominis mortui. Nam illi manebant immundi ſeptem diebus, & die tertio & ſeptimo aſpergebantur aqua luſtrali, & ſic expiabantur, Num. 19. verſ. 11.

9. Quæres 4. An omnes immundi, quamdiu erant immundi, debuerint extra caſtra habitare? Reſpondeo. Omnes quidem arcebantur ab ingreſſu templi, & à ſacris oblationibus: Non tamen omnes ejiciebantur extra caſtra. Sed hi ſoli. Primò, leproſi, ſeminiflui, & polluti ſuper mortuo. Num. 5. 2. Secundò, polluti ex nocturno ſomnio, Deut 23. 10. Pręter hos immundos, omnes omnino, ſive mundi, ſive immundi, debebant egredi caſtra, quoties ibant ad requiſita naturæ, juxta illud Deuter. 23. 12. *Habebis locum extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo*:

Cumque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies, quo relevatus es. Idque duas ob cauſas, ut ibidem inſinuatur. 1. ut caſtra ſervarentur munda contra morbos. 2. propter honorem Arcę fœderis, in qua Deus habitabat in medio caſtrorum.

10. Quæres 5. An omnes immundi, qui contrahebant immunditiam legalem, ſimul contraxerint peccatum? Vel: An omnis immunditia legalis (erat enim duplex immunditia Hebræorum,) fuerit peccatum? Reſpondeo. Non omnis erat vetita præcepto Dei, ut comedere carnes immundas, ſanguinem, adipem, Levit. 11. per totum. Item comedere morticinum, vel laniatum à beſtiis, Levit. 22. 8. Item, tangere morticina immundorum, & tangere reptilia, Levit. 11. 43. Igitur per horum eſum, vel contactum, non tantum contrahebatur immunditia legalis, ſed etiam peccatum. Altera immunditia non erat vetita precepto Dei, ſed ſolum indicata & ſtatuta; ut tangere leproſum, vel ſeminifluum, pati lepram, fluxum ſeminis, menſtrua. Nam de his non dicitur: *Ne tangatis ea*, ſed, *qui tetigerit, immundus erit*. Unde hęc non erant peccata, ſed tantum inducebant irregularitatem legalem. Vide Cornelium in caput 5. Levitici.

11. Quęres 6. Qualis erat illa aqua, qua immundi aſpergebantur & mundabantur? Reſpondeo. Erat aqua luſtralis, ſeu aqua luſtrationis, vel expiationis, cui cineres ruffę vacchę erant infuſi. Fiebat autem hoc modo:

modo : Sacerdos accipiebat ruffam vaccam ſine macula , quę non portaverat jugum . Hanc immolabat extra caſtra , & totam comburebant cum ligno cedrino, cocco bis tincto , & hyſſopo . Illius cineres collecti ſpargebantur in aquam vivam , ideſt fontanam, ſeu fluentem . Et tunc aqua illa cineribus inſperſa adhibebatur ad immundos purificandos . Num. 19. 2.

12 Nota 1. Hęc vacca in deſerto immolabatur extra caſtra. In terra verò Palæſtina immolabatur Jeroſolymis extra portam. Et inde cineres deferebantur ad ſingula oppida, ut ubique haberent aquam luſtrationis pro uſu quotidiano . Omnes enim immunditię per hanc aquam tollebantur , ut colligitur ex illo Hebr. 9. 13. *Si enim ſanguis hircorum , & taurorum , & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis , &c.*

13. Nota 2. Tradunt Hebręi , & ex eis Burgienſis addit. 2. in c. 19. Num. quod ſex tantum vaccę ruffę fuerint immolatę per totam durationem à Moyſe uſque ad Chriſtum . Prima, tempore Moyſis . Secunda , tempore Eſdrę . Tertia & quarta, tempore Simeonis juſti , qui fuit Pontifex per annos octoginta . Quinta & ſexta , tempore Joannis Pontificis, qui fuit pater Mathathię , à quo deſcenderunt Machabęi . Quod tamen non eſt veriſimile . Nam pauci cineres unius vaccę , quę tempore Moyſis immolata eſt , non poterant ſufficere per tot annos , quot inter Moyſen & Eſdram elapſi ſunt , pręſertim pro tanta Judęorum multitudine ,

& pro quotidianis purificationibus, quę ex præcepto Dei fiebant. Unde veriſimilius eſt quod tradunt Lyranus & Cornelius, ſingulis annis unam vaccam eſſe immolatam.

14. Quęres 7. Quid ſignificabant tot ac tam diverſę purificationes Judęorum? Reſpondeo. Erant figurę Sacramenti Pœnitentię, & ſignificabant, quam ſeria futura eſſet contritio, confeſſio, purificatio, & munditia Chriſtianorum, quam accuratum examen conſcientię, quam diligens ſolicitudo ad eluendam vel minimam labeculam animę.

CAPUT XV.

De Obſervantiis Legalibus.

OBSERVANTIÆ legales, quibus Judęi diſcernebantur à Gentilibus, erant varię. 1. Diſcretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abſtinentia à ſanguine & adipe. 3. Jejunia. 4. Vota. 5. Juramenta. 6. Solemnitates Feſtorum. 7. Annus remiſſionis. 8. Jubilęum. 9. Raſio vel tonſio capitis ac barbę. 10. Certus uſus veſtium. Vide Divus Thom. in 1. 2. quęſt. 102. artic. 6. Dicam aliquid de ſingulis.

De Diſcretione ciborum mundorum ab immundis.

1. De hac diſcretione potiſſimum agitur Levit. 11. & Deuter. 14. Ex quibus locis colligi poſſunt aliquot regulę. 1. De pecoribus. 2. de piſcibus. 3. de avibus. 4. de aliis. Et quidem de pecoribus eſt hæc regula generalis: Omne animal, quod in duas partes findit ungulam, & ruminat, comedetis, ut bovem, ovem, capram, cervum, capream, bubalum, tragelaphum, Pygargum, Orygem, camelopardalum, Levit 11. 3. & Deut. 14. 4.

2. Ex quo deducuntur aliæ tres. Prima. Quod nec ruminat, nec ungulam dividit, immundum eſt, Levit. 11. 29. Secunda. Quidquid autem ruminat quidem, ſed ungulam non dividit etiam immundum eſt, ut camelus, lepus, cherogryllus, Levit. 11. 4. & Deut. 14. 7. Tertia, Quidquid non ruminat, etiamſi ungulam dividat, immundum eſt, ut ſus, Levit. 11. 7 & Deut. 14. 8.

3. De piſcibus ſunt duæ regulæ. Prior, Omne quod habet pinnulas & ſquamas: tam in mari, quàm in fluminibus, & ſtagnis, comedetis. Poſterior: Quidquid non habet pinnulas & ſquamas, immundum & abominabile eſt, Levit. 11. 9. & Deut. 14. 9.

4. Aves immundæ, quibus non licebat veſci, erant hæ: Aquila, Gryps, Halicetus, Ixion, Milvus, Vultur, Corvus, Struthio,

Noctua, Larus, Accipiter, Bubo, Mergulus, Ibis, Cygnus, Onocrotalus, Porphyrio, Herodius, Charadrion, Upupa, Veſpertilio, Levit. 11. 13. & Deuter. 14. 12.

5. De aliis erant hæ regulæ. Prima, Omne de volucribus, quod graditur ſuper quatuor pedes, abominabile erit vobis. Levit. 11. 20. Secunda, quidquid autem ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, per quæ ſalit ſuper terram, comedere debetis, ut eſt bruchus, attacus, ophiomacus, locuſta, Leu. 11. v. 21. Tertia, immunda, ſeu polluta ſunt, muſtela, mus, crocodilus, mygale, chamæleon, ſtellio, lacerta, talpa, Levit. 11. 29. Quarta, omne quod reptat ſuper terram abominabile erit, Levit. 11. 41. Quinta, quidquid ſuper pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, ſive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile eſt. Levit. 11. 42.

6. Nota 1. Immundum dupliciter ſumitur in Scriptura. Primò, pro polluto, abominabili, execrando, quod non liceat comedere. Sic ſumitur locis jam citatis. Secundò, pro debili vel maculoſo, quo liceat quidem comedere, ſed non offerre in ſacrificium. Sic ſumitur Deut. 12. 15. *Sin autem comedere volueris, & te eſus carnium delectaverit, occide, & comede iuxta benedictionem Dei tui, quam dedit tibi in urbibus: ſive immundum fuerit, hoc eſt, maculatum & debile; ſive mundum hoc eſt, integrum & ſine macula, quod offerri licet, ſicut capream & cervam, comedes, abſque eſu-*

dun-

duntaxat ſanguinis, quem ſuper terram quaſi aquam effundes.

7. Nota 2. Præter immunda animalia, de quibus jam dictum eſt, erant etiam alia, quæ tametſi ex ſuo genere munda eſſent, tamen cenſebantur immunda propter aliquam circumſtantiam. De quibus intelligi debent hæc ſcripturæ teſtimonia. Exod. 21. 28. *Si bos cornu percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedetis carnes eius.* Et Exod. 22. 32. *Carnem quæ à beſtiis fuerit prægustata, non comedetis, ſed proiicietis canibus.* Et Levit. 7. 9. *Caro, quæ aliquid tetigerit immundum non comedetur, ſed comburetur igni.* Et Levit. 11. 34. *Omnis cibus quem comedetis, ſi fuſa fuerit ſuper eum aqua, immundus erit.* 28. Et Deut. 14. 21. *Quidquid autem morticinum eſt, ne veſcamini ex eo.*

8. Quæres 1. Quid ſignificabat illa diſcretio ciborum mundorum ab immundis, in veteri Teſtamento? Reſpondeo. Significabat diſcretionem Judæorum & Gentilium. Nam Judæi in veteri Teſtamento cenſebantur mundi, ſancti, impolluti; Gentiles verò immundi, & polluti. De Judæis dictum eſt Deut. 14. 2. *Populus ſanctus es Domino, Deo tuo.* De Gentilibus verò, Matth. 7. 6. *Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Et Matth. 15. v. 26. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.*

9. Quæres 2. Quis ſuſtulit hanc diſcretionem inter Judæos & Gentiles? Reſpondeo. Chriſtus, qui ex Judæis & Gentilibus fecit

fecit unam Eccleſiam: & abſtulit medium parietem, quo à ſe mutuò dividebantur, Epheſ. 2. 14. Huc etiam ſpectat illud Rom. 3. 29 *An Judæorum Deus tantum? Nonne & Gentium?* Et Rom. 10. 12. *Non eſt diſtinctio Judæi & Græci*. Et Galat 3 28. *Non eſt Judæus, neque Græcus: non eſt ſervus, neque liber: non eſt maſculus, neque fœmina. Omnes enim vos unum eſtis in Chriſto Jeſu*.

10. Quæres 3. Quis primò cognovit hoc myſterium? Reſpondeo. In veteri Teſtamento fuit incognitum, Eph. 3. v. 5. In novo, primo omnium revelatum eſt Petro, quando vidit cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam, velut linteum magnum, in quo erant ſimul animalia munda & immunda. Quo ſignificabatur, in Eccleſia ſimul fore Judæos & Gentiles. Actor. 10. v. 12. Hoc intellige eo ſenſu, quo explicatum eſt c. 2. 9 §. 2.

11. Quæres 4. An etiam in novo Teſtamento ſit diſcretio ciborum mundorum ab immundis? Reſpondeo. Non eſt. Nam, ut ait Apoſtolus ad Titum 1. 15 *Omnia munda mundis*. Et 1. Timoh 4. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*. Ubi nota diſcrimen inter Judæos, Chriſtianos, & Hæreticos. Judæi abſtinebant à quibuſdam cibis, ex præcepto Dei, propter immunditiam legalem. Chriſtiani abſtinent in quadrageſima à carnibus, ex præcepto Eccleſiæ, non propter immunditiam, ſed propter devotionem. Hæretici abſtinent à quibuſdam cibis

ex

ex errore, propter falſam perſuaſionem. 1. Timoth. 4. v. 2.

De abſtinentia à ſanguine & adipe.

12. De hac abſtinentia extat præceptum Levit. 3. 17. *Jure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis veſtris, nec ſanguinem, nec adipem omnino comedetis*. Ubi aliqua notanda ſunt. Primò, quod Judæis in lege Moſaica non tantum prohibitus fuerit ſanguis immolatitius, id eſt, ſanguis victimarum: ſed etiam ſanguis quorumcumque animalium, quæ domi ad eſum mactabantur, ut patet Levit. decimo-ſeptimo, verſu decimo. *Homo quilibet de domo Iſrael & de advenis qui peregrinantur inter eos, ſi comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eum de populo ſuo, quia anima carnis in ſanguine eſt*. Et infra, verſ. 14. *Sanguinem univerſæ carnis non comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt*.

13. Secundò, quod hoc præceptum non tantum Judæis fuerit datum in lege Moſaica, ut jam oſtendi: ſed etiam Noe & poſteris ejus in lege naturæ, Gen. 9. 3. *Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. Excepto, quod carnem cum ſanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum*. Et poſtea novis Chriſtianis in lege Evangelica, Act. 15. 29. *Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato*. Itaque tribus vicibus prohibitus eſt

eſt eius ſanguinis. 1. In lege naturæ, antequam introducta eſſet diſcretio ciborum mundorum ab immundis. 2. In lege Moſaica, quando vigebat illa diſcretio 3. In lege Evangelica, quando eadem diſcretio fuit abrogata.

14. Hæc triplex prohibitio facta eſt ob triplicem cauſam. Prima cauſa eſt, ut homines abſtinerent ab effuſione ſanguinis humani. Geneſ. 9. 5. Altera eſt, quia ſanguis eſt vehiculum, nutrimentum, & tutela vitæ ac ſpirituum vitalium. Vita autem ſolius Dei eſt: Ergo & ſanguis ſoli Deo offerri debet. Quæ cauſa adducitur in ſecunda prohibitione, Levit. 17. 11. *Quia anima carnis in ſanguine eſt*. Tertia, ut Judæi & Gentiles facilius poſſent uniri ſeu coaleſcere in unam Eccleſiam. Quæ cauſa fuit, cur Apoſtoli interdicerent eſum ſanguinis: Nam Gentiles comedebant ſanguinem: Judæi non item. Ne ergo fieret inter illos diſſenſio, utriq; juſſi ſunt abſtinere à ſanguine (ſaltem ad initium naſcentis Eccleſiæ) ut eſſet firmior illorum concordia & unitas.

15. Hæc abſtinentia à ſanguine multum differebat ad abſtinentia ab adipe. 1. Quia abſtinentia à ſanguine præcepta fuit in lege naturæ, & in lege Moſaica, & in lege Evangelica, ut dixi. Abſtinentia verò ab adipe, ſolùm in lege Moſaica. 2. Judæi debebant abſtinere ab omni ſanguine; non tamen ab omni adipe. Debebant quidem abſtinere ab adipe, qui ſeorſim in inteſtinis continetur, non tamen ab eo, qui carni adhæret, & illi quodam-

quodammodo immixtus eſt. Rurſum debebant abſtinere ab adipe illorum animalium, quę erant munda ad ſacrificium, ut ab adipe ovis, capræ, bovis: non tamen ab adipe aliorum, quæ tantùm erant munda ad comedendum; ut ab adipe cervi, bubali, & ſimilium, de quibus ſuprà §. 1. Vide Cornelium in cap. 3. Levit. verſu 17.

De Jejuniis.

16. Duplicia erant Judæorum jejunia. Alia communia ſeu publica: alia privata. Communia rurſum duplicia. Alia ſtata & ordinaria, quæ ſingulis annis repetebantur. Alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præſentem, vel ingruentem calamitatem, & non repetebantur ſingulis annis De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. 19. *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium ſeptimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium & lætitiam, & in ſolemnitates præclaras*. Ubi inſinuantur quatuor jejunia, quæ ordinariè à Judęis ſervabantur, ut notat S Hieronymus, Rupertus, & Ribera in locum citatum, Turniellus in Annalibus, anno mundi 2545. num. 42. Cornelius in cap. 32. Exodi, verſu 19. & alii.

17. Primum erat, jejunium quarti menſis quod Judæis indictum fuit ob tabulas legis confractas. Cùm enim Moſes deſcendens de monte Sinai, deferret tabulas legis ad caſtra, & videret populum choros ducere, & vitulum aureum adorare, iratus eſt, & ex pio

zelo

zelo projecit tabulas ad radicem montis, & confregit, Exodi 23.19. Putant enim indignum eſſe, ſi tabulas legis, quas jejunio quadraginta dierum obtinuerat, offerret populo, qui per ebrietatem & idololatriam factus erat tranſgreſſor legis. Hoc ſenſu Ambroſius libro de Helia & Jejunio cap. 6. ait; *Tabulas legis, quas accepit abſtinentia, conteri fecit ebrietas*. Et quia hæc confractio tabularum facta eſt die decimo ſeptimo quarti menſis, ideo indictum fuit jejunium eodem die, ut patet ex Calendario Hebræorum apud Genebrardum in commentariis ſuper Pſalmos.

18. Secundum erat, jejunium quinti menſis, quod ideo fuit indictum, quia Hebręi quinto menſe prohibiti ſunt ex Cadeſbarne aſcendere montem Idumeæ, & ſic brevi compendio recta tranſire in proximam terram promiſſionis: ſed juſſi redire in ſolitudinem per viam maris rubri, & quadraginta annis errare in ſolitudine, in pœnam murmurationis contra Deum. Et quia non obtemperaverunt Deo, ſed in montem Idumeæ aſcenderunt, plerique occiſi ſunt ab Amorrhæis, qui in illo monte habitabant. Numer. 14. 33. Et Deuter. 1. verſ.40. & ſequentibus.

19. Tertium erat, jejunium ſeptimi menſis, quod indictum fuit ob cædem Godoliæ quæ fuit Hebræis valdè pernicioſa. 4. Reg. 25. v.25.

20. Quartum erat, jejunium decimi menſis, quod ideo indictum fuit, quia illo menſe

menſe Ezechiel, & cæteri qui erant cum illo in captivitate Babylonica audierunt Hieruſalem eſſe captam,& templum incenſum. Vide auctores ſupra citatos, qui hoc ferè modo explicant hæc quatuor jejunia.

21. Præter hæc ordinaria jejunia, erant alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præſentem vel imminentem calamitatem. Sic Joſaphat Rex Juda indixit jejunium univerſo populo, quando Moabitæ & Ammonitæ veniebant contra illum ad bellum 2. Paralip. 20. 3. Sic Eſdras indixit jejunium pro felici itinere, ne ab hoſtibus infeſtaretur, quando cum ſociis ſuis, ex conſenſu Regis Artaxerſis, à captivitate Babylonica profectus eſt in Hieruſalem ad domum Domini inſtaurandam. 1. Eſdræ. 8. 21. Sic filii Iſrael jejunarunt tota die, quando à Benjamitis cæſi & fugati ſunt. Judic. 20 26. Similiter, quando à Philiſtæis propter ſua peccata affligebantur 1. Reg. 7 6. Item, quando Holofernes venit contra illos cum ingenti exercitu. Judith. 4. 8. Itemque, quando crudele edictum Regis Aſſueri contra ipſos promulgatum eſt, Eſther. 4. 3. Ac denique, quando volebant avertere iram Dei, tempore Joacim filii Joſiæ Regis Juda. Jeremiæ 36 v. 9.

22. Hæc de publicis, ſeu communibus jejuniis. Privata erant quæ quiſque ſibi, vel ex propria devotione, vel ex Dei inſtinctu aſſumebat. Sic Moſes accepturus à Deo legem Decalogi, jejunavit quadraginta diebus, Exodi 34. 28. Sic Helias, fugiens perſecutio-

cutionem Jezabelis, & tendens in montem Dei Horeb; jejunavit totidem diebus. 3. Reg. 29. 8. Sic David, audita morte Abner jejunavit uſque ad occaſum ſolis. 2. Reg. 3. 35. Sic idem David, ægrotante filiolo, deprecatus eſt pro eo Dominum & jejunavit. 2 Reg. 16. Sic Sara filia Raguelis, cùm objiceretur ipſi, quod ſeptem viros occidiſſet, jejunavit tribus diebus & tribus noctibus. Tobiæ 3. 10. Sic Daniel orando & jejunando obtinuit à Deo, ut abbreviarentur anni deſolationis Hieruſalem, Dan. 9. 3.

23. Chriſtus in novo Teſtamento, tribus potiſſimum modis commendavit nobis jejunium. Primò, ſuo exemplo, quia jejunavit quadraginta diebus & quadraginta noctibus in deſerto, Matt. 4. verſu 2. Secundò, oſtendendo quanta ſit vis & efficacia jejunii Matth. 17. verſu 20. *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, niſi per orationem & jejunium.* Tertiò, prædicendo fore, ut ipſius diſcipuli id eſt veri Chriſtiani, poſt ipſius mortem eſſent jejunaturi. Matth. 9. 15. *Venient dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.* Et hoc factum eſt tempore Apoſtolorum Act. 13. 2. *Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illi Spiritus Sanctus.* Ecce Spiritus ſanctus loquitur jejunantibus. Idem poſt tempora Apoſtolorum obſervatum eſt ab omnibus veris Chriſtianis, uſque ad hæc noſtra tempora, ut patet partim ex hiſtoriis Eccleſiaſticis, partim ex praxi & antiqua conſuetudine, quam à majoribus noſtris accepimus. Videant nunc, an ſint

veri

veri Chriſtiani, qui numquam jejunant. An de illis Chriſtus locutus ſit, cum dixit: *Venient dies, cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt*.

De Votis.

24. Vovere nihil aliud eſt, quàm Deo aliquid promittere. Porro in lege Moſaica de qua nunc potiſſimum agimus, erant variç leges circa votum. Una generalis: Aliç ſpeciales. Generalis erat hæc, Deuteron. 23. 21. *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis obſervabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo*.

25. Speciales erant triplices: Aliæ de valore & irritatione voti: Aliæ de redemptione: Aliç de materia. Leges primi generis & valore & irritatione voti, erant hæ. Prima de voto Nazaræorum, Num. 6. 4. *Vir, ſive mulier, cùm fecerint votum ut ſanctificentur & ſe voluerint Domino conſecrare, à vino & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt*. Hoc votum erat ratum. Poterat tamen irritari, quoad mulieres, ut patebit ex ſequentibus.

26. Secunda de voto filiæ, quæ erat ſub poteſtate patris. Nam ſi aliquid voviſſet, & pater, re cognita, eodem die non contradixiſſet, votum erat ratum, & ſervandum: Si contradixiſſet, erat irritum. Num. 30. 4.

Quod

Quod dicitur de filia, debet etiam intelligi de filio, ſub poteſtate patris exiſtente. Et quod de patre, debet etiam intelligi de tutore, qui mortuo patre, ſuccedit in jus & regimen paternum. Nota. Si pater ſemel abſolutè conſenſiſſet in votum filiæ, non poterat illud poſtea irritare.

27. Tertia de voto uxoris, quæ ſimiliter ſi aliquid voviſſet, & vir ejus, re intellecta, non ſtatim eodem die contradixiſſet, ratum erat votum: irritum, ſi ſecus, ibidem v. 7. Nota. Si ſponſa antequam nuberet, feciſſet votum patre conſentiente, juxta ſecundam legem: & poſtea nupſiſſet, poterat ſponſus ſtatim poſt contractum matrimonium, votum ejus irritare, non minus, quàm ſi votum feciſſet in matrimonio. Ita Abulenſis in cap. 30. Numer. quæſt. 35. Quod intellige, ſi ſponſus, ante initum matrimonium, nihil ſciebat de hujuſmodi voto. Ratio eſt, quia alioqui potuiſſet fieri, ut ipſi ſponſo, etiam invito & ignoranti, per hujuſmodi votum præcedens, injiceretur aliquod onus quod ipſe nec voluiſſet, nec tenebatur acceptare.

28. Quarta de voto viduæ & repudiatæ: quæ ſi aliquid voviſſent, votum erat ratum & tenebantur ſervare, ibidem verſ. 10. Non enim ſubjectæ erant, vel patri, vel marito, à quo votum ipſarum irritari poſſet.

29. Leges ſecundi generis, de redemptione voti, erant hæ. Prima: homo, qui ſeipſum Deo obtulerat per votum, ut ſerviret in Tabernaculo, redimebat ſe pretio à lege taxato.

taxato. Levit. 27. 2. Hoc intellige de laicis non autem de Levitis & Sacerdotibus. Erant enim duplicia munia in Tabernaculo. Alia propria Sacerdotum aut Levitarum: Alia, quę poterant prętari à laicis; ut portare aquam & ligna pro ſacrificiis, verrere Atrium ſarta tecta templi curare. Ad priora ſoli Sacerdotes & Levitæ poterant ſe offerre per votum. Ad poſteriora laici. Si ergo Sacerdotes & Levitæ voviſſent, ſe ſemper in ſuis officiis miniſtraturos Domino, tenebantur id facere ex voto. Sic fecit Samuel Levita, quem mater Deo devoverat, primi Regum primo, verſu undecimo. Si autem laici voviſſent, ſe reliqua munia obituros, id eſt, portaturos aquam & ligna in uſum Tabernaculi, debebant votum ſuum pretio redimere. Idque duplici de cauſa. 1. ut illud pretium daretur Levitis & Sacerdotibus pro ſuſtentatione. 2. quia non neceſſe erat, Hebræos portare aquam & ligna, cum Gabaonitæ in pœnam fraudis, qua deceperant Hebræos, ad id eſſent deſtinati, Ioſue 9. 22.

30. Secunda lex: Si quis voviſſet Deo animal, quod immolari non poterat, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod pretium ſi ipſe vovens dare voluiſſet, debebat inſuper addere quintam pretii partem. Levit. 27. 11. Nota Omnia animalia, quæ Deo vovebantur, poterant redimi à vovente, exceptis animalibus mundis ad ſacrificium. Quando autem redimebantur à vovente, tunc ultra pretium à Sacerdote taxa-

tum

tum, debebat addi quinta pars pretii pro ipſo Sacerdote, qui ſuſtinebat onus taxandi & revendendi. Quod ſi vovens noluiſſet redimere animal, quod Deo voverat, poterat ſacerdos illud retinere, vel alteri vendere aut donare, ut colligitur ex illo Num. 18. 14. *Omne, quod ex voto reddiderint filii Iſrael, tuum erit.*

31. Tertia lex: Si quis voviſſet Deo domum ſuam, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod ſi vovens voluiſſet illam redimere, debebat ultra taxatum pretium addere quintam pretii partem. Levit. 27. 14. Hæc lex eſt ſimilis præcedenti.

32. Quarta lex: Si quis voviſſet Deo agrum ſuum hæreditarium, debebat æſtimari pretium agri juxta menſuram ſementis. Et ſi vovens voluiſſet illum redimere, addebat quintam pretii partem, ut in præcedentibus. Levit. 27. 16. Nota. Qui vovebant Deo rem aliquam immobilem, ut domum vel agrum; libenter illam redimebant, etiam ſi ultra taxatum pretium deberent addere quintam pretii partem: Ratio eſt, quia ſi non redemiſſent, illa nunquam ad eos fuiſſet reverſa, ne quidem in Jubilæo ſed abſolutè tranſiviſſet in dominium Sacerdotum, qui quidem poterant eam vendere, ſed ita, ut in Jubilæo ad eos, tanquam ad veros Dominos reverteretur. Levit. 27. 21.

33. Quinta lex: Si vovens agrum, non fuiſſet hæres illius ſed emptor, debebat illum redimere pretio à Sacerdote taxando, & illud pretium dare Sacerdoti: ita ut ager

in

in Jubilæo poſſet redire ad Dominum hæreditarium: Levitici vigeſimo ſeptimo, verſu vigeſimoſecundo.

34. Lex tertii generis, de materia voti, erat hæc: Primogenita munda ad ſacrificium ut primogenitum bovis, ovis, capræ, non debebant Deo voveri. Levit. 27. 24. & Num. 18. 17. Ratio ibidem inſinuatur, quia illa primogenita jam antea erant Deo conſecrata & debita, ratione primogenituræ: Ergo non debebant iterum conſecrari & offerri per votum; ne votum videretur aliquid derogare priori conſecrationi, quaſi illa non fuiſſet plena & perfecta, ſed voto potuiſſet perfici & firmari. Primogenita verò quæ non poterant immolari, vel debebant redimi à vovente, vel ſi ipſe noluiſſet redimere, Sacerdos poterat ea ſibi reſervare, aut alteri vendere vel donare, Levit. 27. 27.

35. Tres ſuperſunt difficultates. 1. de voto Jephte. 2. de votis Chriſtianorum. 3. An liceat rem præceptam Deo vovere? Vel an res quæ eſt in præcepto, poſſit eſſe materia voti? Eſt ergo prima quæſtio, quid ſtatuendum ſit de voto Jephte? In quo duo ſpectanda ſunt. 1. Ipſum votum. 2. Impletio voti. Votum ipſum deſcribitur Judic. 11. 30. his verbis: *Votum vovit Domino Jephte, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas quicumque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino*. Impletio voti conſiſtit in eo, quod ipſe filiam ſuam unigenitam, quæ ei rever-

tenti ex bello prima occurrebat, obtulerit Deo in holocauſtum. Nunc quæritur an ipſe, & vovendo, & votum implendo, peccaverit, necne? Aliqui dubitant, ut Auguſtinus quæſtione quadrageſimanona ſuper Judices, ubi utramque partem ſtatuit eſſe probabilem. Item Cajetanus in c. 11. Judicum.

36. Alii putant illum peccaſſe. Primò quia votum ipſius ratione materiæ, repugnabat legi Moſaicæ. Vel enim voverat ſe immolaturum Deo quemcumque hominem primò egredientem & occurrentem, vel quodcumque animal. Neutrum licebat. Non prius, quia vetitum erat lege Moſaica immolare hominem, Deuter. 12. 31. Nec poſterius, quia ſimiliter vetitum erat, immolare quodcumque animal. Non enim licebat immunda animalia immolare. Num. 18. 15. Secundò, quia ſi Deus approbaſſet ipſius votum, fuiſſet contentus ſolo voto, & impediviſſet executionem, non permittendo filiam ipſius interfici: ſicut fuit contentus pia voluntate Abrahami, & impedivit executionem non permittendo, filium ejus Iſaac immolari. Hanc ſententiam ſequuntur Tertullianus libro tertio contra Marcionem, cap. 4. Anaſtaſius Nicænus quæſtione 36. Procopius in cap. 11. Judic. Auctor quæſtionum veteris Teſtamenti, quæſt. 43. apud Auguſtinum. Et multi Rabbini, qui hoc inſuper addunt, votum Jephte (quod ajunt fuiſſe ſtultum & temerarium) potuiſſe quidem irritari à Phinees

Pon-

Pontifice, qui tunc vivebat; ſed tantam fuiſſe ſuperbiam utriuſque, ut nec Jephte, utpote Princeps populi, dignatus ſit petere ab eo voti relaxationem; nec Phinees, utpote Pontifex, dignatus ſit eam illi offerre. Ideo utrumque à Deo punitum eſſe. Vide Serarium in c. 11. Judicum q. 17.

37. Alii rectius putant, illum non peccaſſe. Primò, quia quod fecit, ex inſtinctu Spiritus ſancti fecit, ut docent Chryſoſtomus homil. 14. ad populum, Emiſſenus ſermone de natali virginum, Joannes Arboreus lib. 9. c. 6. Lorinus in cap 23. Actorum. Et patet ex illo Judic. 11. 28. *Factus eſt ergo ſuper Jephte Spiritus Domini*. Et mox ſequitur: *Votum vovit Domino*. Sicut ergo Abraham non peccavit, offerendo filium ſuum unigenitum ad immolandum, quia ex inſtinctu divino fecit: Ita nec Jephte peccavit, offerendo filiam ſuam unigenitam ad immolandum, quia ſimiliter ex inſtinctu divino fecit.

38. Secundò, quia per illud votum impetravit à Deo victoriam contra Ammonitas: Ergo ſignum eſt Deo placuiſſe ipſius votum. Et ſi votum placuit, etiam voti impletionem placuiſſe neceſſe eſt, præſertim cùm à Deo non ſit impedita. Et confirmatur, quia ſcriptura numquam reprehendit ipſius votum, aut voti impletionem. Ipſum verò ſæpè laudat, præſertim Hebr. 11. 32. ubi ait illum per fidem viciſſe regna, & operatum eſſe juſtitiam.

39. Tertiò, ſi peccaſſet vovendo, fuit

monitus ab aliquo Propheta vel Sacerdote, ne impleret votum. At à nullo monitus eſt, toto illo ſpatio duorum menſium, quod inter votum & voti impletionem interceſſit. Ergo veriſimile eſt non peccaſſe vovendo: Maximè cùm conſtet alios Reges ac Principes populi, quando peccarent, fuiſſe monitos ac reprehenſos.

40. Quartò; populus non fuiſſet paſſus filiam Jephte occidi & immolari, niſi putaſſet votum fuiſſe ratum & Deo acceptum ſed eripuiſſet illam à morte, ſicut eripuit Jonatham filium Saulis, quando Saul, ratione juramenti, quo ſe obſtrinxerat, volebat illum interficere. 1 Regum 14.45 Eſt enim par ratio. Nam populus putabat juramentum Saulis fuiſſe ſtultum ac temerarium: & ideo impedivit impletionem: Si ergo ſimiliter putaſſet, votum Jephte fuiſſe ſtultum ac temerarium etiam illius impletionem impediviſſet. At non impedivit. Putavit igitur votum & voti executionem fuiſſe bonam.

41. Quintò, ſicut Abraham offerendo filium ſuum Iſaac ad immolandum, expreſſit typum paſſionis & mortis Chriſti, quoad voluntatem, non quoad executionem: ita conſentaneum fuit, ut aliquis exprimeret typum illius, non ſolum quoad voluntatem, ſed ſimul etiam quoad executionem. Hoc fecit Jephte, qui non ſolum paratus fuit immolare filiam ſuam unigenitam, ſed reipſa immolavit. Et ſicut prior typus erat in ſexu virili; ita poſterior in ſexu fœmineo: quia

pro

pro utroque ſexu paſſus & immolatus eſt Chriſtus. Et ſanè filia Jephte videtur optimè expreſſiſſe figuram Chriſti, quoad promptam moriendi voluntatem. Nam ſicut Chriſtus quando ipſi à Deo Patre proponebatur mors, promptum ſe obtulit, dicens: *Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* Hebræor. 10. 7. Ita filia Jephte; quando intellexit à Patre,ſe ab ipſo morti deſtinatam eſſe, reſpondit: *Pater mi, ſi aperuiſti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es.* Judic. 11. 36.

42. Ad argumenta contraria ſic reſpondeo Ad 1. Jephte voverat ſe immolaturum, non generatim quodcumque animal; ſed ſpeciatim quemcumque hominem primò egredientem, & ſibi occurrentem. Ita Auguſtinus quæſtione 49. ſuper Judices. Et probatur 1. quia Iephte ad tanti momenti victoriam impetrandam, voluit aliquid magnum vovere Dèo. At non fuiſſet magnum ſi voviſſet bovem, aut ovem, aut capram. 2. quia illa ipſius verba: *Quicumque primus fuerit egreſſus, & occurrerit mihi revertenti cum pace,* non poſſunt intelligi niſi de homine. Soli enim homines ſolent obviam ire victori, & ipſi de victoria gratulari. Quod objicitur, vetitum fuiſſe lege Moſaica, immolare hominem, verum eſt: ſed Deus, qui vetuit potuit ſua auctoritate permittere.

43. Ad 2. negatur conſequentia. Non enim ſequitur: Deus approbat hoc vel illud votum, Ergo impedit illius impletionem. Alioqui impediret impletionem omnium

votorum, quæ laudabiliter facta ſunt; quod eſt abſurdum. Impedivit quidem impletionem boni propoſiti in Abrahamo, non tamen ideo neceſſe eſt, ut impediat etiam in aliis, hoc ipſius arbitrio ac diſpoſitioni relinquendum eſt. Ipſe habet juſtas cauſas, cur in uno impediat, in altero non impediat. Et quidem, cur non impediverit in filia Jephte, dari poſſunt hæ cauſæ. 1. ut eſſet typus Chriſti, promptè offerentis ſe ad mortem. 2. ut fides Jephte, & religio erga Deum magis inclareſceret. 3. ut ſimiliter pietas filiæ erga Deum, erga parentem, erga patriam, & ſimul magnitudo animi in ſexu fœmineo, commendaretur. 4 ut nos diſcamus hoc exemplo quàm promptè præſtanda ſint, quæ vovemus Deo, etiamſi videantur difficilia, & naturæ maximè contraria.

44. Altera quæſtio eſt, An etiam Chriſtianis in novo Teſtamento licitum ſit vovere, ſicut licuit Judæis in veteri? Reſpondeo. Omnino licitum eſt. Primò, quia Propheta prædixit hoc futurum, Iſai. 19. 21. *In illa die colent eum in hoſtiis & in muneribus: & vota vovebunt Domino, & ſolvent.* Ubi ſermo eſt de Chriſtianis, ut notant Hieronymus, Cyrillus, & alii Interpretes. Quò etiam ſpectat illud Pſ. 75. 12. *Vovete & reddite Domino Deo veſtro, omnes qui in circuitu ejus adfertis munera.* Quod etiam Auguſtin. interpretatur Chriſtianis dictum eſſe. *Quiſquis*, inquit, *poteſt, voveat, & reddat. Non ſitis pigri ad vovendum: non enim viribus veſtris implebitis.*

Se-

Secundò, idem conſtat ex eventu. Nam quod prædictum eſt in veteri Teſtamento de voto, hoc in novo impletum eſt, & quotidie impletur. Ejus rei habemus triplex exemplum in Scriptura. Primum, Beatæ Mariæ Virginis. Secundum, Eunuchorum qui ſe caſtraverunt propter regnum cælorum. Tertium, quarundam fœminarum, quæ propter voti continentiæ traſgreſſionem, ab Apoſtolo reprehenſæ ſunt.

45. De beata Virgine ſic legimus Luc. 1. 34. *Dixit Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* q. d. Quomodo fieri poteſt, ut ego concipiam & pariam filium, cum propter votum continentiæ, non liceat mihi virum cognoſcere? Sic explicat Auguſtinus in libro de ſancta Virgin. cap. 4. ubi ita ſcribit: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? quod profecto non diceret, niſi Deo virginem ſe ante voviſſet.* Similiter alii Patres.

46. De Eunuchis ſic legimus Matthæi 19. 12. *Sunt enim Eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt: Et ſunt Eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.* Quid eſt ſeipſum caſtrare propter regnum cœlorum? Nihil aliud, quam ex deſiderio obtinendi regnum cœlorum, obſtringere ſe voto continentiæ, & amputare libertatem contrahendi matrimonium. D. Auguſtinus in libro de ſancta Virginit. cap. 23 *Quid*, inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit? Chriſtus dicit: Veritas dicit, eos, qui pio propoſito*

ab uxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cœlorum. Et contra, humana vanitas impia temeritate contendit (notent hoc Lutherani & Calviniſtæ) *eos, qui hoc faciunt præſentem tantummodo neceſſitatem moleſtiarum conjugalium devitare: in regno cęlorum amplius quicquam cæteris non habere.*

47. De fœminis ſic legimus 1. Timoth. 5. 11. *Adoleſcentiores autem viduas devita. Cùm enim luxuriatæ fuerint inChriſto;nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Ubi per primam fidem intelligitur votum continentiæ, ut omnes antiqui Patres interpretantur. D. Auguſt. in lib. de ſancta Virginitate (quem adverſarii non libenter legunt) cap. 33. *Habentes* inquit, *damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id eſt, in eo, quod primo voverunt, non ſteterunt.* Et lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 24 *Unde Apoſtolus de quibuſdam, quæ continentiam vovent, & poſtea nubere volunt: Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.* Et in Pſ. 75. *Quid autem ait de quibuſdam, quæ voverunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: voverunt, & non reddiderunt.*

48. Objicit Petrus Martyr in lib. de votis & cęlibatu, vota pertinere tantum ad Judęos & non ad Chriſtianos. Et probat quatuor argumentis. 1. Quia in veteri Teſtamento fit mentio votorum, non in novo, ſaltem quoad Chriſtianos. 2. Quia Chriſtiani ſunt toti ac penitus obſtricti Chriſto per fidem:

Ergo

Ergo ſupervacaneum eſt, quod ſe obſtringant per votum. 3. Quia libertas Evangelica minuitur per votum. Nam qui voto ſe aſtringit ad continentiam, amittit libertatem ducendi uxorem. 4. Quia qui vovet continentiam, injuriam facit Deo. Quod enim Deus reliquit illi liberum, hoc ipſe vult neceſſarium.

49. Reſpondeo. Petrus Martyr, & ſibi ipſi, & aliis repugnat. Sibi quidem dupliciter. Primò, quia ex una parte dicit, eos qui aliquid Deo vovent, facere injuriam Deo: Ex altera, Judæis licita & uſitata fuiſſe vota. Hæc autem pugnant, niſi dicas, Judæis licitum, & uſitatum fuiſſe, facere Deo injuriam, quod abſit. Secundò, ex una parte dicit, ſupervacaneum eſſe, per votum obſtringere te Deo, cui jam totus per fidem obſtrictus ſis; ex altera, votum obſtare libertati Chriſtianæ; hæc etiam pugnant. Nam ſi per fidem æquè obſtringimur Deo, ac per votum, quomodo libertas poteſt conſiſtere cum fide, & non cum voto?

50. Quod etiam aliis repugnet, certo certius eſt. Omnes enim antiqui Patres non modo admittunt, ſed etiam confirmant vota in novo Teſtamento. Epiphanius in Panario, hær. 61. *Tradiderunt Sancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe; poſt decretam virginitatem, ad nuptias reverti.* Et infrà: *Si quæ vidua fuit Deo dicata, & poſtea nupſit, judicium & condemnationem habebit, quod primam fidem rejecit. Quanto magis, quæ Deo dicata virgo fuit & nu-*

 pſit,

ſit, contra Chriſtum laſciviit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit? Videatur etiam Ambroſius ad virginem devotam, Baſil in conſtitutionibus monaſticis, Cyprianus in Ep. ad Pomponium, Hieronym. lib. 1. contra Jovinianum, Chryſoſt. ad Theodorum Monachum, Auguſtinus epiſt. 137. ad clerum & populum Hipponenſem, & alii.

51. Nec obſtant argumenta Martyris. Primò, quia licèt in novo Teſtamento non fiat mentio votorum inter Chriſtianos, quoad nomen; fit tamen quoad rem ſignificatam. Quid enim aliud eſt, *ſeipſum caſtrare*, quàm vovere continentiam? Et quid aliud, *primam fidem irritam facere*, quàm voti tranſgreſſorem eſſe? Secundò, quia Chriſtiani per fidem non ita ſunt obſtricti Chriſto, ut teneantur ſervare continentiam. Igitur ad eam ſervandam poſſunt ſe obſtringere per votum. Tertiò, quia libertas Evangelica non conſiſtit in eo, ut quiſque faciat, quod velit: ſed in eo, quod per Chriſtum liberati ſimus à ſervitute peccati, Roman. 6. v. 17. *Liberati à peccato ſervi facti eſtis iuſtitiæ.* Quartò, quia ſi Judæi non fecerunt Deo injuriam per vota, quomodo Chriſtiani faciunt? Nec Chriſtus, quando hortatur nos ad continentiam, hortatur ad injuriam Deo faciendam, ſed ad ſtatum perfectionis.

52. Tertia quæſtio eſt; An liceat nobis aliquid vovere Deo, quod alias ex præcepto tenemur facere v. g. An liceat vovere, quod velimus Deum colere, parentes honorare, non occidere, non furari. Aliqui negant, affe-

aſſerentes, ea tantum, quæ ſunt conſilii, non autem, quæ ſunt præcepti, poſſe nos Deo promittere ſeu vovere. Primò, quia Judæi non poterant Deo vovere primogenita munda ad ſacrificium, ut ſupra dictum eſt. Idque propterea, quia jam ante per precеptum legis Moſaicæ debebantur Deo: Ergo quod cadit ſub præceptum, non poteſt cadere ſub votum. Secundò, quia votum eſt oblatio ſpontanea: At quod debitum eſt ex præcepto hoc non ſponte offerimus Deo ſed neceſſariò: Ergo quod debitum eſt ex præcepto, non poſſumus vovere.

53. Alii contra ſentiunt, etiam ea, quæ præcepti ſunt, voveri poſſe. Ratio eſt, quia bonum & laudabile eſt, eandem rem præſtare ex duplici virtute: Nempe ex virtute religionis, ratione præcepti, & ex virtute religionis ratione voti. Sic fecit Jacob, quando vovit Deo, ſe non culturum Deos alienos, ſed ſolum verum Deum Geneſ. 28.20. Quod tamen tenebatur facere ex præcepto naturali. Vide Leſſium de jure & juſtitia, cap 40. & alios ibidem.

54. Nec obſtat, quod objicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voveri & conſecrari Deo, quia ipſemet Deus jam antea perfectè & integrè ſibi ea conſecraverat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum, ad ſacrificium: alia animalium immundorum; ut cap. 8. quæſt. 6. § 15. dictum eſt. Igitur primogenita primi & tertii generis, erant quidem Deo de-

bita & conſecrata, ſed non integrè & perfectè, quia poterant redimi, & reipſa redimebantur. At primogenita ſecundi generis tam perfectè erant Deo debita & conſecrata, ut non poſſent redimi. Et quia ipſemet Deus ea ſibi conſecraverat, non decebat, ut iterum ab homine per votum ipſi conſecrarentur: ne priori conſecrationi videretur aliquid defuiſſe, quod per poſteriorem perfici & compleri poſſit.

55. Quod continuò objicitur; votum eſſe oblationem ſpontaneam, diſtinguendum eſt. Nam duo ſpectari poſſunt in voto. 1. actus voventis. 2. res ipſa, quæ vovetur. Igitur votum eſt oblatio ſpontanea, quoad actum voventis. Nam qui vovet ſponte vovet, nec ullo præcepto ad vovendum obligatur. Deuter. 23 22. Non tamen ſemper eſt ſpontanea, quoad rem ipſam, quæ vovetur. Poteſt enim fieri, ut res illa, quam quis Deo vovet, non ſit ipſi ſpontanea, ſed præcepta. Non quidem præcepta, quod teneatur eam vovere, ſed quod teneatur eam præſtare, etiam ſecluſo voto.

56. Nota res præcepta poteſt dupliciter ſpectari. 1. Quatenus præcepta eſt. Sic propriè non cadit ſub votum, ſed ſub præceptum. 2. Quatenus bona honeſta & Deo grata eſt abſtrahendo ab obligatione præcepti. Sic propriè cadit ſub votum. Unde ſequitur, quando quis vovet rem præceptam, duplicem concurrere obligationem: Unam voti, alteram præcepti: & unam ab altera non pendere. v. g. Jejunium quadrageſimale

præ-

præceptum eſt. Si voveam hoc jejunium, teneor duplici titulo illud obſervare. 1. Ex obligatione præcepti. 2. Ex obligatione voti. Et prior obligatio non pendet à poſteriori, quia tametſi non obligaret jejunare ex voto, obligaret tamen ex præcepto. Nec viciſſim poſterior pendet à priori, quia poſſet fieri, ut durante obligatione voti, ceſſaret obligatio præcepti, ſi nimirum præceptum abrogaretur, aut in eo diſpenſaretur.

De Juramentis.

57. Jurare nihil aliud eſt, quàm Deum, qui falli aut mentiri non poteſt, in teſtem invocare. Quod dupliciter fit. Vel enim vocamus eum in teſtem, quando aliquid aſſerimus, vel quando aliquid promittimus. Unde duplex ſolet diſtingui juramentum. Unum aſſertorium, quo noſtram aſſertionem: alterum promiſſorium, quo noſtram promiſſionem confirmamus. In priori vocamus Deum in teſtem, quod aſſertio noſtra ſit vera: in poſteriori, quod promiſſio noſtra ſincerè facta ſit. Divus Thomas in 2. 2. quæſtione octuageſimanona, art. 1.

58. Hoc poſito, quæritur 1. quæ leges in veteri Teſtamento datę ſint Judæis de juramento 2. quid Phariſæi ex ſuis Traditionibus ad has leges addiderint. 3. quid hoc tempore ſervent Judæi in praxi. 4. quid Chriſtiani ſervent, aut ſervare debeant.

59. Igitur, quod ad primum attinet, hæ leges,

leges in veteri Teſtamento à Deo datæ ſunt. Prima, *Per nomen Domini Dei tui iurabis.* Deuter. 6. 13. Secunda, *Per nomen externorum Deorum non iurabis*. Exodi 23. 13. Tertia, *Non periurabis in nomine meo.* Levit. 19. 12. Quarta, *Non aſſumes nomen Domini tui in vanum.* Exod. 20. 7. Vel, *Non uſurpabis nomen Dei tui fruſtra.* Deut. 5. 11. Hæc quarta lex differt à tertia. Nam tertia prohibet ſolum perjurium. Quarta non ſolum perjurium, ſed generatim omnem irreverentiam & abuſum divini nominis. Ita Theodoretus Exod. 20 & Cornelius Deut. 5.

60. Ad has leges addiderunt Phariſæi, quæ ſequuntur. Primò, *Quicumque iuraverit per Templum nihil eſt; qui autem iuraverit in auro Templi, debet.* Secundò, *Quicumque iuraverit in altari, nihil eſt: qui autem iuraverit in dono, quod eſt ſuper altare, debet.* Matth. 23. 16. Utrumque reprehendit Chriſtus. Prius quidem his verbis: *Stulti & cæci: Quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum?* Poſterius his: *Quid enim maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum?* Et mox addit: *Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ ſuper illud ſunt. Et qui iurat in templo, iurat in illo, & in eo, qui habitat in ipſo. Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.*

61. Judæi hoc tempore ſervant duplicem praxim: unam ex reverentia divini nominis: alteram ex cæcitate & ſuperſtitione. Prior eſt: Non audent expreſsè jurare per nomen Dei tetragrammaton; eo quòd hoc

no-

nomen ſit ineffabile: ſed ſub hac formula per illud jurant: *Juro per Jod, He, Vau, & Jod* : quæ ſunt quatuor litteræ nominis tetragrammati. Et hoc juramentum habetur apud eos ſacratiſſimum, (Cornelius in caput ſextum Exodi, verſu 2. & 3.) Poſterior eſt. Putant ſe non obligari ullo juramento, niſi jurent manu impoſita ſuper librum legis Moſaicæ. Quod ſi alio ritu jurent, audacter jurabunt falſum. (Cornelius in caput quintum Levit. v. 1.) Notent hoc Principes & Magiſtratus Chriſtiani; nec facilè admittant Judæos ad juramentum præſtandum in rebus forenſibus contra Chriſtianos, quia plerumque falſum jurant. Audio quidem Noribergenſes, & quoſdam alios, jam pridem advertiſſe hanc fraudem; nec amplius admittere Judæos ad juramentum, niſi admota manu ad librum legis ſuæ Synagogæ. Sed neque hoc ſatis tutum eſt, ex alio capite. Nam Judæi in feſto expiationis à Rabbinis ſuis abſolvuntur ab omnibus & votis & juramentis, quę malitiosè facta ſunt. Et ex fiducia hujus abſolutionis, facilè præſumunt falſum jurare, & Chriſtianos decipere.

62. Chriſtus in novo Teſtamento dedit nobis hanc legem, Matth. 5. 33. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neque per cælum, quia Thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius, neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni Regis: Neque per caput tuum iura-*

iuraveris, *quia non potes unum capillum album facere aut nigrum*. *Sit autem ſermo veſter*, *Eſt*, *Eſt*: *Non*, *Non*: *quod autem his abundantius eſt à malo eſt*. Quam legem repetit Jacobus Apoſtolus in Epiſtola ſua Canonica cap. 5. v. 12. his verbis: *Ante omnia autem fratres mei*, *nolite iurare*, *neque per cœlum*, *neque per terram*, *neque aliud quodcumque iuramentum*. *Sit autem ſermo veſter*, *Eſt*, *Eſt*: *Non*, *Non*.

63. Hinc oritur quæſtio apud Theologos, an omne juramentum Chriſtianis ſit prohibitum? hoc enim videtur colligi ex verbis citatis. Reſpondeo. Juramentum non eſt abſolutè prohibitum Chriſtianis, ſed abuſus juramenti. Prior pars patet, quia Apoſtolus Paulus ſæpe legitur juraſſe, ut infrà oſtendam. Et Hebr. 6. 16. affirmat omnem controverſiam finiri per juramentum. Quod etiam confirmari poteſt ex quotidiana praxi, quæ viget apud Chriſtianos in judiciis & Tribunalibus. Quando enim reus ſuam innocentiam non poteſt probare per teſtes, jubetur illam juramento confirmare. Et ſic ceſſat lis ac controverſia. Poſteriorem partem ſic explico: Abuſus juramenti in eo conſiſtit, quod aliqui ſolebant facile, etiam in rebus parvi momenti, & ſine ulla neceſſitate, Deum in teſtem vocare: ſicut faciebant Judæi. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reverentiam Deo debitam. Eſt enim contra reverentiam Deo debitam, ſi quis illum ſine neceſſitate, & in rebus exiguis, in teſtem adhibeat. Imo nemo noſtrum auderet Principem aut Regem ſine

ſine neceſſitate, in teſtem adducere. (D. Thomas in 2. 2. q. 89. art. 2.) Hunc abuſum prohibet Chriſtus Et jam ante prohibitus fuit, Eccleſiaſtici 23.9. *Jurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Eodem ſenſu intelligitur illud Exod. 20.7. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum*. Et Deut. 5. 10. *Non uſurpabis nomen Domini Dei fruſtra*, Nam illæ duæ particulæ, *In vanum & Fruſtra*, idem valent ac ſi dicas, *Temerè & ſine neceſſitate.* Unde Auguſtinus lib. de mendacio c. 1. 5. circa medium, ſic ait; *Apoſtolus in Epiſtolis ſuis iurans, oſtendit, quomodo accipiendum eſſet, quod dictum eſt: dico vobis, non iurare omnino: ne ſcilicet iurando ad facilitatem iurandi perveniatur; & ex facilitate iurandi ad conſuetudinem; & à conſuetudine in periurium decidatur. Et ideo non invenitur iuraſſe, niſi ſcribens, ubi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

64. Quæres 1. Quæ fuerit olim formula jurandi, & quæ nunc ſit? Reſpondeo. In veteri Teſtamento reperiuntur hæ formulæ. Geneſ. 31. 43. *Juravit Jacob per timorem patris ſui Iſaac.* Et Geneſ. 42. 15. *Per ſalutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater veſter minimus.* Et Deut. 4. 26. *Teſtes invoco hodie cælum & terram, cito perituros vos de terra, &c.* Et 1. Reg 19. 6. *Quod cùm audiſſet Saul, iuravit: Vivit Dominus, quia non occidetur.* Et 1. Regum. 25.34. *Vivit Dominus Deus Iſrael.* Et 28. 10. *Juravit ei Saul in Domino, dicens. Vivit Dominus, qui a non eveniat tibi quicquam mali propter hanc rem.* Et 2. Regum.

gum. 3. 35. *Juravit David dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtavero panem.* Et 19. 7. *Juro tibi per Dominum, quod ſi non exieris, ne unus quidem remanſurus ſit tecum.* Et Jerem. 4. 2. *Et iurabis: Vivit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia.* In novo Teſtamento ſunt hæ formulæ, ab Apoſtolo Paulo uſurpatæ. Rom. 1. 9. *Teſtis mihi eſt Deus.* Et 2. Corinth. 1. 23. *Teſtem invoco Deum in animam meam.* Et Philip. 1. 8. *Teſtis mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Jeſu Chriſti.* Et 1. Timoth. 5. 21. *Teſtor coram Deo & Chriſto Jeſu.*

65. Quæres 2. Quæ fuerit ceremonia adhibita in veteri Teſtamento, quando quis jurabat? Reſpondeo. Duplex. Una, levare manum in cœlum. Geneſ. 14. 22. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelſum*, id eſt, juro, levando manum meam in cœlum, quaſi ad Deum, quem teſtem invoco. Hæc ceremonia adhuc hodie uſitata eſt. Solent enim, qui jurant, manum vel digitos in altum tollere, & Deum, qui in cœlo eſt, teſtem invocare. Altera, ponere manum ſubter femur illius, cui jurabatur. Quam ceremoniam exegit Abraham à famulo ſuo jurante, Geneſ. 24. 2. *Pone manum tuam ſubter femur meum, ut adiurem te,* (.i. ut jurare te faciam) *per Dominum Deum cœli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum* 1. Pone ſub femore meo manum tuam, & hoc ritu ac ceremonia, jura mihi, quod filio meo non accipies uxorem Chananæam.

66. Nota. Per femur intelliguntur etiam

par-

partes genitales, quæ inter femora ſunt. Quo ſenſu, filii Iſrael dicuntur egreſſi eſſe de femore Jacob, id eſt, de genitalibus illius. Geneſ. 46. 26. & alibi. Duplex igitur fuit cauſa, cur Abraham peteret à jurante, ut poneret manum ſuam ſubter femur ipſius. Una naturalis, quia femur propter partes genitales, eſt cauſa generationis & vitæ. Itaque qui jurabant, tangendo femur, teſtabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quaſi dicerent: Si verè & ſincere juro, Deus det mihi longam vitam: ſin ſecus, peream. Ita Martinus de Roa lib. 4. Singularium cap. 4. & ex illo Cornelius in cap. 24. Gen. v. 2. Altera myſtica, quia Abraham per hanc ceremoniam ſignificabat, ex ſuo femore naſciturum Meſſiam, à Deo ſibi promiſſum. Ita Ambroſius lib. 1. de Abrahamo cap. ult. Hieronym. in Traditionibus Hebraicis ad Geneſim, Aug. ſerm. 75. de tempore, Gregorius & alii quos ſequitur Delr. in cap. 24. Geneſ. & Cornelius ibid. Hebræi aliam adferunt cauſam, teſte Hieron. loco citato ubi ait: *Tradunt Hebræi, quod in ſanctificatione eius, hoc eſt, in circumciſione iuraverit. Nos autem dicimus, iuraſſe eum in ſemine Abrahæ, hoc eſt, in Chriſto, qui ex illo naſciturus erat.*

De Solemnitatibus Feſtorum.

67. Apud Judæos erant duplicia feſta. Alia inſtituta à Deo, alia ab ipſis Judæis. A Deo inſtituta erant hæc octo: 1. Sabbatum. 2. Neo-

2. Neomenia. 3. Paſcha. 4. Pentecoſte. 5. Feſtum Tubarum. 6. Feſtum propitiationis ſeu expiationis. 7. Feſtum Tabernaculorum ſeu Scenopegia. 8. Feſtum Cœtus, ſeu Collectæ. Hæc omnia (excepta Neomenia) deſcribuntur Levit. 23. per totum. De Neomenia agitur Numer. 28. 11.

68. Ac primò, Sabbatum erat inſtitutum in memoriam creationis mundi. Secundò, Neomenia, ſeu initium menſis Lunaris, ſeu Kalendæ pro beneficio divinæ gubernationis. Nam initio menſis Lunaris, ſeu in novilunio, magis apparet divina gubernatio in hiſce inferioribus, quia tunc eſt magna corporum mixtorum mutatio. Tertiò Paſcha, in memoriam liberationis Judæorum; cui annexa erat ſolemnitas azymorum, quæ poſtridie Paſchatis incipiebat, in memoriam egreſſionis ex Ægypto. Quarto Pentecoſte, ſeu Solemnitas hebdomadarum, in memoriam legis datæ in monte Sinai. Quintò, feſtum Tubarum, in memoriam Iſaac liberati. Cùm enim Abraham vellet illum immolare, invenit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem ipſius loco immolavit. Hebræi, ut illius facti memoriam retinerent, ſoliti erant tubis corneis clangere ideoque feſtum Tubarum., ſeu feſtum cornu appellatum eſt. Sextò, feſtum expiationis, in memoriam illius beneficii, quo Deus ad interceſſionem Moyſis propitiatus eſt peccato populi, vitulum adorantis. Septimò, feſtum Tabernaculorum in memoriam illius beneficii, quo Deus Judæos voluit habitare

bitare

bitare in Tabernaculis, cùm egreſſi ex Ægypto, verſarentur in ſolitudine. Octavò, feſtum Cœtus atque Collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant neceſſaria ad expenſas divini cultus, ut notat D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 4. ad 10.

69. Quatuor poſteriora feſta, id eſt, feſtum Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, & Collectæ, incidebant in menſem ſeptimum. Nam ſicut dies ſeptimus, ita menſis ſeptimus, & ſimiliter annus ſeptimus, apud Judæos erat in honore. Et quidem primus dies ſeptimi menſis habebat duo feſta: Unum Neomeniæ, quod erat illi commune cum aliis menſibus: alterum Tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die, erat feſtum Expiationis. Decimoquinto incipiebat feſtum Tabernaculorum, & durabat per ſeptem dies ſequentes. Vigeſimo ſecundo die, erat feſtum Cœtus atque Collectæ. In his feſtis tria ſpectari debent. 1. Vacatio à laboribus: 2. Oblatio ſacrificiorum, de quibus ſupra. 3. Ceremonia cuique feſto peculiaris. In feſto Paſchæ ſeu Azymorum, fiebat oblatio manipuli ſpicarum: In Pentecoſte, oblatio novorum panum: In feſto Tubarum, erat clangor tubarum: in feſto Tabernaculorum, habitabant in Tabernaculis, & ibi cum ramis & fructibus exultabant.

70. Porrò inter omnia iſta feſta, præcipuum erat Sabbatum. Nam in eo non licebat cibum parare. Exod. 16 verſ. 29. Nec ignem accendere. Exod. 35. v. 3. Quæ tamen lice-

licebat facere in aliis feſtis. Habebat inſuper hanc prærogativam, quod nomen Sabbati aliquando communicaretur aliis feſtis, ita ut alia etiam feſta vocarentur Sabbata. Sic feſtum primi diei azymorum, vocatur Sabbatum, Levit. 23. v.11. Et ſimiliter feſtum Tubarum.ibidem v.24. Et feſtum Expiationis ibidem v. 32. Et generatim omnia alia feſta (ibidem.) Immo, & tota hebdomada, à potiori ſui parte & die, vocabatur Sabbatum, ut patet ex Evangelio, *Jejuno bis in Sabbato*, id eſt, in hebdomade.

71. Deus volebat feſta à ſe inſtituta diligenter ſervari à Judæis. Et quidem ſervantibus promittebat hæc tria. Iſaiæ 58. 14. *Tunc delectaberis ſuper Dominum, & ſuſtollam te ſuper altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Jacob patris tui*. Ubi inſinuantur tres fructus. 1. Suavis quædam voluptas ſpiritus, in rebus ad Deum pertinentibus. 2. Contemptus rerum terrenarum. 3. hæreditas Jacob. De qua Levitic. 26. v. 2. *Cuſtodite Sabbata mea*, & ſtatim ſubditur; *Si feceritis, dabo vobis pluvias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum, & pomis arbores replebuntur, &c.*

72. Tranſgreſſoribus verò dictum eſt Jer. 17.27. *Si autem non audieritis me, ut ſanctificetis diem Sabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Jeruſalem in die Sabbati: ſuccendam ignem in portis eius, & devorabit domos Jeruſalem, & non extinguetur.* Et Ezech. 20.13. *Sabbata mea violaverunt. Dixi ergo, ut effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto, & conſumerem eos.* Et 2. Eſdræ 13. 15. *Vidi in Juda*

cal-

calcantes torcularia in Sabbato, portantes acervos, & onerantes ſuper aſinos vinum & uvas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Jeruſalem die Sabbati. Et obiurgavi optimates Juda, & dixi eis: Quæ eſt hæc res mala, quam vos facitis & profanatis diem Sabbati? Notent hoc Chriſtiani, qui parvi faciunt dies feſtos.

73. Feſta à Judæis inſtituta, erant hæc quatuor. Primò feſtum Sortium, die decimoquinto Adar ſeu Februarii, in memoriam liberationis Judæorum per Eſther. Eſther. 9. v.17. Secundò, feſtum, Encæniorum ſeu Purgationis templi, quæ facta eſt ſub Juda Machabæo. 1. Machab. 4. 49. Tertiò, feſtum recepti è cœlo ignis ſacri. 2. Machab. 1. 18. Quartò, feſtum ob cæſum Nicanorem. 1. Machab. 7. 49. & 2. Machab. 15. 37. De quibus vide Riberam lib. 5. de Templo cap. 17. & ſequentibus, & Genebrardum in Kalendario Hebræorum.

De Anno ſeptimo ſeu Sabbatico, qui etiam vocatus eſt annus Remiſſionis.

74. Annus ſeptimus in lege Moſaica vocabatur Sabbaticus, quia ſicut Deus ſex diebus operatus eſt, & ſeptimo die, id eſt in Sabbato, quievit; ſic voluit, ut Judæi ſex annis colerent terram, & ſeptimo anno ceſſarent ab omni cultura. De hoc anno ſic legimus Levitic. 25. 2. *Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis: Sabbatizes Sabbatum Domino. Sex annis ſeres agrum, & ſex annis putabis vineam tuam, colligeſque fructus eius; Septimo au-*

autem anno Sabbatum erit terræ, requietionis Domini.

75. Habebat autem hic annus quatuor privilegia. Primum, quod Judæi uno anno non poterant ſerere aut metere, putare aut vindemiare, ſed quies dabatur agris & vineis, ut patet, partim loco citato, partim Exodi 23. 10. *Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies.* Voluit hoc Deus ob has cauſas. Primò, ut Judæos à nimia cura & ſolicitudine hujus vitæ abduceret. Secundò, ut terra poſt quietem unius anni, quaſi reſumpto vigore, fieret deinceps feracior. Tertiò, ut ſeptimus ille annus eſſet ſymbolum & memoriale ſeptimi diei, quo Deus ceſſavit ab opere Creationis mundi. Quartò, ut pauperes ſeptimo anno gauderent fructibus agri, qui ſponte naſcuntur, juxta illud Exod. 23. 11. *Anno autem ſeptimo dimittes eam* (id eſt terram) *& requieſcere facies, ut comedant pauperes populi tui.* Nempe ea, quæ ſponte naſcuntur, ut explicatur Levit. 25. 5.

76. Dices, Si Judæi anno ſeptimo non poterant terram colere, unde vivebant illo anno, & ſequenti? Reſp. Hanc objectionem proponit ipſe Deus, & ſolvit Levit. 25. 20. his verbis: *Quod ſi dixeritis: Quid comedemus anno ſeptimo, ſi non ſeverimus, neque collegerimus fruges noſtras? Dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum ſeretiſque anno octavo, & comedetis veteres fruges uſque ad annum nonum. Donec nova naſcan-*

ſcantur, edetis vetera. Hinc colligitur, fertilitatem terræ ſanctæ non fuiſſe purè naturalem, ſed etiam divinam, ſeu ex dono & promiſſione Dei. Nam Deus hìc promittit Judæis, ſi ſervent legem de quiete anni Sabbatici, ſe daturum ipſis anno ſexto fructus terræ, pro tribus annis, nempe pro anno ſexto, ſeptimo & octavo.

77. Secundum privilegium anni ſeptimi ſeu Sabbatici erat, quod eo anno fiebat remiſſio omnium debitorum, ſi is, qui debebat, genere Judæus eſſet, non autem ſi peregrinus aut gentilis. Deut. 14. 1. *Septimo anno facies remiſſionem, quæ hoc ordine celebrabitur, cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre ſuo repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt Domini. A peregrino & advena exiges. Civem & propinquum repetendi non habebis poteſtatem*. Hìc duo notanda ſunt. 1. Quod ſermo ſit de debitore, qui Judæus natus eſt; non autem de proſelyto, qui Judæus factus eſt. 2. Quod hoc intelligendum ſit de debito ex mutuo aut vendito, non autem ex accommodato. Hoc enim propriè non eſt debitum, ſed alienum, ſeu res ad alterum ſpectans. Vide Abulenſem, & Cornelium in illum locum.

78. Dices: Hæc lex videtur eſſe iniqua reſpectu creditoris, ſeu mutuum dantis. Poſſet enim dicere proximo ſuo inſtante anno ſeptimo remiſſionis: Si dem tibi mutuum non reſtitues mihi, quia inſtat annus remiſſionis. Non ergo dabo mutuum. Reſp. Hæc objectio ponitur & ſolvitur cap. cit. verſu 9. his verbis: *Cave ne forte ſubrepat tibi*

impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat ſeptimus annus remiſſionis: & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei, quod poſtulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei; Nec ages quidpiam callidè in ejus neceſſitatibus ſublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad quæ manum miſeris. Solutio eſt hæc. Si in tali caſu non des mutuum, peccabis in fratrem tuum. Si des, Deus ſua benedictione abundè compenſabit. Quò ſpectat illud Proverb. 19. 17. *Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis & viciſſitudinem ſuam reddet ei.*

79. Tertium privilegium erat, quod anno ſeptimo fiebat remiſſio ſervitutis. Servi enim Hebræi manumittebantur. Exod. 21. 2. *Si emeris ſervum Hebræum, ſex annis ſerviet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis.* Quod etiam reperitur Deuter. 15. 12. & Ieremiæ 34. 14. Si ſervus non eſſet Hebræus, ſed alienigena, perpetuò manebat ſervus. Levitici 25. 44. *Servus & ancilla ſint vobis de nationibus quæ in circuitu veſtro ſunt: & de advenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra veſtra. Hos habebitis famulos, & hæreditario jure tranſmittetis ad poſteros, ac poſſidebitis in æternum.*

80. Quartum privilegium erat, quod anno ſeptimo debebat à Sacerdotibus publicè legi Deuteronomium coram toto populo. Deuteron. 31. verſu 10. *Poſt ſeptem annos anno remiſſionis, in ſolemnitate Tabernaculorum, convenientibus cunctis ex Iſrael, ut appareant in*

con-

conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Iſrael, &c.

81. Quæres 1. Quando primum cœperint hi anni Sabbatici? Vel, quo tempore cœperit inchoari numeratio anni ſeptimi ſeu Sabbatici? Reſpondeo 1. Non cœpit in deſerto, quando lex data eſt. Nam annus Sabbaticus fuit inſtitutus ad remiſſionem culturæ, debitorum, & ſervitutum, ut ex dictis patet. At Judæi in deſerto non colebant terram, ſed alebantur pane de cœlo miſſo: nec habebant debita aut ſervitutes, quæ poſtea propter neceſſitates corporales inductæ ſunt. Reſpondeo. 2 Cœpit poſt ingreſſum filiorum Iſrael in terram ſanctam, & poſt ejuſdem terræ diviſionem, quæ à Ioſue facta eſt. Tunc enim primum cœperunt terram colere, & putare vineas. Vide Serarium in cap. 13. Joſue quæſt. 14. in fine: Cornelium in cap. 25. Lev. v. 2. Et colligitur ex textu ibidem: *Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, Sabbatizes Sabbatum Domino. Sex annis ſeres agrum tuum.* Ubi illa particula, *Agrum tuum*, ſatis inſinuat, quod poſt diviſionem terræ, quando quiſque habuit proprium ſuum agrum, cœperit inchoari numeratio anni Sabbatici. Igitur primus annus poſſeſſionis & culturæ, erat primus annus reſpectu Sabbatici, ita ut annus Sabbaticus fuerit ſeptimus, poſt inchoatam poſſeſſionem & culturam.

82. Quæres 2. An Judæi ſemper ſervaverint annos Sabbaticos? Reſpondeo. Non

ſemper, ut patet Ierem. 34. 14. Ubi Deus per Prophetam conqueritur, quod anno ſeptimo non dimiſerint ſuos ſervos in libertatem, ſed eos perpetua ſervitute oppreſſerint. Et ideo puniti ſunt à Deo variis pœnis quæ ibidem recenſentur. Et inſuper privati beneficio fertilitatis ſexti anni, ut aliqui colligunt ex 1. Machab. 6 49. & 43.

83. Quæres 3. Quid Chriſtiani hinc diſcere debeant? Reſpondeo. Hæc duo potiſſimum. 1. ut ſint benigni erga ſervos, ancillas, & debitores. 2. ut diebus feſtis libenter abſtineant ab agricultura, & aliis quæſtuoſis operibus: neque putent propterea fore defectum in frumento, vino, & aliis ad vitam neceſſariis. Nam ſi Deus conceſſit Judæis tantam fertilitatem ſexto anno, ut ſufficeret pro tribus annis: non negabit hoc beneficium Chriſtianis, ſi parati ſint dies feſtos colere, & ipſi obtemperare. Hoc docet experientia. Aliquando uno anno creſcit tantum vini & frumenti, quantum ſatis eſt pro duobus, vel tribus annis. Aliquando, propter noſtra peccata, pereunt omnia per grandinem, pruinam, & alias tempeſtates.

De anno Jubilæo.

84. Præter annum ſeptimum ſeu Sabbaticum, habebant Judæi alium annum ſolemnem, nempe annum quinquageſimum, ſeu Jubilæum, qui erat etiam annus remiſſionis. De quo Levitic. 25. 10. *Sanctifica-*

bis

bis annum quinquageſimum & vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ : ipſe eſt enim Jubilæus. Initium numerationis hujus anni cœpit cum initio numerationis anni Sabbatici. Unde ſicut primus annus Sabbaticus fuit ſeptimus à primo anno poſſeſſionis & culturæ Terræ ſanctæ : ita primus Jubilęus fuit quinquageſimus ab eodem primo anno poſſeſſionis & culturæ Terræ ſanctæ.

85. Privilegia Jubilæi erant hæc tria. 1. Quod in eo remittebantur omnia debita. 2. Quod ſervi manumittebantur, & fiebant liberi. 3. Quod avitæ poſſeſſiones, quæ erant venditæ & alienatæ, redibant ad legitimos & priſtinos hæredes, ſine ullo pretio aut compenſatione. Propter hæc tria vocabatur Remiſſio, ſeu annus remiſſionis, quia in eo fiebat remiſſio debitorum, ſervitutum, & bonorum alienatorum, Levitici vigeſimo quinto, v. 10 & ſequentibus. Vide Abulenſem & Cornelium ibid.

86. Primum privilegium erat illi commune cum anno Sabbatico. Nam in utroque fiebat remiſſio debitorum. Secundum erat etiam commune, ſed majus ac perfectius in anno Jubilæo, quam in Sabbatico. Nam ſervi, qui in anno Sabbatico non erant egreſſi è ſervitute, propter legitimam cauſam, egrediebantur in Jubilæo. Tunc enim non poterant amplius detineri. Tertium erat peculiare Jubilæo. Nam in ſolo Jubilæo, non autem in Sabbatico, redibant poſſeſſiones venditæ, vel alienatæ ad ſuos priſtinos dominos. Nota. Quando quis vende-

bat agrum aut vineam, eo carius vendebat, quo magis diſtabat annus Jubilęus; & eo vilius, quo magis appropinquabat. Levit. 25. 14.

87. Quæres 1. Quare Deus inſtituit hujuſmodi Jubilæum? Reſpondeo. Ob has cauſas. 1. Ut conſuleret pauperibus, ne illi perpetuo excluderentur à bonis & hæreditate paterna: ſed liberati ab omnibus debitis & ære alieno, redirent ad ſuas poſſeſſiones. 2. Ut annus Sabbaticus & Jubilæus ſerviret Chronologiæ. Nam ſicut apud Græcos omnia divendebantur, cenſebantur, & computabantur ſecundum Olympiadas; & apud Romanos, ſecundum Luſtra, ita apud Judæos, ſecundùm annos Sabbaticos & Jubilæos. 3. Ut Jubilęus Hebræorum eſſet typus ſeu figura Jubilæi Chriſtianorum, in quo per Chriſtum liberamur ab omni ſervitute diaboli, & aſſerimur in perfectam libertatem filiorum Dei.

88. Quęres. 2. An etiam Chriſtiani in novo Teſtamento habeant annum Jubilęum ad imitationem Hebręorum? Reſpondeo. Habent. Nam Bonifacius VIII inſtituit Jubilęum anno Chriſti 1300. & ſimul ordinavit, ut anno centeſimo renovaretur. Poſtea, Clemens VI. inſtituit Jubilęum anno Chriſti 1350. & ordinavit, ut anno quinquageſimo renovaretur. Poſtremò, Sixtus IV. reduxit illum ad annum vigeſimum quintum. Legantur auctores, qui ex profeſſo de Jubilęo diſputarunt.

De Raſione & tonſione capitis, ac barbæ.

89. De hac re variæ exſtant leges ceremoniales. Prima pro Nazaræis, qui toto tempore voti, ſeu ſeparationis, nec radebantur, nec tondebantur: ſed alebant comam uſque ad completum tempus ſeparationis: Et tunc radebantur, & coma ipſorum comburebatur. Vide ſupra c. 9 §. 3. Secunda pro Levitis, qui quando initiabantur miniſterio Levitico, debebant radere omnes pilos carnis ſuæ. Vide ſupra cap. 7. quæſt. 3. Tertia pro leproſis qui idem tenebantur facere: ſed ob aliam cauſam, quam Levitæ, ſupra cap. 7. quæſt. 3. §. 3. Quarta pro Sacerdotibus. Ezech. 44. 20. *Caput ſuum non radent, neque comam nutrient ſed tondentes attondent capita ſua.*

90. Quinta pro reliquis Judæis in communi. Levit. 19. 27. *Neque in rotundum attondebitis comam; nec radetis barbam.* Ubi duplex prohibitio comprehenditur. Una, *Non tondebitis comam in rotundum*, id eſt, Non imitabimini Ægyptios & alios Gentiles, qui id facere ſoliti ſunt, ut patet Jerem. 9. 26. & cap. 25. 22. & c. 49. 32.

Nota. Ægyptii & alii Gentiles putabant ſuos Deos figura rotunda, utpote omnium capaciſſima & perfectiſſima, præ ceteris delectari: Ideoque in illorum gratiam, capita ſua in rotundum attondebant. Immo etiam templa rotunda ſuis Diis ædificabant: ut Numa Pompilius Veſtæ, Auguſtus Cæſar omnibus univerſim Diis: Alii, aliis ſpecia-

tim. Igitur Judęi ne ſimiles eſſent Gentilibus, prohibiti ſunt ſectari hanc ſuperſtitionem.

91. Altera prohibitio eſt *Non radetis barbam*. Nota. Hæc duo diſtincta ſunt, radere barbam, tondere barbam. Raſio fit per novaculam; tonſio per forcipem. Raſione tota barba uſque ad cutem exſcinditur; tonſione decurtatur, & in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus, Hebręos non exſcindere ſuas barbas uſque ad cutem, ſed eas retinere, ut etiam in vultu quamdam virilitatis & ſapientiæ formam ferre viderentur. Nam barba virilitatis ac virtutis inſigne eſt.

92. Quæres 1. An omnes Hebręi hac lege fuerint obligati? Reſpondeo. Excipiebantur Levitę & leproſi, qui in legali purificatione, ut ſupra dixi, omnes corporis pilos radere jubebantur.

93. Quęres 2. An hæc lex pertineat etiam ad Chriſtianos? Reſpondeo. Non pertinet quia cùm ſit ceremonialis, abrogata eſt. Unde liberum eſt Chriſtianis, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi conſuetudo invaluit radendi, vel tondendi, ſervari poteſt.

De certo uſu veſtium.

94. De veſtibus Pontificum & Sacerdotum dictum eſt cap 7. q. 5. De populi veſtitu extat præceptum Num. 15. 38. *Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos ut faciant ſibi fimbrias*

per

per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cùm viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, &c. Hic tria inſinuantur. Primò, quod Judæi debuerint in extremitate veſtium ſeu palliorum geſtare fimbrias. Hoc etiam fecit Chriſtus, ut patet Lucę 8. 44. Ubi mulier hæmorrhoiſſa legitur tetigiſſe fimbriam veſtimenti Chriſti, & continuò ſanata eſſe. Secundò quod ſuper has fimbrias circumcirca debuerint inducere & extendere filum, vel tæniam ſeu vittam hyacinthinam, ut hoc ſigno à gentilibus diſtinguerentur. Tertiò, quod geſtando & videndo hujuſmodi fimbrias, debuerint eſſe memores mandatorum Dei. Refert Hieronymus in cap. 23. Matth. Judęos ſolitos eſſe acutiſſimas ſpinas inſerere ſuis fimbriis, ut ambulantes, per earum punćturam, divinę legis recordarentur. Utinam Chriſtiani ſint tam ſolliciti circa memoriam mandatorum Dei.

CAPUT XVI.

De Regibus Veteris Teſtamenti.

HACTENUS actum eſt de iis, quæ ſpectant ad Synagogam & Regimen Eccleſiaſticum veteris Teſtamenti. Nunc agendum de iis, quę concernunt Regimen & politiam temporalem. Ac primò de Judicibus ac Regibus, qui in regimine temporali præfuerunt. De quibus

hęc breviter diſcutienda ſunt. 1. Quę fuerit differentia inter Reges & Iudices? 2. Qui, & quot fuerint Iudices? 3. Qui, & quot fuerint Reges? 4. Qui fuerint boni, & qui mali Reges? 5. Quomodo creati fuerint Reges? 6. Quomodo inaugurati? 7. Quomodo uncti? 8. Quod fuerit officium Regum? 9. Quod jus in ſubditos? 10. An potuerint habere plures uxores? 11. An magnas divitias? 12. An copioſum equitatum? 13. Quales fuerint ipſorum conſiliarii? 14. Quid ex his omnibus diſcere debeant Reges & Principes Chriſtiani?

QUÆSTIO I.

Quæ fuerit differentia inter Reges & Judices?

1 RESpublica Hebræorum ab exordio ſui, uſque ad captivitatem Babylonicam, variis modis fuit gubernata. 1. per Moſen in deſerto. 2. per Ioſue in egreſſu & diviſione terræ promiſſionis. 3. per Judices, per diviſionem terrę, uſque ad Samuelem. 4. per Reges, uſque ad captivitatem Babylonicam. Nunc quęſtio eſt, quę fuerit differentia inter Judices & Reges. Reſpondeo. Fuit triplex potiſſimum differentia.

2. Primò, Judices erant Principes populi, qui extraordinariè, & in neceſſitate à Deo ſuſcitabantur, eo fine, ut populum à ſervitute, & de manu hoſtium liberarent. Unde & Salvatores dicti ſunt. Jud. 2. 16. *Suſcita-*

ſcitavit Dominus Judices, qui liberarent eos de vaſtantium manibus. Et c. 3. 9. *Clamaverunt ad Dominum, qui ſuſcitavit eis Salvatorem, & liberavit eos* Et 2. Eſdræ 9. 27. *Dediſti eis Salvatores, qui ſalvarent eos de manu hoſtium ſuorum*. Tametſi enim Deus fuerit primarius populi Salvator 1. Reg. 14. v. 39. tamen Judices erant ſecundarii & ſubordinati, ut notat Auguſtinus quæſt. decima octava ſuper Judices. At verò Reges ut plurimum, non excitabantur à Deo extraordinariè; ſed multi, vel jure ſucceſſionis, vel electione, vel per vim & tyrannidem, regnum occupabant, ut quæſt. 5. videbimus. Nec eo dumtaxat fine, ut liberarent populum à ſervitute hoſtium; ſed ut illum, ſive pacis, ſive belli tempore gubernarent.

3. Secundò, Judices non ſuccedebant ſibi invicem immediatè, ſed poſt intervallum temporis. Nam quando unus Judex, qui liberaverat populum ab una ſervitute; moriebatur; non ſuccedebat alius, niſi populus, propter nova peccata nova ſervitute oppreſſus, peteret novum à Deo Salvatorem Judicum 3. verſu 9. & cap 4. verſu 3. Unde fiebat aliquando, ut per multos annos nullus omnino eſſet Judex. Verbi gratia. Poſt mortem Othonielis, qui fuit primus Judex inter eos, quorum fit mentio in libro Judicum, tranſierunt 18. anni, antequam Aod, ſecundus Judex, à Deo ſuſcitaretur. Nam populus, non niſi poſt tot annos afflictionis, petivit à Deo liberari. Judicum 3. v. 14. At mortuo uno Rege, mox alius ſuccedebat.

Nam Reges, ut dixi, non tantum belli & ſervitutis, ſed etiam pacis tempore, gubernabant populum. Certè Salomon 40. annis in ſumma pace gubernavit. Unde & Rex Pacificus appellatus eſt 1. Paralip. 22. 9.

4. Tertiò tempore Judicum non tam ipſi Judices, quam Deus, qui eos ſuſcitabat dicebantur regere populum. At tempore Regum Reges ipſi cenſebantur gubernare. Nam cùm populus, tempore Samuelis, qui tunc erat Judex, non amplius vellet habere Judices, ſed Reges, dixit Dominus Samueli: *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*. 1. Reg 7. Et Samuel populo: *Vos hodie proieciſtis Deum veſtrum, qui ſolus ſalvavit vos de univerſis malis & tribulationibus veſtris*. ibidem cap. 10. 19. Et iterum: *Dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed Rex imperabit nobis; cùm Dominus Deus veſter regnaret in vobis*. cap. 12. 12. Ex quibus teſtimoniis conſtat, Deum regnaſſe tempore Judicum: Reges tempore Regum. Et Judæos ideo fuiſſe reprehenſos, quod non amplius vellent à Deo, per Judices: ſed à Regibus more gentilium gubernari. Quo etiam ſpectat illud Judic. 7. 18. *Quando perſonuerit tuba in manu mea* (inquit Gedeon Judex) *vos quoque per circuitum clangite, & conclamate: Domino & Gedeoni*. Et ibidem v. 20. *Clamaveruntque: Gladius Domini & Gedeonis*. Ubi Deo tribuitur primarium officium: Judici ſecundarium.

QUÆ.

QUÆSTIO II.

Qui, & quot fuerint Judices Hebræorum?

1 IN libro Judicum numerantur hi. 1. Othoniel, ex tribu Juda. 2. Aod., ex tribu Beniamin. 3 Samgar, filius Anath. 4. Debbora Prophtiſſa uxor Lapidoth. 5. Barac filius Abinoem. 6. Gedeon, ex tribu Manaſſe. 7. Abimelech, filius Gedeonis. 8. Thola ex tribu Iſſachar. 9. Iair Galaadites. 10. Iephte. 11. Abeſan Bethleemites. 12. Ahialon Zabulonites. 13. Abdon Pharathomites. 14. Samſon, filius Manue, de tribu Dan. Hos ſecuti ſunt Heli & Samuel, de quibus lib. 1. Regum.

2. Othoniel liberavit Iſraelitas de manu Cuſan Regis Syriæ. Aod de manu Eglon Regis Moabitarum. Samgar de manu Philiſtinorum. Debbora & Barac (qui ſimul judicarunt) de manu Jabin Regis Chanaan. Gedeon de manu Madianitarum & Amalecitarum. Iephte defendit illos contra Ammonitas. Samſon contra Philiſtæos. Abimelech non tam fuit Judex, quam Tyrannus, quia vi principatum invaſit, interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis, excepto Joatham, qui ſolus evaſit. Thola, Iair, Abeſan, Achialon, Addon, fuerunt quidem Judices; ſed à quibus hoſtibus defenderint Iſraelem, non conſtat ex libro Judicum.

3. De pleriſque narratur aliquid ſpectabile. De Aod: *Utebatur utraque manu pro dextra.*

cap.

cap. 3. v. 15. De Samgar. *Percuſſit de Philiſthiim ſexcentos vomere*, cap. 3. v. 31. De Iair: *Habuit triginta filios, ſedentes ſuper triginta pullos aſinarum, & Principes triginta civitatum*, cap. 10. 3. De Abeſau: *Habuit triginta filios, totidem filias in matrimonio*, cap. 12. verſ. 8. De Abdon: *Habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes*, cap. 14. 13.

4. Plura de Gedeone, Iephte, & Samſone Et quidem de Gedeone hęc potiſſimum. 1. Ab Angelo vocatus eſt, ut liberaret populum de manu Madianitarum. 2. Petivit duo miracula pro confirmatione ſuæ vocationis. Unum, ut expoſito vellere in ſicca area ros matutinus madefaceret vellus, & non aream. Alterum, ut madefaceret aream, & non vellus. Utrumque factum. 3. Ante pugnam, obtulit Deo ſacrificium, igne de petra miraculosè erumpente, & ſacrificium conſumente. 4. Deſtruxit aram Baal, & ædificavit altare Domino.

5. Ex omni populo aſſumpſit trecentos tantum viros pro bello contra Madianitas. 6. Ex alterius ſomnio, & ſomnii interpretatione, intellexit, ſe fore victorem. 7. Mox ipſe & trecenti viri cum eo cœperunt buccinis clangere, & confringere lagenas in circuitu caſtrorum hoſtilium, clamantes: *Gladius Domini & Gedeonis*. 8. Hoſtes territi, ſubitò fugerunt, & plerique propriis gladiis perierunt. 9. Reliqui à Gedeonis fugati & interfecti ſunt cap. 6. & duobus ſequentibus.

6. De Iephte hæc. 1. Fuit filius meretri-

tricis. 2. Ejectus eſt à fratribus tanquam ſpurius, & habitavit in terra Tob. 3. Inde revocatus à Galaaditis, ut pro ipſis pugnaret contra Ammonitas. 4. Conſenſit ea lege ſi devictis Ammonitis, facerent illum populi Principem. 5. Iturus ergo contra Ammonitas, fecit votum Deo. (De quo voto ſupra c. 15. §. 29 & ſeqq.) 6. Feliciter pugnavit. Judicum cap. 11. per totum.

7. De Samſone hæc 1. Natus fuit ex ſterili matre, ſicut Angelus futurum prædixerat. 2. Vinum & ſiceram non bibit. Erat enim Nazaræus. 3 Suis manibus leonem dilaceravit. 4. In Aſcalone percuſſit trecentos viros. 5. Cepit trecentas vulpes, & ligatis ad caudas earum facibus, combuſſit ſegetes Philiſtinorum. 6. Dirupit vincula, quibus erat ligatus. 7. Arripiens mandibulam aſini, interfecit in ea mille viros. 8. Sitiens bibit aquam, miraculosè egredientem ex dente maxillæ. 9. Apprehendit ambas portæ fores cū poſtibus ſuis, & ſera, & impoſitas humeris ſuis, portavit ad verticem montis. 10. Significavit Dalilæ meretrici in quo haberet vires ſuas. 11. Ablatis viribus, & effoſſis oculis, catenis vinctus eſt à Philiſtæis, & in carcerem poſitus. 12. Inde in locum convivii ductus, ut ludibrio afficeretur. 13. Tunc, invocato Domino, recepit vires: Et apprehendit columnas domus convivii, & ſic tota domus corruit, ex cujus lapſu, ipſe & tria millia Philiſtinorum perierunt. Iudic. 13. 14. 15. & 16.

8. Quidam ex ſupradictis Judicibus commen-

mendantur in Scriptura, tanquam ſancti, ut nominatim Barac, Gedeon, Iephte, Samſon. Hebr. 11. v. 32. Ex quo ſequitur, falſum eſſe, quod aliqui Calviniſtæ aſſerunt, ſpurios ſeu illegitimè natos ſalvari non poſſe. Nam Iephte fuit ſpurius: & tamen, teſte Apoſtolo, ſalvatus eſt. Aliqui etiam miraculosè, vel nati ſunt, ut Samſon ex ſterili matre: vel vocati, ut Gedeon: vel victoriam conſecuti, ut plerique omnes.

QUÆSTIO III.

Qui, & quot fuerint Reges Hebræorum.

1 Ante diviſionem regni fuerunt hi tres. 1. Saul. 2. David. 3. Salomon. Poſt Salomonem ſecuta eſt diviſio regni: & ex uno duo facta ſunt. Alterum Juda, quod continebat duas tribus, Juda & Benjamin, Alterum Iſrael, quod reliquas tribus complectebatur. Et quidem Reges Juda habitabant in Jeruſalem: Reges Iſrael, primò in Sichem, deinde in Therſa, poſtremò in Samaria. Reges Juda fuerunt hi.

1. Roboam, filius Salomonis.
2. Abia, filius Roboam.
3. Aſa, filius Abiæ.
4. Joſaphat, filius Aſæ.
5. Joram, filius Joſaphat.
6. Ochozias, filius Joram.
7. Athalia, mater Ochoziæ, uxor Joram.
8. Joas, filius Ochoziæ.

9. Ama-

9. Amaſias, filius Joæ.
10. Azarias, ſeu Ozias, filius Amaſiæ.
11. Joathan, filius Azariæ.
12. Achaz, filius Joathan.
13. Ezechias, filius Achaz.
14. Manaſſes, filius Ezechiæ.
15. Amon, filius Manaſſis.
16. Joſias, filius Amon.
17. Joachaz, filius Joſiæ.
18. Joacim, ſeu Eliacim, filius Joſiæ.
19. Joachin, ſeu Jechonias, filius Joacim.
20. Sedechias, ſeu Mathanias, patruus Joachin.

Reges Iſrael fuerunt hi.

1. Jeroboam, filius Nabat, Ephratæus.
2. Naadab, filius Jeroboam.
3. Baaſa, filius Ahiæ, de domo Iſſachar.
4. Ela, filius Baaſæ.
5. Zambri, filius Elæ.
6. Amri.
7. Achab, filius Amri.
8. Ochozias, filius Achab.
9. Joram, frater Ochoziæ.
10. Jehu, filius Joſaphat, Namſi.
11. Joachaz filius Ieu.
12. Joas, filius Joachaz.
13. Jeroboam, filius Ioæ.
14. Zacharias, filius Jeroboam.
15. Sellum, filius Jabes.
16. Manahem, filius Gadi.
17. Phaceja, filius Manahem.
18. Phacee, filius Romeriæ.
19. Oſee, filius Ela.

2. Hic

2. Hic triplex differentia notanda eſt inter Reges Juda & Iſrael. Prima, quod omnes Reges Juda fuerint ex eadem tribu, nempe ex tribu Juda: Et omnes ex familia David. (Excipio Athaliam, quæ habuit quidem maritum ex familia David, nempe Joram Regem; ſed ipſa fuit filia Achab, filii Amri.) At Reges Iſrael fuerunt ex diverſis tribubus & familiis. Altera, quod Reges Juda, ſi non omnes, ſaltem multi manſerunt in cultu veri Dei. At Reges Iſrael, nullo excepto, fuerunt omnes Idololatræ. Etiam Iehu. 4 Reg. 10. v. 29. Tertia, quod Reges Juda, ut plurimum, jure ſucceſſionis pervenerint ad regnum. At Reges Iſrael variis titulis ac modis, ut quæſtione quinta explicandum eſt.

QUÆSTIO IV.

Qui fuerint boni, & qui mali Hebræorum Reges?

1 Ratio dubitandi ſumitur ex Scriptura, quæ uno loco aſſerit, tres tantùm fuiſſe bonos, ut Eccleſiaſt. 49. 5. *Præter David & Ezechiam, & Joſiam, omnes peccatum commiſerunt.* At alibi ſignificat, etiam alios fuiſſe bonos, ut Aſam, Ioſaphat, Ioam Amazaiam, Azariam, & Ioathan. Nam in geſtis ſingulorum ponit hanc laudem: *Fecit rectum in conſpectu Domini*, ut patet 3. Reg. 15. 11. & cap. 12. 43. Et quarti Regum 12. 2. & c. 14. 3. & cap. 15. 3.

2. Hæc difficultas ſic ſolvitur. Hi ſex poſte-

poſteriores fuerunt quidem boni, ſed non zeloſi in religione & cultu Dei. Et ideo laudantur quidem boni, quod fecerint rectum in conſpectu Domini, ſed ſimul reprehenduntur, quod excelſa non abſtulerint neque impediverint cultum idololatriæ. Nam ſicut de ſingulis dicitur: *Fecit rectum in conſpectu Domini*, ita mox additur: *Verumtamen excelſa non abſtulit; adhuc enim populus ſacrificabat & adolebat incenſum in excelſis.* 3. Reg. 22. 43. & alibi.

3. At David, Ezechias, & Ioſias non tantum fuerunt boni, ſed etiam zeloſi in religione. Nam de Ezechia & Ioſia diſertè legimus, quod abſtulerint excelſa, ad impediendam idololatriam. 4. Reg. 18. 3. & cap. 23. 8. De Davide verò quod cum magna ſolemnitate deduxerit Arcam Domini in Ieruſalem. 2. Reg. 6. 12. Quod deſideraverit Deo Templum ædificare, ibid. cap. 7. 2. Quod in rebus majoris momenti nihil voluerit aggredi, niſi conſulto prius Deo 1. Reg. 12. 15 & cap. 13. 2. & ſequentibus. Quod ad placandum Deum erexerit altare in area Ornan, & obtulerit holocauſta pacifica 1. Paralip. 21. 26.

4 Illud ergo, *Præter David, & Ezechiam, & Joſiam, omnes peccatum commiſerunt*, ſic debet intelligi: Omnes Reges Iuda, præter illos tres, in eo peccarunt, quod ex quodam neglectu religionis, non abſtulerint excelſa, nec impediverint idololatriam in ſuis ſubditis. Qui ſenſus colligitur ex ipſo contextu. Nam initio capitis laudatur Io-

ſias

ſias à zelo religionis, quod abſtulerit *abominationes impietatis*, id eſt excelſa, lucos, ſculptilia, ſtatuas, ut explicatur 4 Reg. 23 5. & 2. Paral. 34. 4. Item, quod gentem ſuam, id eſt, Judæos, qui ſub Amon & Manaſſe erant impii & idololatræ, perduxerit ad pœnitentiam & pietatem, quod etiam prolixè recenſetur 2. Paral. 3. per totum. Mox additur, nullum alium Regem fuiſſe parem Joſiæ in hoc genere, niſi Davidē & Ezechiam: Ceteros omnes peccaſſe permittendo idololatriā, & relinquendo legem Altiſſimi. 4. Reg 22. 13. Et hoc modo dediſſe occaſionem ut regnum Juda, in pęnam delicti, occuparetur ab alienigenis, id eſt, à Chaldæis, & vaſa templi cum populo transferrentur in Babylonem.

5. Dices, Non videtur ille eſſe ſenſus iſtius loci. Nam etiam Aſa & Joſaphat abſtulerunt excelſa, ut expreſsè habetur 2. Paral. 14. 2. & c. 17. 6. Factum ergo eſt, omnes præter Davidem, Ezechiam, & Joſiam, in eo peccaſſe, quod ex neglectu religionis, excelſa non abſtulerint. Reſp. Aſa abſtulit quędam excelſa, ſed non omnia. Prius patet ex illo 2. Paral. 14. 2. *Subvertit altaria peregrini cultus, & excelſa.* Poſterius ex illo 3. Reg. 15. 12. *Purgavit univerſas ſordes idolorum quæ fecerunt Patres ejus.* Poſtea ſequitur: *Excelſa autem non abſtulit.* Joſaphat verò, cùm primum cœpit regnare, non auſus fuit auferre excelſa, in quo fuit culpabilis, juxta illud 3. Reg. 12. 44. *Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis*. Poſtea tamen, factus audacior,

dacior, abſtulit. 2. Paral.17. 6. *Cumque ſumpſiſſet cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelſa, & lucos de Juda abſtulit.* Uterq;ergo, tam Aſa, quam Joſaphat in hac re peccavit: ille quidem, quod non abſtulerit omnia excelſa: hic verò, quod tardè abſtulerit.

6. Nota. Per excelſa intelliguntur fana, vel ſacella, vel altaria in altioribus locis, ut in montibus, & collibus, ad colendum Deum ædificata. Erant autem duplicia. Quædam facta ad cultum falſorum deorum, & ſeverè prohibita, Num. 22. 41. *Duxit eum ad excelſa Baal.* Et N.33.51. *Quando tranſieritis Jordanē, intrantes terram Chanaan, diſperdite cunctos habitatores terræ illius, confringite titulos, & ſtatuas comminuite, atque omnia excelſa vaſtate.* Et Deut 12 2. *Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos ſuos ſuper montes excelſos & colles: diſſipate aras eorum, & confringite ſtatuas.* Et Reg. 11. 7. *Tunc ædificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte, qui eſt contra Hieruſalem*, Et c. 12. 21. *Jeroboam fecit vana in excelſis.* Et 4 Reg. 10 6. *Ædificaverunt ſibi excelſa in cunctis urbibus ſuis.* Et ibi. v. 29. *Unaquæque gens fabricata eſt Deum ſuum, poſueruntque eos in fanis excelſis.* Alia ad cultum veri Dei facta, antequam templum eſſet ædificatum. De quibus 3. Reg.3 2. *Populus immolabat in excelſis, non enim ædificatum erat templum nomini Domini uſque in diem illum.* Inter illa, præcipuum erat in Gabaon, ut habetur ibid. v. 4 *Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat excelſum maximum*. Et 2. Paralipom. 1. 3. *Abiit Salomon*

cum univerſa multitudine in excelſum Gabaon, ubi erat Tabernaculum fæderis Dei.

7. Hæc etiam excelſa, non tantum poſt, ſed etiam ante templum ædificatum, fuerunt prohibita, ut docent Theodoretus quæſt. 11. Procopius & Abulenſis in 3. Reg. c. 3. Ribera lib. 1. de templo, c 2. Ratio eſt: quia Deus expreſsè mandavit Judæis, ut non offerrent ſacrificia in variis montibus & collibus, more gentilium, ſed tantùm in uno certo loco, ubi vel Tabernaculum eſſet, vel templum. Deut. 12. 2. *Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos ſuos ſuper montes excelſos & colles.* Et paulò poſt ſequitur: *Non facietis ita Domino Deo veſtro: ſed ad locum, quem elegerit Dominus Deus veſter de cunctis tribubus veſtris, ut ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocauſta & victimas veſtras.* Et infra v. 13. *Cave, ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in eo quem elegerit Dominus.* Hinc Salomon fuit reprehenſus, quod ante templi ædificationem, immolaret in excelſis; 3. Reg. 3. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum ambulans in præceptis David patris ſui, excepto quod in excelſis immolabat.* Et reliqui Reges, qui illum ſecuti ſunt, ſimiliter fuerunt reprehenſi, quod excelſa non abſtulerint: tam ea, quæ facta erant ad cultum veri Dei, quàm reliqua, quæ facta ad colendos falſos Deos. Excipio Ezechiam & Joſiam, qui, ut ſupra dixi, abſtulerunt. Excipio etiam excelſum Gabaon, in quo licuit offerre & immolare, ratione Tabernaculi, quod

quod ibi conſervabatur: (2. Paralip. 13.) In reliquis non licuit.

8. Atque hæc obiter dicta ſint ad concilianda Scripturæ loca initio quæſtionis allata, quę videbantur inter ſe pugnare. Nunc ut clarius conſtet de probitate, vel malitia ſingulorum Regum, de ſingulis in particulari agendum eſt. Ac primò de Saule, Davide, & Salomone, qui regnarunt ante diviſionem regni. Deinde de Regibus Iuda, & de Regibus Iſrael, qui poſtea ſecuti ſunt. Igitur

9. Saul, initio regni fuit bonus, rectus ac ſimplex 1. Reg 9.2. *Saul electus & bonus: & non erat vir de filiis Iſrael melior illo.* Et c. 13. 1. *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet*, id eſt erat innocens, ſicut puer unius anni, ut explicatur c. 15. 17. *Cùm parvulus eſſes in oculis tuis, caput in tribus tribubus. Iſrael factus es, unitque te Dominus Regem ſuper Iſrael*. Manſit autem in illa probitate duobus annis. 1. Reg. 13. 1. *Duobus autem annis regnavit ſuper Iſrael*. Poſtea à Deo deſertus eſt propter inobedientiam. Fuit autem duplex illius inobedientia. Una, quia Samuel dixerat illi, ut differret holocauſtum, donec ipſe adeſſet. Non paruit. (1. Reg. 13. 9.) Altera idem Samuel mandaverat illi, ut interficeret omnes Amalecitas, nullo excepto. Neque tunc paruit. (1. Reg. 15. 3.) Propter utramque inobedientiam privatus eſt regno, ſicut primi parentes propter unam inobedientiam expulſi ſunt ex paradiſo. Et ab eo tempore cœpit deſeri

à Deo

à Deo, nec jam amplius bono, ut ſolet, ſed malo ſpiritu agitabatur. 1. Reg. 15. 23. *Pro eo, quod abjeciſti ſermonem Domini, abjecit te Dominus, ne ſis Rex.* Et cap. 16. 16. *Spiritus Domini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam*. Et tunc in locum illius, unctus eſt David. 1. Reg. 16. 13 Nihilominus Saul adhuc vixit in regno 38. annis: & toto illo tempore. Davidem perſecutus eſt, quem ſciebat à Samuele unctum eſſe in Regem, primo Regum, 18. 29.

10. David fuit bonus, & vir ſecundum cor Dei, juxta illud 1. Reg. 13 14. *Quæſivit Dominus ſibi virum juxta cor ſuum.* Et Actor. 13. 22. *Suſcitavit illis David, Regem, cui teſtimonium perhibens, dixit: Inveni David filium Jeſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas*.

11. At peccavit, inquies. Verum eſt. Neque hoc diſſimulavit Scriptura, cùm ait 3. Reg. 15. 5. *Eò quod feciſſet David rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Uriæ Hethæi*, id eſt, excepto duplici peccato. Uno, quod adulterium commiſerit cum uxore Uriæ. Altero, quod ad occultandum hoc Adulterium, curaverit occidi ipſum Uriam. 2. Reg. 11. 4.

12. Quomodo ergo vir ſecundum cor Dei? Id triplici ſenſu intelligi poteſt. Primò, ſpectando ipſius zelum in religione, de quo ſupra. Secundò, conferendo illum cum pleriſque aliis Regibus, qui non fuerunt tam boni, quam David. 3. Reg. 11. 4.

Nec

Nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor David patris ejus. Et alibi. Tertiò, conferendo illum ſpeciatim cum Saule, ut hic ſit ſenſus. Quia Saul fuit inobediens Deo, privatus eſt regno, ſucceſſit illi David, quid erat obediens, & faciebat omnes voluntates ejus. Hic ſenſus colligitur ex ipſo textu. Nam. 1. Reg. 13. 13. ſic legimus: *Dixitque Samuel ad Saul: Stultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes jam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, ſed nequaquam regnum tuum ultra conſurget. Quæſivit ſibi Dominus virum juxta cor ſuum: & præcepit ei Dominus, ut eſſet Dux ſuper populum ſuum, eo quod non ſervaveris, quæ præcepit Dominus.* Et Act 13 21. *Exinde poſtulaverunt Regem: Et dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin. Et amoto illo, ſuſcitavit illis David Regem, cui teſtimonium perhibens, dixit, Inveni David filium Jeſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

13. Utrobique fit comparatio inter Saulem & Davidem. Hujus obedientia commendatur; illius inobedientia reprehenditur. Et juxta hunc ſenſum, qui eſt litteralis, hæc duo item ſunt *Vir ſecundum cor Dei, & faciet omnes voluntates Dei*. Ubi per voluntates, non intelligit præcepta Dei, quæ in lege Moſaica ſcripta ſunt; quia certum eſt, Davidem hoc ſenſu non feciſſe omnes voluntates Dei, cùm peccaverit contra præcepta Decalogi per homicidium & adulterium: ſed intelligit mandata, quæ viva vo-

ce ſolent dari per Prophetas aut Pontifices. Hæc enim ſervavit David, non item Saul. Itaque in eo eſt differentia inter utrumque quod quando mandabatur aliquid circa regni adminiſtrationem, David parebat: Saul non parebat.

14. Salomon, initio bonus ac ſapiens: poſtea per mulieres alienigenas depravatus eſt, & idololatra factus. 3. Reg. 12 1. *Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas*. Ac deinde ſubditur: *Cumque jam eſſet ſenex, depravatum eſt cor eius per mulieres, ut ſequeretur deos alienos*. In pœnam hujus peccati, diviſum eſt regnum ipſius, & major pars data Jeroboam, ibidem. v. 11 *Quia non cuſtodiſti pactum meum, diſrumpens ſcindam regnum tuum: & dabo illud ſervo tuo*. An autem egerit pœnitentiam, & ſalvatus ſit, diſputat Pineda lib. 8. de rebus Salomonis & alii plures.

15. Roboam, filius Salomonis, fuit malus. Peccavit autem tribus potiſſimum modis. Primò, quia initio regni, ſpreto conſilio ſenum, ſecutus eſt conſilia juvenum. Et ſic dedit occaſionem diviſionis regni, quam Salomon ſuo peccato erat promeritus 3. Reg 12. 8. & 2. Paralip. 10. 8. Secundò, quia poſt tres annos, tam ipſe, quam ſubditi deſeruerunt Deum 2 Paralip 11. 17 & c. 12. 1. Tertiò, quia idololatriam, & multas alias impuritates conceſſit. 3. Reg. 14. 22. Et ideo quinto regni ſui anno, punitus eſt à Seſac Rege Ægypti. 2. Paralip. 12. 2. Manſit autem in ſua impietate uſque ad finem vitæ, ibidem. v. 14.

16. Abia

16. Abia fuit etiam malus. Initio quidem regni coluit Deum, & ſpem ſuam in illo collocavit, ut patet ex concione ipſius, quam habuit in bello contra Jeroboam, Regem Iſrael. 2. Paralip. 13. 4. Ideoque inſignem victoriam obtinuit. At poſtea, *ambulavit in omnibus peccatis Patris ſui, quæ fecerat ante eum nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo.* 3. Reg. 15. 3.

17. Aza filius ejus, fuit bonus. Ac 1. abſtulit effæminatos de terra. 2. Purgavit omnes ſordes idolorum, quæ fecerant Roboam & Abia. 3. Maacham, matrem ſuam amovit, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & in luco ejus, quem conſecraverat. 4. Subvertit ſpecum ejus, & confregit ſimulachrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron. 3. Reg. 15. 11. Hæc tamen in illo reprehenduntur. Primò, quod excelſa non abſtulerit. Aliqua quidem abſtulit. 2. Paralip. 14. 2. non tamen omnia 3. Reg. 15. 14 Secundò, quod pugnaturus contra Baaſan Regem Iſrael, habuerit fiduciam in Rege Syriæ, & non potius in Domino Deo, ſicut fecerat in bello contra Æthiopes. Quod objecit illi Hanani Propheta. 2. Paralip. 16. 7. Tertiò, quod eundem Prophetam, propter hanc increpationem, conjecerit in vincula. Ibidem verſu decimo. Quartò, quod circa finem vitæ, cum laboraret podagra, non quæſierit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus ſit, ibidem verſu duodecimo.

18. Ioſaphat fuit bonus, & multa præ-

clarè geſſit. Primò, miſit Levitas & Sacerdotes per omnes civitates Iuda, ut docerent populum legem Dei. 2. Paralip. 17. 8. Secundò abſtulit reliquias effæminatorum quæ remanſerant in diebus Aſa patris ejus. 3. Reg 22. 47. Tertiò, cum antea non auſus fuiſſet auferre lucos & excelſa 3. Regum 22. 44. tandem factus audacior, abſtulit. 2. Paralipomenon 17. 6. Quartò progreſſu temporis inſtituit novam populi reformationem, ibidem capite decimo nono, v. 4. Quintò, cum Moabitæ & Ammonitæ contra illum inſurgerent, ipſe publico jejunio indicto, ſupplex ad Deum confugit, & inſignem victoriam obtinuit, ibidem cap. 20. 1. In duobus tamen reprehenſus eſt. Primò, quod Achab Regi Iſrael præbuerit auxilium contra Regem Syriæ, in oppugnanda Ramoth Galaad. Hoc objecit illi Propheta 2. Paralip. 19. 2 *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris Et idcirco iram quidem Dei merebaris, ſed bona opera inventa ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Juda*, Secundò, quod amicitiam contraxerit cum Ochozia, filio Achabi. Quod etiam illi objectum eſt à Propheta 2. Paralip. 20. 35 *Poſt hæc iniit amicitias Joſaphat Rex Juda cum Ochozia Rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima. Et particeps fuit, ut facerent naves, quæ irent in Tharſis: feceruntque claſſem in Aſiongaber, Prophetavit autem Eliezer ad Joſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naves, nec potuerunt ire in Tharſis.*

19. Io-

19. Ioram fuit malus. Acta ejus ſunt hęc. 1. Accepit uxorem idololatricam, nempe Athaliam, filiam Achab Regis Iſrael. 2 Occidit omnes fratres ſuos gladio, & quoſdam de Principibus Iſrael. 3. Derelicto Deo, fabricavit excelſa in urbibus Iuda, & prævaricari fecit habitatores Ieruſalem. 4. Ideo ab Elia Propheta per litteras reprehenſus eſt. (Quod contigit multis annis poſt raptum Eliæ.) Et graviter a Deo punitus. Pœnæ fuerunt hæ. Primò, Defecerunt ab eo Idumæi, & rebellarunt. Secundò, Defecit etiam urbs Lobna, quæ erat in tribu Iuda. Tertiò, Philiſtæi & Arabes vaſtaverunt ſubterram Iuda: Et diripuerunt omnem ſubſtantiam Regis Ioram: & inſuper occiderunt ejus uxores & filios, excepto unico Ioachat, qui & Ochozias dictus eſt. Quartò, Deus percuſſit illum inſanabili languore alvi, quo toto biennio affligebatur. Et tandem longa tabe conſumptus, egeſſit viſcera & mortuus eſt. Quintò, Populus non fecit illi exequias, nec ſepelivit in ſepulchro Regum. Hæc omnia habentur, partim 4. Reg. 8. 17. partim 2. Paralip. 21.

20 Ochozias fuit etiam malus. Nam primò, ſeductus eſt à matre ſua Athalia. Secundò. Utebatur Conſiliariis ex domo impiiſſimi Achab, qui erat pater Athaliæ. Tertiò, Cum Ioram filio Achab, Rege Iſrael ivit ad bellum contra Hazael Regem Syriæ in Ramoth Galaad, Quartò, Eundem Ioram in bello vulneratum, & reverſum in Iezrahel, inviſit. Quintò, Ibi ſuperveniens

Iehu, utrumque occidit: ac ſimul delevit totam domum Achab, ut ipſi erat mandatum à Deo per Prophetam. 4. Reg. 8. 25. & cap. 9. 7. & 2. Paralipomenon 22. 2.

21. Athalia mater Ochoziæ fuit impiiſſima. Mortuo filio, occupavit regnum: Et ut ſola poſſet regnare, interfecit omnes maſculos ſtirpis Regiæ præter Ioas filium Ochoziæ, qui à ſorore ſua Ioſaba, uxore Jojadæ Pontificis occultè ſubtractus & abſconditus eſt. Deinde anno ſeptimo, Ioas, authoritate ejuſdem Pontificis, publicè promulgatus eſt Rex, & Athalia interfecta. 4. Reg. 11. & 2. Paralip. 22.

22. Ioas, primò bonus poſtea peſſimus. Optimè ſe geſſit quandiu vixit Jojada Pontifex, ex cujus directione & conſilio hæc fecit. Primò, Curavit inſtaurari templum, quod ſub Athalia, Ochozia, & Ioram fuerat neglectum, & ferè collapſum. Secundò, Liberavit Ieruſalem à periculo obſidionis. Miſit enim Hazaeli Regi Syriç magnam pecuniæ ſummam, partim ex theſauro Templi, partim ex Palatio Regio ut non obſideret Ieruſalem, cùm ad eam obſidendam appropinquaret. At mortuo Pontifice, delinitus eſt obſequiis Principum Iuda, & hæc patravit. Primò, Conceſſit exercitium idololatriæ. Secundò, Interfecit Zachariam, filium Jojadæ Pontificis, qui ipſum & Principes Iuda, totumque populum increpabat, propter idololatriam. Sed non impunè. Nam ſequenti anno poſt mortem Zachariæ, tam Rex ipſe, quàm alii omnes ab exercitu

Syro-

Syrorum puniti ſunt. Et tandem Rex à ſervis ſuis 4. Reg. 12. & 2. Paralipomenon 24.

23. Amaſias imitatus eſt patrem ſuum. Nam initio fuit bonus: deinde malus. Geſta ejus deſcribuntur, 4. Reg. 14. & 2. Paralip. 25. Sunt autem hæc. 1. Confirmato regno, juſſit jugulari eos, qui interfecerant patrem ſuum Ioas. Non tamen filios eorum propter legem, quæ prohibet filios occidi pro patribus. Tunc enim adhuc erat obſervans legis Moſaicæ. 2. Collegit duplicem exercitum contra Idumæos, qui jam pridem rebellaverant: Unum ex populo Iuda: alterum ex populo Iſrael. 3. Monitus à Propheta, ut dimitteret exercitum Iſrael, ut pote impium, & à Deo alienum, obtemperavit, & victoriam obtinuit contra Idumæos. Ex quibus interfecit decem millia: & totidem ex altiſſima petra præcipitavit. Hactenus benè. Deinceps malè. 1. Rediens ex victoria, aſportavit ſecum Deos Idumæorum, quos cœpit in Ieruſalem adorare, & incenſum illis adolere. Ob quam cauſam, miſſus ad eum Propheta, dixit illi, *Cur adoraſti Deos, qui non liberaverunt populum ſuum de manu tua?* Cui reſpondit Amaſias: *Nunc conſiliarius Regis es? Quieſce, ne interficiam te.* Tunc abiens Propheta, inquit: *Scio quod cogitaverit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieviſti conſilio meo.* 2. Poſt hæc traditus eſt in reprobum ſenſum, & inſolentior factus propter ſupradictam victoriam, inito peſſimo conſilio, provocavit

Regem Iſrael ad bellum, putans quod & iſtum poſſet ſibi ſubjugare. Rex Iſrael miratus temeritatem hominis, propoſuit illi parabolam de Carduo & Cedro Libani. Volens ſignificare, quod ſicut Carduus nullo modo poteſt comparari cum Cedro; ita Rex Iuda nullo modo poſſit comparari cum Rege Iſrael. Non acquievit Amaſias. Itaque Rex Iſrael venit cum exercitu in Bethſames, quod eſt oppidum Iuda, & ibi fugavit exercitum Amaſiæ, Ipſum Amaſiam cepit captivum & duxit in Ieruſalem: ibique diripuit omnem theſaurum Templi & Palatii Regis: ac tandem relicto ibidem Amaſia cum obſidibus reverſus eſt in Samariam. 3. Interea moritur Rex Iſrael. 4 Contra Amaſiam verò conſpirant Cives in Ieruſalem, eo quod propter ipſius defectionem à cultu Dei & introductam idololatriam, multas calamitates paterentur. 5. Ipſe, cognita eorum conſpiratione, fugit in Lachis: ſed fruſtra. Nam ibi à conſpiratis interfectus eſt.

24. Ozias, ſeu Azarias, filius Amaſiæ, cùm eſſet 16. annorum, à toto populo electus eſt Rex. Fuit quidem bonus, ſed propter uſurpatum officium Sacerdotale, quod ipſi non congruebat, à Deo punitus eſt lepra. Acta ejus deſcribuntur. 4. Regum 15. & 2. Paralip. 26. Sunt autem triplicia. Nam quædam contigerunt tempore belli: alia tempore pacis: alia circa finem vitę. Tempore belli fecit hæc, ex conſilio & directione Zacharię Videntis. 1. Munivit Ieruſalem

multis

multis turribus. 2. In turribus collocavit machinas diverſi generis, quæ ſagittas & ſaxa jaciebant. 3. Inſtruxit exercitum trecentorum & ſeptem millium, & quingentorum. 4. Comparavit illis omnia armorum genera, clypeos, haſtas, galeas, loricas, arcus, fundas, & his ſimilia. 5. Ædificavit Ailath, ſive Ælath, ſive Ailam, in finibus Idumæorum, & reſtituit eam Iudę. 6. Sępè feliciter pugnavit contra Philiſtæos. 7. Deſtruxit murum urbis Geth, & Iabinę, & Azoti. 8. Ædificavit oppida in ditione Azoti Philiſtiim. 9. Vicit etiam Arabes & Ammonitas, qui poſtea coacti ſunt illi dare tributum. Et propter tam celebres victorias, divulgatum eſt nomen ejus uſque ad introitum Ægypti. Tempore pacis, deditus erat agriculturæ, Habebat plurimos vinitores in Carmelo, & alibi. Fodiebat ciſternas ad colligendam aquam pro pecoribus, quorum numeroſiſſimos alebat greges. Tandem circa annum regni 43. propter multa præclarè geſta in ſuperbiam elatus, Sacerdotale officium auſus eſt uſurpare. Nam ingreſſus in Templum Domini, voluit adolere incenſum ſuper altare thymiamatis, obſiſtente Pontifice. Mox lepra in fronte percuſſus, & à Sacerdotibus è templo ejectus eſt: Et ſic manſit leproſus uſque ad finem vitæ ſuę, habitans in domo ſeparata extra Ieruſalem. Interea Ioathan, filius ejus, adminiſtrabat regnum.

25. Ioatham, filius Oziæ, fuit bonus. De quo ſcriptum eſt. 2. Paralipom. 27. 2.

Fecit quod rectum erat coram Domino, juxta omnia, quæ fecerat Ozias pater ſuus; excepto, quod non eſt ingreſſus templum Domini, ad uſurpandum offitium ſacerdotale. In quo præcelluit patri. Unum in eo reprehenditur 4. Reg. 15. 35. *Verumtamen excelſa non abſtulit.* De cętero in omnibus bene ſe geſſit, juxta illud 2. Paralip. 27. 6. *Corroboratuſque eſt Joathan, eo quod direxiſſet vias ſuas coram Domino Deo ſuo.*

26. Achaz, filius Ioathan, fuit impius. De quo 4. Reg. 1. & 2. Paralip. 28. habemus hęc. Primò, derelicto Domino Deo patrum ſuorum, ſecutus eſt idololatriam Regum Iſrael. 2. Fecit ſtatuas, & coluit eas in excelſis, in collibus, & ſub omni ligno frondoſo, immolando victimas, & incenſum adolendo. 3. Luſtravit filios in igne, & conſecravit eos idolis. Propter has cauſas, tam ipſe, quam ſubditi ejus graviſſimè puniti ſunt, & ſæpius bello oppreſſi. Primò, à Raſin Rege Syrię. 2. A Phacee Rege Iſrael. 2. Paralip. 28. 5. & ſeqq. 3. Ab utroque conjunctim. 4. Reg. 16. 5. & Iſaiæ 7. 5. 4. Ab Idumæis. 5. A Philiſtęis. 6. A Rege Aſſyriorum. Hæc omnia contigerunt propter peccata Regis Achaz. 2. Paralip. vigeſimo octavo, verſu decimo ſeptimo, & ſequentibus.

27. Ezechias, filius Achaz, fuit optimus, juxta illud 4. Reg. 18. 5. *Poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis Regibus Juda: ſed neque in his qui ante eum fuerunt.* Et ibidem: *Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat.*

bat ſapienter ſe agebat. Geſta ejus deſcribuntur partim loco citato, partim. 2. Paralip. 29. & tribus ſequentibus: Præcipua ſunt hæc. Primò, ſuſtulit idololatriam, & verum Dei cultum reſtituit, hoc ordine. 1. Contrivit ſtatuas & idola, quæ Achaz pater ejus fabricaverat. 2. Diſſipavit excelſa, & ſuccidit lucos. 3. Confregit ſerpentem æneum, quem fecerat Moſes; quia filii Iſrael adolebant ei incenſum. 4. Curavit per Levitas & Sacerdotes repurgari templum, Tabernaculum, vaſa ſacra, quæ à patre ipſius fuerant contaminata. 5. Ipſos quoque Levitas ac Sacerdotes monuit ſui officii, ut offerrent ſacrificia, reſtituerent uſum organorum, pſalteriorum & cithararum. 6. Curavit celebrari Phaſe in Hieruſalem, convocatis eò non tantum ſubditis, qui erant in regno Juda; ſed etiam filiis Iſrael, qui remanſerant ex aliis tribubus; & non erant cum reliquis ducti in captivitatem à Rege Aſſyriorum.

28. His peractis, venit Sennacherib Rex Aſſyriorum cum ingenti exercitu contra Ezechiam, & obſedit Hieruſalem. Ezechias totam ſpem ſuam ponebat in Deo, eumque ſupplex orabat pro liberatione. Nec fruſtra. Nam quadam nocte Angelus Domini venit in caſtra Aſſyriorum, & percuſſit centum octoginta quinque millia hominum. Mox fugit Sennacherib, & rediit in Ninive ibique à filiis ſuis interfectus eſt.

29. Poſt hæc ægrotavit Ezechias, & ab Iſaia Propheta monitus eſt, ut diſponeret ſe ad mortem. Iterum oravit cum fletu; &

reſponſum eſt illi à Domino per eundem Prophetam: *Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce ſanavi te: Die tertio aſcendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos.* Ezechias audita hac promiſſione, petivit ſigno ſeu miraculo eam confirmari. Factum eſt. Erat autem hoc ſignum. Umbra rediit decem gradibus retrorſum in horologio, quibus deſcenderat.

30. Rex Babylonis, cùm intellexiſſet de morbo Ezechiæ, miſit ad eum Legatos & munera, quibus ipſe lætatus eſt. Et oſtendit Legatis omnem ſuum theſaurum. Quo nomine reprehendit illum Iſaias, ac prædixit fore, ut omnis theſaurus regius auferretur à Babyloniis, quod poſtea, tempore captivitatis Babylonicæ, factum eſt.

31. Manaſſes, filius Ezechiæ, fuit peſſimus, ſicut Achaz avus ejus. Duo generatim fecit mala. Primò, abrogavit cultum Dei, quem Ezechias, pater ejus, inſtauraverat. Secundò, revocavit idololatriam, quam Achaz introduxerat. Speciatim hæc. 1. Ædificavit excelſa. 2. Erexit aras Baal. 3. Fecit lucos, & adoravit omnem militiam cœli. 4. Exſtruxit aras idolorum in templo Domini. 5. Traduxit filium ſuum per ignem. 6. Ariolatus eſt, obſervavit auguria, fecit pythones, multiplicavit aruſpices. 7. Fudit ſanguinem innoxium. Propter hæc minatus eſt Deus per Prophetas: *Ecce ego inducam mala ſuper Jeruſalem & Judam, ut quicunque audierit, tinniant ambæ aures ejus.* 4. Reg. 21.

32. Poſtea venerunt Principes Aſſyriorum, cum

cum exercitu,& Manaſſen vinctum catenis ac compedibus duxerunt in Babylonem. Ibique præ anguſtia animi cœpit orare Deum, & agere pœnitentiam. Deinde, reverſus in Jeruſalem, ſuſtulit idololatriam, & cultum Dei reſtauravit. (2. Paralip. 33. 11.) Aliqui putant, Iſaiam Prophetam, jubente Manaſſe, ſerra lignea in duas partes diſſectum eſſe, ut Epiphanius, Iſidorus, Euſebius, Hieronymus, & alii apud Turniellum in Annalibus, Anno mundi 3338. num. 4. Vide Baronium in Martyrologio, die 6. Julii.

32. Amon, filius Manaſſis, fuit impius. Secutuſque eſt impietatem patris, ſed non pœnitentiam. In propria domo à ſuis ſubditis interfectus eſt. 4. Reg. 21. 19. & 2. Paralip. 13. 21.

33. Ioſias, filius Amon, fuit optimus. Cœpit regnare, cùm eſſet octo annorum, & multa præclarè geſſit, ut habetur 4. Regum 22. & Paralip. 34. & 35. Primò, abſtulit ex Juda & Hieruſalem, itemque ex univerſa terra Iſrael, omnia excelſa, lucos, aras Baalim, ſculptilia & ſimulacra. Secundò, iis ablatis, curavit per Helciam Sacerdotem inſtaurari Templum Domini. Tertiò, in inſtauratione Templi inventus eſt liber Legis ſeu Deuteronomii, quem Helcias miſit Regi legendum. Quartò, Rex lecto libro, ſcidit veſtimenta ſua, & exterritus eſt propter maledictiones, quæ in illo libro habebantur contra tranſgreſſores legis. Sciebat enim multos Reges ex ſuis anteceſſoribus,

una

una cum populo, deſeruiſſe legem Dei, & coluiſſe idola: ac proinde merito timebat, ne omnes iſtæ maledictiones venirent ſuper Judam & Hieruſalem. 5. Itaque miſit Helciam, & alios primarios, ut orarent Dominum ad avertendas hujus malectiones: Et ſimul conſulerent, quid facto opus eſſet. 6. Quod cum Regi nunciatum eſſet, convocavit univerſum populum, & lecto publicè libro Deuteronomii, pepigit fœdus cum Deo, & adjuravit omnes, ut idem facerent ac promitterent, ſe ſervaturos præcepta Legis, quæ in illo libro continebantur. Quod etiam factum eſt. 7. His peractis, celebravit Phaſe in Hieruſalem, & curavit ut Sacerdotes & Levitæ juxta ordinem ſuum diſtributi, miniſtrarent in Templo, & officia ſua peragerent. 8. Tandem, cum Nachao Rex Ægypti veniret cum exercitu contra Regem Aſſyriorum, occurrit illi Ioſias, ut ipſum impediret. In pugna, quæ fiebat in campo Mageddo, vulneratus & mortuus eſt. De quo ſic legimus 2. Paral. 35. 24. *Univerſus Juda & Hieruſalem luxerunt eum, Jeremias maximè.*

34. Joachaz, filius Joſiæ, à populo terræ conſtitutus fuit Rex. Quod indignè ferens Nechao Rex Ægypti, venit poſt tres menſes in Hieruſalem ac primo depoſuit Joachaz, & captivum duxit in Ægyptum. 2. Exegit à populo centum talenta argenti, & talentum auri, eo quod ſine ipſius authoritate conſtituiſſet ſibi Regem. 3. In locum depoſiti Regis ſubrogavit Eliacim, alterum filium

filium Joſię, quem alio nomine vocavit Joacim. Fuit autem Joachaz impius, & in Ægypto mortuus eſt. 4. Regum 23. 3. & 2. Paralip. 36. 1.

35. Joacim, ſeu Eliacim, fuit etiam impius. Sub illo, & ſequentibus Regibus, complete ſunt maledictiones & captivitates, quas Deus propter peccata Manaſſis & aliorum Regum, minatus erat Judæis. 4. Regum 24. 3. Nam anno regni ejus tertio, venit Nabuchodonoſor Rex in Hieruſalem, & ipſum Regem Ioacim, cum magna populi parte & vaſis Templi, captivum duxit in Babylonem. (2. Paralip. 36. 6. & Dan. 1. 1.) Poſtea tamen regno fuit reſtitutus, cum certum quotannis tributum promiſiſſet. Solvit hoc tributum tribus tantum annis, & tum conjunxit ſe Ægyptiis, & Regi Nabuchodonoſori rebellavit. (4. Regum. 24. 1.) Quod ægrè ferens Nabuchodonoſor, rediit in Hieruſalem, anno undecimo regni Ioacim, & cepit illum captivum, & extra Hieruſalem interfecit, ac inſepultum reliquit. Quod Deus prædixerat per Prophetam, Ieremiæ 22. 18. *Hæc dicit Dominus ad Joacim, filium Joſiæ, Regem Juda: Non plangent eum.* Et infrà: *Sepultura aſini ſepellietur, putrefactus, & proiectus extra portas Hieruſalem.*

36. Ioachin, filius Ioacim, (qui & Jechonias dictus eſt) fuit ſimiliter malus, & tribus tantum menſibus regnavit. Tunc iterum venit Nabuchodonoſor Rex in Hieruſalem, & captivos abduxit Regem, ma-

trem

trem, ejus, uxores, ſervos, Principes, & decem millia virorum fortium in Babylonem: Et aſportavit omnia vaſa Templi, & theſauros domus Domini, & theſauros domus Regiæ: Nihilque reliquit in Iuda & Hieruſalem, niſi pauperes populi terræ. Pro Ioachin verò conſtituit alium Regem, Mathaniam, patruum ejus; & vocavit illum Sedeciam. (quarti Regum vigeſimo quarto, verſu undecimo)

37. Sedecias, ſeu Mathanias, à Nabuchodonoſore conſtitutus Rex, fuit malus. Hic confirmato regno, cœpit rebellare contra Nabuchodonoſorem. Itaque Nabuchodonoſor venit cum ingenti exercitu, & obſedit Hieruſalem, ab anno nono regni Sedeciæ uſque ad undecimum. Quo anno, cum fames prævaleret in civitate, nec haberent amplius panem, quem comederent: quadam nocte fugit Rex Sedecias, & omnes bellatores cum eo, per viam, quæ ducit ad campeſtra ſolitudinis. Tunc exercitus Nabuchodonoſoris perſecutus eſt illum, & comprehendit in planitie Iericho. Omnes bellatores, qui erant cum eo, diſperſi ſunt & reliquerunt eum. Inde ductus eſt ad Nabuchodonoſorem in Reblata, ubi hęc contigerunt. 1. Nabuchodonoſor occidit omnes filios Sedeciæ coram eo. 2. Oculos ejus effodit. 3. Vinctum catenis duxit in Babylonem. Poſtea miſit Nabuzardam Principem exercitus ſui in Hieruſalem, qui hæc patravit. 1. Templum Domini, domum Regiam, & omnes domos Hieruſalem combuſſit igni. 2. Muros

Muros Hieruſalem in circuitu deſtruxit. 3. Omnia vaſa & ornamenta Templi abſtulit. 4. Quotquot reſidui erant in civitate, vel occidit, vel abduxit: relictis tantum vinitoribus & agricolis. 5. His præfecit Godoliam. Et hæc fuit tertia captivitas Babylonica, ſub qua periit regnum Juda. 4. Reg. 25. & 2. Paralip. 36. 13. Nota. Hæ tres captivitates contigerunt propter peccata Judæorum: cùm enim Deus per prophetas nihil apud eos efficeret; voluit illos bellis, cædibus, & captivitatibus caſtigare, ut vel ſic tandem ad ſaniorem mentem redirent.

38. Hæc ſufficiant de Regibus Iuda. Sequuntur Reges Iſrael, qui omnes, poſt factam regni diviſionem, fuerunt impii & idololatræ. Author idololatriæ, ut paulo poſt dicam, fuit Ieroboam. Habuerunt primariam regni ſedem, primo quidem in Sichem, tribus Ephraim: deinde in Therſa, tribus Manaſſe: poſtremò in Samaria, quæ erat in finibus tribus Ephraim, prope tribum Manaſſe. Duravit hoc regnum uſque ad annum ſextum regni Ezechiæ, Regis Iuda. Tunc enim filii Iſrael ab Aſſyriis in captivitatem ducti ſunt.

39. Igitur primus Rex Iſrael, poſt mortem Salomonis, fuit Ieroboam, filius Nabat Ephratæus, & à Deo ſpeciatim electus per Ahiam Silonitem Prophetam: cum hac promiſſione, ut ſi Deo adhæreret, & mandata ejus cuſtodiret, in regno confirmaretur, non ſolum ipſe, ſed etiam poſteri ejus. 3. Regum

gum. 11. 29. ſed dupliciter peccavit. Primò quia fuit ingratus pro beneficio. Nam ſtatim accepto regno, receſſit à Deo, & factus eſt idololatra. Secundò, fuit incredulus. Non enim credebat regnum ſuum ſtabiliendum à Deo, ſed per propriam prudentiam & induſtriam. Res ſic contigit. Soliti erant filiis Iſrael ter ſingulis annis ire in Ieruſalem, ut ibi orarent, & Deo offerrent ſacrificia. Timebat ergo Ieroboam, ne ſi deinceps id facerent, redirent ad obedientiam Roboam Regis Iuda, filii Salomonis, qui habitabat in Ieruſalem, & erat legitimus regni hæres, à quo defecerant, & ſic ipſe regni adminiſtratione excluderetur. Ne id fieret, excogitato peſſimo conſilio, conflavit duos vitulos aureos, & dixit filiis Iſrael: *Nolite ultra aſcendere in Hieruſalem: Ecce Dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Et unum poſuit in Bethel, alterum in Dan. 3. Reg. 12. 26. Et ſic effecit, ut filii Iſrael relicto Deo, fierent idololatræ, & vitulos aureos adorarent. Unde ſæpè de illo dicitur: *Qui peccare fecit Iſrael.* Et quia reliqui Reges Iſrael exemplum ipſius imitati ſunt, ſolet de illis dici: *Ambulavit in via Jeroboam, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Iſrael.*

40. Deinde exſtruxit altare in Bethel, conſtituit novos Sacerdotes ex infima plebe, qui non erant de filiis Levi: inſtituit ſolemnitatem menſe octavo, die 15. menſis celebrandam, ſimilem ei, quæ celebrabatur in Ieruſalem. Et in iſta ſolemnitate ipſe tanquam

quam Pontifex obtulit ſolemnes victimas, & incenſum adolevit. 3. Reg. 12. 32. Propter hanc impietatem variis modis à Deo punitus eſt. 1. Altare ſciſſum eſt, in quo ipſe incenſum adolebat. 2. Exaruit manus illius. 3. Abia filius ejus mortuus eſt. 4. Tota familia paulo poſt deleta. 5. Omnes qui ex familia ipſius interfecti ſunt, manſerunt inſepulti, & à canibus & feris dilacerati ſunt. 6. Regnum ad aliam familiam translatum. Quæ omnia fusè narrantur tertii Regum, decimotertio & decimoquarto. De reliquis Regibus, qui Ieroboam ſucceſſerunt, nihil neceſſe eſt dicere. Conſtat fuiſſe impios.

QUÆSTIO V.

Quomodo creati fuerint Reges Hebræorum?

1. Dicam 1. de Creatione. 2. de Inauguratione. 3. de Unctione. Igitur, quod ad creationem attinet, notandum eſt, Reges variis titulis creari, ſeu jus regni adipiſci poſſe. 1. Electione. 2. Succeſſione. 3. Iure belli. 4. Vi & tyrannide. 5. Donatione. 6. Emptione aut permutatione. 7. Adoptione. 8. Superioris, aut potentioris authoritate. Et ſi qui alii ſunt.

2. Eſt ergo quæſtio, Quo titulo Reges Hebræorum ad regnum parvenerint? Aliqui putant, electione ſeu ſuffragiis populi creatos eſſe, & regnandi poteſtatem accepiſſe. Ita Carolus Sigonius, & Gulielmus Bar-

Barclajus, apud Pinedam lib. 2. de rebus Salomonis cap. 2 Quod dupliciter probari poteſt. Primò, quia Deus permiſit jus ſuffragii in eligendo Reges, juxta illud Deuteronomii 17. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus*. Secundò, quia conſtat multos à populo electos eſſe. Sic electus eſt Saul. 1. Reg. 22 13. *Nunc ergo præſto eſt Rex veſter, quem elegiſtis & petiiſtis*. Sic David 2. Reg. 5. 1. *Venerunt univerſæ tribus Iſraël ad David in Hebron, & unxerunt in Regem ſuper Iſraël*. Sic Salomon 1. Paralip. 29. 23. *Sedit Salomon ſuper ſolium Domini in Regem pro David patre ſuo, & cunctis placuit*, id eſt, cuncti conſenſerunt & ſuffragati ſunt. Sic Roboam 3. Reg. 12. 1. *Venit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Iſrael ad conſtituendum eum Regem*. Sic Ieroboam ibidem verſu 20. *Factum eſt autem cùm audiſſet omnis Iſrael, quod reverſus eſſet Jeroboam, miſerunt, & vocaverunt eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum Regem ſuper omnem Iſrael*. Sic Ochozias 2. Paralip 22. 1. *Conſtituerunt autem habitatores Jeruſalem, Ochoziam filium eius minimum Regem pro eo*. Sic Ozias 2. Paralip. 26. 1. *Omnis autem populus Juda, filium eius Oziam annorum ſexdecim conſtituit Regem pro Amaſia patre ſuo*. Sic Ioſias 2. Paralip. 23. 25. *Reliqua populi multitudo, cæſis iis, qui Amon percuſſerant, conſtituit Regem Joſiam filium eius pro eo*. Sic Ioachaz ſecundi Paralip. trigeſimo ſexto, verſu primo. *Tulit ergo populus terræ Joachaz filium Joſiæ, & conſtituit Regem pro patre ſuo in Jeruſalem*.

3. Reſpondeo. Aliud eſt loqui de jure, aliud de facto. Si loquamur de jure, non poterat alius conſtitui vel creari Rex à populo, niſi qui à Deo electus & deſignatus eſſet, juxta illud Deuteron. 17. 15. *Eum conſtituens* Regem, *quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum*. Et quia hoc non ſemper ſervatum eſt, ideo conqueritur Deus apud Oſeam cap 8. v. 4. *Ipſi regnaverunt & non ex me*. Si autem loquamur de facto, ſervandæ ſunt ſequentes Concluſiones.

4. Prima Concluſio. Aliqui per electionem divinam creati ſunt Reges Hebræorum, ut Saul, David, Jeroboam, Baaſa, Iehu. Nam Saul à Samuele, juſſu Dei, privatim unctus eſt in Regem, nec præſente, nec ſciente populo. 1. Reg 10. 1. *Tulit autem Samuel lenticulam olei & effudit ſuper caput ejus, & ait: Ecce, unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in Principem*. Hoc enim mandaverat Deus Samueli 1. Reg 9 16 *Hac ipſa bora, quæ nunc eſt, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum Ducem ſuper populum meum Iſrael.* Poſtea per ſortes, Deo item dirigente, publicè electus eſt. 1. Reg. 10. 20. *Applicuit Samuel omnes tribus Iſrael, & cecidit ſors ſuper Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit uſque ad Saul filium Cis*. Huic electioni à Deo factæ, conſenſit populus, dicens: *Vivat Rex*. Non tamen omnis populus, ſed pauci duntaxat, *quorum Deus tetigerat corda*, ut loquitur Scriptura ibidem verſu 26.

5. Idem

5. Idem conſtat de Davide. Dum enim Saul à Deo Rex conſtitutus, ut dixi, non obediret Deo, abjecit illum Deus, & regnum ejus tranſtulit in Davidem. 1. Reg. 13. 13. *Dixit Samuel ad Saul: Stultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, jam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſraël in ſempiternum; ſed nequaquam regnum tuum ultra conſurget. Quæſivit Dominus ſibi virum juxta cor ſuum: & præcepit ei Dominus, ut eſſet Dux ſuper populum ſuum.* 15. verſ. 28. *Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Et Actorum 13. verſ. 22. *Et amoto illo* (Saul) *ſuſcitavit illis David Regem.*

6. Similiter de Jeroboam, qui à Deo per Prophetam monitus eſt, quod facta regni Salomonis diviſione, ipſe futurus eſſet Rex ſuper decem tribus. 3. Regum 11. *Et ait* Ahias *ad Jeroboam: Tolle tibi decem ſciſſuras: Hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum Salomonis, & dabo tibi decem tribus.*

7. Et de Baaſa, cui Dominus dixit per Prophetam 3. Reg. 16. 2. *Pro eo, quod exaltavi te de pulvere, & poſui te Ducem ſuper populum meum Iſraël: tu autem ambulaſti in via Jeroboam, & peccare feciſti populum meum Iſraël ut me irritares in peccatis eorum: Ecce ego demetam poſteriora Baaſa, & poſteriora domus ejus: & faciam domum tuam, ſicut domum Jeroboam filii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baaſa in civitate, comedent eum canes: Et qui mortuus*

tuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli.

8. Et de Jehu qui a Propheta, juſſu Dei in Regem Iſraeſ unctus eſt 3. Reg. 19. 25. *Ait Dominus ad Heliam: Vade & revertere in viam tuam per deſertum in Damaſcum: cumque perveneris illuc, unges Hazael Regem ſuper Syriam & Jehu filium Namſi unges Regem ſuper Iſrael.* Et 4. Regum 9. 1. *Tolle lenticulam olei, & vade in Ramoth Galaad: cumque veneris illuc, videbis Jehu; tenenſque lenticulam olei, fundes ſuper caput ejus, & dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te Regem ſuper Iſrael.* De unctione dicam plura quæſt. 7.

9. Secunda Concluſio. Aliqui facti ſunt Reges per ſucceſſionem, ut Salomon, Roboam, & plerique alii Reges Juda. Itemque ex Regibus Iſrael Nadab, Ela, Achab, Ochozias, Ioram, Ioachaz, Ieroboam, Zacharias, Phaceja. Hi enim ſuis parentibus in regno ſucceſſerunt, ut ex Scriptura patet. Sed notandum eſt, hanc ſucceſſionem aliquando conjunctam fuiſſe, vel cum expreſſa Dei, vel cum expreſſa hominum electione. Prius patet exemplo Salomonis, qui quidem ſucceſſit Davidi, patri ſuo, in regno, ſed ex peculiari Dei ordinatione, ut fatetur ipſemet David 1. Paralip. 28. 5. *De filiis meis (filios enim multos dedit mihi Dominus) elegi Salomonem filium meum, ut ſederet in throno regni Domini ſuper Iſrael.* Et ſimiliter Salomon 2. Paralip. 1. 9 *Tunc me feciſti Regem ſuper populum tuum multum.* Et Sapient. 9. 7. *Tu elegiſti me Regem populo tuo.* Poſterius con-

conſtat exemplo Abiæ, quem Roboam pater ejus, præ aliis ſuis filiis deſignavit Regem, 2. Paral. 11. 22. *Conſtituit verò in capite Abiam, filium Maacha, Ducem ſuper omnes fratres ſuos: ipſum enim Regem facere cogitabat, quia ſapientior fuit, & potentior ſuper omnes filios eius.*

10. Tertia Concluſio. Aliqui facti ſunt Reges per vim & tyrannidem, ut Athalia in regno Iuda: Et Zambri, Sellum, Manahem, Phacee, Oſee, in regno Iſrael. De Athalia ſic legimus quarti Regum undecimo, verſu primo. *Athalia verò mater Ochiæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omneſemen regium.* Et poſtea ſubditur: *Porro Athalia regnavit ſuper terram.* De Zambri 3. Reg. 16. 9 *Rebellavit contra eum* Elam filium Baaſa *ſervus* Zambri. Et infrà: *Irruens ergo Zambri percuſſit & occidit eum, & regnavit pro eo.* De Sellum 4. Reg. 15. 10. *Coniuravit autem contra eum* Zachariam Regem *Sellum filius Jabes, percuſſitque eum palam & interfecit, regnavitque pro eo.* De Manahem ibidem verſu 14 *Et aſcendit Manahem filius Gadi de Therſa, venitque in Samariam, & percuſſit Sellum filium Jabes in Samariam, & interfecit eum regnavitque pro eo.* De Phacee ibidem verſ. 25. *Coniuravit contra eum* (Phacee ibidem Manachem) *Phacee filius Romeliæ, & percuſſit eum in Samariam, in turre domus regiæ, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum & interfecit eum, regnavitque pro eo.* Denique de Oſee ibidem verſu 30. *Coniuravit autem, & tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee*

filium

filium Romeliæ, & percuſſit eum, & interfecit, regnavitque pro eo.

11. Quarta Concluſio. Aliqui facti ſunt Reges Hebræorum à Regibus gentilium; ut Joachin à Pharaone Rege Ægypti: Et Sedecias à Nabuchodonoſore Rege Babylonis. Nam Pharao depoſuit Joachaz Regem Juda, & vinctum duxit in Ægyptum, ac in ejus locum ſubſtituit Eliacim filium Joſiæ. 4. Reg. 23. verſ. 34. Similiter Nabuchodonoſor, capta Ieruſalem, depoſuit Joachin Regem Juda, & captivum tranſtulit in Babylonem, ſubrogato in locum ejus Sedecia. 4. Reg. 24. v. 25.

12. Argumenta quæ initio allata ſunt nihil aliud probant, quàm populum publicè ac ſolemniter approbaſſe quorundam Regum, vel electionem, vel ſucceſſionem, quod non negamus. Sic enim fieri ſolet, etiam hoc tempore. Quando enim eligitur novus Princeps aut Rex, vel quando filius ſuccedit patri in regno vel principatu; ſolet populus applaudere & conſentire.

QUÆSTIO VI.

Quo ritu inaugurati fuerint Reges Hebræorum?

1 BOni authores tradunt varios ritus ac ceremonias, quę adhiberi ſolent in publica Regum conſecratione ſeu inauguratione. Sunt autem hæ potiſſimum. Prima, Futurus Rex in throno ſeu ſolio collocabatur. 3. Reg. 1. 48. Secunda, ungebatur à ſummo Sacerdote, tertii Regũ 1. 39. & 2 Paral. 21. 11. Tertia, Ponebatur diadema ſuper caput ejus. 4. Regum 11. 12. & 2 Paral. 23. 11. Quarta, Dabatur illi in manus liber Deuteronomii, in quo lex erat ſcripta. 2. Paral 22. 11. Quinta, Jurabat in legis obſervatione Pſ. 118. 106. Sexta, Clamabatur à populo: Vivat Rex. 1. Regum 10. 24. & 3. Regum. 1. 39. & 4. Regum 11. 12. Septima, Fiebant ſacrificia omnis generis. 1. Regum 11. 15. Octava, Edebantur varia lætitiæ & approbationis ſigna. 1. Regum 11. 15. & 3. Regum 1. 40. Vide Abulenſem 3 Regum 1. quæſtione 37. & Serarium 1. Reg. 10. in Commentario.

2. Notandum tamen eſt, aliquando plures, aliquando pauciores ritus fuiſſe adhibitos, nec ſemper eo ordine, quo jam enumerati ſunt. Quod aliquot exemplis demonſtrabo. Inauguratio Saulis deſcribitur primi Regum 10. 24. *Clamavit omnis populus, & ait: Vivat Rex.* Et capite 11, verſu 15. *Perre-* xit

xit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino: Et lætatus eſt Saul & cuncti viri Iſrael nimis.

3. Inauguratio Salomonis, tertii Regum primo v. 38. *Deſcendit ergo Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias filius Joiadæ, & Cerethi, & Phelethi: Et impoſuerunt Salomonem uper mulam Regis David, & adduxerunt eum in Gibon. Sumpſitque Sadoc Sacerdos cornu olei de ſtabernaculo, & unxit Salamonem: Et cecinerunt buccina, & dixit omnis populus Vivat Rex Salomon. Et aſcendit univerſa multitudo poſt eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & inſonuit terra à clamore eorum.* Et infrà v. 47 *Et ingreſſi ſervi Regis benedixerant Domino noſtro Regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum, & magnificet thronum eius ſuper thronum tuum. Et adoravit Rex in lectulo ſuo: & locutus eſt: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui dedit hodie ſedentem in ſolio meo, videntibus oculis meis.*

4. Inauguratio Joas, quarti Regum 11. v 12. *Joiada Sacerdos produxit filium Regis, & poſuit ſuper eum diadema & teſtimonium, feceruntque Regem, & unxerunt: Et plaudentes manu dixerunt: Vivat Rex.* Et Secundo Paralip. 23. 11. Et *eduxerunt filium Regis, & impoſuerunt ei diadema & teſtimonium: dederuntque in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt eum Regem. Unxit quoque illum Joiada Pontifex, & filii eius, imprecatique ſunt ei, atque dixerunt: Vivat Rex.*

QUÆSTIO VII.

Quomodo uncti fuerint Reges Hebræorum?

1 DUplex erat unctio Regum apud Hebræos. Una privata, altera publica. Privata fiebat ante ſolemnem inaugurationem: publica in ipſa ſolemni inauguratione. Privatim uncti ſunt Saul, David, Jehu. Saul à Samuele, in extrema parte civitatis, nullo alio præſente. 1. Reg. 9. 27. David ab eodem Samuele, in domo patris ſui in Bethleem 1. Reg. 16. 13. Jehu à filio Prophetæ in cubiculo ſeorſim, nullo alio conſcio; 4. Reg. 9 6. Publicè uncti ſunt David, Salomon, Joas, Joachaz. Et quidem de unctione Salomonis & Joas dictum eſt quæſtione præcedenti. De unctione Joachaz ſic legimus, 4. Reg. 23. 30. *Tulit populus terræ Joachaz filium Joſiæ, & unxerunt eum, & conſtituerunt eum Regem pro patre ſuo.* De Davide notandum eſt ter unctum fuiſſe in Regem. Primò, privatim à Samuele, in domo patris ſui, ut paulò antè dixi. Secundò, publicè in Hebron, in Regem Juda. 2. Reg. 2. v. 4. Tertiò, publicè in Hebron, in Regem Iſrae. 2. Reg. 5. v. 3.

2. Quæres, An fuerit aliquod diſcrimen inter unctionem Regum, & Pontificum apud Hebræos? Reſpondeo. Fuit triplex diſcrimen. Primò, quia omnes Pontifices ex

ex præſcripto legis ungebantur: Et niſi uncti eſſent, non admittebantur ad officium pontificale. Exodi 29. 7. & Levit 8. 1. At nullum exſtabat præceptum Dei, quo omnes Reges ad unctionem aſtringerentur. Secundò, Pontifices ſemper ungebantur publicè coram populo apud Tabernaculum Domini. Exodi 29. 4. & Levit. 8. 3. At Reges aliquando privatim, aliquando publicè, ut dictum eſt. Tertiò, Pontifices ungebantur oleo ſancto, id eſt unguento compoſito ex oleo, myrrha, cinuamomo, calamo, caſia. Exod. 29. 7. & Exodi 30. 23. At Reges oleo ſimplici, id eſt, non compoſito ex ſupradictis aromatibus. Quod tametſi aliqui negent, veriſſimum tamen eſt & tribus argumentis probari poteſt.

3. Primum ſumitur ex lege Dei. Nam Deus præceperat, ut nullus hominum ungeretur oleo ſancto, quale jam deſcriptum eſt, niſi Pontifex & Sacerdotes. Sic enim legimus Exod. 30. 30. *Aaron & filios ejus unges ſanctificabiſque eos, ut ſacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque Iſrael dices: Hoc oleum unctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras. Caro hominis non ungetur ex eo, & juxta compoſitionem eius non facietis aliud, quia ſanctificatum eſt, & ſanctum erit vobis. Homo, quicumque tale compoſuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo ſuo.* Ex quo præcepto duo colligimus. 1. Quod nemo præter Aaronem & filios ejus, id eſt præter Pontificem & Sacerdotes, potuerit ungi oleo ſancto, quod ex variis aromatibus confectum erat. 2.

Quod nulli licuerit conficere ſimile oleum, aut alicui alteri communicare.

4. Alterum ſumitur ex phraſi Scripturę. Nam oleum ſanctum, quo Pontifex & Sacerdotes utebantur, numquam in ſcriptura appellatur oleum ſimpliciter; ſed oleum unctionis, vel oleum unctionis ſanctum, vel oleum ſanctæ unctionis, vel unguentum, Exodi 29, 7. *Oleum unctionis fundes ſuper caput eius*. Et cap. 30. 25. *Facieſque unctionis oleum ſanctum, unguentum compoſitum opere unguentarii*. Et infrà verſ. 31 *Hoc oleum unctionis ſanctum erit vobis*. Et Levit 21. 12. *Oleum ſanctę unctionis Dei ſuper eum eſt*. Et alibi ſæpius. Et ratio eſt, quia non erat oleum ſimplex ac purum, ſed unguentum confectum ex oleo & variis aromatibus, ut jam ante dixi: ac proinde non oleum ſimpliciter, ſed oleum unctionis, vel unguentum appellari debuit. At oleum, quo Reges ungebantur, nunquam appellatur oleum unctionis, aut unguentum; ſed oleum ſimpliciter, quia non erat compoſitum ex oleo & aromatibus, ſed purum, ac ſimplex oleum. 1. Reg. 10. 1. *Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius*, ideſt Saulis. Et c. 16. 13. *Tulit Samuel cornu olei, & unxit Davidem in medio fratrum eius*. Et 4. Reg. 9. 1. *Tolle lenticulam olei, & fundes ſuper caput eius*, nempe Jehu. Huic infero, Reges non fuiſſe unctos oleo compoſito, quo Pontifex & Sacerdotes ungebantur, ſed oleo puro ac ſimplici.

5. Tertium ſumitur ex illis verbis Levit.

vit. 21. 10. *Pontifex, ideſt Sacerdos maximus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt unctionis oleum, & cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt; veſtituſque eſt Sacris veſtibus, caput ſuum non diſcooperiet, veſtimenta non ſcindet, & ad omnem mortuum non ingredietur omnino: ſuper patre quoque ſuo & matre non contaminabitur: Nec egredietur de Sanctis, ne polluat ſanctuarium Domini, quia oleum ſanctæ unctionis Dei ſui ſuper eum eſt. Ego Dominus.* In quibus verbis continetur hæc lex, ut Pontifex externo ritu non lugeat mortuos, nec egreſſus è Sanctuario, proſequatur funera mortuorum ne quidem parentum ſuorum. Et ratio legis additur, quia oleum ſanctæ unctionis fuſum eſt ſuper caput eius; ac proinde nullo modo debet contaminari. Contaminaretur autem, ſi lugeret mortuos, aut funera eorum proſequeretur: Unde ſic argumentor: ideo Pontifex non poterat lugere mortuos aut eorum funera proſequi, quia oleum ſanctæ Unctionis fuſum erat ſupêr caput ejus. At Reges poterant lugere mortuos, & proſequi funera mortuorum. Hoc enim fecit David in morte Saulis & Jonathæ, juxta illud 2. Reg. 1. 1. *Apprehendens autem David veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleverunt, & ieiunaverunt uſque ad veſperam ſuper Saul, & ſuper Jonatham filium eius.* Ergo oleum ſanctæ Unctionis non erat fuſum ſuper caput Regum.

6. Ubi notandum eſt diſcrimen inter Pontificem, Sacerdotes & Reges. Solus

Pontifex ungebatur oleo unctionis in capite, & ideo non lugebat ullos mortuos, ne quidem parentes. Sacerdotes non ungebantur quidem in capite, ſed tamen in veſtibus aſpergebantur, partim ſanguine arietis immolati, partim oleo ſanctæ Unctionis, Exodi 29.21. Et ideo poterant quidem lugere propinquos & conſanguineos, non tamen alios, Levit.21.2. Reges nec in capite, nec in veſtibus habebant oleum ſanctæ Unctionis, ſed oleum ſimplex & vulgare, & ideo poterant lugere omnes mortuos, quos volebant. Sic David luxit filium ſuum Abſalonem, 2. Reg. 18. 33 & cap. 19 1. Sic luxit Abner filium Ner, & feretrum illius ad ſepulturam ſecutus eſt, 2. Reg. 3. 31.

7. Præter hæc tria argumenta, quæ videntur eſſe ſolida, accedunt alia tria, valdè probabilia. Primum, quia oleum ſanctæ Unctionis non poterat attrectari, niſi à Pontifice & Sacerdotibus: At Saul, David, Jehu non ſunt uncti à Pontifice vel Sacerdotibus, ſed à Prophetis: Non ergo uncti ſunt oleo ſanctæ Unctionis. Alterum, quia Helias Propheta à Deo juſſus eſt ungere Jehu in Regem Iſrael, & Hazaelem in Regem Syriç & Heliſæum in Prophetam 3. Reg. 19. 15. Et veriſimile eſt, quod ex eadem lenticula, vel ex eodem cornu olei potuiſſet eos ungere. At Hazaelem non poterat ungere oleo ſanctæ Unctionis, quia erat homo gentilis. Ergo veriſimile eſt, nec Jehu, nec Heliſeum oleo ſancto, ſed ſimplici unctos eſſe. Tertium, quia David ter unctus eſt, ut ſuprà dixi.

dixi. Nec credibile eſt, toties unctum eſſe oleo ſancto, quia ne quidem Pontifex, pro quo factum erat oleum ſanctum, toties ungebatur.

8. Dices David & Salomon videntur uncti eſſe oleo ſancto. De Davide conſtat ex illo Pſ. 88. 21. *Inveni David ſervum meum: oleo ſancto meo unxi eum*. De Salomone ex illo 3. Reg. 1. 39. *Sumpſit Sadoc Sacerdos cornu olei de Tabernaculo, & unxit Salomonem*. At oleum quod in Tabernaculo aſſervabatur, erat ſanctum. Reſpondeo. Authores hic diſſentiunt. Aliqui putant, oleum ſanctum commune fuiſſe Regibus & Sacerdotibus. Hoc jam refutatum eſt. Alii Davidem & Salomonem ex peculiari diſpenſatione unctos eſſe oleo ſancto. Ita Genebrard. in Pſ. 21. ubi ex Cabala & traditione Hebręorum hæc aſſerit. Primò ex conſilio Samuelis & Prophetarum illius temporis, diſpenſatum fuiſſe cum Davide, & reliquis Regibus familiæ Davidicæ, ut ungerentur oleo ſacerdotali: non autem cum aliis Regibus Itaque Saulem, Jehu, Hazaelem, non fuiſſe unctos oleo ſacerdotali. 2. Id propterea factum eſſe, quia Chriſtus erat naſciturus ex familia Davidis. 3. Externam & corporalem unctionem Davidis & Salomonis, fuiſſe typum ſeu figuram inter & ſpiritualis unctionis Chriſti 4. Tametſi Pontifices, & Reges familiæ Davidis, fuerint uncti eodem oleo ſancto, Reges tamen unctos fuiſſe per modum coronæ: Pontifices per modum crucis decuſſatæ 5. Illud oleum ſanctum, (quod à

Moſe confectum erat) duraſſe à tempore Moſis uſque ad captivitatem Babylonicam, id eſt, per 90. annos, & tametſi omnes Pontifices & Reges familiæ Davidis, ex eo fuerint uncti, numquam tamen diminutum eſſe, ſed per miraculum, integrum perſtitiſſe. 6. Pontifices poſt captivitatem Babylonicam unctos fuiſſe oleo novo, quod ad ſimilitudinem prioris erat confectum.

9. Alii rectius ſentiunt, nec Davidem, nec Salomonem, nec ullum alium Regem potuiſſe ungi oleo Põtificali. Ita Oleaſter, Cajet. Lippoman, quos citat & ſequitur noſter Lorin. in Pſ. 88. 21. Et hoc convincunt argumenta ſuperius à nobis allata. Nec obſtat illud: *Oleo ſancto meo unxi eum*. Nam inde non ſequitur, Davidem unctum fuiſſe oleo unctionis, ſeu unguento compoſito ex oleo & variis aromatibus (de quo ſolo hìc diſputamus) ſed tantum unctum fuiſſe oleo ſancto. At oleum ſanctum latius patet, quàm oleum unctionis Pontificale. Cum enim duplex oleum fuerit uſitatum in lege Moſaica: alterum compoſitum ex oleo & aromatibus, alterum ſimplex ac purum : utrumque poterat dici ſanctum, ſed diverſo modo oleum unctionis dicebatur ſanctum, quia per illud ſanctificabantur, & conſecrabantur Pontifices & Sacerdotes. Oleum ſimplex, quo unctus eſt David, & alii Reges ac Prophetæ, dicebatur ſanctum, ratione myſterii: quia erat figura illius olei, quo poſtea ſanctificatus eſt Chriſtus. Unde ſicut de Davide dicitur: *Oleo ſancto meo unxi eum*: ita de Chriſto:

Unxit

Unxit te Deus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis, Pſal 44 10.

10. Neque verum eſt, quod objicitur, non aliud oleum quam oleum unctionis, quo ungebantur Pontifices & Sacerdotes, aſſervatum fuiſſe in Tabernaculo. Nam præter illud aſſervabatur etiam oleum, quo quotidie lucernæ inſtaurabantur à Sacerdotibus, de quo Levit. 24. *Præcipe filiis Iſrael ut adferant tibi oleum de olivis puriſſimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum teſtimonii in Tabernaculo fœderis*. Cur similiter non poterat aſſervari oleum pro ungendis Regibus & Prophetis.

11. Quod dicitur de facta diſpenſatione, non eſt probabile. Nam neque Samuel, neque alii Prophetæ poterant diſpenſare in lege divina, quæ vetabat, ne quis alius præter Pontifices & Sacerdotes ungeretur oleo unctionis. Multo minus alii, ex eorum conſilio poterant diſpenſare. Quod additur, unctionem Davidis fuiſſe figuram unctionis Chriſti, lubens conceſſero. De quo paulò poſt. Nec improbabile eſt, oleum unctionis per nongentos annos, ſine ulla ſui diminutione, ſuffeciſſe pro ungendis Pontificibus & ſacerdotibus. Nam etiam Rhemis in Gallia, conſervatur ampulla cum ſacro Chriſmate, quæ ſimiliter ſine ulla ſui diminutione, per mille & centum annos ſuffecit pro ungendis Regibus. De qua Genebrard. & Lorin. loco citato. Reliqua quæ adferuntur, parum ad rem faciunt.

12. Quæres: Quare Reges fuerint uncti

in veteri Teſtamento? Non diſputo jam de genere olei, de quo ſatis dictum eſt, ſed de ipſa unctione, quare adhibita fuerit in Regum inauguratione? Reſpondeo. Adhibita fuit propter has cauſas. Primò, ut ſicut per unctionem Pontificum ſignificabatur ſumma illorum dignitas & excellentia inter Miniſtros Synagogæ: ita per unctionem Regum ſignificaretur ſumma illorum dignitas & excellentia inter principes ſeculares. Abulenſ. in 1. Reg. 10. q. 1. 2 ut per hanc ceremoniam inſinuaretur Regibus dari gratiam & robur animi, ad defenſionem religionis & ſubditorum. Auguſtinus in Triumpho de poteſt. Eccleſiaſtica, quæſt. 38. art 2. Tertiò, ut repræſentarent Meſſiam ſive Chriſtum Regem Sicut enim Pontifices per ſuam unctionem erant figura Chriſti Pontificis; ita reges per ſuam unctionem erant figura Chriſti Regis. Unde Reges in Scriptura vocantur Chriſti Domini, ut patet 1. Reg. 24. 7. ubi David loquens de Saule, ait: *Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Chriſto Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt*. Et 2. Reg. 1. 14 de eodem. *Quare non timuiſti mittere manum tuam, ut occideres Chriſtum Domini?* Et Pſal. 104. 15. *Nolite tangere Chriſtos meos*. Et Iſaiæ 45. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro*. Vide Serarium lib. 1. Reg. cap. 10. in Commentario.

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

Quid fuerit officium Regum apud Hebraeos?

1 OFficium Regis ſummatim deſcribitur Deut. 17. 18. his verbis: *Poſtquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuterôn. legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leviticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt: nec elevetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos; neque declinet in partem dextram vel ſiniſtram, at longo tempore regnet ipſe, & filii eius ſuper Iſrael.*

2. Hìc tria potiſſimum præſcribuntur Regi. Primò, ut habeat apud ſe exemplar legis Deuteronomii: illud aſſiduè legat: præcepta ejus cuſtodiat. Quod etiam mandatum fuit Joſue c. 1. 8. *Non recedat volumen legis huius de ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut cuſtodias & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.* Contra hoc peccarunt aliqui Reges Juda, præſertim qui Joſiam proximè præceſſerunt. Nam tempore Joſiæ, repertus eſt liber Deuteronomii in domo Domini, ubi multo tempore latuerat occultus & incognitus. 2. Paral. 34. 14. Unde neceſſe eſt, proximos illius anteceſſores Manaſſen & Amon, nec habuiſſe, nec ſervaſſe legem Deuteronomii. Quod etiam dicendum eſt

de

de Regibus Iſrael, qui omnes, ut dixi, fuerunt idololatræ. Longè aliter David, qui de ſeipſo fatetur Pſal. 118. 93. *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea eſt.*

3. Secundò, ut non ſuperbè efferat ſe ſupra fratres ſuos, id eſt, ſupra Hebræos, vel ſupra gentem ſuam. Rex enim debebat eligi ex gente Hebræorum, Hebræus ex Hebræis, juxta illud Deut. v. 17. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* At frater non debet ſe ſuperbè elevare ſupra fratrem. Non, quod non poſſit authoritate, vel juriſdictione, aut alio titulo eſſe ſuperior ſuo fratre: ſed quod non debeat prætextu regiæ dignitatis & eminentiæ, vel opprimere ſubditos, vel facere contra fraternam charitatem. Contra hoc peccavit Salomon, qui graviſſimum jugum impoſuit ſuis ſubditis, immoderatas exactiones & tributa ab iis exigendo. 3. Reg. 12. 4. Roboam filius eius, qui rogatus, ut minueret aliquid de graviſſimo illo jugo, reſpondit: *Pater meus poſuit ſuper vos iugum grave: Ego autem addam ſuper iugum veſtrum. Pater meus cecidit vos flagellis: Ego autem cædam vos ſcorpionibus*, ibid. v. 11. Et Achab, qui injuſtè occidit Naboth, & vineam ejus occupavit, 3 Reg. 21. 16. Et alii multi.

4. Tertiò, ut non declinet in partem dextram vel ſiniſtram. Quod poteſt dupliciter intelligi. Primò, ut ſervet juſtitiam, & ab ea non declinet, vel in dextram, vel in ſiniſtram partem; quod ſolet fieri, vel ex favore & acceptione perſonarum, vel ex ſpe

lucri

lucri & utilitatis, vel ex odio, aut alia perverſa affectione. Secundò, ut conſtanter & perfectè cuſtodiat legem Dei. Hic ſenſus colligitur ex illo Deut. 28. 14. *Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & non declinaveris ab eis, neque ad dextrā, neque ad ſiniſtram, &c.* Et cap. 31. 29. *Novi quod poſt mortem meam iniquè agetis, & declinabitis cito de via quam præcepi vobis*, ideſt, Non eritis conſtantes in obſervatione legis Dei. Et Joſue 1. v. 7. *Confortare igitur & eſto robuſtus, ut cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moſes ſervus meus: ne declines ab ea ad dextram vel ad ſiniſtram.* Ubi hortatur illum ad conſtantiam in obſervatione legis. Hanc conſtantiam habuit David, Pſ. 118. 157. *Multi qui perſequuntur me, & tribulant me, à teſtimoniis tuis non declinavi.* Non habuit Saul, Salomon, Roboam, Jeroboam, Joas, Amaſias, qui initio quidem ſervarunt legem ſed poſtea ab ea declinaverunt, & impii facti ſunt. De quibus ſupra.

5. Præmium autem temporale quod conſtitutum eſt Regi, qui hæc tria ſervaverit, inſinuatur illis verbis: *Ut longo tempore regnet ipſe, & filii eius ſuper Iſrael.* Quod non contigit Sauli, qui poſt biennium amiſit jus regni, nec potuit illud transferre in filios ſuos: ſed in familiam Davidis à Deo translatum eſt. Nec Salomoni, qui filio ſuo reliquit minimam regni partem. Nec Jeroboam, Baaſa, Jehu, & ſimilibus qui propter peccata ſua meruerunt ſpoliari regno, vel in ſe, vel in proximis filiis ſuis: neque potuerunt ultra

ter-

tertium aut quartum hæredem, illud propagare. Quò ſpectant ſequentia teſtimonia 1. Reg. 13. 13. *Dixit Samuel ad Saul : Stultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum; ſed nequaquam regnum tuum ultra conſurget*. Et cap. 15. 26. *Proieciſti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne ſis Rex ſuper Iſrael*. Et infra: *Scidit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te*. Et Eccleſiaſtic. 10. verſ. 8. *Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diverſos dolos*. Non deſunt exempla Chriſtianorum Regum ac Principum.

QUÆSTIO IX.

Quod fuerit ius Regum in ſubditos?

1 HOc Samuel oſtendit 1 Reg. 8. 11. his verbis: *Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt vobis: Filios veſtros tollet, & ponet, in curribus ſuis; facietque ſibi equites & præcurſores quadrigarum ſuarum: Et conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis. Sed & ſegetes veſtras, & vinearum redditus addecimabit, ut det Eunuchis & famulis ſuis. Servos etiam veſtros, & ancillas, &*

iu-

iuvenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſervi. Et clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiſtis vobis Regem.

2. Quæres 1. Quale fuerit hoc jus regale? Reſpondeo. Fuit jus tyrannicæ poteſtatis, quod Reges gentilium ſolent ſibi uſurpare, ut rectè docet D. Thom. 1. 2. q. 105. art. 1. ad 5. Serarius 1. Reg. 8. Turniellus in Annalibus, anno mundi 2959. n. 3. Azor. 3. p. Inſtit. Moralium l. 11. c 4. & plures alii. Et probatur primò, quia tria potiſſimum continentur hoc jure. 1. Subditos, qui liberi ſunt, facere mancipia, & in ſervitutem redigere. 2 Eorum filios & filias pro libito in propria ſervitia & commoda deſtinare. 3. Eorum vineas, agros, oliveta, & alia bona externa, vel penitus auferre, vel omni tributorum genere vexare. Ac hæc tria nec jure naturali, nec divino licita ſunt, ſed tantùm uſurpantur jure quodam, ſeu conſuetudine tyrannorum.

Secundò, quia populus petiverat à Samuele talem Regem ſibi dari, qualem habebant aliæ gentes, 1 Reg. 8. 5. *Conſtitue nobis Regem, ut iudicet nos, ſicut & univerſa habent nationes.* Et infrà 19. *Rex erit ſuper nos: & erimus nos quoque ſicut omnes gentes.* Itaque Samuel volens eos deterrere ab hac petitione (qua graviter Deum offendebant) prædixit illis jus, quo uti ſolent Reges gentilium, ut eo audito mutarent ſententiam.

Tertiò

Tertiò, quia ſi illud jus, de quo Samuel loquitur eſſet verum ac legitimum jus regium, certè Achab Rex non peccaſſet, petendo vineam Naboth, quia uſus fuiſſet ſuo jure; ſed potius peccaſſet Naboth, non obtemperando Regi, utenti ſuo jure. At hoc falſum eſt: Ergo & illud ex quo ſequitur.

Quartò, conſentit Clemens Alexandr. l. 3. Pædagogi cap. 4. ubi ſic ait: *Deus petenti Regem populo, non humanum pollicetur Dominum ſed quemdam ſe inſolentem daturum eis minatur tyrannum, libidini & voluptati deditum*. Et D. Greg. lib. 4. expoſit. cap. 1. *Jura hominum proponuntur contemnentibus jura Dei: & his, qui mitia & ſalubria divinitatis conſilia ſpreverant, dura & importabilia humanæ ſervitutis onera prædicantur*. Et ibid. *Ad hoc Propheta grave jus Regis expoſuit, ut nequaquam peteretur*.

3. Quæres 2. An hoc jus fuerit conceſſum Regibus, ita ut licitè potuerint illud uſurpare? Duplex ſententia eſt. Una, fuiſſe jus conceſſum, tanquam bonum, non quidem ſimpliciter bonum; reſpectu Judæorum contumacium, quos tyrannicè gubernari expediebat, in perpetuam eorum pœnam & correctionem. Altera fuiſſe jus pravum & illegitimum, ac malè uſurpatum. Sed tamen à Samuele propoſitum, per modum prædictionis, non approbationis. Prædixit enim, ſi Judæi peterent ſibi Regem dari, fore, ut Rex abutatur ſuo jure, & redigat ipſos in ſervitutem. Et hac ratione, ut ante dixi, voluit eos deterrere à petendo

Rege.

Rege. Hæc ſententia verior eſt, quam ſequitur D. Thomas, Serarius, Azor. & Turniellus, locis ſupra citatis. Et juxta hanc ſententiam, nomen juris non ſumitur pro vero jure, ſed pro jure vel conſuetudine uſurpata à Tyrannis, ut ſenſus ſit: Reges veſtri ſequentur conſuetudinem Tyrannorum, redigendo vos in ſervitutem & veſtra iniquè diripiendo. Quod etiam factum eſt à Salomone, Roboam, Achab.

4. Nota. Aliud eſt, Regem uti perſonis & bonis ſubditorum, quando id poſtulat commune bonum totius regni: Aliud, uti & bonis ſubditorum in proprium commodum ac libidinem. Prius licet: poſterius non licet. Et de poſteriori loquitur Samuel. Vide D. Thomam ibidem.

QUÆSTIO X.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures uxores?

1 Dicam 1. quid reipſa factum ſit, 2. quo jure factum. Primò igitur conſtat, aliquos Reges habuiſſe plures uxores. Saul habuit duas: Unam primariam, nomine Achinoam: alteram ſecundariam, nomine Reſpha. Quæ aliquando vocatur concubina, ut 2. Reg. 3. 7. Ex priori genuit tres filios, Jonathan, Jeſſui, & Melchiſua: & duas filias, Merob & Michol. 1. Regum 14. 49. Ex poſteriori, duos filios, Armoni & Miphiboſeth, 2. Reg. 21. 8.

2. Da-

2. David, antequam regnaret, habuit duas, nempe Achinoam Jezraelitem, & Abigail, quæ fuerat uxor Nabal Carmeli. 1. Reg. 25. 39. & 43. Deinde, ſeptem annis regnavit in Hebron, ſuper ſolam tribum Juda 2. Reg. 2. 11. Et 3. Reg. 2. 11. Intra hoc ſeptennium, præter duas ſupradictas uxores, accepit alias quatuor, 1. Maacha, filiam Thoſmai Regis Geſſur, 2. Aggith, 3. Abital, 4. Eglam. Habuit igitur ſex uxores & ex iis genuit ſex filios in Hebron, ſingulos filios ex ſingulis uxoribus, 1. Amnon, primogenitum, ex Achinoa, 2. Cheleab, ex Abigail, 3. Abſalonem, ex Maacha, 4. Adoniam ex Aggith; 5. Sapphatiam, ex Abital, 6. Jethrahan, ex Egla 2. Reg. 3. 2. & 1. Paralip. 3. 1. Poſtea verò, cùm factus eſſet Rex ſuper reliquas tribus, & habitaret in Jeruſalem, duxit aliam uxorem, nempe Berſabee, ex qua natus eſt Salomon, qui poſtea ſucceſſit in regno, 2. Reg 11. 27. Et hæ omnes fuerunt fœcundæ. Præter has habuit unam, ex qua nullam ſuſcepit prolem, nempe Michol; filiam Saulis Regis: quæ primò quidem fuit illi deſponſata à Saule, 1. Reg. 18. 20 Deinde, rurſus abducta, & alteri tradita, ibid. c. 25 44. Poſtremò, Davidi reſtituta, 2. Reg 3. 14. Fuit autem ſterilis in pœnam peccati: quia illuſerat Davidi coram Arca Domini ſaltanti, 2. Reg. 6. 20. & 23.

3. Salomon habuit uxores, quaſi Reginas ſeptingentas, & concubinas trecentas, ut Scriptura loquitur, 3. Reg. 11. 3. Ubi nomi-

nomine concubinarum intelliguntur uxores minus principales, ut notat Serarius. Habuit igitur uxores mille, quarum ſeptingentæ dicuntur *quaſi Reginæ*, quia vel regio cultu utebantur, vel Regum ac Principum erant filiæ. Mirum autem eſt, quod ex tanto uxorum numero, non niſi unicum filium genuerit, nempe Roboam: eumque ex matre Ammonitide, ut notat Suidas, & ex eo Serarius 3. Reg. 12. Sine dubio fuit pœna peccati, ut paulò poſt dicam.

4. Roboam, filius Salomonis habuit uxores octodecim, & concubinas ſexaginta. Et genuit 28. filios: & 60. filias. 2. Paralip. 11. 21. Similiter Abia, filius Roboam, confortato regno ſuo, accepit uxores 14. Et procreavit 22. filios, & 16. filias 2. Paralip. 13. 21.

5. Nunc quæſtio eſt, An jure potuerint habere plures uxores, necne? Ratio dubitandi ex una parte, eſt quia Polygamia ex peculiari Dei diſpenſatione fuit Hebræis conceſſa: ex altera, quia Regi ſpeciatim fuit prohibita, Deut. 17. v. 17. *Non habebit uxores plurimas*. Et quia Salomon tranſgreſſus eſt hoc præceptum, ideo peccavit, & punitus eſt, ut colligitur ex illo 3. Reg. 11. 4. *Depravatum eſt cor ejus per mulieres*. Reſpondeo. Polygamia fuit conceſſa populo Hebræorum, cum hac duplici limitatione. Primò, ut non alio fine, quam prolis propagandæ cauſa, acciperent plures uxores, ut docet D. Thom. in Supplem. qu. 65. art. 2. & alii. Secundò, ut

non

non acciperent uxores alienigenas , ſeu idololatricas , propter periculum ſubverſionis. Exod. 34. 16. & Deut. 7. v. 3 Et huc ſpectat illud citatum : *Non habebis plurimas uxores quæ alliciant animum ejus*, nempe ad cultum falſorum Deorum. Itaque duplici nomine poterat quis peccare contra conceſſionem polygamiæ. 1. Si voluptatis aut libidinis gratia plures uxores acciperet. 2. Si acciperet alienigenas ſeu idololatricas. Utroque modo peccavit Salomon. 1. Quia plures accepit libidinis gratia , juxta illud 3. Reg. 11. 2. *His itaque copulatus eſt Salomon amore ardentiſſimo*. Et in pœnam hujus peccati non habuit ex tot uxoribus & concubinis , niſi unum filium , in gratiam Davidis , ne familia Davidis regia deficeret. 2. Quia accepit plures alienigenas , à quibus depravatus eſt , & idololatra factus. (ibidem.) Et in pœnam hujus peccati , ſciſſum eſt regnum illius & datum Jeroboam. 3. Reg. 11. v. 11. Verùm de polygamia dicam plura inferius cap. 21.

QUÆSTIO XI.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures equos ?

1. Videtur hoc illis prohibitum eſſe Deut. 17. 16. *Cùmque fuerit conſtitutus Rex, non multiplicabit ſibi equos*. Et ita ſen-

ſentiunt Haymon & Arias Montanus apud Pinedam lib. 7 de rebus Salomonis cap. 14. Ea probatur 1. quia in Scriptura nuſquam legimus de equo regio, ſed tantum de mulo vel mula regia. 2. Reg. 13. v. 29. *Omnes filii Regis aſcenderunt ſinguli mulas ſuas, & fugerunt.* Et c. 18. v. 9. *Accidit autem, ut Abſalon* (filius Regis) *occurreret ſervis David, ſedens mulo.* Et 3. Reg. 1. 38. *Impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis David.*

2. Secundò, quia Scriptura ſolet ferè in malam partem loqui de equis & equitibus, tanquam de rebus propriis Ægyptiorum & aliorum gentilium, ut Exodi 15. 1. *Cantemus Domino: glorioſè enim magnificatus eſt: equum & aſcenſorem deiecit in mare.* Et Pſ. 19. 8. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei noſtri invocabimus.* Et Pſal. 32. 17. *Fallax equus ad ſalutem.* Et Pſ. 65. 7. *Dormitaverunt, qui aſcenderunt equos.* Et Pſ. 146. 10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Et Iſa. 31. 1. *Væ qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes.* Et infra, v. 3. *Ægyptus, homo, & non Deus: equi eorum, caro & non ſpiritus.* Et Zach. 10. 5. *Confundentur aſcenſores equorum.* Unde etiam Dominus exprobrat Judæis, quod more gentilium alant equos, Iſaiæ. 2. 7 *Repleta eſt terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius.*

3. Tertiò, idem ſentiunt Patres, qui aſſerunt non ſolum Regi, ſed toti Hebræorum populo prohibitum fuiſſe uſum equorum; ut Origenes homilia 15. in Joſue, & Hieronymus in illud Pſalm. 75. 7. *Dormitaverunt*

uerunt, *qui aſcenderunt equos*. Ubi ſic ait. *Præceptum in lege, ut Hebræus non habeat equos*. Et confirmari poteſt primò ex illo Joſue. 11. 9. *equos equorum ſubneruabis*. Ubi Deus mandat Ioſue, ut pugnaturus contra Reges gentilium, non accipiat eorum equos, ſed potiùs ſubnervet, id eſt, pedes & crura eorum incidat, & inutiles reddat. Quare hoc? Quia nolebat populum Hebræorum habere equos, more gentilium. Volebat potius debilitari & interfici, quam ab Hebræis poſſideri. Secundò, ex illo Iſai. 36. 8. *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum*. Ubi Rapſaces, miſſus à Rege Aſſyriorum, objicit Ezechiæ Regi, quod non habeat homines, qui poſſent equos aſcēdere, eo quod nullus eſſet equorum uſus apud Hebræos: Vel, ut interpretatur Hieronymus, quod Hebræi non auderent aſcendere equos, propter legem Dei, quæ id prohibebat. Tertiò, ex illo tertii Regum decimo, verſu 28. *Educebantur equi Salomonis de Ægypto*: quia ſcilicet in Judæa non erant equi, ſed aliunde habebantur; ut notat Hieronymus priori loco citato. *Salomon*, inquit, *non habebat equum de Hieruſalem, aut de Judæa, ſed emebat ſibi de Ægypto*.

4. His non obſtantibus, dicendum eſt, in Deuteronomio non fuiſſe Regi abſolutè prohibitum uſum equorum, ſed exceſſum & abuſum. Hoc enim ſignificat illud: *Non multiplicabit ſibi equos*. Exceſſus autem, ſeu multiplicatio equorum fuit illi prohibita, triplici de cauſa. Primò, ne tempore belli con-

conſideret in multitudine & robore equorum, contra illud Pſal. 32. 17. *Fallax equus ad ſalutem : in abundantia autem virtutis ſuæ non ſalvabitur.* Et illud Iſaiæ. 31, verſ 1. *Væ qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes.* Secundò, ne erigeretur in ſuperbiam ex nimio equorum faſtu ac pompa. Tertiò, ne ad alendos tot equos, & ad pompam ſuſtinendam, imponeret ſubditis gravia onera ac tributa. Contra hanc prohibitionem peccavit Salomon, qui alebat mille quadringentos currus, & duodecim millia equitum. 3. Regum 10. verſ. 26. Et ad eos alendos, onerabat ſubditos, ut ipſi poſtea apud filium ipſius Roboam conqueſti ſunt 3. Regum 12. 4. *Pater tuus duriſſimum jugum impoſuit nobis.*

5. Ad contraria argumenta ſic reſpondeo. Ad 1. Falſum eſt, Reges habuiſſe tantum mulas, & non equos. Nam David, cùm in bello ſuperaſſet Adarezer Regem Saba, & cepiſſet equos & quadrigas ipſius, quoſdam ex illis ſibi reſervavit, juxta illud 1. Paralip. 18. verſu 4. *Cepit ergo David mille quadrigas ejus, & ſeptem millia equitum, ſubnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reſervavit ſibi.* Ex quo facto Davidis duo colligimus: Unum, quod Regibus Hebræorum licuerit habere aliquos equos; alioqui peccaſſet David, aliquos ſibi reſervando. Alterum, quod non licuerit illis habere nimis multos; & ideo pleroſque ſubnervavit, juxta mandatum Dei, quod Joſue datum eſſe diximus.

6. Ad 2. Illa teſtimonia nihil aliud probant, quam quod Hebræi, tempore belli, non debuerit fiduciam ponere in multitudine equorum & curruum, ſicut faciebant Ægyptii & alii gentiles; ſed potius in virtute & protectione Dei. Hoc diſertè ſignificatur illis verbis: *Hi in curribus, & hi in equis nos autem in nomine Domini*. Et ſimiliter illis verbis: *Væ quid deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fiduciam ſuper quadrigis, quia multæ ſunt: & ſuper equitibus, quia prævalidi nimis, & non ſunt confiſi ſuper ſanctum Iſrael, & Dominum non requiſiverunt*.

7. Ad 3. eodem ſenſu, quo Regi prohibitum fuit, multiplicare equos, fuit etiam prohibitum aliis Hebræis. Nam neque illi debebant tempore belli confidere in equis, ſed in Deo. Atque hinc factum eſt, ut rarus fuerit uſus equorum apud Hebræos ante tempora Salomonis: quia ad agriculturam, vel ad onera portanda utebantur aſinis & aliis jumentis. Salomon introduxit copiam equorum, ad luxum & ſplendorem. Joram & alii Reges, ad uſum belli. 2. Paralip. 21. verſu 9. *Cùmque tranſiſſet Joram cum principibus ſuis, & cuncto equitatu, qui erat ſecum, &c.* Reliqua, quæ objecta ſunt, ex dictis facilè diluuntur. Illud ſolum, quod Rapſaces objecit Ezechiæ: *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum*; indiget explicatione. Senſus eſt: Vis tu reſiſtere regi meo potentiſſimo, cùm habeas tam paucos & imbelles tecum homi-

nes,

nes, ut ex iis non ſint bis mille, qui poſſint equos aſcendere & pugnare? In quo ..ravit Rapſaces.

QUÆSTIO XII.

An Reges Hebræorum potuerint habere magnas divitias?

1 Hoc etiam videtur prohibitum Deuter. 17. verſu 17. Nam ſicut ibi dicitur. *Non multiplicabit ſibi equos*. Et rurſum; *Non habebit uxores plurimas*: ita etiam additur: *Neque auri & argenti immenſa pondera*. Sed facilis eſt reſponſio. Sicut enim non prohibetur uſus uxorum aut equorum; ita nec uſus auri & argenti. Et è contrario: Sicut prohibetur exceſſus & abuſus uxorum & equorum: ita etiam exceſſus & abuſus divitiarum. Et quidem triplici titulo. 1. Ne Reges, cupiditate auri & argenti incidant in peccatum avaritiæ. 2. Ne ex eadem cupiditate ſpolient ſuos ſubditos. 3. Ne, ſi habeant copiam auri & argenti, in faſtum & luxuriam diffluant. Quæ omnia contigerunt Salomoni. Is enim primo quidem, ex cupiditate factus eſt avarus, ut ipſe confitetur Eccleſiaſtæ 2. v. 8. *Coacervavi mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias Regum ac Provinciarum*. Deinde ſpoliavit ſuos ſubditos, exigendo immodica tributa & vectigalia, ut ſupra oſtenſum eſt ex querela ipſorum ſubditorum. Tertiò, in libidinem ac luxu-

riam prolapſus eſt, accipiendo ſeptingentas uxores & trecentas concubinas.

2. Quæres, An igitur Reges & Principes non debeant habere fiſcum, in quo recondant aurum & argentum? Reſpondeo. Debent habere, quantum neceſſe eſt ad conſervationem juſtitiæ, & defenſionem patriæ. Sed non debet eſſe immodicus. Quod eleganter expreſſit Trajanus Imperator, cùm dixit, fiſcum ſuum eſſe lienem. Sicut enim creſcente & intumeſcente liene, cæteri artus & membra tabeſcunt: ita creſcente & intumeſcente fiſco, ſignum eſt, ſubditos exhauriri & ſpoliari. Nota: Duplex vitium cavendum eſt. Unum: ne Reges & Principes omnia conſumant, vel in privata commoda & luxum conferendo, vel in aulicos & conſiliarios diſſipando. Alterum, ne avaritiæ dediti, iniquè exhauriant ſubditos, & accumulent theſauros ſine modo & menſura. Utrumque reprehenſione dignum.

QUÆSTIO XIII.

Qui & quales fuerint Conſiliarii Regum Hebræorum?

1 PRimò, certum eſt ex ſcriptura Reges gentiles habuiſſe apud ſe viros ſapientes, ex quorum conſilio agerent omnia quæ alicujus eſſent momenti, ut conſtat de Aſſuero Rege Perſarum, de quo legimus Eſther 1, 13. *Rex interrogavit ſapientes, qui ex more*

more Regio ſemper ei aderant, & eorum faciebat cuncta conſilio, ſcientium leges ac iura maiorum.

2. Secundò, certum eſt Reges Hebræorum, de quibus nunc agimus, habuiſſe etiam ſuos Conſiliarios, ut nominatim conſtat de Davide, Salomone, Roboam, Ochozia, Joa, Ozia. Davidis Conſiliarii fuerunt hi duo potiſſimum, Achitophel, & Chuſai Arachites. 2. Regum 15. 12. & cap. 16. v. 16. Achitophel poſteà defecit à Davide, & adhæſit filio ejus Abſaloni. Fuit autem vir prudentiſſimus, cui Scriptura dat hoc teſtimonium: *Conſilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſuleret Deum: ſic erat omne conſilium Achitophel, & cùm eſſet cum David, & cùm eſſet cum Abſalon.* cap. 16. v. 23. Tandem, cùm videret conſilium ſuum, quod dederat Abſaloni contra Davidem, negligi & conſilio Chuſai poſtponi, laqueo ſe ſuſpendit. cap. 17. verſ 23. *Porro Achitophel videns, quod non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtravit aſinum ſuum, ſurrexitque & abiit in domum ſuam, & in civitatem ſuam: & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interiit.*

3. Chuſai manſit fidelis Davidi. Et ut magis illi prodeſſet, acceſſit ad Abſalonem & ſimulavit ſe illi fideliter ſerviturum, ſicut antea fideliter ſervierat Davidi patri ipſius. cap. 16. 18. Idque propterea fecit. 1. Ut coram intelligeret, quid Abſalon, ex conſilio Achitophelis, moliretur contra Davidem. 2. Ut hoc ipſum conſilium ſuo conſilio diſſiparet. 3. Ut Davidem de his omnibus certiorem faceret. Quæ tria ex

animi ſententia ſucceſſerunt capite 17. per totum. An autem Chuſai hac ſua ſimulatione mentitus ſit, diſputant interpretes. Serarius putat, ab officioſo mendacio excuſari eum non poſſe. Quod probabile eſt. Et colligitur ex his ipſius verbis, quę dixit Abſaloni: *Illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & univerſus Iſrael, & cum eo manebo. Sed, ut & hoc inferam, cui ſerviturus ſum? Nonne filio Regis? Sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.* Priora prudenter, poſteriora mendaciter dicta ſunt.

4. Conſiliarii Salomonis, poſt mortem ipſius facti ſunt conſiliarii Roboami, filii Salomonis. Habuit autem Roboam duplices conſiliarios: alios ſenes & expertos, quos acceperat à patre ſuo: alios juvenes & inexpertos, qui cum ipſo fuerant enutriti. 3. Regum 12. 6. Priores dabant illi ſanum conſilium; poſteriores perniciosum: Hos ſecutus eſt Roboam, ideoque & ſtultè fecit & majorem regni ſui partim amiſit. Quo ſpectat illud Eccleſiaſtici 47. verſu 26. *Finem habuit Salomon cum patribus ſuis: Et dereliquit poſt ſe, de ſemine ſuo, gentis ſtultitiam, & imminutum à prudentia, Roboam, qui avertit gentem conſilio ſuo*, id eſt, conſilio juvenum, quod ipſe approbavit.

5. Ochozias ſeductus ab Athalia matre ſua, uſus eſt conſiliariis ex domo impiiſſimi Achabi, qui erat pater Athaliæ. De quo ſecundo Paral. vigeſimo ſecundo, verſ. quarto: *Fecit Ochozias malum in conſpectu Domini, ſicut domus Achab. Ipſi enim fuerunt ei conſiliarii poſt mor-*

mortem patris ſui , in interitum eius . Ambulavitque in conſiliis eorum . Et perrexit cum Joram filio Achab , Rege Iſrael , in bellum contra Hazel Regem Syriæ . Eventus conſilii & belli fuit malus , ut ibidem patet. Et hoc inſinuat illa particula , *In interitum eius .*

6. Joas initio regni , habuit optimum conſiliarium, Jojadam Pontificem . Et optimè ſe geſſit , quamdiu illius conſilio uſus eſt : peſſimè , quando mortuo Pontifice, conſilio Principum aulicorum acquievit. 4. Regum 12.2 *Fecit Joas rectum coram Domino cunctis diebus , quibus docuit eum Joiada Sacerdos* . Et 2. Paralip. 24. 17. *Poſtquam autem obiit Joiada , ingreſſi ſunt Principes Juda , & adoraverunt Regem, qui delinitus obſequiis eorum , acquievit eis . Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum ſuorum , ſervieruntque lucis & ſculptilibus , & facta eſt ira contra Judam & Jeruſalem propter hoc peccatum .*

7. Ozias multa præclarè geſſit ex conſilio & directione Zachariæ Videntis . Sic enim de illo legimus 2. Paralip. 26. 5. *Exquiſivit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum : Cumque requireret Dominum , direxit eum in omnibus* . Iſte Zacharias (ut notant Lyranus, Dionyſius, Cajetanus) putatur fuiſſe filius Zachariæ Pontificis, occiſi à Rege Joa , conſequenter nepos Jojadæ Pontificis , de quo jam dictum eſt . Itaque per illum , tanquam Prophetam Ozias Rex requirebat , id eſt , conſulebat Deum , & per illum à Deo in ſuis actionibus dirigebatur .

8. Nota Jojada Pontifex, & Zacharias videns, quorum alter fuit conſiliarius Joæ, alter Oziæ, debent dupliciter ſpectari. 1. quatenus erant viri boni & prudentes. 2. quatenus alter erat Pontifex, alter Propheta. Utroque modo poterant dare conſilium. Priori quidem, ex prudentia humana. Poſteriori verò, ex oraculo ſeu reſponſo Dei. Nam Pontifices ſolebant coram Propitiatorio conſulere Deum: & ab eo reſponſa accipere. Similiter Prophetæ, vel per internam locutionem, vel per viſiones, vel per alia ſigna docebantur à Deo de futuris rerum eventibus. Hic poſterior modus erat certior priori. Et in eo Pontifices & Prophetæ ſuperabant alios conſiliarios, qui ſolum ex ſolertia & prudentia humana dabant conſilium, & ideo poterant errare. Unde David, Joſaphat, & quidam alii Reges, ut eſſent tutiores in conſcientia, ſoliti erant in rebus majoris momenti conſulere Pontifices aut Prophetas, ut cap. 7. quæſt. 4. n. 5. & ſequentibus, & cap. 8. explicatum eſt.

9. Nota 2. Joas & Ozia, quod attinet ad præſens inſtitutum, in duobus fuere ſimiles. 1. Quia ambo benè ſe geſſerunt initio regni eo quod ambo haberent bonos conſiliarios ac directores: Joas quidem Jojadam Pontificem, Ozias verò Zachariam Videntem. 2. Ambo poſtea, mortuis illis conſiliariis degenerarunt. Nam Joas, mortuo Jojada Pontificè, conceſſit publicum idololatriæ exercitium: Et Ozias, mortuo Zacharia Viden-

te,

te, temerè uſurpavit ſibi officium ſacerdotale. Ex quo manifeſtè apparet, ſalutem Regum ac principum, magna ex parte, pendere à conſiliariis. Qui ſi tales ſint, quales eſſe neceſſe eſt, benè agitur: ſecus ſi tales non ſint. Quod etiam oſtendunt alia exempla jam allata. Quales autem eſſe debeant, dicam ſeq. quæſt. n. 4.

QUÆSTIO XIV.

Quid Chriſtiani Reges ac Principes diſcere debeant ex iis, quæ hoc capite dicta ſunt?

1 MUlta ſanè. Et hæc quidem generatim. Primò, ut ſint viri boni. Vel, ut faciant *quod rectum eſt in conſpectu Dei*, ſicut fecit David, Aſa, Ioſaphat, Joathan, Ezechias, Joſias. Non poſſunt autem eſſe viri boni, niſi ſint Catholici, niſi conjuncti cum Deo, niſi juſtitiæ amantes. Ut autem ſint tales, poſtulat illorum dignitas & Tituli, quibus ornati ſunt. Vocantur enim Dii. Exodi 22.8. & Pſalm. 81.6. Vocantur Chriſti ſeu uncti Domini. 1. Reg. 24. 11. & Pſalm. 104. 15. & Iſaiæ 45. 1. Vocantur ſervi, Miniſtri, Vicarii Dei. 2. Paralip. 6. 15. & Rom. 13. 4. Vocantur lucernæ populorum. 2. Regum 21. 17. Nutritii Eccleſiæ Iſaiæ. 49. verſu 23. Hi tituli, ut veri ſint, requirunt magnam ſanctitatem.

2. Ut non ſolùm ſint boni, ſed etiam zeloſi in Catholica fide & religione: neque patiantur in ſuis regnis & provinciis ullam

 aliam

aliam fidem quam Catholicam doceri & exerceri. Non ſint ſimiles illis, de quibus dictum eſt: *Fecit bonum in conſpectu Domini: Veruntamen excelſa non abſtulit. Adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis.*

3. Tertiò, ut non contra matrimonia, vel affinitates, vel amicitiam, vel ſocietatem belli cum infidelibus. In quo genere peccarunt, & puniti ſunt, tum alii, tum Salomon, Joram, Joſaphat. Nam Salomon contraxit matrimonium cum filia Regis Ægypti, quæ erat idololatrica, Joram cum Athalia, filia Regis Iſrael, quæ ſimiliter erat idololatrica. Uterque malè, & malo eventu. Joſaphat, tametſi aliàs bonus, iniit ſocietatem belli cum impio Achabo, & negociationis cum Ochozia filio Achabi. Propterea dictum eſt illi: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: Et idcirco iram quidem Domini merebaris; ſed bona opera inventa ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Juda, & præparaveris cor tuum, ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.* 2 Paralip. 19. 2. Et iterum: *Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritaque ſunt naves, nec potuerunt ire in Tharſis.* Ibid. cap. 20. v. 37. Audiant hoc Chriſtiani Principes. Si volunt uxores ducere, amicitias contrahere, belli aut navigationis ſocietatem inire, abſtineant à conſortio Turcarum & aliorum infidelium. Alioqui dicetur ipſis, quod pio Joſaphat dictum eſt. Quia habuiſtis fœdus cum infidelibus, percuſſit

Deus

Deus opera veſtra : contritæ ſunt naves veſtræ : amiſſa victoria : theſauri conſumpti : ſubditi ad egeſtatem redacti, familiæ extinctæ. Non deſunt exempla, quibus id confirmem. Sed quia nota & recentia, malim præterire.

4. Quartò, Ut habeant apud ſe bonos Conſiliarios : non juvenes, imperitos, inexpertos, ſicut habuit Roboam : non idololatras aut hæreticos, ſicût habuit Ochozias ; non perfidos & infideles, qualis fuit Achitophel : Sed qui ſincerè Catholici ſint ; qui periti, prudentes, experti, cordati ; qui immunes ab avaritia & adulatione ; qui liberi à paſſionibus & inordinatis affectibus, qui pacis, juſtitiæ, patriæ amantes, qui religionis & Eccleſiæ patroni. Denique, quibus unicus ſcopus ſit, ubique Dei honorem & bonum publicum promovere. Procul verò faceſſant, & ab omnibus Regum ac Principum aulis arceantur illi, qui palam quidem ſuam operam addicunt Principi Catholico, & ordinarium ſtipendium ab eo percipiunt, ſed occulta conſpiratione de duplicato vel triplicato paciſcuntur cum alio Principe hæretico aut infideli ea conditione, ut quidquid apud Catholicos in ſecreto cõſilio deciſum eſt, ei integrè aperiant & de omnibus certiorem faciant. Non Conſiliarii iſti, ſed proditores ſunt. Et tamen non paucos eſſe, fama eſt.

5. Et hæc quidem communia ſunt, quæ diſcant Reges ac Principes Chriſtiani. Speciatim verò iſta imitentur. Primò, David

in rebus magni momenti conſulebat Deum. 2. Aſa matrem ſuam, quæ erat Princeps in ſacris Priapi, amovit ab officio, malens illam offendere, quàm Deum: 3. Joſaphat miſit Levitas & Sacerdotes, ut in omnibus civitatibus docerent populum legem Dei. 4. Joas curavit inſtaurari templum Domini. 5. Amaſias, collecto duplici exercitu contra Idumæos, altero ex populo Juda; altero ex populo Iſrael monitus à Propheta, ut poſteriorem tanquam hæreticum dimitteret; mox obtemperavit, & victoriam obtinuit, Quam non obtinuiſſet, ſi utroque exercitu pugnaſſet. 6. Ozias in omnem eventum maturè proſpexit regno ſuo de firmis munitionibus, & omni belli apparatu. Ideoque terrori erat vicinis hoſtibus. 7. Ezechias reformavit cultum Dei, & in quavis occurrente neceſſitate ad Deum confugiebat. 8. Joſias populum adjuravit, ut inito cum Deo fœdere, promitteret ſe ſervaturum legem à Deo datam.

6. Hæc caveant. Primò, Saul amiſit regnum, quia non obedivit Deo & Samueli. 2. David, tempore pacis & proſperitatis, in adulterium lapſus eſt. 3. Salomon, Regum ſapientiſſimus, per mulieres depravatus, & idololatra factus. 4. Roboam, quia relicto ſeniorum conſilio, ſecundus eſt conſilium imperitorum juvenum, qui præter delicias, nihil noverant, majori parte ſui regni ſpoliatus eſt. 5. Aſa, cæteroqui bonus laborans podagra, magis in Medicorum arte, quam in Dei ope confidebat quod in

illo

illo reprehenſum eſt. 6. Joram, cùm antea eſſet Catholicus, & Catholico natus parente, accepit uxorem hæreticam, & in gratiam illius hæreticus factus eſt. Sed non impunè. Nam inſanabili dolore alvi per biennium cruciatus, tandem ejectis viſceribus miſerè periit. 7. Ochozias patri ſimilis, à matre in hæreſim pertractus eſt, & in pœnam defectoris, à Jehu Rege Iſrael interfectus. 8. Joas, Rex Catholicus, mortuo Jojada Pontifice, à quo dirigebatur, conceſſit publicum exercitium falſæ religionis in gratiam Nobilium aulicorum. Et poſteà à ſervis ſuis interfectus eſt. 9. Amaſias, propter eamdem culpam, à civibus trucidatus. 10. Ozias, ob uſurpatum temerè officium ſacerdotale, lepra percuſſus. 11. Achaz propter cultum impiæ religionis, ſæpè bello oppreſſus. 12. Manaſſes, quia reſtituit idololatriam, quam pater ejus exterminaverat catenis vinctus & in captivitatem abductus 1. Amon ſimili de cauſa in propria domo à ſuis ſubditis jugulatus. 14. Sedecias, quia nō ſervavit fidem Nabuchodonoſori datam, effoſſis oculis, in Babylonem ductus. Denique, ut alia omittam, Jeroboam, primus Rex Iſrael, ut regnum ſuum confirmaret ſubditos abſtraxit ut hoc modo à vera religione deſtitutos, facilius contineret in rebellione, ne ad legitimum ſuum Regem, à quo defecerant, reverterentur. Nam ſicut Catholica religio aptiſſima eſt ut ſubditos efficiat pios, & Magiſtratui ſuo obtemperantes: ita hæreſis ad rebelliones & defectiones

ctiones concitandas efficaciſſima. Res nota & multis exemplis, cum hoc tempore, tum ſuperiori ſæculo confirmata.

CAPUT XVII.

De Bello, Caſtris, & munditia Caſtrorum.

QUÆRITUR 1. An bellum fuerit licitum in veteri Teſtamento? 2. Quænam fuerint leges belli à Deo præſcriptæ? 3. Quæ juſtæ cauſæ gerendi bellum? 4. An Judæi potuerint bellum gerere contra Judæos? 5. An contra quoſvis Gentiles? 6. An in bello potuerint implorare auxilium à Gentilibus, ſeu infidelibus? 7. Quinam Judæorum Reges aut Principes feliciter geſſerint bellum? 8. Quid in lege Moſaica ſtatutum fuerit de munditia caſtrorum?

QUÆSTIO I.

An bellum fuerit licitum in veteri Teſtamento?

1 MAnichæi docuerunt, bellum ex natura rei illicitum eſſe, & ideo Moyſen, Joſue, Davidem, & alios veteri Teſtamenti Reges ac Principes qui bella geſſerunt, tanquam impios accuſabant, ut refert Auguſtinus lib. 22. contra Fauſt.

cap.

cap. 74. & ſeqq. Nos duo aſſerimus. 1. Bellum ex natura rei licitum eſſe 2. Ex eo rectè colligi, etiam Judæis in veteri Teſtamento fuiſſe licitum, præſertim cum illis ſpecialiter non fuerit prohibitum.

2. Prima Concluſio. Bellum ex natura rei tunc licitum eſt, quando adſunt hæ tres conditiones. 1. Legitima authoritas indicendi bellum: qualis eſt in Principe vel Republica, non agnoſcente ſuperiorem in temporalibus. 2. Juſta cauſa. 3. Recta intentio. Tunc illicitum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deeſt. Ita D. Thom. in 2. 2. qu. 40. art. 1. Et quidem, ſi deſit prima vel ſecunda conditio, non ſolum charitati, ſed etiam juſtitiæ contrarium eſt, cum onere reſtitutionis. Si deſit ſola tertia, non eſt contrarium juſtitiæ, ſed charitati, ut bene notat Bellarmin. lib. de Laicis cap. 15.

3. Ratio concluſionis eſt, quia bellum eſt defenſivum, quod ſolius defenſionis cauſa ſuſcipitur: vel offenſivum, ſeu aggreſſivum quod ad vindicandam ſeu compenſandam injuriam infertur. Si defenſivum, conſtat ex natura rei licitum eſſe. Nam ſi jure naturali licitum eſt homini privato, vim vi repellere; multò magis id licitum eſt Principi aut communitati. Si offenſivum, tunc etiam licitum eſt propter ſimilem rationem. Nam ſi homo privatus poteſt adverſario ſuo intentare litem, vel actionem injuriarum, per viam juris, cur Princeps vel communitas non poſſit idem facere per

viam

viam belli, quando via juris non eſt ſufficiens? Alioqui publica injuria, quæ Principi vel communitati facta eſt, numquam poſſet reſarciri aut vindicari:& conſequenter, nec publica juſtitia & indemnitas cuſtodiri, quod eſt abſurdum.

4. Dices: Etiamſi ſerventur conditiones, quæ in concluſione aſſignatæ ſunt, nihilominus bellum videtur eſſe contrarium paci charitatis. Nam inter illos, qui bellum contra ſe mutuo gerunt non eſt pax, ſed pugna & diſſenſio. Reſpondeo. Ex parte illius qui injuſtam cauſam fovet, aut malam intentionem habet, contrarium eſt paci charitatis. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui juſtam cauſam fovet, & rectam habet intentionem, non eſt contrarium, ſed conforme charitati. Quod ſic oſtendo. Homo privatus qui ex charitate diligit ſe & proximum ſuum, poteſt ſecundum charitatis præferre ſe proximo. Ut ſi occurrat caſus, in quo vel ipſe, vel proximus debeat pati aliquod damnum, vel incommodum; poteſt ſalva charitate, ſe ipſe ſalvare, cum damno vel incommodo proximi, modo non faciat injuriam proximo; ut Theologi conſtanter docent. Idem dico de Principe, vel communitate. Si ergo Principi inferatur injuria ab alio Principe, poteſt ſalva charitate, vindicare injuriam per bellum, & ſe indemnem conſervare. In quo facto ſervatur ſimul charitas & juſtitia. Charitas, quia ſervatur regula charitatis; *Proximus ſum egomet mihi*. Iuſtitia, quia offi-

officium juſtitiæ eſt, illatam injuriam legitimè vindicare.

5. Secunda Concluſio. Bellum fuit licitum in veteri Teſtamento ſervatis illis conditionibus, quæ ſupra poſitæ ſunt. Ratio ſumitur ex dictis. Nam quod ex natura ſua licitum eſt, hoc etiam licitum fuit Judæis, niſi ſpeciali mandato fuerit illis prohibitum: At bellum ex natura ſua licitum eſt, ut dixi: Nec ullo ſpeciali mandato fuit Judæis prohibitum, cùm nullum extet tale mandatum in veteri Teſtamento. Et confirmatur tripliciter. Primò, quia Deus non ſolum permiſit bellum in veteri Teſtamento, ſed etiam imperavit. Num. 25. 16. & 1. Reg. 15. 2. & alibi. Secundò, præſcripſit leges & præcepta gerendi bellum, ut dicam ſequenti quæſtione. Tertio, laudantur in Scriptura, qui in veteri Teſtamento fortiter ſe geſſerunt in bello. Sic laudatur Abraham, Geneſis 14. 19. ſic Levitæ, Exod. 32. 29. ſic Gedeon, Barac, Samſon, Jephet, Samuel, David, & alii, Hebræor. 11. 32.

QUÆSTIO II.

Quæ fuerint leges belli à Deo præſcriptæ in veteri Teſtamento?

1 RESpondeo. Erant variæ. Nam quædam obligabant, quando caſtra erant movenda de loco in locum. Aliæ, quando eundum ad prælium. Aliæ, quando

do jam inchoandum prælium. Aliæ, quando civitas obſidenda. Aliæ; quando obſidio continuabatur. Aliæ denique, quando victoria parta.

2. Primò igitur, quando caſtra erant movenda, obligabat hæc lex, Numerorum decimo, v. ſecundo. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare poſſis multitudinem, quando movenda ſunt caſtra. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad oſtium Tabernaculi fœderis. Si ſemel clangueris, venient ad te Principes, & capita multitudinis Iſrael. Si autem prolixior atque conciſus clangor increpuerit, movebunt caſtra primi, qui ſunt ad orientalem plagam. In ſecundo autem ſonitu pari ululatu tubæ, levabunt tentoria, qui habitant ad meridiem: & juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem. Quando autem congregandus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit, & non conciſè ululabunt. Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris.*

3. Hæ tubæ debebant eſſe argenteę: tum propter reverentiam divini cultus, tum ut eſſent magis ſonoræ. Serviebant autem ad varios uſus. 1. ad convocandum populum ad concionem, juxta oſtium Tabernaculi. 2. ad convocandos Principes ad conſultationem. 3. ad movenda caſtra. Quæ tria patent ex citato textu 4 ad bellum. 5. ad feſta & ſacrificia. Hæc duo patent ex textu ſequenti in eodem capite. Debebant autem inflari à Sacerdotibus: Et ex modo inflandi con

conſtabat, in quem uſum inflarentur, ut ex textu colligitur.

4. Secundò, quando eumdum erat ad prælium, triplex lex obligabat. Prima, Nu. 10. 9. *Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant adverſum vos, clangetis ululantibus tubis & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, ut eruamini de manu inimicorum veſtrorum*. Secunda Deut. 23. 9. *Quando egreſſus fueris adverſus hoſtes tuos in pugnam, cuſtodies te ab omni re mala*, id eſt ab omni peccato; ut à ſcortatione, ebrietate, rapinis, juramentis, blaſphemiis, duellis, æmulationibus. Itemque ab omni immunditia legali. Tertia, Deut. 20. 5. *Duces per ſingulas turmas, audiente exercitu, proclamabant. Quis eſt homo, qui ædificavit domum novam, & non dedicavit eam? Vadat, & revertatur in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis eſt homo, qui plantavit vineam, & necdum fecit eam eſſe communem, de qua veſci omnibus liceat? Vadat, & revertatur in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo ejus fungatur officio. Qui eſt homo, qui deſpondit uxorem, & non accepit eam? Vadat, & revertatur in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam*. Itaque, ut ſummatim dicam, quando ibatur ad prælium hæc tria debebant ſervari. 1. Inflandæ erant tubæ per modum ululatus, ad implorandum à Deo ſubſidium. 2. Omnes debebant eſſe puri à peccato, & immunditia legali. 3. Non admittebantur pavidi, ſponſi, novam domum aut vineam ædificantes.

5. Ter-

5. Tertiò, quando jam prælium erat inchoandum, ſervabatur hæc lex, Deuteronomii 20. 2. *Appropinquante jam prælio, ſtabit Sacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum: Audi Iſrael. Vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis, non pertimeſcat cor veſtrum. Nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra adverſarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.* Magna conſolatio.

6. Quartò, quando civitas erat obſidenda, dabatur hæc lex, Deuteronomii 20. 10. *Si quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea eſt, ſalvabitur, & ſerviet tibi ſub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis maſculini eſt, in ore gladii abſque mulieribus & infantibus, jumentis & cæteris quæ in civitate ſunt. Omnem prædam exercitui divides & comedes de ſpoliis hoſtium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis civitatibus, quæ à te procul valdè ſunt, & non ſunt de his urbibus, quas in poſſeſſionem accepturus es. De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere: ſed interficies in ore gladii, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pharezæum & Hevæum & Jebuſæum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi operati ſunt diis ſuis, & peccetis in Dominum Deum veſtrum.*

7. Quin-

7. Quintò, quando obſidio civitatis continuabatur, debebat ſervari hæc lex, Deuteron 20. 19 *Quando obſederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non ſuccides arbores, de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia, & in cæteros apta uſus, ſuccide, & inſtrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.*

8. Sextò, quando victoria erat parta, ordinariè non licebat occidere innocentes, ut mulieres, infantes, & pecora. Hoc colligitur ex dictis Deuteronomii 20. 13 *Percuties omne, quod in ea generis maſculini eſt, in ore gladii, abſque mulieribus, & infantibus, & jumentis.* Non obſtante hac lege ordinaria, mandabat aliquando Deus, ut etiam mulieres, infantes, & jumenta interficerentur, ut 1. Reg. 15. verſu 3. *Vade, & percute Amalec, & demolire univerſa ejus. Non parcas ei, ſed interfice à viro uſque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & aſinum.* Aliquando & omnes mulieres, exceptis puellis & virginibus, Nu. 31. 17. *Cunctos interficite, quidquid eſt generis maſculini, etiam in parvulis; Et mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate: puellas autem, & omnes feminas virgines reſervate vobis.* In his, & ſimilibus caſibus, Dei juſſio pro lege eſt, ut ex Auguſtino notat Serarius in cap. 6 Joſue, quæſt. 36.

9. Quæ-

9. Quæres, quid Deus promiſerit Judæis ſi ſervarent has leges bellicas? Reſpondeo. Hæc duo. Primò, *Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis*. Levit. 26. v. 7. Secundò, *perſequentur quinque de veſtris centum alienos: Et centum de vobis, decem millia: cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro*. Ibidem v. 8 Si autem non ſervarent, minatus eſt contrarium: *ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubjiciemini his, qui oderunt vos: fugietis, nemine perſequente*. Ibidem v. 17. & ſeqq. Vide plura Deut. 28. v. 7. & 25.

10. Hinc diſcant Chriſtiani, quomodo ſe gerere debeant in bello. Tametſi enim quædam ex ſupra dictis legibus fuerint ceremoniales, quæ jam abrogatæ ſunt, tamen aliquæ erant morales, quæ numquam abrogantur ſed æquè nunc obligant Chriſtianos, ac olim Judæos obligabant. Cujuſmodi ſunt hæ. 1. ut ſint puri ab omni peccato. 2. ut ſervent ordinem præſcriptum in caſtris 3. confidant in Deum, & ab ipſo petant ſubſidium. 4. ut parcant innocentibus, quantum fieri poteſt. 5. ut offerant prius pacem antequam illum bello offenſivo invadant. Si ſervarentur hæ leges à Chriſtianis, fœlicius pugnarent contra hoſtem, quam hactenus pugnarunt. At rarò ſervantur Nam multi inter milites ac Duces ſolent eſſe ſcortatores, ebrioſi, blaſphemi, raptores, & ſimilibus flagitiis inquinati, qui merito à Deo deſeruntur & infœliciter rem gerunt.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quæ fuerit juſta cauſa gerendi bellum in veteri Teſtamento?

1 SUppono, juſtam cauſam indicendi bellum, generatim loquendo, eſſe gravem injuriam, quæ alicui Principi aut Reipublicæ, vel imminet, vel facta eſt. Si imminet, ut impediatur per bellum defenſivum, jure defenſionis. Si facta eſt, ut vel reſarciatur per bellum offenſivum, jure juſtitiæ commutativæ: vel vindicetur, jure juſtitiæ vindicativæ. Vide Auguſtinum q. 10. ſuper Joſue, D. Th. q. 4. art. 4. Molinam de jure & juſtitia diſp. 102.

2. Hoc poſito, quæſtio eſt, quænam fuerint ſpeciales cauſæ belli in veteri Teſtamento? vel, propter quas injurias, legitimè indicta fuerint bella in veteri Teſtamento? Reſpondeo. Ex Scriptura colliguntur hæ cauſæ. Prima publica Principis contumelia. Sic David movit bellum contra Hanon Regem Ammonitarum, eo quod nuncios à Davide miſſos affeciſſet magna ignominia, quæ deſcribitur 2. Reg. 10. 4. his verbis: *Tulit itaque Hanon ſervos David, raſitque dimidiam partem barbæ eorum, & præſidit veſtes eorum medias uſque ad nates, & dimiſit eos.*

Secunda, Rebellio ſubditorum. Sic enim David ſuſcepit bellum contra Seba filium Bochri, qui cum quibuſdam aliis ſepa-

ſeparaverat ſe à Davide, legitimo ſuo Rege. 2. Reg. 20 1.

Tertia, Defenſio malefactorum, ne juſtè puniantur. Sic filii Iſrael pugnaverunt contra Benjamitas, eo quod nollent tradere quoſdam ex ſua tribu, qui nefandum flagitium perpetraverant. Quin eos potius defendebant. Judic. 20. 1.

Quarta, Suppetiæ inimicis latæ. Sic David percuſſit viginti duo millia virorum de Syria Damaſci, quia ſuppetias tulerant Adarezer Regi Soba. 2. Reg. 8. 5.

Quinta, Negatio innoxii tranſitus per alienam terram, quæ jure naturali negari non poteſt. Sic Iſraelitæ indixerunt bellum Arad Regi Chananæo, quod negaret illis tranſitum per ſuam provinciam. Num. 21. 1.

Sexta, violatum fœdus. Sic Rex Joram indixit bellum Regi Moab, qui nolebat illi ſolvere centum millia ovium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur ſolvere. 4. Reg. 3. 5.

Septima, Idololatria ſubditorum. Sic Moyſes cum filiis Levi, bello aggreſſus eſt filios Iſrael, & interfecit triginta tria millia hominum, propterea quod aureum vitulum adoraſſent. Exodi 32. 26.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An Judæi potuerint bellum gerere contra Judæos?

1 RAtio dubitandi eſt, quia quando Roboam Rex cum domo Juda & Benjamin, voluit bellum gerere contra domum Iſrael (qui omnes ex utraque parte erant Judæi) dixit illi Deus per Prophetam *Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros, filios Iſrael.* 3. Regum. 12. v. 24. Et tamen Roboam habuit legitimam cauſam indicendi bellum, quia volebat ſubditos rebelles ad obedientiam revocare. Ergo, quod prohibitus fuerit gerere bellum, non erat alia cauſa, quam quia volebat illud gerere contra Judæos, fratres ſuos.

2. Sed contrarium facilè probari poteſt ex dictis. Primò, exemplo Moyſis & Levitarum, qui pugnarunt contra fratres ſuos propter peccatum idololatriæ commiſſum. Exod. 32. verſu 26. Secundò, exemplo filiorum Iſrael, qui communi conſenſu, & conſulto prius Deo, pugnarunt contra Benjamitas, & totam ferè ipſorum tribum extinxerunt. Judicum 2. per totum. Tertiò, exemplo Davidis, qui pugnavit contra ſubditos rebelles. 2. Regum 20 verſu 1. Accedit ratio, quia ſi Iudæi contra Judæos non potuiſſent bellum gerere, non potuiſſet inter illos conſervari juſtitia, nec injuria vindicari. Nam ſæpè contigit, ut injuria ab

una parte illata, non poſſit vindicari, niſi bello. Et ſi non vindicaretur, nulla ſervaretur juſtitia in communitate, quod eſt abſurdum. Denique conditiones illæ, quæ efficiunt,ut bellum ſit juſtum & legitimum tam benè reperiri poſſunt inter homines ejuſdem gentis, quàm inter extraneos.

3. Nec obſtat exemplum Robcam. Nam is non eſt juſſus ceſſare à bello,ex eo præcisè quod illud ſuſcepiſſet contra fratres ſuos; ſed ex eo,quod vellet illos ad ſuum regnum reducere, quod erat contra Dei ordinationem. Nam Deus volebat regnum Salomonis propter ipſius peccata in duas partes dividere, & majorem partem dare Jeroboam, ſervo Salomonis, minorem verò relinquere Roboam, filio Salomonis. Roboam autem nitebatur totum regnum ſolus obtinere, & omnes, qui adhærebant Jeroboam, ad ſe reducere. Et quia hoc volebat perficere armata manu, monitus eſt à Deo, ut à cæpto deſiſteret. 3. Reg. 12.21, & ſequentibus.

QUÆSTIO V.

An Judæi potuerint bellum gerere contra quoſvis Gentiles?

1 Reſpondeo. Poterant, ſervatis conditionibus ſupra poſitis. Nam ſi Gentiles, quicumque tandem illi fuiſſent vel injuſtè invaſiſſent Judæos, vel gravem aliquam injuriam irrogaſſent, poterant ipſi ſe defendere, & illatam injuriam vindicare.

Sic

Sic fecerunt contra Chananæos, Amorrhæos, & Madianitas tempore Moyſis. Sic contra habitatores Jerico, & Hai, & viciniarum civitatum, tempore Joſue. Sic contra Syros, Madianitas, Amalecitas, Ammonitas, Philiſtæos, Syros, Arabes, Æthiopes, Moabitas, Idumæos, tempore Regum. Sic contra Antiochum, Apollonium, Nicanorem, Lyſiam, Gorgiam, Bacchidem, Tryphonem, Alexandrum, tempore Machabæorum. Et ratio eſt, quia ſicut homo privatus, jure naturali, poteſt ſe legitimè defendere contra quemcumque injuſtum invaſorem, aut injuriantem, ita etiam Princeps vel Reſpublica poteſt.

2. Dices, Deus per Prophetam prohibuit Judæis, ne ſuſciperent bellum contra Nabuchodonoſorem Regem Babylonis, ſed ſponte ſe illi ſubjicerent, Jerem. 27. 12. Reſpondeo. Verum eſt, quia Judæis non poterant juſto bello, de quo hic agimus, contra Regem illum pugnare. Idque ex duplici capite. Primò, quia Deus dederat Nabuchodonoſori regnum Juda, & omnia regna vicina. Jerem. 27. 6. Ergo nec Judæi nec vicini populi poterant juſto bello hanc donationem impedire: Secundò, quia Judæis propter ſua peccata meriti erant hanc pœnam, ut ſervirent Nabuchodonoſori: Et niſi vellent ſponte eam ſubire, futurum erat, ut graviorem pœnam ſuſtinere cogerentur. Ibidem verſu duodecimo. Ergo non poterant juſto titulo reluctari.

QUÆSTIO VI.

An Judæi in Bello potuerint implorare auxilium à gentilibus & infidelibus?

1 ALiqui affirmant, quia Aſa Rex Juda imploravit auxilium Benadab Regis Syriæ in bello contra Regem Iſrael. 2. Paralip 16. 2. Similiter Iudas Machabæus iniit fœdus cum Romanis Gentilibus, ut in bello ſe mutuo juvarent. 1. Machab 8. 1.

2. Alii negant, quia Deus ſeverè prohibuit Judæis, ne contraherent fœdus & amicitiam cum infidelibus. Et graves pœnas comminatus eſt, niſi obtemperarent. Deut. 7. 2. & Joſue 23. 12. & Judic. 2. 2. Et quia non obtemperarunt, puniti ſunt Nam Deus permiſit illos à gentilibus opprimi, & in ſervitutem redigi, ut patet ex libro Judicum, & libro 4. Regum, & libro Tobiæ, Eſther, Prophetaurm. Sed diſtinguendum eſt, juxta ſequentes Concluſiones.

3. Prima Concluſio. Per ſe, & ex natura rei, licitum eſt in bello juſto implorare auxilium infidelium, etiam contra fideles. Ita Dominicus Bannes in 2. 2. quæſt. 40. art. 1. dub. 3. & alii ab eo citati. Ratio eſt, quia infideles poſſunt ex ſe ſuſcipere juſtum bellum contra quoſcumque hoſtes: ergo poſſunt etiam alios juvare in juſto bello contra quoſcumque hoſtes: ergo licitum eſt ab iis petere, ut nos juvent in juſto bello. Et confirmatur 1. quia actus juſtitiæ loquendo

præ-

præcisè ex natura rei, poteſt ab omnibus, tam fidelibus, quàm infidelibus, exerceri. At gerere juſtum bellum, vel juvare in juſto bello, eſt actus juſtitiæ, ergo poteſt ab omnibus exerceri. 2. quia in juſto bello licitum eſt uti ſubſidio equorum, Elephantorum, & aliorum brutorum animalium: ergo etiam hominum infidelium. 3. Licitum eſt in juſto bello præbere auxilium infidelibus contra fideles: ergo etiam licitum eſt ab eis petere auxilium, cùm ſit par ratio. Antecedens patet exemplo Davidis, qui auxilium præbuit Achis Regi Philiſtinorum, contra populum Iſrael. 1. Reg. 28. & 29. Videatur ibidem Abulenſis cap. 18. quæſt. 5.

4. Secunda Concluſio. Nihilominus Judæi triplici titulo prohibebantur inire fœdus cum infidelibus. Primò, ratione periculi ſubverſionis; quia periculum erat, ne ex tali fœdere & ſocietate, deſererent cultum Dei, & fierent idololatræ. Exodi 34. 12. & Deut. 7. & alibi. Secundò, ratione periculi perfidiæ, ex parte infidelium. Nam infideles ſæpè non ſervabant pacta cum Judæis inita. Non ſervavit Rex Moab. 4. Reg. 3. 5. Nec Demetrius. 1. Machab. 11. 53. Nec Tryphon. 1. Machab. 12. 48 Nec Ptolomæus. 1. Machab. 16. 16. Nec multi alii. Tertiò, ratione ſcandali, quod erat duplex. Unum, quia qui in bello petebant auxilium ab infidelibus, videbantur fiduciam ſuam in illis potius ponere, quàm in Deo. Quod, quia erat contra legem Dei, erat ſcandaloſum. Et hoc nomine reprehenſus fuit Aſa

Rex Juda qui à Benadab Rege Syriæ petiverat auxilium, juxta illud 2. Paral. 16. 7. *Venit Hanani Propheta ad Aſa Regem Juda, & dixit ei: Quia habuiſti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evaſit Syriæ Regis exercitus manu tua.* Alterum, quia ſicut erant ſocii & fautores infidelium in bello, etiam putabantur eſſe ſocii & fautores in impietate, quod æquè erat ſcandaloſum. Unde dictum eſt Joſaphat Regi Juda, qui auxilium præbuerat impio Regi Achab. 2. Paralip. 19. 2. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitiâ jungeris: & idcircò iram quidem Domini merebaris, ſed bona opera inventa ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Juda.*

QUÆSTIO VII.

Quinam Judæorum Reges aut Principes fœliciter geſſerint bellum?

1 Reſpondeo. Illi potiſſimum, qui ſervarunt leges belli à Deo præſcriptas; Et maximè, qui ſpem ſuam ponebant in Deo, & ab eo ſubſidium petebant: Sic fecerunt Moyſes, Joſue, Othoniel, Aod, Barac, Gedeon, Iephte, Samſon. Sic fecit Rex David, quando conſulto prius Deo, pugnavit contra hoſtes. Sic Abia Rex Iuda, quando pugnaturus contra Ieroboam Regem Iſrael, totam ſuam fiduciam collocavit in Deo, ſecundo Paralipomen. 13. 4. & ſequentibus. Sic Joſaphat Rex

Iuda

Iuda, qui omnibus in circuitu hoſtibus erat terrori, quia Deus pugnabat pro ipſo. 2. Paralipomenon 17. 3. & 10. Sic Ezechias quando obſeſſus à Sennacherib Rege Aſſyriorum cum ingenti exercitu, oravit Dominum pro liberatione, & obtinuit. Nam Angelus Domini miſſus in caſtra Aſſyriorum, una nocte percuſſit centum octoginta quinque millia hoſtium. 2. Paralipom. 32. 20. & 4. Regum. 19. 35. Sic Machabæi, quorum bella & victoriæ deſcribuntur in libris Machabæorum. Illi verò infeliciter pugnarunt qui neglecto Deo confidebant in multitudine & potentia ſuorum exercituum.

QUÆSTIO VIII.

Quid in lege Moſaica ſtatutum fuit de munditia caſtrorum.

1 GEneralis lex erat hæc Deut. 23. v. 14. *Sint caſtra tua ſancta, & nihil in eis appareat fœditatis.* Ratio additur: *Dominus enim Deus tuus ambulat in medio caſtrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos.* Speciatim verò ſtatuta fuerunt hæc tria. Primò, *Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non revertetur priuſquam ad veſperam lavetur aqua: Et poſt ſolis occaſum regredietur ad caſtra*, ibid. v. 10. Secundò, *Habebis locum extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo, cumque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies quo relevatus es*, ibid. v. 12.

Tertiò, *Præcipe filiis Iſrael, ut ejiciant de caſtris omnem leproſum, & qui pollutus eſt ſuper mortuo*. Num. 5.

2. Igitur caſtra debebant eſſe munda à pollutione & ſemine, & ſtercore, & lepra, & immunditia legali ex mortuo contracta. Idque duplici de cauſa. Primò propter Arcam Dei, quæ erat in medio caſtrorum, in qua Deus dicebatur habitare. Secundò, ad conſervandam in caſtris valetudinem. Quæres, an iſta lex ſemper obligaverit Judæos? Abulenſis putat, tunc ſolum obligaſſe, quando Judæi erant in deſerto, non autem poſtea, quando habitabant in terra promiſſionis. Nihilominus Eſſeni, de quibus ſupra cap. 10. dictum eſt, dicuntur etiam in Judæa obſervaſſe eandem legem, ut refert Joſephus libro 2. de bello Judaico cap. 7. Erant enim valde ſtudioſi legis & puritatis. Vide Cornelium in cap. 23. Deuteronomii.

CAPUT XVIII.

De Furto, & Uſura.

1 DUo quæri poſſunt. 1. Quæ fuerint leges circa furtum? 2. An uſura Judæis fuerit licita, necne? Ad prius ſic reſpondeo. Principalis lex circa furtum fuit hæc: *Non furtum facies*. Exodi 20. verſu decimoquarto. Ad hanc revocari debent ſequentes.

Pri-

Prima, non decipiet unuſquiſque proximum ſuum, Levit. 19. 11.

Secunda, Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, clamabunt ad me, & ego exaudiam eos: Percutiamque vos gladio & erunt uxores veſtræ viduæ, filii veſtri pupilli Exod. 22 verſ. 22. & Deuteron. 10. 18.

Tertia, Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in menſura. Levit. 16 35.

Quarta, Statera juſta, & æqua ſint pondera: Iuſtus modius, æquuſque ſextarius; ibidem v. 36.

Quinta, Non habebis in ſacculo diverſa pondera, majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor. Pondus habebis juſtum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi. Deut. 25. 13.

Sexta, Non aſſumes & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in poſſeſſione tua Deut. 19 14.

Septima, Non facies, quod iniquum eſt, nec injuſtè judicabis. Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuſtè judica proximo tuo. Levit. 19 15.

Octava; Qui percuſſerit animal, reddet vicarium, id eſt, animal pro animali. Levit. 24. v 18.

Nona, ſi quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit aut vendiderit; quinque boves pro uno reſtituet, & quatuor oves pro una ove. Exodi 22. 1.

Decima, Si vivens bos, aut ovis, aut aſinus, apud eum inventus fuerit, duplum reſtituet, ibidem v. 4.

Undecima, Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipſe vendetur, ibid. v. 3.

Duodecima, Occidens furem nocturnum, innocens habeatur: occidens furem diurnum, occidatur, ibid. v. 2.

Decimatertia, Qui damnum fecerit proximo ſuo, confitebitur peccatum ſuum, & compenſabit damnum; & inſuper addet quintam partem. Numer. 5. 6.

Decimaquarta, Si læſerit quiſpiam agrum vel vineam, & dimiſerit jumentum ſuum, ut depaſcatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro ſuo vel in vinea, pro damni æſtimatione reſtituet. Exod. 22. 5.

Decimaquinta, Si egreſſus ignis invenerit ſpicas & comprehenderit acervos frugum, ſive ſtantes ſegetes in agris, reddet damnum, qui ignem ſuccenderit, ibidem verſ. 6.

Decimaſexta, Plagiarius, qui furatur hominem ut vendat, occidatur. Deuter. 24. 7.

2. Dices: Aliquæ ex illis legibus videntur inter ſe pugnare, ut octava, nona, & decima. Nam octava præcipit ſimplum reſtitui: nona, quadruplum aut quintuplum: decima, duplum. Reſpondeo. Non pugnant ſed diſcrepant. Primò, quia octava eſt moralis, ſumpta ex jure naturali: reliquæ duæ ſunt judiciales, ſumptæ ex libera voluntate legislatoris. Deinde, octava præcipit, quod

jure

jure naturali debitum eſt : reliquæ duæ, quod per modum liberæ pœnæ à judice,vel legislatore imponi poteſt. Juxta octavam, qui furatur bovem, tenetur jure naturali illum reſtituere. Juxta reliquas tenetur jure poſitivo & pænali, vel duplum, vel quadruplum, vel quintuplum reſtituere, pro arbitrio legislatoris. Itaque qui unum bovem pro bove reſtituit, ſatisfacit jure naturali, non tamen poſitivo. Vel quod idem eſt, ſatisfacit juſtitiæ commutativæ, non tamen vindicativæ.

3. Quæres. Quare fur pro uno bove debuerit quinque boves reſtituere, & pro una ove quatuor tantùm oves, & non quinque? Reſpondet Theodoretus, quia majus furtum majori pœna plectendum eſt: At majus furtum eſt bovis, quam ovis, quia bos eſt majoris pretii, quam ovis. Divus Thomas in 1. 2. quæſt. 105. artic. 2. ad 9. ſic reſpondet. Iubet Deus, ut fur pro uno bove reddat quinque: quia bos habet quinque utilitates. 1. Immolatur. 2. paſcit nos carne ſua. 3. arat. 4. dat lac. 5. dat corium. At ovis adfert quatuor tantum commoda. 1. Immolatur. 2. paſcit nos ſua carne 3. dat. lac. 4. dat lanam. Alii addunt myſticam cauſam; quia bos ſignificat doctorem populi; ovis diſcipulum & auditorem. At gravius punitur, qui aufert, vel pervertit Doctorem, quàm qui auditorem. Ita Rabanus Exodi 22. verſu 1. Quæ omnia probabilia ſunt. Vera cauſa eſt, quia Deo, qui eſt ſupremus legislator, ita placuit.

4. Quæres 2. Quare furem nocturnum licebat occidere, non autem diurnum? Reſpondeo. Ob has cauſas. 1. quia non conſtat, an fur nocturnus veniat tantùm ad furandum, an etiam ad occidendum. Et quia præſumitur ad utrumque venire, occidi poterat in veteri Teſtamento. 2. quia noctu agnoſci non poteſt, & ideo is, qui damnum patitur, non poteſt eum poſtea in judicio accuſare, & rem ſuam repetere. 3. quia nocturnus non poteſt tam cito ac facilè deprehendi, ac diurnus. Nam nocte omnes dormiunt, ac proinde paterfamilias non poteſt ſtatim habere famulos paratos, qui furem apprehendant. Secus eſt de die. Eandem diſtinctionem furis diurni ac nocturni quoad ejus occiſionem habet Auguſtinus, & ex eo translata eſt in jus Canonicum, Extravag. de homicidiis. cap. Si perfodiens. Notandum tamen eſt, ſi fur diurnus non tantum furaretur, ſed etiam gladio vel armis vellet tueri ſuum furtum, licere etiam illum occidere. Ita Auguſtinus quæſt. 84. ſupra Exodum. Et ſancitum eſt in jure civili l. furem, ff. ad legem Corneliam, de Sicariis.

De Uſura.

5. De uſura extat duplex lex. Una, Exod. 22. 25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum, nec uſuris opprimes.* Altera, Deut. 23. 19. *Non fænerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec* *fru-*

fruges, nec quamlibet aliam rem: ſed alieno Fratri autem tuo abſque uſura id, quo indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo. Hìc duo decernuntur. 1. ut Iudæi non exigant uſuram à Judæis, id eſt, à fratribus ſuis. 2. ut poſſint exigere ab extraneis.

6. Quæſtio eſt, quomodo hoc poſterius ſit intelligendum? Triplex eſt opinio. Prima Judæorum, qui putant ſibi conceſſum eſſe à Deo, ut à quolibet extraneo poſſint uſuram exigere ſine peccato. Ac proinde, etiam hoc tempore ſe non peccare, exigendo uſuram à Chriſtianis & Gentilibus. Altera quorundam Theologorum, qui aſſerunt, Judæis, non quidem conceſſum, ſed tamen permiſſum eſſe, ut exigant uſuram ab extraneis, propter duritiam cordis ipſorum. Ac proinde ipſos quidem peccare uſuram exigendo, non tamen per legem Moſaicam puniri. Ratio illorum eſt, quia uſura abſolutè, & ſine ulla diſtinctione fratris vel extranei mala & prohibita eſt, ut patet Pſalm. 14. 5. & Pſal. 54. 12. & Ezech. 18. 8. Ergo non potuit licitè concedi Judæis Potuit tamen permitti, tanquam minus malum, ad vitandum majus malum, ne ſcilicet ſuos fratres per uſuram exhaurirent. Ita D Thom. in 2. 2. quæſt. 78. artic. 1 ad 2. & multi alii. Tertia eſt, Judæis non tantùm permiſſum, ſed etiam conceſſum fuiſſe, exigere uſuram à vicinis hoſtibus, nempe Chananæis, Amorrhæis, Amalecitis; ita ut exigendo non peccarent. Ratio eſt, quia Deus

con-

conceſſerat illis, ut occiderent vicinos hoſtes, & eorum bona diriperent. Itaque ſicut non peccabant occidendo Amorrhæos, & Chananæos in bello; ita non peccabant accipiendo illorum pecuniam per uſuram. Ita Conradus quæſt. 24. de contractibus, Medina quæſt. 1. de uſura, & apertè D. Ambroſius lib. de Tobia cap. 15. Ubi inter cætera ſic ait: *Cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur uſuræ.* Item: *Ab hoc uſuram exige, quem non ſit crimen occidere.* Item: *Ubi ius belli, ibi etiam ius uſuræ.* Hæ duæ poſteriores opiniones ſunt probabiles: prima manifeſtè falſa.

CAPUT XIX.

De Homicidio, & Civitatibus Refugii.

1 HOMICIDIUM eſt duplex. Unum voluntarium quod culpabiliter; alterum involuntarium, quod ſine culpa committitur. De priori hìc agam. Poſterius pertinet ad civitates Refugii, de quibus paulò poſt. Igitur de homicidio voluntario extat una lex moralis. Exodi 20. 13. *Non occides.* Et una ceremonialis, Deut. 21. 1. *Si inventum fuerit cadaver hominis occiſi in agro, ſeniores urbis vicinæ adducent vitulam ad vallem aſperam, ibique eam mactabunt ac ſuper eam tenebunt manus ſuas, & dicent: Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem*

hunc.

humo, nec oculi viderunt. Propitius esto populo tuo Iſrael, quem redemiſti Domine, & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael. Et auferetur ab eis reatus ſanguinis. Tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fuſus eſt, cum feceris, quod praecepit Dominus. Videantur Interpretes illius loci.

2. Judiciales ſunt plures. Prima: *Qui percuſſerit, & occiderit hominem, morte moriatur.* Levi. 24. 17.

Secunda: *Non accipietis pretium ab eo, qui reus eſt ſanguinis: ſtatim & ipſe morietur.* Numeror. 35. 31.

Tertia: *Qui irrogaverit maculam cuilibet civium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei: Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. Qualem inflixerit maculam, talem ſuſtinere cogetur.* Levit. 24. 19.

Quarta: *Qui percuſſerit ſervum ſuum, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit. Sin autem uno die, vel duobus ſupervixerint, non ſubiacebit poenae, quia pecunia illius eſt.* q. d. Emit eos ſua pecunia. Exod. 21. 20.

Quinta: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem praegnantem, & abortum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicaverint. Sin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.* Ibi v. 22. Sexta: *Si percuſſerit quis oculum ſervi ſui aut ancillae, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit*: pari modo ſi dentem ejus excuſſerit. Ibid. v. 26.

Septi-

Septima: *Facies murum tecti per circuitum, ne quis ex eo labatur, ſisque ſanguinis reus.* Deut. 22. 8.

Octava: *Si quem Judices plagis dignum iudicent, pro menſura delicti erit & plagarum modus:* ſed numerum quadragenarium non excedet. Deut. 25. 2.

Nona: *Qui percuſſerit hominem, volens occidere, morte moriatur.* Exodi 21. 12.

Decima: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide vel pugno, & il le ſurrexerit, & ambulaverit foris, innocens erit qui percuſſerit: ita tamen, ut operas & impenſas in medicos reſtituat.* Ibid. v. 18.

De Civitatibus Refugii.

3. Levitæ & Sacerdotes ut cap. 7. quæſt. 6. §. 3. dictum eſt habebant quadraginta octo civitates ſibi deputatas. Ex illis, ſex erant civitates refugii, ad quas tanquam ad aſylum, confugere poterant illi, qui ſine ſua culpa homicidium commiſerant; Joſue 20. 4. & Numer. 35. 11. Erant autem hæ civitates Refugii. 1. Cedes in Nephtali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Juda 4. Boſor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manaſſe. Tres primæ citra, reliquæ trans Jordanem, Joſue 20. 7. Omnes æquali ſpatio inter ſe diſtabant. Deut. 19. 7. Omnes ſitæ erant in montibus, ut eminus videri poſſent, excepta Boſor, quæ ſola erat in plano, ſed tamen patente loco & conſpi-

ſpicuo Ioſue 20. verſu 8. Hic aliqua notanda ſunt.

4. Primò, ad unam ex his civitatibus, tanquam ad aſylum poterat confugere homicida, & coram Senioribus illius loci, qui omnes erant Levitæ & Sacerdotes, probare ſuam innocentiam, id eſt, ſe ſine ſua culpa homicidium feciſſe, juxta illud Joſue 20. 2. *Separate urbes fugitivorum, ut confugiat ad eas quicunque animam percuſſerit neſcius, & poſſit evadere iram proximi, qui ultor eſt ſanguinis. Cùm ad unam harum confugerit civitatum, ſtabit ante portam civitatis, & loquetur ſenioribus urbis illius ea, quæ ſe comprobent innocentem: ſicque ſuſcipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.*

5. Secundò debebat in aliqua iſtarum civitatum, ad quam confugerat, manere uſque ad mortem Summi Pontificis. Quod ſi ante mortem Pontificis inventus fuiſſet extra civitatem Refugii, poterat interfici à propinquis illius, quem interfecerat. Num. 35. 25.

6. Tertiò, præter ſex civitates Refugii, erat aliud aſylum, ad quod confugere poterant homididę, nempe altare & Tabernaculum. Eò confugit Joab, qui occiderat Abner & Amaſam. 3. Reg. 2. 28. *Fugit Joab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris*. Sed quia non erat innocens, juſſu Salomonis interfectus eſt, nec profuit illi aſylum, ad quod confugerat. ibid. v. 31. Erat enim lex lata, ut homicida voluntarius abſtraheretur ab aſylo, & interficeretur,

tur, Exod. 21. 14. *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur.*

7. Quartò, ſicut Judæi poterant perfugere ad aſylum; ſic etiam advenæ & peregrini, Num. 35. 15. Diſputant interpretes, an quilibet advenæ & peregrini, etiam Gentiles? Affirmant Maſius, & Magalianus in c. 20. Joſue. Negant Abulenſis & Serarius ibid aſſerentes advenas & peregrinos ad Iudaiſmum converſos, id eſt proſelytos, nō autem Gentiles & in gentiliſmo manentes, habuiſſe hoc privilegium. Nota. Judæi ex genere, habebant quædam privilegia propria, quibus carebant proſelyti: quædam communia cum proſelytis. Propria erant hæc tria. Primum, ſervus genere Judæus anno ſeptimo & quinquageſimo ſiebat liber; non autem proſelytus, Levit. 24. 39. & ſequentibus. Secundum, Judæi gaudebant privilegio remiſſionis debitorum anno ſeptimo; non autem proſelyti. Deut. 15. 3. Tertium, Iudæi non poterant dare ad uſuram Iudæis, ſed proſelytis, Deut. 23. 19. Reliqua erant communia. Ita ex Abulenſi Cornelius in c. 35. Num. v. 15.

8. Quinto, Homicidæ voluntarii, ut ſupra dictum, non gaudebant privilegio aſyli, ſed tantum involuntarii. Excipiebatur unus caſus, ut ſi quis voluntariè occidiſſet injuſtum invaſorem, vim vi repellendo. Is enim habebat jus aſyli, & ſi probaret ſuam innocentiam, ſtatim ex loco aſyli domum remittebatur, nec tenebatur exſpectare mortem

Pon-

Pontificis, quia non erat propriè homicida, ſed inculpatus vitæ ſuæ defenſor. Ita Abulenſis in c. 20. Ioſue, quæſt. 5. Serarius ibidem q. 2. Cornelius loco citato. Quid autem dicendum de eo qui in ipſo aſylo, ſeu in ipſis Refugii civitatibus homicidium perpetraſſet? Abulenſis ibid. quæſt. 19. putat, non habuiſſe jus aſyli.

9. Quæres, an etiam Chriſtiani habeant aliqua aſyla pro homicidis? Reſpondeo. Habent: ſed in multis differunt à Judæis. 1. quia Chriſtiani habent aſyla jure humano, Iudæi habebant jure divino conſtituta. 2. apud Chriſtianos omnes Eccleſiæ, cœmeteria, cœnobia, domus religioſæ, & Eccleſiaſticæ, ſunt aſyla. Apud Iudæos erant multo pauciora, ut ex dictis patet. 3. Iudæi poterant extrahi ab aſylo, ut cauſa eorum examinaretur. Chriſtiani non poſſunt extrahi, ne quidem à Iudice aut Magiſtratu. 4. Aſyla Iudæorum erant tantum pro homicidis involuntariis Aſyla Chriſtianorum pro omnibus ferè reis. Excipiuntur nocturni agrorum depopulatores, publici latrones & viarum obſeſſores, cap. inter alia. De immunitate Eccleſiarum. Item raptores virginum, proditores, ſacrilegi, blaſphemi, hæretici, apoſtatæ, Iudæi, & quotquot in ipſis aſylis delinquunt. Vide Serarium in cap. 20. Ioſue, quæſtione 9.

CA-

CAPUT XX.

De Matrimonio veteris Teſtamenti.

1 DE Matrimonio extant hæ leges in veteri Teſtamento. Prima : 2 Nemo contrahet matrimonium in gradu prohibito. Levit. 18. 6. Secunda : *Ad mulierem quæ patitur menſtrua, non accedes*. ibidem verſ. 19. 6. Tertia : Si unus ex fratribus mortuus fuerit ſine prole, uxorem illius accipiet alter frater & ſuſcitabit ſemen fratri ſuo : Et primogenitum nomine illius nominabit, Deut. 25. 5. Quarta : Si alter frater noluerit accipere uxorem fratris ſui, tunc uxor mortui, coram ſenioribus, tollet calceamentum de pedibus ejus, & ſpuet in faciem illius : dicens : *Sic fiet homini qui non ædificat domum fratris tui*, ibid. v. 7. Quinta ; Si quis in bello captam mulierem alienigenam adamaverit propter pulchritudinem & voluerit habere uxorem, introducet eam in domum ſuam, quæ radet caput ſuum, & præcidet ungues, & mutabit veſtem, & flebit patrem & matrem ſuam uno menſe. Et tunc fiet uxor illius. Si poſtea ei diſplicuerit, non vendet, ſed liberam dimittet Deut. 21. 11. Sexta : Si quis habuerit duas uxores, *unam dilectam*, *alteram odioſam* ; & filius odioſæ fuerit primogenitus, dabit ei jura primogenituræ, nec præferet ei filium dilectæ. ibid. v. 15. Septima. *Omnes viri*

viri ducent uxores de tribu & cognatione ſua : Et cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, ut hæreditas maneat in familiis, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, ut à Domino ſeparatæ ſunt. Num. 36. 7.

2. Circa has leges aliqua examinanda ſunt. 1. An matrimonium fuerit præceptum in veteri Teſtamento. 2. In quoto gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere? 3. An Iudæi potuerint accipere uxores alienigenas? 4. An potuerint accipere uxores extra ſuam tribum & familiam? 5. Quæ ſit differentia inter matrimonium veteris ac novi Teſtamenti? Eſt igitur

QUÆSTIO I.

An matrimonium fuerit præceptum in veteri Teſtamento?

1 Ratio dubitandi eſt. Primò, quia Gen. 1. 28. & Gen. 9. 1 præcepit Deus: *Creſcite & multiplicamini* Secundò, quia Deut. 7. 14 ſimiliter præcepit. *Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus.* Tertiò, quia non legimus, aliquos in veteri Teſtamento vixiſſe cœlibes. Quarto, quia ignominioſum erat, non habere prolem, unde vulgare erat omnium axioma: *Maledictus, qui non reliquerit ſemen in Iſrael.*

2. Reſp. Neque naturali, neque divino præcepto, ſinguli in veteri Teſtamento fuerunt obligati ad matrimonium. Prior pars patet, quia tametſi tota communitas

naturali præcepto fuerit obligata, ſicut etiam nunc eſt, conſervare ſe per procreationem prolis, & conſequenter per matrimonium: hoc tamen præceptum non obligabat ſingulos de communitate, ſed totam communitatem generatim, ut docet D. Thom. in Supplemento, quæſt. 41. art. 2. Simile eſt de agricultura. Nam præceptum naturale eſt, colere agros ad conſervandam vitam humanam, non minus, quàm procreare prolem: & tamen præceptum illud non obligat ſingulos; alioqui ſinguli deberent agros colere, quod eſt contra communem hominum ſenſum ac conſuetudinem.

3. Poſterior pars probatur, quia in veteri Teſtamento nullum extat divinum præceptum, quod obliget ſingulos ad matrimonium. Nam illa verba, *Creſcite & multiplicamini*, non continent præceptum, ſed benedictionem. Nam Deus bis legitur dixiſſe illa verba hominibus. Semel primis parentibus in paradiſo: & ſemel Noe, & filiis ejus poſt diluvium, cùm ex arca egreſſi eſſent. Utriſque dixit poſt matrimonium jam contractum. Igitur per illa verba non præcepit illis, ut matrimonium contraherent, quod jam contractum erat: ſed impertivit illis benedictionem, ut copioſam ſobolem procrearent ad multiplicandum genus humanum, quod tunc valde exiguum erat. Hoc conſtat ex ipſo textu. Nam primò, certum eſt Noe & filios ejus antequam arcam ingrederentur, habuiſſe ſuas uxores. Gen. 7. 7. *Ingreſſus eſt Noe, & filii ejus, uxor*

ejus & uxores filiorum ejus, cum eo in arcam propter aquas diluvii. Secundò, certum eſt, eundem Noe & filios ejus cum ſuis uxoribus, peracto diluvio, egreſſos eſſe ex arca, Geneſ. 8. 18. *Egreſſus eſt ergo Noe, & filii ejus, uxor illius, & uxores filiorum eius cum eo*. Tertiò, certum eſt, poſtquam cùm ſuis uxoribus egreſſi ſunt ex arca tunc illis dictum eſſe à Deo: *Creſcite & multiplicamini*. Hoc enim diſertè habet hiſtoria. Unde evidenter ſequitur, his verbis non contineri præceptum de matrimonio ineundo, quia matrimonium jam initum erat, ſed benedictione in propaganda poſteritate. Et hoc ſignificat textus, cùm ait: *Benedixit Deus Noe, & filiis eius, & dixit ad eos: Creſcite & multiplicamini, & replete terram*.

4. Idem dico de primis parentibus. Nam matrimonium inter illos ſtatim contractum eſt, quando Deus ex coſta Adæ dormientis formavit Evam. Tunc enim evigilans ex ſopore, dixit Adam: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*. Quibus verbis tria indicat. 1. Evam eſſe uxorem ſuam. 2. majus eſſe vinculum inter virum & uxorem quàm inter parentes & filios. 3. Hanc conjunctionem, quæ tunc inter ipſum & Evam facta eſt, fuiſſe figuram conjunctionis Chriſti cum Eccleſia; ſic enim verba Adami interpretatur Apoſtolus ad Epheſ. 5. 32. cum ait: *Sacramentum hoc magnum eſt: Ego autem dico, in Chriſto &*

Eccleſia

Eccleſia. Igitur quod poſtea dictum eſt primis parentibus: *Creſcite & multiplicamini*; non continet præceptum de matrimonio contrahendo, ſed ſolemnem benedictionem in propagando humano genere.

5. Similiter illa verba: *Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus*, habent eundem ſenſum. Eſt autem hic ſenſus: Si cuſtodieritis præcepta mea, dabo vobis benedictionem temporalem, tam in procreatione liberorum, quam in aliis rebus. Hoc etiam conſtat ex textu, qui ſic habet: *Si poſtquam audieris hæc iudicia, cuſtodieris ea, & feceris, cuſtodiet & Dominus Deus pactum tibi, & miſericordiam quam iuravit patribus tuis: & diliget te, ac multiplicabit, benedicetque fructus ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ovium tuarum ſuper terram, pro qua iuravit patribus tuis, ut daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus, tam in hominibus, quàm in gregibus tuis.*

6. Quod autem objicitur, nullum in veteri Teſtamento fuiſſe cœlibem, verum non eſt. Cœlibes fuerunt Melchiſedech, Joſue, Helias, Heliſæus, Jeremias, Joannes Baptiſta, ut teſtatur ſanctus Ignatius in epiſt. ad Philadelphos. Item Abel frater Cain, ut tradunt Hieronymus, Baſilius, Ambroſius, & alii apud Cornelium in cap. 4. Gen. v. 2. Vide Genebrard. in Chronologia.

7. Nec obſtat, ignominioſum fuiſſe apud

apud Hebræos, non habere prolem. Nam hæc ignominia non proveniebat ex virginitate, vel cœlibatu, ſed ex ſterilitate matrimonii. Cùm enim Deus promiſiſſet iis, qui in matrimonio vivebant, benedictionem & fœcunditatem, ſub hac conditione, ſi cuſtodirent legem Dei, ſuſpicio erat illos puniri à Deo, qui non habebant prolem, tanquam legis tranſgreſſores. Quæ erat magna ignominia. Nota. Aliqui in veteri Teſtamento propter ſuam culpam non habebant prolem, ita ut ſterilitas eſſet pœna peccati: Aliqui, ſine ſua culpa. Prioris generis fuit Abimelech, Rex Geraræ, qui non potuit habere prolem in ſua familia, propterea quod eripuiſſet Abrahæ ſuam uxorem, juxta illud Geneſ. 20. 18. *Concluſerat Dominus omnem vulvam domus Abimelech, propter Saram uxorem Abrahæ.* Item, Michol uxor Davidis, quæ quod deriſiſſet Davidem ſaltantem coram Arca Domini, manſit ſterilis uſque ad finem vitæ. 2. Reg. 6. 23. Item illæ de quibus Oſeæ 9. 13. *Da eis Domine. Quid dabis eis?* (nempe propter peccata ſua.) Sequitur: *Da eis vulvam ſine liberis, & ubera arentia.*

8. Poſterioris generis fuerunt ſanctæ fœminæ, Sara, uxor Abrahæ: Rebecca, uxor Iſaac: Rachel, uxor Jacob, Anna, uxor Elcanæ: Sara filia Raguelis: Elizabeth, uxor Zachariæ & aliæ plures. Quæ quidem longo tempore fuerunt ſteriles, non propter ſuam culpam; ſed ut Deus novo miraculo oſtenderet, filios, qui ex illis naſce-

naſcerentur, non naturæ viribus, ſed Dei beneficio natos eſſe. Et quanquam ſupradictæ fœminæ coram Deo non fuerint paſſæ opprobrium aut ignominiam, quia Deus ſciebat ſanctas eſſe, tamen paſſæ ſunt coram hominibus, qui putabant eas à Deo puniri per ſterilitatem. Hoc ſenſu dixit Rachel, poſtquam peperiſſet, Geneſ. 30. 23. *Abſtulit Deus opprobrium meum*. Et Sara filia Raguelis, poſt longam ſterilitatem oravit Deum dicens: *Peto Domine, ut de vinculo improperii huius abſolvas me, aut certè deſuper terram eripias me*. Tob. 3. 15. Et Elizabeth, ablata ſterilitate, cùm jam concepiſſet in utero, occultabat ſe menſibus quinque, dicens: *Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines*. Luc. 1. 24. Vide Maldonatum ibid. v. 25.

QUÆSTIO II.

In quo gradu licuerit, vel non licuerit contrahere matrimonium in veteri Teſtamento?

1 VEl, qui gradus conſanguinitatis & affinitatis fuerint prohibiti in lege Moſaica? Reſpondeo. Ex Levitic. cap. 18. colliguntur hæc duo. Primò, ratione conſanguinitatis, non licebat contrahere cum his. 1. Cum patre vel matre: vel quod idem eſt, cum filio vel filia. 2. cum ſorore. 3. cum amita vel matertera. Secundò, ratione affinitatis, non licebat cum his. 1. cum noverca.

verca. 2. cum ſorore privigna. 3. cum filia aut nepte privigna. 4. cum uxore patrui. 5. cùm uxore fratris relicta, (niſi frater reliquiſſet illam ſine prole, juxta tertiam regulam ſupra aſſignatam.) 6. cum uxore filii 7. cum ſorore uxoris propriæ, uxore adhuc vivente. Nam ſi mortua eſſet uxor, licebat.

2. Quæres, An iidem gradus ſint etiam prohibiti apud Chriſtianos? Reſpondeo. Omnino ſunt: & præter illos alii plures, ut patet ex Concilio Tridentino Seſſione vigeſimaquarta, Canone tertio. Et quidem in conſanguinitate, prohibiti ſunt quatuor gradus. Vel, quod idem eſt, conſanguinitas uſque ad quartum gradum incluſivè reddit matrimonium invalidum. c. Non debet, de conſanguinitate. Similiter in affinitate prohibiti ſunt quatuor gradus, cap. citato. Niſi quod in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. capite quarto ſtatutum ſit, ne affinitas ex fornicatione orta extendatur ultra ſecundum gradum.

3. Hìc pro majori intelligentia duo notanda ſunt. Primò: Conſanguinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, orta ex naturali propagatione, quarum vel una deſcendit ex altera, ut filius ex parente, nepos ex avo, pronepos ex proavo: vel ambæ deſcendunt ex eadem, ut duo fratres ex eodem patre, duo nepotes ex eodem avo, duo pronepotes ex eodem proavo. Valentia quæſt. 5. de Matrimonio puncto 3. §. Cognatio, & alii paſſim. Affinitas eſt propin-

quitas duarum perſonarum, orta ex carnali copula unius cum alterius conſanguineo vel conſanguinea: ſive copula fuerit licita, ſive illicita. Quo pacto inter novercam & privignum eſt affinitas, quia interceſſit carnalis copula inter novercam & conſanguineum privigni, nempe privigni patrem. Valentia ibidem. §. Affinitas. Hinc ſequitur, gradus affinitatis diſtinguendos eſſe per ordinem ad gradus conſanguinitatis, ut paulò poſt clarius explicabo.

4. Secundò, Ut autem ſciatur, quoto gradu conſanguinitatis una perſona diſtet ab alia, tres regulæ ſervandę ſunt *Prima*: In linea recta, quę eſt aſcendentium & deſcendentium, tot gradus numerandi ſunt, quot numerantur perſonę, excepta prima. Itaque filius eſt in primo gradu conſanguineus patri, nepos in ſecundo, pronepos in tertio, & ſic deinceps. *Secunda*: In linea tranſverſa, quando utraque perſona ęqualiter diſtat ab eodem ſtipite communi, totidem gradibus diſtant inter ſe, quot gradibus diſtant à ſtipite. Unde fratres, qui ęqualiter diſtant à patre, ſunt conſanguinei in primo gradu; quia quilibet illorum eſt conſanguineus patri in primo gradu. Similiter filii fratrum ſunt conſanguinei in ſecundo gradu, propter eandem cauſam. *Tertia*: In linea tranſverſa, quando utraque perſona inęqualiter diſtat à communi ſtipite, quot gradibus diſtat perſona remotior à ſtipite, totidem etiam diſtat ab altera. Unde filius fratris diſtat à ſuo patruo in ſecun-

do

do gradu. Hæ tres regulæ valent in jure Canonico, & ſervantur in caſibus matrimonialibus. Vide Valentiam loco citato, Bellarminum de matrimonio cap. 24. & alios.

5. Ad cognoſcendos autem gradus affinitatis, tradi ſolet hæc regula: poſita copula carnali inter virum & fœminam, quo gradu aliquis viro conſanguineus eſt, eadem eſt affinis fœminæ. Et viciſſim, quo gradu conſanguineus eſt fœminæ, eodem affinis eſt viro. Nota. Licèt omnes conſanguinei viri contrahant affinitatem cum uxore illius: Et rurſum, omnes conſanguinei uxoris contrahant affinitatem cum viro; conſanguinei tamen viri & uxoris non contrahunt affinitatem inter ſe. (capite ſuper his, de conſanguinitate.)

6. Jam facilè intelligitur differentia veteris ac novi Teſtamenti, quoad gradus conſanguinitatis & affinitatis. In veteri prohibiti erant duo gradus conſanguinitatis in linea recta. Primus, inter patrem & filiam vel inter matrem & filium. Secundus, inter avum & neptem: vel inter aviam & nepotem. In linea tranſverſa, ſimiliter duo. Primus, inter fratrem & ſororem. Secundus, inter nepotem & amitam vel materteram. Non tamen inter neptem & patruum vel avunculum, ut notat Bellarminus cap. 17. At in novo prohibiti ſunt quatuor gradus in utraque linea. In recta quidem, primus inter patrem & filiam: inter matrem & filium 2. inter avum & neptem. 3. inter

proavum & proneptem. 4. inter abavum & abneptem. In tranſverſa autem, primus inter fratrem & ſororem. 2. inter fratrem & fratris vel ſororis filiam: inter nepotem & amitam vel materteram: inter neptem & patruum vel avunculum 3. inter fratrem & fratris vel ſororis neptem: inter pronepotem & amitam vel materteram magnam. 4. inter fratrem & fratris vel ſororis proneptem.

7. Rurſum in veteri Teſtamento prohibiti erant tres gradus affinitatis. In primo non licebat contrahere cum noverca: cum ſorore privigna: cum filia privigna: cum uxore fratris: cum uxore filii: cum ſorore uxoris. In ſecundo, cum uxore patrui. In tertio, cum nepte privigna. At in novo prohibetur etiam quartus gradus affinitatis. Itaque non licet contrahere cum ſorore avi vel pronepotis.

8. Solet diſputari, An omnes gradus, qui lege Moſaica erant prohibiti, ſint etiam jure naturali prohibiti? Reſpondeo. Non omnes. Nam Eccleſia in quibuſdam poteſt diſpenſare, ut definit Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. Can. 3. Non poſſet autem diſpenſare, ſi omnes jure naturali eſſent prohibiti. Qui ergo hoc modo prohibiti ſunt? Primò certum eſt, omnes gradus conſanguinitatis lineæ rectæ inter aſcendentes & deſcendentes, jure naturali prohibitos eſſe. An autem primus gradus in linea tranſverſa qui eſt fratris cum ſorore, prohibitus ſit, dubium eſt. Plerique affirmant. Cajetanus negat,

negat, quia Cain filius Adami accepit ſororem ſuam in uxorem. Nec peccavit contra jus naturale. Bellarminus cap. 27. componit hanc litem. Ait quidem eſſe præceptum naturale, non contrahere cum ſorore, ſicut eſt præceptum naturale, non accipere alienum; Sed non obligare in extrema neceſſitate. Sicut ergo licitum eſt, in extrema neceſſitate, accipere alienum panem, & comedere; ſic etiam licere in extrema neceſſitate, contrahere matrimonium cum ſorore. Fuit autem extrema neceſſitas in principio mundi. Nam Cain non poterat aliam uxorem habere, niſi ſororem ſuam.

9. Secundò probabile eſt, primum gradum affinitatis, qui eſt inter privignum & novercam, lege naturali prohibitum eſſe, ut docet Bellarminus loco citato. Et probat ex eo, quia qui contrahebant matrimonium in gradibus lege naturali prohibitis, puniebantur morte: qui autem contrahebant in gradibus lege tantum Moſaica prohibitis, puniebantur leviori pœna, Levit. 20. At contrahentes cum noverca puniebantur morte: Ergo veriſimile eſt, lege naturali prohibitum eſſe, contrahere cum noverca. Ex dictis ſequitur, reliquos gradus conſanguinitatis & affinitatis, qui lege naturali non ſunt prohibiti, prohibitos tantum eſſe lege humana apud Chriſtianos: quia tametſi apud Judæos prohibiti fuerint lege divina Moſaica, tamen illa lex nunc abrogata eſt, nec Chriſtianos obligat. Secundò ſequitur Pontificem in illis omnibus gradibus, qui

lege naturali prohibiti non ſunt, poſſe diſpenſare, ſicuti in multis diſpenſatum eſt.

QUÆSTIO III.

An potuerint accipere uxores alienigenas?

1 Videtur non potuiſſe. Primò, quia Deus ſeverè id prohibuit in veteri Teſtamento. Exodi 34. 16. & Deuteron. 7. v. 3. & 3. Reg. 11. 2 Secundò, quia graviter punivit illos, quod contra prohibitionem ipſius accepiſſent alienigenas, poſt mortem Joſue, Judicum 3. verſu quinto, & ſequentibus. Tertiò, quia cum Samſon vellet accipere uxorem Philiſtæam, dixerunt ei parentes: *Numquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philiſtiim, qui incircumciſi ſunt?* Judicum 4. v. 3. Quibus verbis ſignificabant, non licere accepere uxorem gentilem. Quartò, quia juxta ſeptimam legem ſuperius aſſignatam, omnes viri debebant ducere uxores ex ſua tribu & cognatione.

2. Sed contra eſt. Primò, quia lex quinta ſuperius aſſignata concedebat illis, ut acciperent alienigenas in bello captas. Secundò, quia multi acceperunt alienigenas, ſine ulla culpa aut reprehenſione. Sic Jacob accepit filias Laban idololatræ. Geneſ. 30. verſu 25. Joſeph filiam Putipharis Ægyptiam. Geneſ. 41. verſu 45. Moyſes filiam

Jethro

Jethro Æthiopiſſam. Exodi 2. verſu 21. Mahalon & Chelion uxores Moabitidas. Ruth 1 4. Similiter Booz Ruth Moabitidam; Ruth. 14. 10. Salmon Rahab Chananæam. Matth. 1 5. Samſon Philiſtæam. Judic. 14. 2 David filiam Regis Geſſur. 2 Reg. 3. verſ. 3. Salomon filiam Pharaonis Regis Ægypti. 3. Reg. 3. verſ. 1. Denique Eſther nupſit Aſſuero Regi Perſarum, qui erat Gentilis. Eſther. 2. 17.

3. Reſpondeo cum diſtinctione. Ordinariè non licebat Judæis accipere uxores alienigenas ſeu gentiles: extraordinariè licebat in tribus caſibus. Prior pars patet, quia erat illis prohibitum, propter periculum ſubverſionis & idololatriæ. Hoc patet ex locis citatis Exodi 34. verſu 16 *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne, poſtquam ipſa fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in Deos ſuos*, id eſt ne ſint illis occaſio idololatriæ. Et Deut. 7 v. 3. *Nec ſociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus: nec filiam illius accipies filio tuo; quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & ut magis ſerviat Diis alienis.* Et 3. Regum 11. verſu 2. *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras: certiſſimè enim avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos earum.* Quæ teſtimonia intelliguntur potiſſimum de fœminis Chananæis, quarum terram poſſeſſuri erant Judæi. Et quia poſt mortem Joſue contempſerunt hanc prohibitionem, meritò à Deo puniti ſunt, juxta illud Judic. 3. verſu 5. *Filii Iſrael habitaverunt in medio Cha-*

nanæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebuſæi, & duxerunt uxores filias eorum, ipſiſque filias ſuas filiis eorum tradiderunt, & ſervierunt Diis eorum. Feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſervientes Baalim & Aſtaroth. Iratuſque contra Iſrael Dominus tradidit eos in manus Chuſan Raſathaim regis Meſopotamiæ, ſervieruntque ei octo annis.

4. Poſterior pars probatur, quia extraordinariè poterant accipere uxores gentiles, in his tribus caſibus. Primò, ſi uxores relicto gentiliſmo, converterentur ad cultum veri Dei. Tunc enim ceſſabat periculum ſubverſionis & idololatriæ. Sic converſa fuit Ruth Moabitis: ſic Rahab: ſic aliæ plures, & hoc ſenſu conceſſum fuit accipere alienigenas bello captas. Deut. 21. 12. Non enim fuit conceſſum niſi prius raſo capite, præciſis unguibus, mutata veſte, defleto patre & matre. Nam per hujuſmodi ceremonias ſignificabatur, quod prius deberent ejurare ritus & mores patriæ, ac præcipuè cultum falſorum Deorum. Vide Serar. in cap. 6. Joſue, in quæſt. 50.

5. Secundò, ſi Deus excitaret aliquem Judæum, ut acciperet uxorem gentilem, etiam in gentiliſmo permanentem. Sic excitavit Samſonem, ut acciperet Philiſtæam: quod parentes illius ignorabant, juxta illud Judicum 14. v. 4. *Parentes autem eius neſciebant quod res à Domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſthiim.* Sic excitavit Eſtherem, ut nuberet Aſſuero regi gentili; quia ex

tali

tali matrimonio multa bona tota Judæorum genti erant obventura.

6. Tertiò, ſi eſſet aliqua neceſſitas vel urgens cauſa cur acciperent uxores alienigenas. Sic excuſari poterant Mahalon & Chelion, accipiendo uxores Moabitidas. Erant enim juvenes in fervore ætatis, erant in aliena patria; erant egentes & famelici. Nullum apparebat remedium, vel contra fervorem libidinis, vel contra famem & egeſtatem, niſi ducerent uxores illius loci, à quibus ſuſtentarentur. Unde Rupertus lib. 1. in Matth. *Mahalonem non lex juſtificat, ſed neceſſitas excuſat, ſcilicet fames, quæ fuerat, & propter quam, ut Scriptura refert, abiit homo de Bethlehem.* Et ibid. *Niſi neceſſitas illos excuſaret, nec ipſi uxores ducere debuiſſent Moabitidas.* Quò etiam ſpectat illud Valentiniani Imp. in Novellis L. 22. Theodoſiani codicis: *Nihil turpe, nihil vetitum credit eſuriens. Sola cura eſt, ut qualicumque ſorte vivatur.* Vide Serarium in cap. 1. Ruth. quæſt. 11.

7. Porrò, an omnes illi, quos ante diximus accepiſſe uxores gentiles, potuerint excuſari uno iſtorum caſuum, non eſt hujus loci diſputare. Conſtat aliquos excuſari potuiſſe, ut jam dictum eſt: Salomonem non potuiſſe, ut patet 3. Reg. 11. 1. & ſeqq. De reliquis diſputant ſuo loco interpretes. Quod ultimo loco objiciebatur, viros debuiſſe ex ſua tantum tribu & cognatione accipere uxores, jam examinandum eſt.

QUÆSTIO IV.

An Judæi potuerint accipere uxores extra ſuam tribum & cognationem?

1 Dictum eſt, ordinariè non potuiſſe accipere uxores gentiles, ſed tantum Hebræas. Nunc quæſtio eſt, an promiſcuè potuerint accipere Hebræas ex quacumque tribu? An verò neceſſe fuerit, unumquemque accipere ex ſua tribu, & non ex alia? Ratio dubitandi ſumitur ex illa lege, quam ſupra allegavi: *Omnes viri ducent uxores de tribu & cognatione ſua: & cunctæ fœminæ ab eadem tribu maritos accipient: ut hæreditas permaneat in familiis, nec ſibi miſceantur tribus: ſed ita maneant, ut à Domino ſeparatæ ſunt*. Numerorum trigeſimo ſexto, verſu ſeptimo. Quæ ſanè lex, ſi ſpectemus verba, videtur fuiſſe generalis; ita ut non licuerit contrahere matrimonium extra ſuam tribum aut cognationem. Et ſic ſentiunt Lyranus & Abulenſis in illum locum, & Turniellus in Annalibus, Anno mundi 2583. num. 31. Niſi quod excipiant Levitas. Nam illa lex propterea lata eſt, ne paternæ hæreditates, per matrimonia diverſarum tribuum de una tribu in aliam transferrentur; ſed ſingulæ hæreditates manerent in ſuis tribubus. At Levitæ non habebant paternas hæreditates, nec ullius alterius hæreditatis erant capaces; ac proinde non fuiſſent translatæ hæreditates ex

una tribu in aliam etiamſi Levitæ contraxiſſent matrimonia cum hominibus aliarum tribuum.

2. Alii probabiliter putant; non fuiſſe legem generalem, ſed tantum obligaſſe eas fœminas, quæ ſuccedebant in hæreditatem patris, propter defectum maſculæ prolis. Et ſimiliter eos tantum viros, qui tales fœminas ducebant in matrimonium. Hujuſmodi enim viros ac fæminas debuiſſe eſſe ejuſdem tribus & cognationis. Ita Burgenſis, Cajetanus, Oleaſter, Vatablus, Cornelius, in cap. 36 Num. Ratio ſumitur ex occaſione illius legis, quæ fuit hujuſmodi. Deus dederat duplex præceptum Moyſi in deſerto. Unum, ut filii Iſrael, quando venirent in terram promiſſionis, ſorte eam dividerent, & unaquæque tribus ac familia haberet ſuam certam portionem, ac hæreditatem, excepta tribu Levi. Alterum, ut ſi aliquis paterfamilias moreretur ſine filiis filiæ eſſent hæredes. Numerorum 27. 8. Contigit poſtea, ut Salphaad, qui erat de tribu Manaſſe, moreretur ſine filiis, & relinqueret tantum filias. Itaque filiæ erant hæredes. Hinc oriebatur quæſtio, An iſtę filiæ poſſent nubere maritis aliarum tribuum? Nam ſi nuberent, hæreditas illarum erat tranſitura ad alias tribus. Sin minus, non erat libertas nubendi, quibus vellent. Igitur ad hanc quæſtionem reſpondit Deus per Moyſen, ut non nuberent, niſi in ſua tribu: ne, ſi extra ſuam tribum nuberent, hæreditas ad alias tribus derivaretur.

tur. Hæc autem reſponſio non erat generalis, ſed pertinebat ad eas tantum fœminas, quæ erant hæredes ſuorum parentum: ad alias minimè.

3. Hæc ſententia dupliciter confirmari poteſt. Primò ex Hebræo textu, qui ſic habet: *Omnis femina hæreditans hæreditatem, nubet uni ex tribu ſua.* Deinde exemplo eorum, qui, quod iſto caſu non comprehenderentur extra tribum contraxerunt matrimonia. Sic David, qui fuit de tribu Juda, duxit Michol, filiam Saulis, de tribu Benjamin. Sic filii Iſrael jurarunt, quod non vellent filias ſuas dare Benjamitis. Judic. 21. 1. Ex quo colligimus, ſolitos id antea facere. Sic denique omnes illi, quos ſupra diximus accepiſſe uxores gentiles, ſeu alienigenas.

QUÆSTIO V.

Quæ ſit differentia inter Matrimonium Veteris ac Novi Teſtamenti?

1 RESpondeo. Unum differt ab altero ſicut Synagoga ab Eccleſia: Vel, ſicut matrimonium Abrahæ cum ancilla, à matrimonio ejuſdem cum libera: vel generatim, ſicut umbra imaginis ab ipſa imagine. Nam ſicut Synagoga fuit imperfectior, quam Eccleſia: Et matrimonium cum ancilla, imperfectius, quam cum libera: Et umbra imaginis imperfectior, quam ipſa imago: Ita matrimonium Moſaicum fuit imperfectius,

quam

quam matrimonium noſtrum. Et quidem multis modis.

2. Primò, quia noſtrum matrimonium eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, quod confert gratiam, ſicut Baptiſmus & alia Sacramenta. Trident. Seſſione 24. Canon. 1. D. Thomas in Supplemento, quæſt. 42. art. 1. & 3. alii paſſim. At Moſaicum non fuit Sacramentum. Itaque duo ſpectanda ſunt in noſtro matrimonio. 1. Contractus civilis. 2. Ratio Sacramenti, quæ contractui ſupervenit. In priori convenit cum Moſaico: in poſteriori differt.

3. *Secùndò*, Moſaicum poterat diſſolvi per libellum Repudii, ut dicam cap. 53. Noſtrum non poteſt hoc modo diſſolvi. Trident. can. 5. & 7. Sicut Synagoga à Deo repudiata eſt; Eccleſia numquam repudiabitur. Et hoc aptè ſignificatur per Abraham, qui repudiavit Agar, quæ erat ancilla; non autem Sara, quæ erat libera.

4. Tertiò, Moſaicum admittebat Polygamiam: noſtrum non admittit. Itaque licebat per legem Moſaicam habere plures ſimul uxores. c. ſequenti: per Evangelicam non licet, Trident. can. 2. Sicut Deus in veteri Teſtamenti non ſolum habebat filios adoptivos ex Synagoga, ſed etiam ex gentilitate. At in novo nullum habet, niſi ex Eccleſia, quam ſolam agnoſcit pro ſua ſponſa.

5. Quartò, in Moſaico, duo tantum gradus conſanguinitatis, & tres affinitatis erant prohibiti, in noſtro, plures. ſupra quæſt. 2. §. 6. & 7.

6. & 7. Quintò, Moſaicum, ut plurimum, debebat contrahi inter virum & fœminam ejuſdem tribus: noſtrum non aſtringitur ad certam tribum. Sextò, in lege Moſaica, frater debebat accipere uxorem fratris ſui defuncti, ſi mortuus eſſet ſine prole: in Evangelio nulla talis eſt obligatio.

6. In eo tamen conveniunt, quod ſicut juxta legem Moſaicam non licebat contrahere matrimonia cum infidelibus & idololatris: ita juxta Evangelicam non licet cum infidelibus & hæreticis, hoc intereſt, quod ſi Chriſtianus contrahat cum fœmina infideli non baptizata, matrimonium ſit irritum: ſi cum hæretica, ſit quidem illicitum non tamen irritum.

CAPUT XXI.

De Polygamia.

POLYGAMIA idem eſt, quod pluralitas uxorum: eſt ergo quæſtio, an in Veteri Teſtamento licuerit uni viro habere ſimul plures uxores? Ratio dubitandi eſt, quia nec Adam, nec ullus alius ab initio mundi, uſque ad diluvium, habuit ſimul plures uxores, niſi ſolus Lamech Geneſ. 4. 19. Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in Epiſt. ad Lotharium Regem, ubi illum vocat adulterum, cap. an non 24. quæſt. 3. At ſi licuiſſet habere plures, cur Lamech

eo

eo nomine reprehenderetur ? Cur nullus alius ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluvium plures habuit?

2. At contra eſt, quia multi ſancti viri poſt diluvium Polygamia uſi ſunt: quod non feciſſent, ſi fuiſſet prohibita. Nam Abraham habuit duas uxores, Saram & Agar: Jacob duas, Liam & Rachelem. Elcana duas, Annam & Phenennam: David plures, Achinoam, Abigail, Maacha, Aggith, Abital, Eglam, Berſabee, Micol. Et ſic deinceps.

3. Reſpondeo 1 Polygamia repugnat primæ inſtitutioni matrimonii, quæ à Deo facta eſt in Paradiſo. 2. Repugnat etiam aliquo modo legi naturæ. 3. Deus tamen conceſſit, ut poſt diluvium liceret habere plures uxores, quod ante diluvium non licebat. 4 Hæc conceſſio, quam alii diſpenſationem vocant, confirmata eſt per legem Moſaicam. 5. Sed revocata per Evangelicam, quia Chriſtus in Evangelio reduxit matrimonium ad primam inſtitutionem, ita ut non amplius liceat habere plures ſimul uxores. Hæc ſingula confirmanda ſunt per totidem concluſiones.

CON-

CONCLUSIO I.

Polygamia repugnat primæ inſtitutioni Matrimonii, quæ à Deo facta eſt in Paradiſo.

1. SIc docent Hieronymus, Chryſoſt. Theophylact. Beda, Anſelm. in c. 19. Matt. Ambroſ. in lib. de viduis circa finem, Aug. lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia c. 9. aſſerentes matrimonium initio inſtitutum fuiſſe inter unum & unam, & conſequenter excluſam Polygamiam. Quod dupliciter probari poteſt. Primò ex Scriptura, quæ utitur numero ſingulari. Gen. 1. 27. *Maſculum & feminam creavit eos.* Et cap 2. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: Et erunt duo in carne una.* Non dixit in plurali; Maſculum & duas, vel tres fœminas creavit: Nec, adhærebit uxoribus ſuis: Nec, erunt plures in diverſa carne. Secundò, ex ipſa hominis creatione. Nam ſi Deus voluiſſet Adamum habere plures uxores, ſine dubio creaſſet illi plures fæminas, quas in uxores ducere potuiſſet. At unam tantum creavit. Voluit ergo una uxore contentum eſſe. Unde Innocentius c Gaudemus de divortiis, accommodatè ait, unam tantum coſtam in unam fœminam, non plures in plures fœminas fuiſſe converſas.

CON-

CONCLUSIO II.

Polygamia repugnat etiam aliquo modo legi naturæ.

1 ITa Innocentius loco citato, D. Th. q. 65. art. 1. & alii paſſim Theologi, excepto Durando, & aliis pauculis. Et probatur 1. ex dictis, quia ſi Polygamia omnino conformis eſſet naturæ, Deus, qui eſt auctor naturæ, ab initio illam inſtituiſſet, præſertim cum eo tempore fuiſſet maximè neceſſaria ad propagandum genus humanum: At Deus non inſtituit tunc Polygamiam, ſed Monogamiam: Ergo Polygamia non eſt omnino conformis legi naturali. Secundò, quia contra legem naturæ fit, quando res uni tradita, & ab eo legitimè poſſeſſa, alteri traditur poſſidenda: ſed maritus in matrimonio tradit corporis ſui poteſtatem uxori: ergo jure naturæ non poteſt illam alteri tradere. Tertiò, quidquid repugnat fini matrimonii à natura intento, hoc repugnat legi naturali: At pluralitas uxorum repugnat fini matrimonii à natura intento. Et quidem duplici fini. Alter eſt, mutuum obſequium viri & fœminæ. Alter remedium concupiſcentiæ: Utrique repugnat pluralitas uxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutuæ charitati & obſequio conjugum in domeſtica vivendi ratione, quam rixæ & contentiones. At ſi unus vir haberet plures uxores, facillimè

inter

inter eas oriretur contentio, æmulatio, & invidia; maximè ſi una plus, alia minus à viro diligeretur: vel ſi una eſſet ſterilis, altera fœcunda. Exempla ſunt in Scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar. Geneſ. 21. 9. Rachel invidebat Liæ propter fœcunditatem. Geneſis 30. 1. Phenenna affligebat Annam. 1. Reg. 1. 6. Poſteriori verò, quia qui plures haberet uxores, non poſſet omnibus & ſingulis ſatisfacere, quoad ipſarum libidinem & concupiſcentiam.

6. Dixit in concluſione: *Aliquo modo*. Non enim abſolutè & ſimpliciter contra naturam eſt, habere plures uxores, ſed tantum ex parte, Quod ſic explico. Finis matrimonii triplex eſt. Primus procreatio ſeu propagatio prolis. Secundus, mutuum obſequium conjugum in domeſtica vivendi ratione. Tertius, remedium concupiſcentiæ. Primus eſt primarius ſeu principalis: reliqui duo, ſecundarii Igitur Polygamia non repugnat fini primario ideſt procreationi prolis: quia quò quis habet plures uxores, poteſt plures liberos procreare: ſed repugnat finibus ſecundariis, ut oſtenſum eſt. Unde ſequitur, Polygamiam, ratione finis primarii, conformem eſſe legi naturę; ratione ſecundarii repugnantem. Et hoc probant tria argumenta pro concluſione allata. Sed ſecundum debet explicari hoc modo. Contra legem naturę fit, quando res uni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, ut ille finis impediatur: Non autem, quando res uni tradita ad certum finem, ita traditur al-

teri,

teri, ut ille finis non impediatur. Si ergo vir daret poteſtatem ſui corporis uni fœminę, vel ad mutuum obſequium, vel ad remedium concupiſcentię, faceret contra legem naturę; ſi eandem traderet alteri fœminę ad eundem finem, quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret uni ad procreationem prolis, & alteri ad eundem finem, non faceret contra legem naturę, quia per hoc finis ille non impediretur.

CONCLUSIO III.

Deus conceſſit poſt diluvium, ut liceret habere plures uxores, quod antea non licebat.

1 ITa authores citati. Ratio ſumitur ex ipſo facto. Nam conſtat, ut initio dixi, quoſdam ſanctos viros habuiſſe plures uxores, quas procul dubio non accepiſſent, niſi fuiſſet illis à Deo conceſſum, & quamvis aliqui dubitent de Abrahamo de quo paulo poſt, tamen de Jacob, Elcana, Davide, & quibuſdam aliis dubitari non poteſt. De Jacob conſtat ex illo Geneſ. 30. 25. *Dixit Jacob ſocero ſuo: Da mihi uxores & liberos meos, pro quibus ſervivi tibi, ut abeam.* De Elcana, 1. Reg 1. 2. *Elcana habuit duas uxores: nomen uni, Anna: & nomen ſecundæ Phenenna.* De David 1. Reg 25. 42. *Surrexit Abigail, & ſecuta eſt nuncios David, & facta eſt illi uxor Sed & Achinoam accepit David, & fuit utraque uxor ejus.* Et 2. Reg. 2. 2. *Aſcendit ergo David*

vid, & duæ uxores eius, Achinoam & Abigail.

8. Quęres 1. An hęc conceſſio Polygamię primo omnium facta ſit Abrahamo? Reſp. Non legimus quemquam poſt diluvium habuiſſe plures uxores, ante tempora Abrahami. De Abrahamo quęſtio eſt. Plerique docent, habuiſſe illum duas uxores, Saram & Agar. Alii contra, Saram fuiſſe legitimam uxorem; Agar non uxorem, ſed concubinam. Quod tripliciter probant. Primò ex illo Geneſis 25. 5. *Dedit Abraham cuncta, quæ poſſederat, Iſaac: filiis autem concubinarum largitus eſt munera.* Ubi per concubinas intelliguntur Agar & Cetura. Secundò ex verbis Judęorum Joan. 8. 41. *Nos ex fornicatione non ſumus nati*, id eſt, Non ſumus nati ex Agar concubina Abrahę, ſed ex Sara legitima ejus uxore. Tertiò, quia aliqui Patres ita ſentiunt, ut Ambroſius lib. 1. de Abrahamo cap 4. & Aug. l. 2. contra adverſarium Legis & Prophetarum c. 9. l. 16. de Civitate Dei c 25. ambo enim excuſant Abrahamum quod vivente legitima uxore quęſiverit filium ex ancilla: aſſerentes eum id feciſſe, non ex libidine, ſed ex amore poſteritatis. Quod ſi putaſſent Agar. fuiſſe legitimam ejus uxorem, non opus erat tali excuſatione.

9. Hęc tamen ſententia non placet. Primò, quia magnam injuriam faciat Abrahamo, quaſi ſciens commiſerit adulterium; quod abſit à tanto Patriarcha. Secundò quia repugnat Apoſtolo ad Galatas 4. 22. Ubi ait Abrahamum habuiſſe duos filios unum

unum de ancilla, & unum de libera. Et per hoc fuiſſe ſignificatum, quod Deus habiturus eſſet duos populos, unum ex Synagoga: alterum ex Eccleſia. Ergo ex ſententia Apoſtoli, Abraham fuit figura Dei: Duo filii Abrahę, Iſmael & Iſaac, fuerunt figura duorum populorum, nempe populi Judaici, & populi Chriſtiani: Agar, mater Iſmaelis, fuit figura Synagogę, & Sara, mater Iſaac, figura Eccleſię: At ſicut Eccleſia eſt legitima, non autem adulterina mater Chriſtianorum: ita Synagoga fuit legitima non autem adulterina mater Judęorum. Ergo ſimiliter, ſicut Sara fuit legitima mater Iſaac; ita Agar, legitima mater Iſmaelis. Et conſequenter, utraque legitima uxor Abrahę.

10. Ad argumenta contraria ſic reſpondeo. Ad 1. Nomen concubinarum ſępè ſumitur pro veris uxoribus, ſed ſecundariis & ignobilioribus. Nam inter plures unius viri uxores, ſolebat una eſſe primaria, quę erat domina & gubernatrix familię, cui reliquę deferebant. Sic Sara erat domina: Agar, ancilla. Utraque tamen uxor. Tametſi igitur Agar & Cetura, loco citato, vocentur concubinę Abrahami, erant tamen uxores. Et alibi ſic vocantur. Agar quidem Geneſis 16. 3. Cetura verò Geneſis 24. 1. Vide Pererium & Cornelium in c. 25. Geneſis. v. 5. & Bellarm. de matrimonio cap. 11. Nota: Abraham habuit tres uxores, unam primariam, quę erat Sara: duas ſecundarias, quę erant Agar & Cetura; non tamen habuit

habuit tres ſimul, ſed tantum duas, Saram & Agar. Nam poſt mortem Saræ, duxit Ceturam, Geneſis vigeſimo quinto, verſ. 1.

11. Ad 2. Judæi non loquuntur de fornicatione carnali, ſed de ſpirituali, id eſt de idoloiatria. Itaque ſenſus illorum non eſt hic: Nos non ſumus nati ex Agar concubina Abrahæ; ſed hic potius: Nos non ſumus idololatræ, ſed cultores veri Dei. Hoc patet ex illis ipſorum verbis: *Nos ex fornicatione non ſumus nati: unum patrem habemus Deum*. Quæ poſteriora verba non cohærerent cum prioribus ſi eſſet ſermo de fornicatione carnali. Non enim eſſet bona connexio, ſi dixiſſent: Nos non ſumus nati ex concubina Abrahæ, ſed unum patrem habemus Deum. Hæc autem eſt bona connexio: Nos non ſumus cultores idolorum, ſed unius veri Dei: Vel, Nos non deſcendimus ex gentilibus idololatris, ſed ex Patriarchis unius Dei cultoribus. Vide Auguſtinum & Maldonatum in illum locum, & Bellarminum de Matrimonio cap. 11.

12. Ad 3. Ambroſius & Auguſtinus non diſſentiunt à nobis. Nam Ambroſius tripliciter excuſat Abrahamum. Primò, quod eo tempore nondum eſſet prohibitum adulterium per legem ſcriptam. Secundò, quod amore poſteritatis, non ardore libidinis id fecerit uxore conſentiente: & tandem pœnitentiam egerit. Tertiò, quod non peccavelit, ſed futurum myſterium, quod explicat Apoſtolus ad Galatas quarto, verſu 12. de quo

quo ſupra §. 8. Hæc tertia excuſatio eſt vera. Ex qua ſequitur, Abrahamum ex inſtinctu Dei feciſſe, quod fecit; ut ſuo facto ſignificaret, fore aliquando, ut Deus conjungat ſibi Synagogam & Eccleſiam; ſicut ipſe conjunxerat ſibi Agar & Saram. Porro Auguſtinus non negat, Agar fuiſſe uxorem Abrahami, cùm Scriptura diſertè hoc affirmet, Geneſis 16. 3. ſed ſolùm defendit Abrahamum contra Manichæos, aſſerens, illum, vivente adhuc Sara uxore accepiſſe Agar ancillam, non ex libine, ut putabant Manichæi, ſed ex amore poſteritatis. Et quidem Sara conſentiente & inſtigante. Quod eſt veriſſimum, ut patet Geneſis 16. verſu 1. Nota. Sara, cùm adverteret ſe eſſe ſterilem, videtur ex divina inſpiratione inſtigaſſe Abrahamum, ut acciperet Agar ancillam & ex illa prolem ſuſcitaret, ad præfigurandum myſterium, de quo dictum eſt. Sicut etiam Rebecca, ex divino inſtinctu, inſtigavit Jacob filium ſuum, ut fingeret ſe eſſe primogenitum, & hoc prætextu peteret à patre ſuo Iſaac benedictionem. Quæ res etiam non carebat myſterio.

13. Quæres 2 Quare Deus poſt diluvium conceſſerit Polygamiam, quæ antea non erat conceſſa? Reſpondeo: Conceſſit illam duplici de cauſa. Primò, ad propagandam prolem, qui eſt primarius finis matrimonii. Secundò ut eſſet figura, ſeu typus pluralitatis, ſeu multitudinis gentium, quæ Chriſto tanquam ſponſo, erat conjungenda. Auguſtinus libro de bono conjugali, cap. 18.

Divus Thomas quæſtione 65. articulo 2. ad quintum, Valentia quæſtione prima de matrimonio, parte tertia. Sed quare propter eaſdem cauſas, non conceſſit illam in principio mundi? Reſpondeo. Hoc pendet ex libera ipſius voluntate. Poteſt tamen dari hæc cauſa, quia Monogamia quam inſtituit in principio mundi, poterat utrumque præſtare. Primò, quia erat ſufficiens ad propagandam prolem. Secundò, quia erat typus ſeu figura conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Nota Chriſtus poteſt conferri, vel cum Eccleſia, quæ eſt una: vel cum multitudine gentium, quæ recipiuntur in Eccleſiam. Priori modo fuit repræſentatus per Monogamiam, poſteriori per Polygamiam. Nam ſicut ante diluvium, vir conjunctus uni tantum uxori, erat figura conjunctionis Chriſti cum una Eccleſia: ita poſt diluvium, vir conjunctus pluribus uxoribus, erat figura conjunctionis Chriſti cum multis populis ac gentibus.

14. Sed cur Deus ad eundem planè finem nempe ad propagandam prolem, primò ordinavit Monogamiam, deinde Polygamiam? Reſpondeo. Deus ſolet pro diverſitate temporum, ordinare diverſa media ad eundem finem. Sic ad dirigendum hominem in ſuis actionibus, ordinavit primò legem naturalem: deinde legem Moſaicam: poſtremo legem Evangelicam. Similiter, ad ſuſtentationem hominis, conceſſit primò carnes animalium, ſine ulla reſtrictione: poſtea reſtrinxit hanc conceſſionem ad car-

nes

nes eorum tantum animalium, quæ in lege Moſaica habebantur munda: tandem ſublata hac reſtrictione, rediit ad primam conceſſionem. Idem dico in propoſito. Ad propagationem prolis ordinavit primò Monogamiam: deinde conceſſit Polygamiam: demum exploſa Polygamia, revocavit monogamiam; & ſimul commendavit cœlibatum ac virginitatem.

15. Dices, Polygamia eſt utilior ad propagandam prolem, quam monogamia. Reſpondeo. Ita quidem nos putamus. Sed aliter ſe res habet in conſilio & providentia Dei. Quod patet ex eventu. Nam quando inſtituit monogamiam in Paradiſo, dixit Adamo & Evæ; *Creſcite, & multiplicamini*. Quibus verbis dedit illis, & poſteris eorum benedictionem & fœcunditatem. Itaque monogamia conjuncta cum hac benedictione, erat ſufficientiſſima ad humani generis propagationem. Quando autem, ceſſante hac benedictione, cœperunt fœminæ eſſe ſteriles, tunc conceſſit Polygamiam, ut hac ratione ſterilitatem compenſaret. Sic contigit Abrahamo. Habebat uxorem ſterilem: conceſſa eſt illi alia uxor, ut prolem ſuſcitaret, Geneſ. 16. v. 2. Poſtea multæ aliæ ſteriles fœminæ ſubſecutæ ſunt ut Rachel, uxor Jacob: Anna uxor Elcanæ: Michol, uxor David, & ſic deinceps.

16. Dices 2. Polygamia, ut ſupra oſtenſum eſt, repugnat ſecundario fini matrimonii qui eſt mutuum obſequium conjugum, & remedium libidinis. Cur ergo Deus illam

conceſſit? Reſpondeo. Deus pro ſua providentia obtulit ſufficiens ſubſidium, vel ad tollendam illam repugnantiam: vel certè ad cavendum, ne obeſſet, ſed potius prodeſſet. Primò, quia fœminas, *quæ* nubebant uni viro, hortabatur ad conſervandam concordiam. Sic per Angelum hortatus eſt Agar ancillam Abrahæ, ut ſe ſubmitteret & accommodaret Saræ, ad cavendas contentiones, Geneſ. 16. v. 9 Secundò aliquando permittebat hujuſmodi contentiones ad exercitium patientiæ, & poſtea magno beneficio compenſabat. Sic permiſit Annam affligi à Phenenna: & poſtea conſolatus eſt eam conceſſione inſpiratæ prolis 1. Reg. 1. v. 20 & cap. 2. v. 1. Tertiò, aliquando mitigabat æſtum libidinis, ut non opus eſſet frequenti uſu matrimonii. Sic fecit Saræ filiæ Raguelis. Quod ipſe fatetur, Tobię tertio, v. 16. *Tu ſcis Domine*, inquit, *quia numquam concupivi virum & mundam ſervavi animam meam ab omni concupiſcentia*. Et infrà. *Virum cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.*

CONCLUSIO IV.

Hæc conceſſio divina, qua licebat habere plures uxores, confirmata eſt per legem Moſaicam.

17 HOc tripliciter probari poteſt. 1. Quia nuſquam eſt revocata per legem Moſaicam. 2. Quia viri ſancti qui vixerunt

xerunt in lege Moſaica, habuerunt plures uxores, ut Elcana, David, & alii, 3. Quia lex Moſaica videtur Polygamiam approbare. Deut. 21. v. 15. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odioſam, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ, ſed filium odioſæ agnoſcet primogenitum*. Ubi ſermo eſt de veris uxoribus. 1. quia in textu vocantur uxores. 2. quia filii illarum poterant eſſe hęredes patris, & dividere ſubſtantiam illius: quod non licuiſſet, ſi altera fuiſſet uxor, & altera tantùm concubina. Nam filii concubinæ non potuiſſent eſſe hęredes.

CONCLUSIO V.

Hac conceſſio revocata eſt à Chriſto, ut jam non liceat habere plures uxores.

18 SIc definitum eſt in Concilio Tridentino, ſeſſione 24 Canone ſecundo contra Lutherum & Anabaptiſtas. Kemnitius & alii Lutherani idem ſentiunt, contra Lutherum. Et meritò. Nam Chriſtus in Evangelio reducit matrimonium ad primam inſtitutionem, & revocat conceſſiones, quę Judęis erant factę. Nam duo erant illis conceſſa ex Indulgentia. 1. ut dato libello repudii, poſſent ſuas uxores dimittere & alias ducere. 2. ut poſſent plures ſimul ha-

bere uxores. Utrumque à Chriſto revocatum eſt, Matth. 19. v. 3. Prius quidem his verbis: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et infrà: *Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras: Ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Poſterius verò his: *qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos: Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.*

19. Ubi illa particula, *Ab initio non erat ſic*, manifeſtè ſignificat, ea quę Judæis erant permiſſa, fuiſſe contra primam matrimonii inſtitutionem. Et eſt hic ſenſus. 1. Ab initio non licebat dimittere uxores. 2. Ab initio fecit Deus maſculum & fœminam, id eſt, uni viro dedit unam tantum uxorem. Igitur ab initio, nec fuit libellus Repudii, nec Poylgamia: ſed utrumque permiſſum fuit Judęis ex quadam indulgentia. Nunc permiſſio illa revocatur, & reditur ad primęvam inſtitutionem. Sic explicant Interpretes. Eodem ſenſu loquitur Apoſtolus Romanorum ſeptimo, verſu tertio, *Mulier vivente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro, ſi autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Quod eſt contra conceſſionem repudii. Et 1. Cor. 7. v. 2. *Propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum virum habeat.* Et rurſum.

Mu-

Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Quod eſt contra conceſſionem Polygamię.

20. Ex dictis colligo tria argumenta contra Polygamiam. Primum, Chriſtus vult eo modo ſervari matrimonium apud Chriſtianos, quo ab initio fuit inſtitutum in Paradiſo: ſed ab initio fuit inſtitutum inter maſculum & unam fœminam, non inter maſculum, & plures fœminas: Ergo Chriſtus vult eo modo ſervari apud Chriſtianos. Alterum, Chriſtus dicit eum mœchari, qui dimiſſa uxore, aliam duxerit: Ergo nec licet priorem dimittere, nec plures ſimul habere, Nam ſi non licet novam accipere, priore vivente, certè pluralitas uxorum prohibita eſt. Tertium ſicut mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ita nec vir: ſed mulier, ex eo præcisè, quod non habet poteſtatem ſui corporis, quam viro tradidit, non poteſt alterum virum accipere, priore adhuc vivente. Ergo ſimiliter de viro dicendum eſt. Hoc argumentum fundatur in jure Evangelico, quidquid ſit de jure naturali. Nam ſecundum legem Evangelicam, vir & mulier, in hac parte, ſunt pari conditione. Sicut ergo ſecundum legem Evangelicam, nõ licet mulieri habere duos viros; ita nec viro duas uxores. Quare? Quia ſicut uxor dat viro plenam poteſtatem ſui corporis, quoad uſum matrimonii; ita viciſſim vir uxori: Ergo ſicut illa non poteſt alteri viro eandam poteſtatem dare, niſi

per injuriam; ita nec vir poteſt alteri uxori dare niſi per injuriam. Vide Auguſtinum libro 1. de adulterinis conjugiis c. 8. & 9. Ubi pulchrè explicat æqualitatem viri & uxoris, de qua hìc agimus.

21. Dices, Valentinianus Imperator, qui fuit pius & Catholicus, legem promulgavit, ut liceret unicuique duas uxores habere teſte Socrate libro quarto hiſtoriarum, capite vigeſimo ſeptimo. Reſpondeo. Valentinianus meritò reprehenditur ab omnibus Catholicis. Et quidem duplici titulo. Primò. Quod arrogaverit ſibi poteſtatem, quam non habuit. Non enim licebat illi abrogare legem Evangelicam à Chriſto latam, & aliam contrariam ſtatuere. Secundò, Quod prætextu hujus legis, voluerit ſuam turpitudinem & libidinem occultare. Nam ipſe, cùm haberet legitimam uxorem nomine Severam, ex qua ſuſceperat Gratianum; aliam inſuper duxit, nomine Juſtinam, cujus amore tenebatur. Ne igitur ſolus eſſet Polygamus, quæſivit ſocios ſui ſceleris, permittendo omnibus Polygamiam.

22. Juxta ea, quæ hactenus dicta ſunt, tria tempora diſtingui poſſunt. Primum, ab initio mundi uſque ad Abrahamum. Secundum, ab Abrahamo uſque ad Chriſtum. Tertium, à Chriſto uſque ad finem mundi. In primo fuerunt primi parentes cum ſuis poſteris. In ſecundo, Judæi cum ſuis progenitoribus, Abrahamo, Iſaac, & Jacob. In tertio ſunt Chriſtiani. In primo viguit ſola

mo-

monogamia. In ſecundo conceſſa eſt Polygamia. In tertio reducta eſt monogamia, & exploſa Polygamia. Quid hoc ſignificat? Nihil aliud, quàm quod Deus initio Mundi inſtituerit matrimonium in perfecto ſtatu. Deinde, ex quadam indulgentia permiſerit quædam Judæis, quæ multum derogabant perfectioni matrimonii. Denique reduxerit matrimonium ad primævam perfectionem. Hoc in multis aliis ſolet evenire. Verbi gratia. Natura humana ab initio fuit creata in ſua perfectione. Paulatim degeneravit per peccatum. Tandem per Chriſtum reſtaurata eſt. Omitto ſimilia exempla, quæ nota ſunt.

CAPUT XXII.

De Zelotypia.

1 ZELOTYPIA, ut hic ſumitur frequens inter conjuges malum eſt & in eo conſiſtit, quod alter alterum de adulterio ſuſpectum habeat. De qua lata fuit lex Moſaica Num. 5. 14. preſcribens modum inveſtigandi, an mulier, quam vir ſuſpectam habebat de adulterio, verè adultera eſſet, necne: Adulteria enim ſolent occultè committi, ut per teſtes probari non poſſint. Deus igitur, qui occultorum Judex eſt, præſcripſit hunc modum explorandi.

2. Primò, Vir ſuſpectam uxorem duce-

 bat

bat ad Sacerdotem coram Tabernaculo. 2. Offerebat ibi oblationem Zelotypiæ, nempe, farinam hordeaceam, ſine oleo & thure. 3. Sacerdos accipiebat aquam ſanctam in vaſe fictili, & in eam immittebat pauxillum terræ de pavimento Tabernaculi. Et illa aqua, terræ permixta, vocabatur *aqua amariſſima*. 4. Super hanc aquam proferebat maledictiones. 5. Diſcooperiebat caput mulieris & in manibus ejus ponebat oblationem Zelotypiæ, id eſt, farinam hordeaceam. 6. Tum ſimiliter proferebat maledictiones ſuper mulierem, dicens: ſi innocens es, non nocebit tibi aqua iſta amariſſima, in quam maledicta congeſſi: ſin rea, ſubjacebis his maledictionibus: *Dominus Deus in cujus conſpectu ſtas, putreſcere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus diſrumpatur*. Septimò, Mulier reſpondebat, *Amen*, *amen*. Octavò, Sacerdos has ſecundas malectiones ſcribebat in libro: mox ſcripturam abluebat aqua, quam habebat in vaſe fictili. Nonò, Farinam hordeaceam accipiebat ex manu mulieris: & partem illius adolebat, partem ſibi reſervabat. Decimò, Aquam maledictam dabat mulieri bibendam. Et ſi erat rea, ſtatim femore putreſcente, & utero intumeſcente, diſrumpebatur, & ſic exſpirabat. Addunt Rabbini, eodem tempore, quo adultera puniebatur, divinitus punitum fuiſſe adulterum, etiam abſentem, cum quo occultè peccaverat. Quod an verum ſit, non ſatis conſtat.

3. Quæres 1. Quare Deus inſtituerit hunc

hunc modum inveſtigandi adulterium? Reſpondeo. Quia volebat oſtendere. 1. Se eſſe præſidem ac vindicem fidei conjugalis. 2. Se eſſe teſtem & protectorem innocentiæ, ne ſcilicet zelotypia, ſi nullus eſſet innocentię teſtis, gigneret in matrimonio lites, rixas, homicidia. 3. Se occulta ſcelera videre, manifeſtare, punire. 4. Adulterium eſſe graviſſimum ſcelus, publica pœna, & confuſione plectendum; ut uxores, ſi non amore caſtitatis, ſaltem timore pœnæ & confuſionis in officio continerentur.

4. Quæres 2. Quid ſignificaverint illæ ceremoniæ quæ adhibebantur. Reſpondeo. Erant variæ ceremoniæ. Primò, oblatio farinæ hordeacæ ſine thure & oleo. Quare ſine thure? Quia thus ſymbolum eſt devotionis & bonæ famæ. At zelotypia infamiæ plena. Quare ſine oleo? Quia oleum eſt ſymbolum lenitatis & miſericordiæ. At zelotypia crudelis; tum ex parte adulteræ, tum ex parte pœnæ, quæ illi imponitur. Secundò, Terra de pavimento ſumpta, & in aquam immiſſa. Utrumque vile & abjectum. Et declarat adulteram eſſe vilem inſtar lutoſi pulveris, qui pedibus calcatur, juxta illud Eccleſiaſtici 9. 10. *Omnis mulier, quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via conculcabitur*. Tertiò, Aqua amariſſima. Quorſum? Quia adultera, coram Sacerdote & populo, afficiebatur magna amaritudine animi, propter publicam confuſionem. Quartò, aqua maledictionibus Sacerdotis onuſta: quæ ſignificabat, adulteras divinis maledi-

ctionibus obnoxias eſſe. Quintò, caput mulieris diſcoopertum. Nempe, quia Deo omnia nuda & aperta ſunt: Nec adulteria, quia in occulto fiunt, latere eum poſſunt. Vide Theodoretum quæſt. 10.

5. Quæres 3. An etiam in Novo Teſtamento ſit ſimilis modus explorandi adulteria? Reſpondeo. Olim inter Chriſtianos fuit hic modus uſitatus, ut mulier, quæ erat ſuſpecta de adulterio probaret ſuam innocentiam tangendo ferrum candens. Et ſi adureretur à ferro candente, habebatur adultera: ſin minus, innocens. Verum cum talis probatio, ſeu purgatio non ſit à Deo inſtituta, meritò à Canonibus damnata eſt c. Omnibus, & c. Conſuluiſti 2 quæſt. 4. Vide Martinum Delrium lib. 4. de Magia, cap. 4.

CAPUT XXIII.

De Libello Repudii.

CERTUM eſt permiſſum fuiſſe Judæis, uxores ſuas dimittere, & dare illis libellum Repudii, juxta illud Deuteronomii 24. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum Repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. Cumque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum Repudii, & dimiſerit*

de

de domo ſua, vel certè mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram Domino. Hìc aliqua examinanda ſunt. 1. Quo ſenſu permiſſum fuerit Judæis, dimittere ſeu repudiare ſuas uxores? An ita: ut dimittendo non peccarent? An verò, ut peccarent quidem, ſed lege non punirentur? 2. quibus de cauſis licuerit uxores dimittere ſeu repudiare? 3. quæ ceremoniæ adhiberi ſoleant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus Repudii ſcribebatur? 4. An ſicut viri poterant repudiare uxores, ita viciſſim uxores potuerint repudiare viros?

QUÆSTIO I.

Quo ſenſu permiſſum fuerit Judæis uxores dimittere?

1 MUlti putant, non fuiſſe licitum Judæis dimittere, ſeu repudiare ſuas uxores; ſed ſolum permiſſum, ut impunè facerent, ad majus malum evitandum. Ita Magiſter in 4. diſt. 33. Bonaventura & Richardus ibidem, ac nonnulli alii. Et juxta hanc ſententiam peccabant Judæi dimittendo ſuas uxores, nec matrimonii vinculum diſſolvebatur: ac proinde, ſi uxores acciperent novos maritos, non erat novum matrimonium, ſed adulterium.

2. Probatur 1. Quia loco citato Deut. 24. dicitur, mulierem repudiatam, ſi alte-

ri nupſerit, fieri *pollutam & abominabilem coram Deo*; quia ſcilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Jerem. 3. 1. his verbis: *vulgo dicitur: Si dimiſerit vir uxorem ſuam: & recedens ab eo duxerit virum alterum nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te*: Secundò, quia repudium fuit Judæis permiſſum propter duritiam cordis eorum, Matth. 19. 8. Ergo fuit permiſſum, tanquam minus malum, ad evitandum majus malum, ne ſcilicet Judæi ſuas uxores occiderent, ſi non permitterentur eas dimitteret. Nam minus malum erat dimittere illas, quàm occidere.

3. Alii rectius docent, permiſſum fuiſſe Judæis dimittere uxores, non ſolùm impunè, ſed etiam licitè, ita ut non peccarent dimittendo. Sic D. Th. Scotus, Durandus & Paludanus in 4. diſt. 33. Bellarminus de matrimonio c. 17. ad object. 14. Maldonatus in cap. 19. Matthæi, Abulenſis ibid. quæſt. 49. & 50. Et juxta hanc ſententiam quando quis dato Libello Repudii, dimittebat uxorem, verè diſſolvebatur matrimonium, & uterque tam vir quàm fœminam, poterat cum altero contrahere.

4. Probatur 1. Quia ſi matrimonium non fuiſſet ſolutum per libellum Repudii, deteriori conditione fuiſſent fœminæ, quàm viri. Nam viri poterant alias uxores ducere, cum eo tempore licita eſſet polygamia, ut

ut ſupra dixi. At fœminæ non potuiſſent alios viros accipere, quia nunquam licuit uni fœminæ habere plures ſimul viros. Itaque vel debuiſſent fieri adulteræ, vel perpetuam continentiam ſervare. Non eſt autem veriſimile, coactas fuiſſe ad perpetuam continentiam, cum id in veteri Teſtamento eſſet planè inuſitatum.

Secundò: Quando mulier à ſuo viro repudiata, nubebat alteri viro, poterat impunè cum altero manere uſque ad mortem illius. Deut. 24. Ergo manens cum illo non erat adultera, ſed legitima uxor. Si enim fuiſſet adultera, debuiſſet ſecundum legem Moſaicam lapidari. Joan. 8. 4. & Levit. 20. 10.

Tertiò: Quando nupſerat alteri viro, poterat etiam ipſe dare illi libellum repudii, ſicut prior maritus. Deut. 24. 3. Ergo non minus erat ipſius uxor quàm antea fuerat prioris mariti. Nam libellus repudii non fuit conceſſus viro, niſi ratione ſuæ uxoris.

Quartò, lex prohibebat, ne repudiata, poſt mortem ſecundi mariti, rediret ad priorem maritum. Deut. 24. 4. At ſi per repudium non fuiſſet ſolutum vinculum matrimonii, non erat prohibendum, ſed potius optandum, ut uxor rediret ad ſuum legitimum maritum.

Quintò, neque Moyſes, neque alii Prophetæ unquam reprehenderunt matrimonia cum repudiatis: At ſi ejuſmodi matrimonia fuiſſent adulterina, ſine dubio debuiſſent

buiſſent illa palam reprehendere, ſicut reprehendebant alia vitia.

Sextò, lex vetabat Sacerdoti, ne duceret viduam aut repudiatam, aut meretricem, ſed tantum virginem. Levit. 21. 13. Ergo aliis, qui non erant Sacerdotes, licebat ducere repudiatas, ſicut licebat viduas & meretrices.

5. Ad contraria argumenta ſic reſpondeo. Ad 1. Mulier repudiata vocabatur polluta& abominabilis coram Deo, non ideo, quod alteri viro nupſiſſet; ſed quia à priori viro publica infamia erat notata, hoc ipſo quod publicè eſſet repudiata. Ac proinde non decebat, ut ab illo iterum reciperetur (Bellarminus loco citato.) Nec aliud colligi poteſt ex loco Jeremię, ubi Deus ſic argumentatur: Si vir non recipit repudiatam, quæ nupſit alteri; multo minus ego deberem te recipere, quæ non nupſiſti alteri, ſed cum multis amatoribus fornicata es.

6. Ad 2. verum eſt, Deum permiſiſſe Judæis repudium, propter duritiam cordis eorum, ne ſcilicet ſuas uxores, quas repudiare non poſſent, occiderent. Sed inde non ſequitur, eos peccaſſe repudiando ſuas uxores, ex divina permiſſione. Potuit enim Deus hoc illis permittere, ut non peccarent, quia potuit diſſolvere matrimonium inter ipſos contractum, & dare poteſtatem ut viri acciperent alias uxores, & repudiatæ nuberent aliis viris. Nec illa permiſſio carebat myſterio. Nam Deus per illam volebat ſignificare, repudiaturum Synagogam Ju-

dæo-

dæorum, & in locum illius deſponſaturum ſibi Eccleſiam ex gentibus colligendam.

QUÆSTIO II.

Quibus de cauſis licuerit uxores dimittere ſeu repudiare?

1 RESpondeo. Non ſatis conſtat. Tametſi enim Scriptura dicat, licuiſſe eas dimittere propter aliquam, *fœditatem* diſputant tamen Interpretes, quid per illam fœditatem intelligendũ ſit. Tertullianus libro quarto contra Marcionem capite 34. Intelligit ſolum adulterium ſeu fornicationem. Quod alii anthores refellunt. Primò, quia mulier adultera, ſecundùm legem Moſaicam non dimittebatur: ſed vel lapidabatur, ſi conſtaret adulteram eſſe: vel per aquas zelotypiæ examinabatur, ſi ſuſpecta eſſet de adulterio. Secundò, quia Phariſæi interrogabant Chriſtum, *an quacumque ex cauſa liceret uxorem dimittere?* Matth. 19. 3. Ergo ſupponebant, varias eſſe cauſas, ſed cupiebant intelligere, an Chriſtus omnes approbaret.

2. Quæ autem fuerint iſtæ cauſæ in particulari, non omnes eodem modo explicant. Lyranus putat fuiſſe quamcumque rem turpem, matrimonio ſupervenientem, quæ poſſet bonum prolis impedire: ſive in corpore, ut eſt ſterilitas, lepra, morbus caducus: ſive in anima, ut ſi uxor eſſet pravis moribus prędita. Conſentit Cornelius,

qui

qui aſſignat has cauſas, lepram & ſterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, ebrioſitatem, & alios pravos mores incorrigibiles. Adulterium autem videntur excludere. Pro quo notandum eſt, dimiſſionem uxoris potuiſſe fieri dupliciter: vel palam, vel occultè. Prior dimiſſio fiebat per libellum Repudii. De poſteriori intelligendum eſt illud Matth. 1. 9. *Joſeph autem vir eius, cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam*, nempe Mariam ſibi deſponſatam, eo quod videret illam, antequam convenirent, gravidam eſſe. Quomodo occultè id facere voluerit, variæ ſunt ſententiæ apud Maldonatum, quæ non faciunt ad noſtrum propoſitum. Itaque prior dimiſſio per Libellum Repudii, vel nunquam, vel raro fiebat propter adulterium. Nam tribus modis poſſumus loqui de muliere adultera. Primò, Si in adulterio eſſet deprehenſa. Sic jubebatur lapidari. Secundò: Si ſolum eſſet ſuſpecta de adulterio. Sic debebat examinari per aquas zelotypiæ. Tertiò, Si quidem conſtaret adulteram eſſe, ſed nec publicè conſtaret, nec in adulterio eſſet deprehenſa, ſed maritus aliunde id ſciret. Sic fortaſſe poterat occultè dimitti. Si tamen maritus voluiſſet illam publicè accuſare, & dato libello Repudii ſolemniter dimittere, non video, cur id fieri non potuerit.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quæ ceremoniæ fuerint adhibitæ in Repudio, & quibus verbis Libellus Repudii conſignatus?

1 CEremoniæ, & cautiones quibus Libellus Repudii ſolebat dari, recitantur decem ab Hebræis, ut notat Maldonatus. 1. Ut uxor non diſcederet, niſi volente marito. 2. Ut libellus in manu uxoris traderetur. 3. Ut ſcriberentur, ut minimum, nomina duorum teſtium. 4. Ut exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris, ut ex libelli formula intelligetur. 5. Ut ſcriberetur Libellus litteris rotundis diſtinctis, atque perſpicuis, ita ut una aliam non attingeret, ne aliquod ſcripturę vitium irreperet. 6. Vt ſi inter ſcribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, Libellus authoritatem non haberet; ſed alius de novo ſcriberetur. 7. Ut in Libello nullum raſuræ veſtigium appareret, ne poſſet eſſe ſuſpectus de vitio 8. Ut charta longior eſſet, quàm latior. 9. Ut omnes teſtes qui aderant, ſuum quiſque ſigillum adhiberent. 10. Ut maritus diceret: *Accipe Libellum repudii, & eſto à me abjecta, & cuicumque viro permiſſa.*

2. Formula Libelli repudii, ſecundum Hebræos, erat hæc. Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filii Rabbi David, filii Rabbi Salomonis, die prima menſis ſecun-

cundi, Anno 5296. à creatione mundi, hîc & in hac civitate, ex animi mei conſenſu, & ſine ulla coactione, Repudiavi Rachel, filiam Rabbi Moſis, filii Rabbi Joſeph, filii Rabbi Jacob: & dedi illi libellum Repudii in manu, ſchedam abſciſſionis, & ſignaculum diviſionis, ut ſit à me abjecta, & abeat quocumque velit, & nemo poſſit illi prohibere, juxta conſtitutiones Moyſis & Iſrael. Ita referunt Vatablus, Oleaſter, Cornelius in capite 24. Deuteronomii, & Maldonatus in cap. 19 Matthæi.

3. Quæres, An libellus Repudii datus fuerit publicè coram Judice, & in forma judiciaria? Reſpondeo. Id veriſimile eſt. 1. Quia datus fuit coram teſtibus, ut ex dictis patet. 2. Quia repudium apud Romanos fiebat coram Judice, ut patet ex jure civili, titulo de divortiis, ubi etiam deſcribitur hæc formula apud Romanos uſitata: *Res tuas curato, res tuas tibi habeto*. An etiam alii, præter Judæos & Romanos, uſi fuerint Repudio? Reſpondeo. Etiam Medi & Perſæ uſi ſunt, ut patet exemplo Aſſueri Regis, qui uxorem ſuam Vaſthi repudiavit, Eſther 1. 19.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An ſicut viri poterant repudiare uxores, ita viciſſim uxores potuerint repudiare viros?

1 RESpondeo. Non poterant. Nam ſolis maritis conceſſum fuit jus Repudii: Nuſquam in lege Moſaica invenies uxoribus conceſſum eſſe. Quod etiam fatetur Joſephus lib. 15. cap. 11. ubi refert. Salome ſororem Herodis, præter legem Moſaicam feciſſe, quod maritum ſuum Coſtobarum repudiaverit. *Lex enim noſtra*, inquit, *ſolis maritis ius Repudii permittit: mulieribus autem ne dimiſſis quidem fas eſt nubere, niſi prioris viri permiſſu*. Quæ poſterior pars non habetur expreſsè in lege Moſaica. Videtur tamen colligi ex formula Libelli Repudii in qua vir dimittens uxorem, ſic ait: *Abeat quocunque velit*. Quibus verbis concedit illi poteſtatem nubendi alteri marito. Et clarius ex decima ceremonia ſuperius recenſita in qua maritus dicit: *Eſto à me abiecta, & cuicumque viro permiſſa*.

2. An ergo mulieres nullo modo poterant dimittere ſuos viros? Reſpondeo. Aliud eſt repudium, aliud divortium. Non poterant illos dimittere per repudium; poterãt tamen eos deſerere per divortium; vel propter adulterium, vel propter alias legitimas cauſas. Hoc enim & Chriſtianis, & Gentilibus mulieribus, jure naturali permiſſum

miſſum eſt. Nota. In divortio fit tantum ſeparatio cohabitationis, & thori, manente vinculo matrimonii. In Repudio etiam hoc vinculum diſſolvitur, ut patet ex auctoribus, q. 1. §. 3. allegatis.

CAPUT XXIV.

De Adulterio & Stupro.

1 IN Lege Moſaica prohibentur & puniuntur hæc potiſſimum peccata carnis. Primò, Adulterium. Secundò, Inceſtus, id eſt, congreſſu cum conſanguinea vel affini intra gradus prohibitos. Tertiò, ſtuprum, id eſt, violatio virginis, maximè ſi per vim fiat. Quartò, Scortatio. Quintò, Sodomia. 6. Beſtialitas. De ſingulis dicam aliquid.

2. Primò igitur, de adulterio extant tres leges. Prima moralis, *Non mœchaberis*. Exodi 20. 13. Secunda judicialis, *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, morte moriantur mœchus & adultera*, Lev. 20. 10. Tertia partim judicialis, partim ceremonialis quę pręſcribit modum inveſtigandi occultum adulterium, de quo ſupra dictum eſt c. 22. de Zelotypia.

3. De inceſtu extat una generalis & plures ſpeciales. Generalis eſt, *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedet, ut revelet turpitudinem eius*. Levit. 18. 6. Speciales ſunt hæ. Prima, *qui dormierit cum noverca*

ſua,

ſua, & revelaverit ignominiam patris ſui, morte moriantur ambo. Levit. 20. 11. Secunda, *Si quis dormierit cum nuru ſua, uterque moriatur* ibidem v. 12. Tertia, *qui ſupra uxorem filiam duxerit matrem eius, vivus ardebit cum eis.* ibidem. v. 14. Quarta, *qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui vel filiam matris ſuæ, occidentur in conſpectu populi ſui.* ibidem v. 17 Quinta, *qui coierit* cum matertera, vel amita ſua, aut cum uxore patrui aut avunculi ſui, *portabunt ambo iniquitatem ſuam: abſque liberis morientur.* ibidem v. 19. 20. Sexta, *qui duxerit uxorem fratris ſui, abſque liberis erunt.* ibidem v. 21.

4. De ſtupro duæ extant. Una, Si aliquis in civitate concubuerit cum puella virgine, quæ alteri deſponſata eſt, & illa non clamaverit: educes utrumque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur. Si autem in agro id fecerit, ipſe morietur ſolus: puella nihil patietur. Præſumitur enim clamaſſe, ſed quia ſola erat, non potuit audiri & liberari. Deut. 22. 23. Altera, qui vim intulerit puellæ non deſponſatæ, ducet illam in uxorem, nec umquam poterit eam dimittere: & inſuper patri illius dabit quinquaginta ſiclos argenti. ibid. verſ. 28.

5. De ſcortatione ſimiliter duæ. Una, *non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filiis Iſrael.* Deuteron. vigeſimo tertio, verſu decimo ſeptimo. Altera, *Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.* Levit. 19. 29.

6. De

6. De ſodomia ſic ſtatutum eſt : *Cum maſculo non commiſcearis coitu fœmineo , quia abominatio eſt* Levit. 18. verſ. 22. Et iterum: *Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo , uterque operatus eſt nefas , morte moriantur . Sit ſanguis eorum ſuper eos* . Levit. 20. 13. Solet hoc vocari peccatum contra naturam , de quo Apoſt Rom. 1. 27. *Maſculi eorum , relicto naturali uſu fœminæ , exarſerunt in deſideriis ſuis invicem , maſculi in maſculos turpitudinem exercentes* .

7. De beſtialitate ſic : *Cum omni pecore non coibis : nec maculaberis cum eo . Mulier non ſuccumbet jumento, nec miſcebitur ei : quia ſcelus eſt.* Levit. 18. 23. Et iterum : *Qui cum iumento & pecore coierit , morte moriatur : pecus quoque occidite . Mulier , quæ ſuccubuerit cuilibet iumento , ſimul interficietur cum eo* . Levit. 20. 15.

8. Hęc de legibus . Porrò , quæ calamitates ex ſupradictis peccatis in Veteri Temento ſecutæ ſint , notum eſt . Ego paucis inſinuabo . David commiſit adulterium cum Berſabee , uxore Uriæ Hethæi. Punitus eſt octo modis . Primò , morte filii ex adulterio nati. 2. Inceſtu primogeniti filii ſui Amnon cum Thamar. 3. Ejuſdem primogeniti cæde : quia Abſalon frater Thamar , occidit Amnon propter inceſtum. 4. Rebellione Abſalonis. 5. Publica violatione uxorum. 6. Bello contra ſe illato ab Abſalone. 7. Morte Abſalonis. 8. Nova ſeditione à Seba filio Bochri excitata , 2. Reg. 12. & ſequentibus.

9. Am-

9. Amnon, filius Davidis, de quo jam dixi, oppreſſit Thamar ſororem Abſalonis. 2. Reg. 13. 1. Abſalon invitavit illum ad convivium, & cùm temulentus eſſet, curavit illum occidi, ibidem verſ. 28

10. Quidam ex tribu Benjamin, in Gabaa abuſi ſunt uxore cujuſdam Levitæ peregrinantis, Judic. 19 25. Hoc facinus ulti ſunt filii Iſrael, & communi conſenſu progredientes ad bellum contra Benjamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominum, Judic. 20. 46. Adeò ut ex toto numero Benjamitarum, remanſerint tantum ſexcenti viri, ibidem verſu 47.

11. Zambri ex tribu Simeon, publicè ingreſſus eſt in lupanar ad fœminam Madianitidem. Pœna ſequitur: *Quod cum vidiſſet Phinees, arrepto pugione, perfodit ambos ſimul in genitalibus*. Et propter hoc factum laudatus eſt Phinees, tanquam vir zeloſus pro honore Dei: Et loco præmii accepit à Deo promiſſionem ſempiterni ſacerdotii in ſua familia. Numer. 25. 6.

12. Sichem, filius Hemor, oppreſſit Dinam filiam Jacob ex Lia, ſororem Simeonis & Levi. Geneſis 34. v. primo. Secuta eſt ultio. Nam Simeon & Levi, arreptis gladiis occiderunt non tantum Sichem & Hemor, ſed omnes maſculos totius civitatis; & civitatem deprædati ſunt, auferentes eorum oves, armenta, aſinos, uxores, parvulos. Ibid. v. 4.

13. De Sodomitis, quomodo puniti ſint nar-

narratur Geneſ. 19. 24. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem de cęlo & ſubvertit civitates has, & omnem circa regionem, univerſos habitatores urbium, & cuncta terrę viventia.*

14. Hæc omnia teſte Apoſtolo 1. Cor. 10. 11. *ſcripta ſunt ad correptionem noſtram*, ut caveamus ab adulteriis, & aliis peccatis carnalibus, quæ jam recenſita ſunt: ne ſimiliter, ac Judæi, à Deo puniamur. Poteſt & aliud hinc colligi. Nempe, Legem Moſaicam, ut alibi dixi, multo fuiſſe imperfectiorem, quàm ſit Evangelica. Illa prohibebat peccata externa, hęc etiam interna. Quo ſpectat illud Chriſti in Evangelio: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non męchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam męchatus eſt eam in corde ſuo.* Matth. 5. 27.

CAPUT XXV.

De Servis & Ancillis, de Mercenariis, peregrinis, & pauperibus.

1 DE Servis & Ancillis multa ſtatuta ſunt in lege Moſaica, præſertim. Exodi 21. Levit. 25. & Deuter. 15. Compendium omnium eſt hoc. 1. Hebræi non poterant ex ſuo populo habere ſervum vel ancillam, per modum mancipii, ſed tantum ex gentibus. Itaque ſoli gentiles (quod etiam intelligitur de pro-

proſelytis ad Judaiſmum converſis) poterant eſſe perpetui & hæreditarii Hebræorum ſervi. 2. Si aliquis Hebræus fieret ſervus gentilium, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret ſervus Hebræorũ non tractabatur ut mancipium, ſed ut mercenarius. 4. Nec ſerviebat perpetuò, ſed ad certum tempus. 5. Si habebat uxorem Hebræam, ſerviebat uſque ad Annum ſeptimum, ſeu ſabbaticum. Et tunc ambo liberi exibant. 6. Si autem herus ipſius, qui ipſum emerat, dediſſet illi uxorem gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè eſſet ſerva ſeu mancipium, & ex illa haberet liberos; tunc quidem poterat liberari anno ſeptimo, ſi vellet, ſed relictis apud herum uxore & liberis. 7. Si tamen maluiſſet manere apud herum ſuum, & apud uxorem & liberos; poterat quidem id facere, ſed tantum uſque ad annum jubilæum. Uxor tamen & liberi manebant in perpetua ſervitute: niſi vel redimerentur à ſuis gentilibus, vel certè, niſi herus excuſſiſſet illis dentem, aut oculum. Tunc enim pro compenſatione illius injuriæ, debebat eos liberos dimittere.

2. Hìc tria notanda ſunt; Primò, Libertas Hebræorum erat corporalis, & opponebatur ſervituti corporali. At libertas Chriſtianorum eſt ſpiritualis, & opponitur ſervituti ſpirituali. De quo loquitur Chriſtus Joannis 8. 34. *Omnis, qui facit peccatum ſervus eſt peccati.* Et paulo poſt. *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* Et Apoſtolus Rom. 8. 2. *Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu liberavit me*

à lege peccati & mortis. Et ad Galat. 4. 31. *Non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos donavit.*

3. Secundò, ſicut vetus Teſtamentum fuit figura novi Teſtamenti, ita libertas Moſaica fuit figura libertatis Evangelicæ. Et ſicut Moſes eduxit Hebræos ex corporali ſervitute Ægyptiorum; ita Chriſtus eduxit nos ex ſpirituali ſervitute diaboli & peccati.

4. Tertiò, Tanta eſt perfectio & prærogativa libertatis Evangelicæ, ut non curet aut timeat ſervitutem corporalem. Unde Apoſtolus 1. Cor. 7. v. 26. *Unuſquiſque in qua vocatione* (id eſt, vitæ conditione) *vocatus eſt, in ea permaneat. Servus vocatus es? Non ſit tibi curæ: ſed & ſi potes fieri liber, magis utere:* ſcilicet ſervitute, ob majorem humilitatem & patientiam.

De Mercenariis.

5. De Mercenariis ſic ſtatutum eſt: *Non morabitur opus mercenarii apud te uſque mane.* Levit. 19. 13. Quod alibi ſic explicatur; *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, ſive advenæ, qui tecum moratur intra portas tuas: ſed eodem die reddes ei pretium laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam, ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.* Deut. 24. v. 14. Eodem ſenſu ſenior Tobias dixit juniori. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit*

viti ſtatim eis mercedem reſtitue, & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat.

6. Nota. Nomen mercenarii in novo Teſtamento ſumitur dupliciter. 1. In ſenſu jam dicto. Nempe pro famulis, ſeu operariis, qui mercede conducuntur ad laborandum, ut Marci 1. 20. *Et relicto patre ſuo Zebedæo in navi cum mercenariis, ſecuti ſunt eum.* Et Luc. 15. 17. *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hìc fame pereo?* 2. Pro Paſtoribus Eccleſiæ, qui etiam accipiunt mercedem pro labore prędicandi Evangelium, & Sacramenta adminiſtrandi. Hi iterum duplices ſunt. Alii boni Paſtores, qui nihil aliud accipiunt, quàm neceſſariam vitæ ſuſtentationem: Neque tam pecuniam ſubditorum deſiderant, quàm ſalutem. De quibus Apoſtolus 1. Tim. 5 18. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Et 1. Corinth. 9. 11. *Si non vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Et infra v. 14. *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.* Alii mali, qui magis quærunt mercedem & proprium commodum, quàm ſalutem & utilitatem ovium ſibi commiſſarum. De quibus Chriſtus Joannis 10. 11. *Ego ſum paſtor bonus: Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis. Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Et paulo poſt: *Non pertinet ad eum de ovibus.* De ſimilibus conqueritur Deus per Prophetam Ezech. 34 *Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant*

ſemetipſos: Nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis: Gregem autem meum non paſcebatis. Tales non pauci hoc tempore.

De peregrinis & pauperibus.

7. De his ſancita ſunt hæc. Primò, *Cùm meſſueris ſegetes terræ tuæ, non tondebis uſque ad ſolum ſuperficiem terræ, nec remanentes ſpicas colliges: neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, ſed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes.* Levit. 19. 9. Idem facies in manipulo, quem oblitus es in agro, & in frugibus olivarum Deut. 24. 19.

8. Secundò, *Indigens & mendicus non erit inter vos; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus eſt tibi in poſſeſſionem.* Deut. 15. 4. Duplex poteſt eſſe ſenſus. Prior; Ne patiaris Hebræum mendicare, ſed ſubveni, ut benedicat tibi Deus. Poſterior; Tanta erit bonorum abundantia, ſi legem Dei ſerves, ut nemo cogatur mendicare. Vide Emmanuelem Sà in notationibus.

9. Tertiò, *Si unus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris.* ibidem v. 7. & 8. Hæc ſententia conformis eſt priori ſenſui præcedentis.

10. In lege Evangelica, omnes debent ſe æſtimare peregrinos, juxta illud 1. Petri 2. 11. *Chariſſimi, obſecro vos, tanquam advenas & pere-*

peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant adverſus animam. Et 2. Corinthiorum 5. 6. *Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino*. Sicut enim Judęi quadraginta annis peregrinati ſunt in deſerto antequam venirent ad terram promiſſionis, ita nos, toto tempore hujus vitæ, peregrinamur in hoc mundo, antequam perveniamus ad patriam noſtram cœleſtem. Illorum peregrinatio fuit figura noſtræ peregrinationis.

11. Paupertas, propter exemplum Chriſti, deſiit eſſe ærumnoſa & pudenda. Lucę. 6. 20. *Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei*. Et Jacobi 2. 5. *Audite fratres mei dilectiſſimi: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni quod repromiſit Deus diligentibus ſe?* Et 1. Corinth. 1. 28. *Ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus*. Et capite quarto, verſu undecimo *Uſque in hanc horam & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus*. Et infrà. *Rogo ergo vos, imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*.

CAPUT XXVI.

De Reformatione.

RESPUBLICA Hebræorum ab initio fuit benè à Deo conſtituta, & optimis ac ſanctiſſimis legibus roborata. Sed quia ſæpè defecit à primæva ſua perfectione, & in varios abuſus degene-

ravit; neceſſe fuit ſæpè illam reformare, & in priſtinum ſtatum reſtituere. De hac reformatione aliquid dicendum eſt. Fuit autem triplex reformatio. Prima circa cultum Dei. Altera circa juſtitiam inter Hebræos ſervandam. Tertia circa bellum. Incipiam à prima.

Reformatio circa cultum Dei.

2. Igitur Reformatio circa cultum Dei fuit valdè frequens, quia Hebræi ſæpè à cultu veri Dei ad idololatriam delapſi ſunt. Primò ſub Moſe; quando vitulum aureum adorarunt. Exodi 32. 4. Secundò, poſt mortem Joſue, quando cœperunt adorare Baal & Aſtaroth. Judic. 2. 11. &c. 3. 7. Tertiò, poſt mortem ſingulorum Judicum ſequentium. Judic. 2 19. Et hoc duravit uſque ad initium Samuelis. 1. Reg. 7. verſu. 3. Quartò, tempore Salomonis, quando & ipſe, & uxores illius colebant idola. 3. Regum 11. 4.

3. Poſt Salomonem, facta regni diviſione, cœperunt eſſe duo regna: alterum Juda, in quo erant duæ tribus: alterum Iſrael, in quo erant decem. Et quidem regnum Iſrael, ſub primo ſuo Rege Jeroboam, defecit a cultu veri Dei, & cœpit vitulos aureos adorare. 3. Reg 12. verſu 28. In qua defectione permanſit. At in regno Juda ſæpè quidem defectio facta eſt, ſed non duravit. Prima facta eſt ſub Roboam. 2. Paral. 12. 1. Secunda ſub Joram. 2. Paralipomenon

non 21. 11. Tertia ſub Joas, mortuo Jojada Pontifice. Ibidem. cap. 24. 17. Quarta ſub Amaſia, cap. 25. 14. Quinta ſub Achaz. c. 28. 2. Sexta ſub Manaſſe. 4. Regum 21. verſu 3. Hæ ſunt præcipuæ defectiones.

4. Reformatio fuit etiam multiplex. Prima à Moſe facta per interfectionem viginti trium millium hominum, qui vitulum adoraverunt. Exodi 32. 28. Secunda à Deo per varias calamitates & oppreſſiones, tempore Judicum. Judic. 2. 14. & deinceps. Tertia à Samuele, per paternam monitionem. 1. Regum. 7. 3. Quarta ab Aſa, qui purgavit terram à ſordibus idolorum. 3. Regum 15. 13. Quinta à Joſaphat, qui perfecit purgationem ab Aſa inchoatam. Ibidem c. 22. 47. Sexta à Joas, vivente adhuc Jojada Pontifice, per inſtaurationem templi. 2. Paralip. 24. 4. Septima ab Ezechia, qui abſtulit omnem idololatriam, & verum Dei cultum reſtituit. 4. Regum 18. 4. & 2. Paralip. 29. 3. Octava à Joſia, qui iterum abſtulit omnia idola, excelſa, lucos, & inſtauravit templum Domini: & fecit Phaſe Domino; & adjuravit ſubditos, ut promitterent ſe legem Dei ſervaturos. 4. Regum. 23. & 2. Paral. 34. & 35.

5. Hæ reformationes factæ ſunt in regno Juda. Porrò in regno Iſrael bis aliquid tentàtum. Primò ab Elia Propheta, qui tempore Achab & Jezabelis, reduxit populum in duas partes claudicantem ad Deum, miraculo ignis de cœlo miſſi ſuper ſacrificium, & occidit 450. Prophetas

Baal 3. Reg. 18. 21. Secundò à Jehu Rege Iſrael, qui delevit totam familiam Achab, & interfecit omnes Prophetas & Sacerdotes Baal; & ſtatuam Baal combuſſit igne, & ædem Baal convertit in latrinam 4. Reg. 10. 11. Nihilominus non reſtituit cultum veri Dei. Sic enim habet textus ibidem v. 28. *Delevit itaque Jehu Baal de Iſrael: verumtamen à peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael, non receſſit, nec dereliquit vitulos aureos qui erant in Bethel, & in Dan.* Tametſi ergo ſuſtulerit unam ſectam idololatriæ, quæ adhærebat Baal, non tamen ſuſtulit, ſed promovit aliam ſectam idololatriæ, quæ vitulos aureos adorabat.

6. Similis viciſſitudo in Eccleſia Chriſti hactenus ſervata eſt. Multæ factæ ſunt defectiones à vera fide: non quidem univerſales, ſed particulares. Prima tempore Apoſtolorum, per Simonem Magum, Cerinthum, Ebionem, Menandrum, Nicolaum Antiochenum. Aliæ per alios hæreticos ſubſequentes, ut per Saturninum, Baſilidem, Cerdonem, Valentinum, Marcionem, Montanum, Novatianos, Donatiſtas, Manichæos, Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Priſcillianiſtas, Pelagianos, Neſtorianos, Eutychianos, Berengarios. Noviſſimè per Huſſitas, Lutheranos, Calviniſtas, Anabaptiſtas.

7. Multæ etiam reformationes adhibitæ. 1. Per vigilantiam Apoſtolorum. 2. Per alios Eccleſiæ Prælatos & Doctores, inter quos excelluerunt Irenæus, Cyprianus, Athana-

ſius,

ſius, Hilarius, Optatus Milevitanus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Proſper. 3. Per Concilia generalia, in quibus hęretici damnati ſunt, ut Ariani in Nicęno, Macedoniani in Conſtantinopolitano, Neſtoriani in Epheſino, Eutyches & Dioſcorus in Chalcedonenſi, & ſic deinceps. 4. Per Synodos provinciales 5 Per Religioſos. Nam ſicut in Veteri Teſtamento multi extraordinarii Judices à Deo excitabantur ad liberandum populum à ſervitute & oppreſſione: ita in Eccleſia Chriſti, varii variis temporibus Religioſi Ordines excitati ſunt qui populum in doctrina & moribus reformarent, hæreticos everterent, ſanam fidem reſtituerent. 6. Per ſeveras Principum & Imperatorum leges, & pœnas in hæreticos conſtitutas, quales multę ſunt in Codice Juſtiniani. 7. Per violentam hæreticorum extirpationem. 8. Per diſputationes, ſcriptiones, & ſimilia certamina contra hęreticos ſuſcepta & inita. Denique quæ optima reformandi ratio eſt, per ſeriam Cleri ac Prælatorum emendationem. Quæ ſi non adeſt, parum proficitur.

8. Et, ut nihil deeſſet ad plenam analogiam veteris ac novi Teſtamenti ſicut in veteri idololatrę idololatras aliquando perſequebantur; ita in novo hæretici hæreticis infeſti ſunt. In qua re imitantur exemplum Jehu. Nam is quidem, ut jam dixi, erat idololatra, & colebat vitulos aureos: & tamen ex quodam zelo reformationis, interficiebat Prophetas & cultores Baal. Sic fa-

ciunt hæretici. Non proferam vetera exempla: nova ſufficiunt. Lutherani infeſti ſunt Calviniſtis. Calviniſtæ ſeipſos lacerant, perdunt, execrantur. Nam alii Arminiani ſunt, alii Gommariſtæ. Hi illos acerrimè perſequuntur. Illi viciſſim hos damnant, & diris omnibus devovent. Utrobique zelus prætenditur.

Reformatio circa juſtitiam inter Hebræos ſervandam.

9. Hujus reformationis illuſtre exemplum habemus in Joſaphat rege Juda, qui facta prius reformatione circa cultum Dei, voluit etiam externam politiam reformare, & pacis ac juſtitiæ conſervandæ normam præſcribere. Quo pacto id præſtiterit, refert ur 2. Paral. 19.4. his verbis: *Habitavit ergo Joſaphat in Jeruſalem, rurſumque egreſſus eſt ad populum de Berſabee uſq; ad montem Ephraim; & revocavit eos ad Dominum Deum patrum ſuorum. Conſtituitque Judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per ſingula loca: & præcipiens Judicibus; Videte, ait, quid faciatis: Non enim hominis exercetis judicium, ſed Domini: & quodcunque judicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite: non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum.*

In Jeruſalem quoque conſtituit Joſaphat Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum

rum ex Iſrael, ut judicium & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius. Praecepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem cauſam, quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant in urbibus ſuis inter cognationem, & cognationem, ubicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de juſtificationibus: oſtendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros. Sic ergo agentes non peccabitis.

Amarias autem Sacerdos & Pontifex veſter, in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit. Porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt Dux in domo Juda, ſuper ea opera erit, quę ad Regis officium pertinent.

10. Dixi cap. 11. quæſt. 1. duplex fuiſſe Tribunal ſeu Judicium apud Judęos. Unum majus quod erat in Jeruſalem, ad difficiliores controverſias decidendas: Alterum minus, quod erat in aliis civitatibus Juda, ad communes & quotidianas cauſas judicandas. Utrumque progreſſu temporis fuerat penè collapſum. Hoc loco Joſaphat utrumque reſtituit ac reformat. Et primo generatim monet Judices, ut cogitent ſe non hominis, ſed Dei judicium exercere. Et hoc ſenſu vocari ſolent dii, id eſt, Vicarii Dei Exodi 22. 8. Deinde ſpeciatim, ut abſtineant à tribus peccatis, quæ ſolent eſſe in corruptis & perverſis Judicibus. 1. Ab iniquitate. 2. A perſonarum acceptione. 3. Ab acceptione munerum. Hujuſmodi perverſi Judices fuerunt filii Samuelis. 1. Reg. 8. 3.

Non

Non ambulaverunt filii illius in viis eius : ſed declinaverunt poſt avaritiam , acceperuntque munera , & perverterunt iudicium .

Reformatio circa bellum .

11. In hac reformatione duo ſpectanda ſunt. 1. Leges belli à Deo præſcriptæ, de quibus c. 17. q. 2. dictum eſt. 2. Apparatus belli, de quo hìc dicendum. Eſt autem duplex apparatus. Unus conſiſtit in munitionibus, præſidiis militaribus, armatura, commeatu. Alter in ipſa exercitus diſpoſitione, ductione, & ad certamen itione. De priori agam. Eſt autem hæc regula ſervanda, quod ejuſmodi apparatus non debeat fieri in ipſo belli initio, aut progreſſu, ſed longè ante belli ſuſceptionem, juxta illud Chriſti Lucæ 14. 31. *Quis Rex iturus committere bellum adverſus alium Regem, non ſedens prius cogitat, ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens rogat ea quæ pacis ſunt.* Quod hìc dicitur de apparatu militum, debet etiam intelligi de apparatu armorum, munitionum, & aliorum, quæ ad bellum neceſſaria ſunt.

12. Ex hac parte fuit magnus defectus tempore Saulis, quando filii Iſrael debebant pugnare contra Philiſtæos. 1. Quia erant tantum ſexcenti Iſraelitæ (reliqui enim præ timore erant dilapſi) contra infinitam Philiſtæorum multitudinem. 2. Quia nullus in toto exercitu Iſraelitarum habebat

gla-

gladium aut haſtam, niſi ſolus Saul, & filius ejus Jonathas. 1. Reg. 13. 5. *Philiſtiim congregati ſunt ad præliandum contra Iſrael, triginta millia curruum, & ſex millia equitum & reliquum vulgus ſicut arena, quæ eſt in litore maris plurima.* Et infra: *Quod cum vidiſſent viri Iſrael abſconderunt ſe in ſpeluncis & in abditis.* Et iterum v. 15. *Recenſuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quaſi ſexcentos viros,* Et ibidem verſ. 19. *Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Iſrael. Caverant enim Philiſtiim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam.* Et denique verſ. 22 *Cum veniſſet dies prælii: non eſt inventus enſis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Jonatha, excepto Saul & Jonatha filio eius.*

13. Hunc defectum reſtauravit Azarias, ſeu Ozias Rex Juda, qui & in munitionibus, & in militibus, & in omni armorum genere, & in commeatu, fecit magnum belli apparatum, ita ut omnibus vicinis hoſtibus eſſet terrori. Sic enim de eo legimus 2. Paralip. 26. 9. *Ædificavit Ozias turres in Jeruſalem ſuper portam anguli, & ſuper portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas. Exſtruxit etiam turres in ſolitudine, & effodit ciſternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campeſtribus, quam in eremi vaſtitate. Vineas quoque habuit & vinitores in montibus, & in Carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus. Fuit autem exercitus bellorum eius, qui procedebat ad prælia ſub manu Jebiel ſcribæ, Maaſiæque Doctoris, & ſub manu Hananiæ, qui erat de Ducibus Regis. Omniſque numerus,*

merus principum, per familias virorum fortium, duorum millium ſexcentorum. Et ſub eis univerſus exercitus trecentorum & ſeptem millium quingentorum, qui erant apti ad bella, & pro Rege contra adverſarios dimicabant. Præparavit quoque eis Ozias, id eſt, cuncto exercitui, clypeos, & haſtas & galeas, & loricas, arcuſque & fundas ad iaciendos lapides. Et fecit Jeruſalem diverſi generis machinas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum, ut mitterent ſagittas & ſaxa grandia. Egreſſumque eſt nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroboraſſet illum.

14. Ex hoc Oziæ exemplo diſcant Reges & Principes, duo potiſſimum eſſe neceſſaria ad apparatum bellicum. 1. Ut ſint conjuncti cum Deo. Hoc enim ſignificatur ultimis illi verbis: *Eo quod auxiliaretur ei Dominus*. 2. Ut etiam adhibeant humana præſidia. Cujuſmodi ſunt hæc. 1. Munitiones. *Ædificavit Ozias turres in Jeruſalem*. 2. Exercitus. *Univerſus exercitus trecentorum & ſeptem millium quingentorum*. 3. Armatura. *Præparavit cuncto exercitui clypeos, & haſtas, & galeas*. 4. Commeatus. *Eo quod haberet multa pecora, & vineas*.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM HUJUS LIBRI.

Prior numerus Paginam, poſterior Paragraphum denotat.

A

AARON primus fuit Pontifex à Deo conſtitutus, & à Moyſe conſecratus, cum jure ſucceſſionis. pag. 124. 1.
Abaris apud Hyperboreos habuit donum Prophetiæ. 203. 5.
Abraham fuit figura Dei: ejus filii figura duorum populorum. 526. 9.
Abraham habuit duas legitimas uxores. 527. 9.
Abraham non fuit juſtificatus per ſolam fidem. 48. 1.
Abſtinentia à ſanguine & adipe. 351. 12.

Abuſus

Abuſus juramenti Chriſtianis prohibitus. 376. 63.
Abuſus juramenti in quo conſiſtat. ibid.
Acetabula Veteris Teſtamenti . 284. 29.
Actus fidei eſt voluntarius & liber, non autem neceſſarius. 31. 7.
Adamus primus credidit in Chriſtum, fuit primus homo & primus vates. 42. 1.
Adulterium graviſſimum ſcelus. 339. 3.
Adulterium graviſſimè in Veteri Teſtamento punitum. 550. 1.
Affinitas quid? 507. 3.
Agar ancilla, figura Synagogæ. 16. 4. 526. & 527 9.
Agnus Paſchalis figura Chriſti. 17. 5. 308. 23.
Agnus Paſchalis qualis debuerit eſſe? 303. 16. quo tempore immolandus fuerit? 303. 18. quo loco? 306. 20. quo ritu coquendus & comedendus? 307. 21. quinam potuerint comedere de Agno Paſchali? 308. 22.
Altare Thymiamatis. 280 22.
Altare Holocauſti. 282. 26.
Amaſias Rex. 415. 23.
Ammon filius Manaſſis Rex impius. 421. 32.
Analogia Prophetarum Novi Teſtamenti cum Prophetis Veteris Teſtamenti. 212. 7.
Angelorum Hierarchiæ tres: 37. 8.
Animalia quæ munda, quæ immunda? 347. 1. 2.

Anni

Anni Sabbatici quando primùm cœperint? 387. 81.
Annus ſeptimus ſeu ſabbaticus quatuor habuit privilegia. 384 75.
Annus Jubileus, & ejus privilegia. 388. 84.
Apoſtoli uſi ſunt Greca translatione Scripturæ ſacræ. 11. 2.
Aqua luſtrationis dicta in veteri Teſtamento, cui cineres vaccæ rufæ infuſi erant. 133. 2. 344. 11.
Arca Domini erepta ex incendio per Jeremiam Prophetam. 9. 2.
Arca fœderis ordinariè manebat in illo loco ubi Pontifex reſidebat. 273 11.
Arca, figura cœtus Beatorum. ibid.
Arcæ forma & ſtructura. ibid. 12.
Arca, cur ſcabellum pedum Dei. 277 16.
Arca non eſt à Tito in triumphum ducta, ſed menſa panum propoſitionum. 276. 15.
Aruſpicium. 209. 8.
Aſa Rex bonus. 411. 17.
Aſſiſtentia divina quomodo, & quando Judæis ſubtracta? 117. 10.
Aſyla Chriſtianorum pro Homicidis ſunt omnes Eccleſiæ, Cœnobia, Domus Religioſæ & Eccleſiaſticæ. 499. 9.
Athalia, mater Ochoziæ Regis impiiſſima. 414. 21.
Atrium Tabernaculi quale? 270. 6. fuit quaſi templum Laicorum. ibid. & ſeq.
Authores Phariſeorum an Schamai & Hillel fuerint? 234. 2.
Author Moſaicę & Evangelicæ legis Deus. 90. 2.

Author idololatriæ in Iſrael, Rex Jeroboam. 425. 3S.

B

BAlaam, an Propheta Dei, vel diaboli fuerit? 203. 5. amicus Job non fuit ibid.
B. Virgo Prophetiſſa præcipua. 183. 3.
B. Virgo emiſit votum caſtitatis. 367. 45.
Beati claré vident eſſentiam divinam. 29.3.
Bellum ex natura ſua licitum. 470. 1. & 471. 2.
Belli liciti conditiones tres. ibid.
Benedictiones, quas Deus ſervantibus legem promiſit. 99. 2.
Bona tria in Veteri Teſtamento promiſſa à Deo. 1. Terra ſancta 2. affluentia bonorum temporalium 3. Chriſtus Salvator. 56. 1.

C

CAndelabrum Tab. ex auro puriſſimo. 278. 19.
Canon duo ſignificat. 1. normam ſeu regulam quam ſequimur. 2. catalogum ſeu numerum aliquarum rerum. 2. 1.
Canonici libri Veteris Teſtamenti ibid.
Capra offerebatur pro idololatria. 300. 12.
Caſtitas magis Sacerdotibus Novi Teſtamenti

menti colenda, quàm Sacerdotibus Veteris Teſtamenti. 179. 8.
Ceremoniæ in conſecratione Pontificis. 136. 7.
Ceremoniæ 10. adhibitæ fuerunt in Repudio. 547. 1.
Ceremoniæ aliquæ Judaicæ an tolerandæ? 141. 17.
Ceremoniæ duæ adhibitæ in juramento Veteris Teſtamenti: una levare manum in cœlum, altera ponere manum ſubter femur illius cui jurabatur. 378. 65.
Ceremoniæ feſtorum. 381. 69.
Charitas duplex: naturalis & ſupernaturalis: quid ſit charitas. 72. 1.
Charitatis præcepta in Veteri Teſtamento. 74. 1.
Chriſtus propter humanam naturam aſſumptam dicitur Deus noſter. 35. 5.
Chriſtus caput Eccleſiæ. 43. 3.
Chriſtus ſponſus Eccleſiæ. 122. 3.
Chriſtus Dominus fuit Propheta. 210. 2.
Chriſtiani cur à carnibus in Quadrageſima abſtineant. 350. 11.
Ciborum mundorum ab immundis non eſt diſcretio in Novo Teſtamento. ibidem.
Circumciſio, figura Baptiſmi. 87. 4. 324. 2.
Circumciſio à Deo inſtituta. 333. 2.
Circumciſio ſignum fœderis inter Deum & Abraham cum ſuis poſteris. Ibidem.
Civitates Refugii ſex 496. 3.
Cœlibes Veteris Teſtamenti. 504. 6.
Cognitio Dei in hac vita eſt obſcura per fidem: clara erit in altera per viſionem

ſionem. 79 4.
Comedere domos viduarum quid ſit. 23. 14.
Comeſtio Agni Paſchalis, figura Chriſti in ultima cœna comedendi. 308. 23.
Concilium & Tribunal duplex fuit apud Judæos. 247. 6.
Concubinæ quid ſignificent in Scriptura. 527. 10.
Conſanguinitas quid ſit. 507. 3.
Conditiones juſti belli. 481. & 482. 2.
Conſecratio Levitarum. 134 4.
Conſecrationis Aaronicæ actio duravit. 7. diebus. 137. 11.
Conſiliarii Regum Hebræorum. 459. 1.
Conſiliarii Principum, quales eſſe debeant? 467. 4.
Controverſiæ Judæorum variæ. 245. 3.

D

David Rex, fuit vir ſecundum cor Dei. 408. 10, 12.
David Rex ter unctus. 436. 1.
David propter adulterium punitus eſt octo modis. 552. 8.
Decimæ Decimarum datæne fuerint ſoli Pontifici; 160. 7.
Decimarum tria genera apud Hebræos. 161. 9.
Deus in Veteri Teſtamento non vocabatur Pater, ſed Dominus. 63. 3.
Deus triplici titulo appellatur Pater 64. 6.

Deus, cur in Veteri Teſtamento vocatus Deus Deorum? ibidem. 7
Diabolus quomodo per Pythonicos & Pythoniſſas reſpondeat? 208. 7.
Differentia inter legem Moſaicam & Evangelicam. 88. 2. & 3.
Differentia inter Judices & Reges. in Veteri Teſtamento. 394. 2. & 395.
Differentia inter Reges Juda & Iſrael. 402. 2.
Differentia inter aſyla Chriſtianorum & Judæorum. 499. 9.
Diligere Deum ex toto corde. 78. 2.
Diligere proximum ſicut ſeipſum quid ſit? 82. 2.
Diſcrimen verorum Prophetarum à falſis. 284. 1.
Diſcrimen Prophetarum Veteris & Novi Teſtamenti. 213. 8.
Diſcrimen inter majus & minus Concilium apud Judæos. 247. 6.
Diſcrimen inter abſtinentiam à ſanguine, & ab adipe. 354. 15.
Diſcrimen inter unctionem Regum & Pontificum. 436. 2.
Divinatio duplex: una per explicitam, altera per implicitam dæmonis invocationem. 208. 6.
Divitiarum abuſus prohibetur Regibus. 459. 1.
Doctrina Sadducæorum. 237. 1.

E

Eccleſia mater omnium fidelium, extra quam nemo ſalvari poteſt. 121. 1.
Eccleſia corpus Chriſti. 122. 2.
Etymas magus, falſus Propheta. 213 9.
Ephod, ſeu ſuperhumerale duplex. 151. 6. & 155. 13.
Equorum exceſſus & abuſus Regi prohibitus. 456. 4.
Eſdræ liber quartus apocryphus. 9. 2.
Eſdras redegit Scripturam ſacram in formam voluminis poſt captivitatem Babylonicam. 26. 20.
Eſſeni unde dicti? 243. 1.
Eſſenorum dogmata & inſtituta viginti duo. Ibidem, 2.
Eſus ſanguinis tribus vicibus prohibitus. 351. 13.
Excelſa quid ſignificent in Scriptura. 405. 6.
Ezechias, filius Achaz fuit Rex optimus. 418. 27.
Ezechiel in Chaldæa occiſus. 188. 1.

F

FAlſi Prophetæ erant duplices apud Judæos. 200. 1.
Falſi Prophetæ contradicunt veris Prophetis. 201. 3. 202. 4.

Fœmi-

Fœminalia linea Pontificis Veteris Teſtamenti qualia fuerint. 150. 2.
Fertilitas Terræ ſanctæ non fuit purè naturalis, 384. 76.
Feſta apud Judæos erant duplicia: alia inſtituta à Deo, alia ab ipſis Judæis. 379 67. & 383. 73.
Feſtum Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, Cœtus, atque Collectæ. 380. 68.
Fides donum Dei. 29. 1.
Fides actus eſt aſſentiri vel credere. 29. 4.
Fides in Chriſto fuit neceſſaria ad ſalutem in Veteri Teſtamento. 44. 1.
Fides ſine operibus mortua. 49. 3.
Fides Veteris Teſtamenti eſſentialiter fuit tam perfecta quam eſt fides Evangelica, non tamen accidentaliter. 50. 1.
Figura deficit in duobus à re figurata. 337. & 338. 11.
Filia Jephte, figura Chriſti, quoad promptam moriendi voluntatem. 365. 41.
Fiſcum debent habere Reges. 460 2.
Formula jurandi in Veteri Teſtamento. 377. 64. orandi Deum in Veteri Teſtamento. 61. 1. Libelli Repudii. 547. & 548. 2.
Formulæ jurandi ab Apoſtolo Paulo uſurpatæ 377. 64.
Futurorum prædictio duplex: una fit ex inſtinctu Dei, altera dæmonis. 208. 5.

G

GAlilæa à Hieruſalem trium dierum itinere diſtabat ....
Gamaliel Præceptor Pauli Apoſtoli ....
Gladii duo, duplicem poteſtatem Pontificis ſignificant, ſpiritualem & temporalem ....

H

HÆretici ſunt falſi Prophetæ. 213. 9. & 10.
Hæretici fingunt Deum tyrannum, cùm dicunt Decalogi præcepta eſſe impoſſibilia. 233. 13.
Hebraica lingua dupliciter ſumitur. 6. & 7. 1.
Helias jejunavit 40. diebus. 356. 22.
Hircus pro negligentia Pr. offerebatur in Veteri Teſtamento. 300. 12.
Hœdus, victima pro peccatis. 308 & 309. 23.
Holocauſtum ſacrificium perfectiſſimum. 297. 6.
Homicidium. 494 1.
Homicidarum refugium. 497. 4.
Hoſtia pacifica. 298. 8.

I

IDdololatræ fuerunt omnes Reges Iſrael. 402. 2.
Jejunia Judæorum duplicia. 255. 16.
Jejunium tribus modis Chriſtus commendavit. 356. 23.
Jephte Judex. 399. 5.
Jephte vovendo, & votum implendo non peccavit. 363. 37.
Immolationes quid fuerint. 296. 2.
Immolatio Agni Paſchalis, figura Chriſti in Cruce immolandi. 308. 23.
Implorare auxilium infidelium in bello juſto, ex natura rei licitum eſt. 485. 3.
Immundi, ſecundum legem Moſaicam, erant duplices, alii in ſe, alii ex contactu rei immundæ. 340. 2.
Immunditia legalis non ſemper fuit peccatum. 344. 10.
Inaugurationis Regum Judæorum varii ritus. 434. 1.
Inceſtus quid. 550. 3.
Inobedientia Saulis. 407. 9.
Inſtitutum Nazaræorum duravit ab initio legis Moſaicæ uſque ad tempora Apoſtolorum. 218. 6.
Inſtrumenta divini cultus fuerunt in Veteri Teſtamento magni momenti apud Deum & homines. 293. 44.
Invocatio dæmonis explicita & implicita. 208. 6.

Invocatio ſanctorum Angelorum in Veteri Teſtamento uſitata fuit, non tamen ſanctorum hominum. 65. 1.
Joannes Baptiſta quomodo fuerit Propheta, & quomodo non fuerit. 195. 3.
Joannes Evangeliſta fuit Propheta. 211. 3.
Joſaphat Rex Juda indixit jejunium. 355. 21
Joſeph Patriarcha cur dicatur Nazaræus. 218. 6.
Jubilæum cur à Deo inſtitutum. 390 87.
Jubilæum Judæorum fuit typus Jubilæi Chriſtianorum. Ibidem.
Judas Machabæus curavit offerri ſacrificium pro mortuis 69. 3.
Judæi ante captivitatem Babylonicam uſi ſunt lingua purè Hebraica. 6. 1.
Judęi in Veteri Teſtamento poterant ſalvari per fidem venturi Chriſti. 52. 4.
Judæi fuerunt in ſtatu ſervorum, nos in ſtatu filiorum. 62. 2.
Judæorum formula jurandi, Juro per Jod, He, Vau, & Jod. 374 61.
Judæi putant ſe non obligari ullo juramento, niſi jurent manu impoſita ſuper librum legis Moſaicæ, ibidem.
Judæi in feſto expiationis à Rabbinis ſuis abſolvuntur ab omnibus votis & juramentis, quę malitioſè facta ſunt, ibid.
Judęi an potuerint bellum gerere contra Judæos. 470. 1.
Judæi ſolebant variis modis ſuper mortuo contaminari. 216. 4.
Judæis prohibitum fuit inire fœdus cum infidelibus. 486. 4.

Judi-

Judices Veteris Teſtamenti cur dicti ſalvatores. 394. 2.
Judices Hebræorum qui, & quot fuerint. 397. 1.
Juge ſacrificium figura ſacrificii Miſſæ. 301. 14.
Jurare quid ſit. 373. 57.
Jus regni octo titulis adipiſci poteſt. 427. 1.
Jus ſucceſſionis. 126. 4.
Jus Repudii ſolis maritis conceſſum fuit. 541. 1.
Juſtificatio duplex: quid prima, quid ſecunda. 49. 4.

L

LAbrum æneum quale vas. 283. 28.
Legis nomine intelligitur vetus Teſtum 12. 3.
Leges belli à Deo præſcriptę in Veteri Teſtamento 474 2.
Leges 16. circa furtum. 489. 1.
Leges de valore & irritatione voti erant quatuor. 357 25.
Leges de redemptione voti erant quinque in Veteri Teſtamento. 358. 29.
Leges à Deo Judęis datæ de juramento. 374 59.
Legiſlator Moſaicę Legis Deut. 83. 2.
Leproſorum expiatio. 341. 5.
Levitæ non habebant ſacrum ornatum, ſed ſoli Sacerdotes & Pontifex. 150. 1.

Levitę acceperunt decimas ab aliis tribubus filiorum Iſrael. 159. 5.
Lex Moſaica per mortem Chriſti eſt abrogata. 198. 2. & 115. 6. non fuit tyrannica, ſed ſervilis. 84. 1. non fuit perfecta, neque ſufficiens per ſe ad ſalutem. 88. 1. & 88. 4. quomodo obliget Chriſtianos, ſtrictiſſimè obligavit Judæos. 96. 1. & 2.
Lex Dei non eſt impoſſibilis obſervatu. 100. 4.
Lex Moſaica nunc eſt abrogata quoad pręcepta ceremonialia, & judicialia, non tamen quoad moralia. 101. 2.
Lex Moſaica quomodo dicatur ęterna, 102. 3.
Lex Evangelica continet præcepta moralia, Sacramentalia & fidei. 103. 2.
Libamenta. 296. 2.
Libellus Repudii apud Judęos datus, verè diſſolvit matrimonium. 542. 3.
Libellus Repudii an publicè datus fuerit. 548. 3.
Libellum Repudii cur Deus Judęis permiſerit. 544. 6.
Libertas Chriſtiana in quo conſiſtat. 108. 12. & 555. 2.
Libertas Moſaica figura libertatis Evangelicę. 556. 3.
Libri veteris Teſtamenti lingua purè Hebraica ſcripti. 7. 2.
Lumen triplex in intellectu hominis, naturale, fidei, gloriæ. 29. 3.
Luminaria duo magna Pontifex & Imperator . . . . . .

Lutheranorum doctrina. 240. 2. & 3.
Lutherani & Calviniſtę in quo conveniant. ibid. 2.

M

MAchabęorum libros, non Judęi, ſed Eccleſia pro Canonicis habet. 69. 2.
Maledictiones Judęorum. 100. 3.
Manaſſes Rex peſſimus. 420. 31.
Matrimonium an in Veteri Teſtamento fuerit pręceptum. 501. 2.
Matrimonium Adami & Evæ fuit figura conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. 43. 2.
Matrimonium Chriſtianorum ſex modis perfectius eſt Matrimonio veteris Teſtamenti. 519. 2.
Matrimonium Chriſtianorum eſt Sacramentum ibid. 2.
Menſa panum Propoſitionis. 179 20.
Mercenarii nomen dupliciter ſumitur. 557. 6.
Miniſtri Synagogæ ordinarii, Levitę, Sacerdotes, Pontifex. 123. 1.
Miniſtri Synagogę extraordinarii, Prophetę, 181. 1.
Modus conſulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo reſponſum, ceſſavit ad initium captivitatis Babylonicę. 157. 17.
Mores Phariſęorum. 231. 2.
Mores Lutheranorum, & Calviniſtarum 241. 7.

Moyſes in 12. rebus figura Chriſti. 120. 3.
Moyſes fuit ſummus Pontifex, ſed extraordinarius, & ſine jure ſucceſſionis. 125. 1.
Moyſes quo ſenſu fuerit pręcipuus Prophetarum. 195. 1.
Moyſes jejunavit 40. diebus. 355. 22.
Munditia caſtrorum maxima in Veteri Teſtamento. 487. 1.
Myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis in Veteri Teſtamento obſcurè fuit revelatum. 34. 1.
Myſteria fidei nobis revelata ſunt, vel per Scripturam, vel per Traditionem. 28. 2.

N

NAbuchodonoſor Rex quando Judæos duxerit in captivitatem. 423. 35.
Nabuzardan Princeps exercitus quid in Jeruſalem patraverit. 424. 37.
Nazaræi erant duplices. 215. 2.
Nazaræi Judęorum fuerunt figura Religioſorum. 218. 7.
Nazaræorum ſtatuta. 216. 3.
Nechao Rex Ægypti. 422. 34.
Neomeniæ feſtum pro beneficio divinæ gubernationis inſtitutum fuit. 380. 68.
Nobilitas unde apud Judæos æſtimata fuerit. 226. 2.
Nomina Chriſti in Veteri Teſtamento viginti duo, in novo Teſtamento triginta quatuor. 40. 1.

O

OBjectum fidei divinæ materiale, ſunt res à Deo revelatæ, formale authoritas Dei revelantis. 30. 5.
Oblata erant triplicia in veteri Teſtamento 161. 9.
Oblatio militum Chriſtianorum. 478. 10.
Obſervantiæ legales Veteris Teſtamenti 346.
Officia Prophetarum erant tria in veteri Teſtamento. Primarium, docere, inſtruere, & reformare populum in cultu veri Dei. Alterum, prædicere futura, Tertium, ſecreta ſeu occulta cognoſcere, 185. 1. 180. 3. & 187. 4.
Officium Regum veteris Teſtamenti quale, 445. 1.
Oleum ſymbolum lenitatis & miſericordiæ. 539. 4.
Oleum duplex in veteri Teſtamento uſitatum. 442. 9.
Oleo ſimplici cur Reges Veteris Teſtamento inuncti fuerint. 438. 4.
Olivæ duæ ſuper candelabrum aureum, Enoch & Elias. 18. 9.
Opera Dei ſunt perfecta, quomodo intelligendum. 91. 4.
Omnes Prophetæ uſque ad Joannem, quomodo intelligendum. 195. 2.
Orationis neceſſitas. 60. 1.

Orare pro defunctis uſitatum fuit in veteri Teſtamento 68. 1.
Ornamenta Pontificis octo. 150. 1.
Ornamentorum Pontificis duplex ſignificatio, literalis, & myſtica. 153. 9.
Ordo in charitate ſervandus. 80. 1.

P

PAnes propoſitionis non licebat comedere niſi præmiſſa ſanctificatione. 167. 2.
Paſcha in memoriam liberationis Judæorum inſtitutum. 380. 68.
Paſtores boni & mali. 562. 6. & 7.
Paulus Apoſtolus, Propheta novi Teſtamenti. 219. 4.
Paupertas propter exemplum Chriſti deſiit eſſe ærumnoſa. 559. 11.
Peccatum mortale, quoad culpam, non tollitur poſt hanc vitam. 70. 4.
Peccatum originale non manet in nobis, quamdiu in hac vita ſumus. 107. 10.
Pentecoſte. 380. 67.
Pentateuchum ſcripſit Moyſes. 4. 1.
Phariſæi cur à Chriſto reprehenſi. 23. 13.
Phariſæi dicti ſunt à Paraſch. 225. 1.
Phariſæorum dogmata quæ fuerint falſa. 228. 2.
Phariſæi antiquiores Sadducæis. 233. 1.
Phaſe dupliciter ſumitur. 303. 17.
Phylacteria. 75. 3.
Piſces qui mundi, qui immundi in Veteri Teſtamento. 347. 3.

Polyga-

Polygamia quid. 520. 1.
Polygamiam matrimonium Chriſtianorum non admittit, ibid. 3.
Polygamia repugnat primę inſtitutioni matrimonii. 522. 4.
Polygamia repugnat aliquo modo legi naturę. 523. 1.
Polygamia poſt diluvium à Deo Judæis conceſſa, 525. 1. *emenda* 7. 529. 13. & 453. 5.
Polygamia à Chriſto in Novo Teſtamento eſt revocata. 533. 18. 535. 20.
Pontificatus ſeu ſummum Sacerdotium, ſecundum legem ordinariam erat in ſola familia Aaronis in Veteri Teſtamento, 124. 1.
Pontificum ſucceſſio, 125. 2.
Pontificis officia. 144. 1. & 145. 2.
Pontifex in tribus caſibus geſtavit. Ephod. 155. 14.
Pontifici interroganti quomodo Deus ſit ſolitus dare reſponſa. 156. 16.
Pontifex Veteris Teſtamenti quo tempore debuerit ſervare continentiam ab uxore. 166. 1.
Pontificis conſecratio duravit per 7. dies in Veteri Teſtamento 172. 1.
Pontifex Novi Teſtamenti multò excellentior & dignior eſt, quàm fuerit Pontifex veteris Teſtamenti. 175. 1.
Pontifici obediendum. 176. 2. 173. 4.
Pontifici an liceat uſurpare titulum ſummi Sacerdotis. 177. 3.
Pontifex Veteris Teſtam. ditiſſimus. 178. 5.

Pontifex veteris Teſtamenti fuit infallibilis Judex in controverſiis fidei decidendis 253. 2.
Pontifex Veteris Teſtamenti fuit Judex controverſiarum. 116. 9. 250. 11. & 251. 13.
Pontifex Novi Teſtamenti eſt Judex controverſiarum. 260. 1.
Porticus Salomonis diſtinguitur ab atrio. 272. 10.
Prçcepta Decalogi poſſunt ſervari. 106. 8.
Præcepta hominum non ſunt contemnenda. 223. 13.
Prçceptum fidei obligat omnes mortales, ſed non ſolum obligat. 253. 12.
Prçdicantes Evangelii myſticè ſignificantur per boves triturantes. 17. 6.
Primitias & primogenita à filiis Iſrael ſolus Pontifex & Sacerdotes accipiebant. 162. 10.
Primitiç ter ſolvebantur in anno 1. in Paſchate. 2. in Pentecoſte. 3. in feſto Tabernaculorum. 163. 11. 12. 13.
Primogeniti divino cultui mancipati in ſtatu naturç. 223. 1.
Primogenitorum tria erant genera, alia hominum, alia pecorum mundorum, alia immundorum, 164. 15. & 271. 54.
Principes Judçorum quinam dicti. 227. 3.
Principes Judçorum qui feliciter bellum geſſerint. 487. 1.
Principes Chriſtiani quales eſſe debeant. 465. 1.
Privilegia Judçorum. 498. 7.
Prophe-

Prophetia de Chriſto multiplex. 116. 7.
Prophetę Veteris Teſtamenti duplices, aliqui veri, aliqui falſi. 181. 1.
Prophetę veri quinam fuerint. 182. 1.
Prophetiſſę. 183. 3.
Prophetę tres vixerunt ſub finem Veteris Teſtamenti & initium Novi Teſtamenti. 183. 2.
Prophetę dupliciter probabant, ſe à Deo miſſos eſſe. Primò per miracula. Secundò per veracem prædictionem eorum, quę brevi erant eventura, 188. 2.
Prophetę Veteris Teſtamenti omnes de Chriſto vaticinati ſunt, vel clarè, vel obſcurè. 190. 1.
Prophetę num omnes Hieroſolimis occiſi? 182. initio.
Prophetę veri & falſi ſunt etiam in Novo Teſtamento. 210. 2.
Propitiatorium quid. 277. 16.
Proprietates actus fidei, certitudo & obſcuritas, 30. 6.
Proximi nomine intelliguntur tam inimici quam amici. 80 1.
Purificationes Judęorum figura Sacramenti Pœnitentię. 87. 4. 34 6. 14.
Purificationis varii modi. 341. 4. 5.6.7. 8.
Pythones dicuntur illi, qui ex inſtinctu dęmonis divinant de rebus futuris. 207. 4.

Rabbi-

R.

Rabbiniſtæ. 231. 2.
Raſio capitis & barbę quibus prohibita, quibuſve conceſſa. 391. 89.
Raſio pilorum quando adhibita. 134. 3.
Rechabitę, Religioſi Judęorum unde dicti. 219. 8.
Redditus Pontificis & Sacerdotum Veteris Teſtamenti 158. 2.
Reformatio circa cultum Dei. 560. 2.
Reges Hebręorum qui & quot fuerint. 400. 1.
Reges Hebręorum qui per electionem divinam, vel per ſucceſſionem creati. 429. 4. & 431. 9.
Reges Veteris Teſtamenti cur uncti. 443. & 444. 12.
Reges Hebr. an potuerint habere plures uxores. 451. 1.
Regibus quę imitanda, quę cavenda. 467. & 468. 5. & 6.
Regis deſcriptio. 465. 1.
Rex quando bonis ſubditorum uti poſſit. 457. 4.
Rhemis in Gallia conſervatur ampulla cum ſacro Chriſmate, quę ſine ulla ſui diminutione per 1110 annos ſuffecit pro ungendis Regibus 443. 11.
Revelatum de Chriſto in Veteri Teſtamento quid fuerit. 38. 2.
Ritus conſecrandi Levitas. 133. 1.

Ro-

Roboam filius Salomonis fuit malus. 410. 15.

S.

SAbbathum in memoriam creationis mundi fuit inſtitutum. 380. 68.
Sacerdotes Veteris Teſtamenti quam divites fuerint. 165. 17.
Sacerdotes quo igne in ſacrificiis uſi. 317. 34.
Sacerdotes Veteris Teſtamenti quando jure divino debuerint ſervare continentiam ab uxoribus. 167. 2.
Sacramenta qualia ſigna. 326. 1. 329. 2.
Sacramenta Veteris Teſtamenti fuerunt duplicia. 324. 1.
Sacramenta Veteris Teſtamenti fuerunt figuræ noſtrorum, ibidem. 2.
Sacramenta Moſaica non efficiebant gratiam juſtificantem, quam ſignificabant. 327. 3.
Sacrificium triplex in conſecratione Pontificis offerebatur. 136. 7.
Sacrificia cruenta Judæorum ſignificarunt mortem Chriſti. 25. 18. 46. 4.
Sacrificia legalia abrogata ſunt per mortem Chriſti 116. 8.
Sacrificia Moſaica. 295. 1.
Sacrificium pro peccato. 297. 7.
Sacrificium Latreuticum, Euchariſticum, Impetratorium, Propitiatorium. 298. 9.
Sacrificium, Agni Paſchalis in duplicem finem inſtitutum. 308. 23.

Sa-

Sacrificium duplex in Novo Teſtamento cruentum unum, incruentum alterum. 320. 40.
Sacrificium Melchiſedech typus ſacrificii Miſſę 312. 44.
Sadoch Sadducęorum author diſcipulus fuit Antigni Phariſęi. 236 2.
Sadducęi non admittebant Traditiones. 238. 2.
Sadducęi diſtinguuntur à Phariſęis. 240. 2.
Salome ſoror Herodis maritum ſuum Caſtobarum repudiavit. 549. 1.
Salomon fuit figura Chriſti. 337. 11.
Samſon natus eſt ſterili matre. 399. 6.
Sancti veteris Teſtamenti juſtificati ſunt ex lege Evangelica. 89. 4.
Sanguis Agni paſchalis figura ſanguinis Chriſti. 321. 43.
Sara figura Eccleſiæ. 16. 4.
Scribæ in Veteri Teſtamento an fuerint diſtincti à Phariſæis. 235. 1.
Scriptura ſacra cur non ſit Judex controverſiarum 260. 1.
Scriptores librorum Veteris Teſtamenti 4. 1
Secta Phariſæorum dupliciter ſpectari poteſt. 230. 5.
Septuaginta duo Interpretes ſpatio 72. dierum tranſtulerunt Scripturam ſacram in Græcam linguam. 12. 4. 14. 6.
Servorum conditio difficilior quàm filiorum. 85. 3.
Sex civitates Refugii. 159 4.
Sibyllæ apud Ægyptios habuerunt donum Prophetię. 203. 5.

Sodo-

Sodomia. 551. 6.
Solemnitates Judęorum octo. 312. 25.
Spes duplex, divina & humana. 54.
Succeſſio legitima Pontificum eſt in Eccleſia Romana. 179. 7.
Synagoga ſumitur tribus modis in Scriptura. 181. 1.
Synagoga fuit viſibilis. 112. 3.
Synagoga tota nunquam defecit à fide, ſed pars ejus. 113 2.
Synagoga tempore Chriſti expiravit, in ejus locum ſucceſſit Eccleſia Chriſti. 115. 5.
Synagoga & Eccleſia cur comparentur Reipublicæ. 112. 3.
Synagoga figura Eccleſiæ in quinque rebus. 119. 2. 121 1.
Synagogę in quem uſum ædificatæ. 287. 35.
Synagogę quando primùm ædificatę. 190. 38.
Synagogę, tempore excidii Jeroſolymitani. in ſola urbe Jeruſalem 480. numeratæ fuerunt. 292. 41.

T

Tabernaculum figura Eccleſiæ Chriſti, quatenus complectitur Eccleſiam militantem in terris, & triumphantem in cœlis. 285. 32.
Tabernaculi longitudo & latitudo. 269. 3.
Tabernaculi ſtructura. 271. 7.
Templum Salomonis fuit capacius Tabernaculo. 271. 7.

Ter-

Terram promiſſionis intrarunt Caleb & Ioſue. 57. 3.
Teſtimonia Scripturę ſacrę tripliciter citari poſſunt. 15. 1. & 16. 2.
Thus ſymbolum devotionis & bonæ famæ. 539. 4.
Traditiones Iudæorum duplices. 19. 1.
Traditiones Phariſæorum undecim ex Evangelio collectæ. 19. 2.
Traditio fuit Judæis à Deo mandata. 26 20.
Traditiones Chriſtianorum præcipuæ ſex. 27. 21.
Traditiones Moſaicæ legis tres. 24. 16.
Tranſgreſſores feſtorum quomodo puniti in Veteri Teſtamento 382. 72.
Tres modi conſulendi Deum in rebus dubiis. 155. 15.
Tribus Levi tria hominum genera continebat. 123. 2. 161. 8.
Trinitas perſonarum divinarum quatuor modis cognoſci poteſt in hac vita. 36. 7.
Tubę filiorum Aaron quales. 474. 3.
Tunica hyacinthina qualis. 151. 5.

V

VAlentinianus Imperator reprehenditur ab omnibus Catholicis propter legem de Polygamia promulgatam. 536. 21.
Vaſa Tabernaculi quę. 283. 27.

Veſtis.

Vetus Teſtamentum, figura Novi Teſtamenti. 110.
Veſtis linea duplex. 151. 3.
Victima ſeu hoſtia quid. 296. 2.
Virtutes Theologicæ. 28. 1.
Vita noſtra comparatur Tabernaculo, vita ęterna templo Salomonis. 273. 11.
Vita æterna non fuit expreſsè promiſſa in Veteri Teſtamento. 58. 1.
Vitulus pro ignorantia Sacerdotis offerebatur in Veteri Teſtamento 300. 12.
Unctio Regum duplex. 436. 1.
Unctionem Sacerdotalem temerè rident hęretici. 141. 17. 180. 9.
Vovere nihil aliud eſt, quàm Deo aliquid promittere. 357. 24.
Vovere Chriſtianis licitum eſt. 366. 44.
Vovere licet aliquid, quod aliàs ex pręcepto tenemur facere. 376. 52.
Votum quomodo oblatio ſpontanea. 374. 55
Uſuram à Chriſtianis an licitè exigere poſſint Judæi. 492. 6.
Uxores alienigenas ordinariè non potuerunt Judęi ducere. 518. 3.
Uxoris dimiſſio in Veteri Teſtamento dupliciter fieri potuit, vel palam, vel occultè. 545. 2.
Uxores ob quas cauſas potuerint dimitti in Veteri Teſtamento. Ibidem.

Zamor-

Z

Zamolxis apud Getas habuit donum Prophetię. 202. & 203. 5.
Zelotypia quale malum. 537. 1.
Zoroaſtres apud Perſas habuit donum Prophetię. 203. 5.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſęcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

Nos Bartolomæus Jacquinotius Provincialis Societatis Jeſu in Provincia Lugdunenſi.

CUm liber cujus titulus *Analogia veteris, ac Novi Teſtamenti, Authore R. P. Martino Becano Societatis Jeſu* a noſtræ Religionis Theologis reviſus & approbatus fuerit, Nos facultatibus nobis conceſſis utentes, licentiam concedimus, quantum ad nos attinet, ut typis mandetur, ſi iis, ad quos alioquin ſpectat, ita videatur.

Lugduni 25. Februarii 1621.

B. JACQUINOTIUS.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

Havendo veduto per la Fede di Reviſione, & Approbatione del P. Fr. Vincenzo Maria Mazzoleni Inquiſitore, nel Libro intitolato *R. P. Martini Becani Soc. Jeſu Theologi Analogia Veteris, & Novi Teſtamenti* non v'eſſer coſ' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concediamo Licenza ad Alviſe Pavino Stampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 12. Agoſto 1710.

(Carlo Ruzzini Kav. Proc. Reff.
(
(Alviſe Piſani Kav. Reff.

Agoſtino Gadaldini Segretario.

MAG 2004954

Digitized by Google